

A ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET KIADVÁNYA

A Nyolcadik (Kaposvári) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai

Ungarisch Historischer Verein Zürich

Budapest - Zürich, 1999

A ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET KIADVÁNYA

A Nyolcadik (Kaposvári) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai

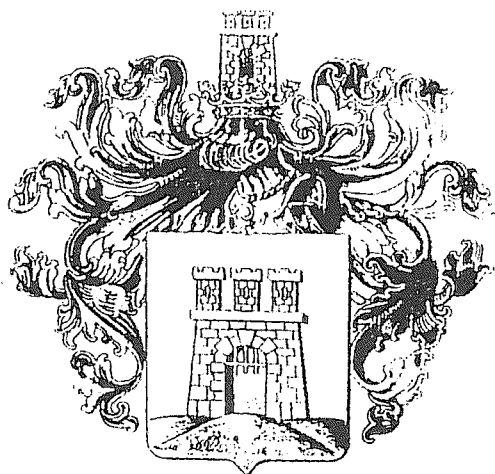

Ungarisch Historischer Verein Zürich

Budapest - Zürich, 1999

A ZÜRICH MGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET KIADVÁNYA

**A Nyolcadik (Kaposvári) Magyar Östörténeti
Találkozó Előadásai és Iratai
Kaposvár, 1993**

Ungarisch Historischer Verein Zürich

Budapest - Zürich, 1999

Sorozatszerkesztő: dr. Csihák György (Zürich)
a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Elnöke

A kiadvány készült ezer példányban.

ISBN 963 85684 2 9

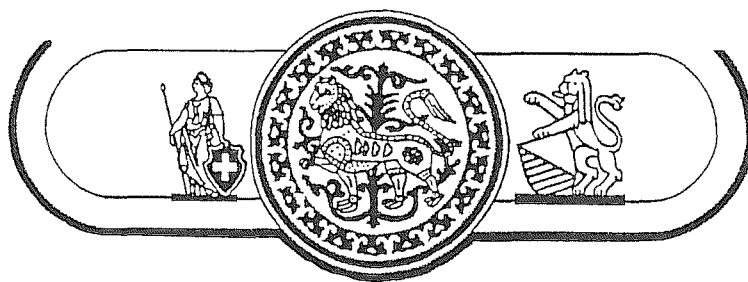
Ezen könyv szerzői, szerkesztői, lektorai, gépelői valamennyien ellenszolgáltatás nélkül bocsátották munkájukat a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület rendelkezésére.

Fizetségük legyen a nemzet hálája.

A nyomdaköltség egy részének fedezéséért az Illyés Közalapítványnak tartozunk hálás köszönettel.

Az Egyesület 300 magyarországi és további 70 ország 165 intézménye könyvtárának ingyen küldi ezt a könyvet.

AZ ELŐADÁSOK KÖZLÉSI JOGA A SZERZŐ ÉS AZ EGYESÜLET KÖZÖS TULAJDONA

Tartalom

Tartalom.....	3
Előszó.....	4
Csihák György: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület őszinte története VIII	5
Jegyzőkönyv.....	7
A találkozó jegyzőkönyve.....	7
Az előadások tartalmi kivonata.....	8
Házirend.....	18
Nyilatkozat.....	18
A Kaposvári Magyar Őstörténeti Találkozó Műsora (tervezet).....	19
Meghívó a Kilencedik Magyar Őstörténeti Találkozóra Tapolcára.....	20
Felhívás a Harmadik Magyar Történelmi Iskolára Tapolcára.....	22
Sajtóközlemény.....	24
Az előadások teljes szövege	25
Bárdos Edit (Kaposvár):	A zamárdi avar temető..... 27
Cey-Bert Gyula (Bangkok):	A honfoglaláskori magyar konyha..... 30
Csihák György (Zürich):	A Zürichi magyar történelmi egyesület tervezete
szerkesztette és előadta	(Javaslat a magyar őstörténet oktatásának reformjára hazánkban)..... 34
Dani Pál (London):	A „nomád feudalizmus“ 41
Forrai Sándor (Budapest):	A rosszul értelmezett finnugorság..... 44
Henkey Gyula (Kecskemét):	A Somogy megyei népesség etnikai embertani képe..... 46
Honti Szilvia (Kaposvár):	Somogy megye őskorkutatásának újabb eredményei..... 48
Juba Ferencz (Bécs):	Tengeri hajózásunk szittyá-görög-magyar összefüggései a legújabb földtörténeti ismeretek tükrében..... 50
Vámos-Tóth Bátor (Honolulu):	HAJÓ+KÓTA (Különtanulmány Juba Ferencnek) 54
Kassai Lajos (Kaposmérő):	Egy sportág születik (A honfoglaló magyarok nyilazási technikája) 56
Kazár Lajos (Canberra):	Az ősi japán nyelv az uráli és altáji népekéihez kapcsolható..... 59
Költő László (Kaposvár):	A vörsi avar-magyar temető..... 64
Lukács József (Kassa):	A pozsonyi csata..... 68
Magyar Kálmán (Kaposvár):	A honfoglaláskori (895-1000) magyar államszervezés néhány kérdése..... 70
Magyar Kálmán (Kaposvár):	A honfoglalás kori magyarság a legújabb kutatások alapján 74
Sebestyén László (Budapest):	A Kárpát-medence népei a hunok bejöveteleig..... 76
Stamler Imre (Somogyjád):	Az Ősi Somogyország 80
Szekeres István (Budakalász):	Őstörténetünk írásjelekben. Egy kutatás módszerének eszközrendszere 84
Szekeres István (Budakalász):	A nikolsburgi abc további jelei II. 115
Függelék.....	127
Meghívó a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 1993 évi rendezvényeire	
Az előző három Magyar Őstörténeti Találkozó évkönyvének tartalomjegyzéke	
Eddig megjelent	
Előkészületben	
INFO	

ELŐSZÓ

A Nyolcadik (Kaposvári) Magyar Őstörténeti Találkozó könyve megelőzi több Találkozó könyvét. Nem jelentőségében – sorrendben. Kiadványaink úgy jelennek meg, amint megjelentetésük pénzügyi alapját meg tudjuk teremteni.

Sebaj: a kötetek önmagunkban teljesek, amennyiben egy-egy Találkozó, sőt, Egyesületünk egy-egy teljes éve tükrét tartja kezében az Olvasó.

Olyan ez, mint egy mozaikkép, ahol a teljesség a valóságos magyar őstörténet lenne. Igen ám, de a valóságos magyar őstörténet megírásának az adatgyűjtő szakaszában vagyunk, így köteteink a mozaik bármely darabját adhatják vissza, az mindég csak egy apró részecske az egészből. A sorrend pedig egyremegy. Még csak nyolc Találkozónk volt és talán lesz száz is, mire megközelítjük a teljességet.

Reméljük, hogy a magyar őstörténet kutatásának szakemberei és az érdeklődők egyaránt örömeiket lelik köteteinkben, hiszen többségében olyan adatokat közlünk, amelyek máshol nemigen találhatók.

Uster, 1993. álom hava.

Csuhák György
a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület elnöke

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület őszinte története

VIII

Hét év egyesületi életünk után – szinte új életet kezdtünk.

Már régóta foglalkoztunk a gondolattal: mit kezdjünk az egyesületünkben összegyűlt nemzeti kincsünkkel?

Szeged, 1992. augusztus 23, reggel 10 óra: a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület első Magyar Történelmi Iskoláját megnyitja Dr. Lippa Pál, Szeged Megyei Jogú Város polgármestere, az Iskola védnöke. Meglepetésünkre – és örömünkre – megjelent Dr. Gyulai Endre, római katolikus püspök, aki szép beszédével indította útjára vállalkozásunkat.

Max B. Dahinden, Svájc magyarországi nagykövete megleghangú levélben gratulált kezdeményezésünkhöz, kiemelve „azt a tiszta tudásra épülő szakmai munkát, ami az Egyesület tevékenységét jellemzi“. Elfoglaltsága miatt kimentette magát, de ígérte, hogy vállalja a továbbiakban is iskolánk védnökségét.

Az Iskolában két világrész kilenc országából százhuszan vettek részt, főleg fiatalok, illetve fiatalokkal foglalkozó tanárok, papok. A résztvevők nagyobb része volt nő és harminc éven aluli. Az Iskolába bárki eljöhett, ha elmúlt tizenhat éves és tud magyarul. A tárgysorozat a magyar őstörténet és a kora-középkor idejére összpontosított.

Az oktatásban résztvevő husz egyesületi tag három világrész hét országából jött. Köztük két tanszékvezető egyetemi tanár, egy docens, két adjunktus, egy múzeumigazgató, egy megyei régész, egy antropológus (kandidátus), egy tengerészkapitány, egy huszár ezredes, egy jogászdoktor, egy orvosdoktor, egy közgazdász doktor, egy aranyműves, egy paptanár, egy rovásírás-szakértő és négy magánkutató – a magyar őstörténet jeles szakértői. Egy hét alatt tartottak huszonnégy előadást és tíz szemináriumot. Volt még öt kirándulás (Pusztaszer, hajózás a Tiszán stb.) három filmvetítés és a végén a dómban ökumenikus istentisztelet.

Saját költségét (utazás, szállás, étkezés) minden résztvevő – beleértve az oktatásban és a szervezésben résztvevőket is – maga fedezte. Az Iskola minden résztvevője számára ingyenes volt. Lehetségessé vált azáltal, hogy a Művelődési és Köznevelési Minisztérium Etnikai és Nemzeti Kisebbségi Főosztálya százezer és az Illyés Alapítvány ötvenezer forintot adott a költségekre. Kértünk másoktól is – de nem adtak. Ezért úgy döntöttünk, hogy ebből a pénzből egyénileg senkinek se, hanem a közösségnek adunk: ebből fedeztük a közös költségeket, mint a terembér, a kirándulások, a műszaki személyzet, a posta és a sokszorosítás stb. költségeit.

Az Iskola szervezését sokan ajánlották, de csak egy ember vállalta: Fejes Pál, tanszékvezető egyetemi tanár Szegedről, akinek legfőbb segítője felesége, Judit asszony volt. Áldja meg őket a jó Isten. Csak aki ott volt, csak aki olvasta a leveleket, aki hallotta a sok köszönő szót, az tudhatja, mit is nyújtott az a néhány ember áldozatkészségével százhusz magyarnak.

Az Iskola szakmai előkészítése és vezetése az elnökség által életrehívott Iskolavezetőség kezében volt. Tagjai: Dr. Bakay Kornél múzeumigazgató, Kőszeg, Dr. Bárdi László a Dél-Dunántúli Regionális Oktatási Központ vezetője, Pécs, Dr. Fejes Pál tanszékvezető egyetemi tanár, Szeged, Juhász János városi tanácsos, Siófok, Nagy Kálmán ny. huszár ezredes, hadtörténész, Budakeszi és Dr. Pandula Attila egyetemi adjunktus, ELTE, Budapest. Alkalmankint magam is bekapcsolódtam.

Az Iskola hirdetését a nyugati világban hat újság, Magyarországon négy, valamint a Felvidéken egy és Erdélyben is egy újság lehozta, a szegedi rádió és televízió, valamint a Magyar Televízió rövid műsorban beszámolt róla. A sikeres lebonyolításról két hazai újság számolt be – külföldi egy se, noha beszámolóinkat harmincnyolc helyre elküldtük.

Már a helyszínen elhatároztuk, hogy Iskolánkat jövőre megismételjük. Rendezésére többen vállalkoztak – mi Tab város meghívását fogadtuk el. Ebben közrejátszott az is, hogy Őstörténeti Találkozónkat addigra már meghívták Kaposvárra – Somogyban kitűnő tagjaink vannak, akik sokat segítenek.

A Művelődési és Köznevelési Minisztérium Etnikai és Nemzeti Kisebbségi Főosztályától újabb ötszázezer forintot kaptunk a Második (Zürichi) Magyar Őstörténeti Találkozónk évkönyvének kiadására. Könyvterjesztésünk szervezeten beindult – sok kezdeti nehézséggel. Viszont már készült második egyesületi évkönyvünk, forgalomban volt „Őstörténetünk“ című egyesületi tanulmányunk, a kiskönyvek sorozatban az én könyvemmel „A magyar parlamentarizmus ezer éve“ címmel. Elkészítettük a tabi iskolánk számára a következő kis kötetünket, amelyben Balás Gábor, Götz László, Henkey Gyula és Vámos-Tóth Bátor egy-egy tanulmánya kapott helyet. Egyesületünk bemutatására kiadtunk egy kis ismertető füzetet magyarul és németül – fedőlapján az Egyesület „logo“-jával, amit Rőczei György dísztagunk tervezett. Ugyancsak Rőczei barátunk tervezte első négy képeslapunkat, honfoglalás korabeli ornamentika felhasználásával.

Évi közgyűlésünket májusban Zürichben tartottuk. Már rutinszerűen számoltunk be a zürichi és a budapesti előadásokról. Nagy eredményként könyveltük el, hogy Budapesten a Hadtörténeti Intézet és Múzeum velünk közösen indított előadás-sorozatot. Az előadások minden hónap utolsó szerdáján, délután vannak – nagyszámú közönség előtt. Elsőül Nagy Kálmán hadtörténész dísztagunk tartott két előadást a magyar könnyűlovasság kialakulásáról és a magyar huszárról, majd Juba Ferencz tengerészkapitány, ausztriai alelnökünk ugyancsak két előadása következett a magyarság és a tenger történelmi kapcsolatairól. Az első előadásra kivonult a Magyar Televízió, a Duna Televízió és a Magyar Rádió.

Noha Zürichben számos magyar szervezet van, egyedül minket kért fel a város, hogy mint alapító vegyünk részt egy „Interkultúrelles Begegnungszentrum“ (interkulturális központ) alapításában. Az alakuló összejevetelen, képviselőnket L'Eplattenier Yvette asszonyt – a lehető legnagyobb számú szavazattal – az új intézmény vezetőségébe választották. Az egyik helyi rádióban lehetőséget kaptunk arra, hogy heti egy órában saját műsort adjunk, bármely nyelven. Az Elnökség Szerkesztő bizottságot alakított, prof. Dr. Lindegger Peter, svájci alelnökünk vezetésével, akik az első néhány adást elkészítették

„Corvinus Radio Zürich“ néven.

Évi pénzforgalmunk Magyarországon szerény plusz, Svájcban szerény mínusz szaldóval zárult. Az Egyesület hitelezője ismét én lettem. A Taggyűlés tudomásul vette, hogy az Iskola ügyében tervezett alapítványt nem hoztuk létre.

A Taggyűlés jegyzőkönyvi dicséretben részesítette az alábbi személyeket: Fejes Pál és felesége Judit asszony (Szeged), Gódor József (Kecskemét), Marinka Lajos (Unterengstringen), L'Eplattenier Yvette (Zürich), Nagy Kálmán (Budakeszi), és Sárkány Kálmánné (Budapest). A történelemtudomány terén kifejtett tevékenységük elismeréseként a díszelnökségbe választottuk Lindegger Petert (Winterthur) és Nagy Kálmánt (Budakeszi).

Első ízben választottunk iskolavezetőséget Dr. Bárdi László, a Dél-Dunántúli Regionális Oktatási Központ vezetője, Pécs, Dr. Beöthy György történész, Budapest, Dr. Darai Lajos egyetemi adjunktus BME, Kápolnásnyék, Erdélyi Balázs múzeumigazgató, Tapolca, Dr. Fejes Pál tanszékvezető egyetemi tanár, Szeged, Dr. Frech' Miklós archeobotanikus, Keszthely, Dr. Gyimesi Endre levéltár-igazgató, Zalaegerszeg, Dr. Juba Ferencz tengerészkapitány, hadtörténész, Bécs, Nagy Kálmán ny. huszár ezredes, hadtörténész, Budakeszi, Nagy Mária oktatási felügyelő, Tapolca, Dr. Pandula Attila egyetemi adjunktus ELTE, Budapest, Sebestyén László történész, Budapest, Stamler Imre iskolaigazgató, Somogyjád, Dr. Szauder Lajos egyetemi docens, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, Budapest és Vándor László megyei múzeumok igazgatója, Zalaegerszeg, személyében. Ugyancsak első ízben bízunk meg egy személyt a magyarországi irodánk vezetésével: Gerendás András, Budapest.

Három évre számlaellenőrnek választottuk Gódor Józsefet (Kecskemét), Marinka Lajost (Unterengstringen) és Szalmay Györgyöt (St. Gallen).

Az Elnökség tagjai az alábbi személyek lettek: Aerni Agathon (Bern), Almási Gábor (Heidelberg), Bojtár János (Budapest), Bürgin Gerold (Zürich), Darai Lajos (Kápolnásnyék), Fejes Pál (Szeged), Frech' Miklós (Keszthely), Jónás Józsefné (Kaposvár), Juba Ferencz (Bécs), Kubik István (Zürich), L'Eplattenier Yvette (Zürich), Lindegger Peter (Winterthur), Loewengreen Iréne (Zürich), Lukács József (Kassa), Nádasy T. Jenő (London), Ochsenbein Peter (St. Gallen), Pandula Attila (Budapest), Sebestyén László (Budapest), Seifert Matthias (Zürich), Stamler Imre (Somogyjád) és Szabó Erzsébet (Székelyudvarhely). Az elnök ismét én lettem. Elnökséget és elnököt egy évre választottunk.

Ezután került sor évünk utolsó eseményére, a Nyolcadik (Kaposvári) Magyar Östörténeti Találkozóra, amelyet Kaposvárra tartottunk július 11-től 17-ig Dr. Gyenesei István Somogy Megye Közgyűlési elnöke és Szabados Péter kaposvári polgármester védnökségével.

A magyar sajtó, rádió és televízió körében eddig sohanem tapasztalt érdeklődést váltott ki a találkozó. Aligha volt az országban olyan országos lap és Somogyban olyan helyi sajtótermék, amelyik ne adott volna legalább egy rövid hírt rólunk. A különböző rádió és TV adók többször is, néha egy teljes órás műsorról számoltak be a találkozóról.

A Találkozón a szakemberek három világrész tizennégy országából vettek részt. Huszonegy szakember harminc előadást tartott. A résztvevők száma száznyolc volt. Egész napos kirándulás keretében megtekintettünk több somogyi ásatást és honfoglalás-korabeli emléket, Kaposmérőn pedig egy magyar lovas-íjas bemutatót.

Elhatároztuk, hogy 1994 augusztusban az Östörténeti Találkozót, majd pedig a Magyar Történelmi Iskolát Tapolcán tartjuk, mégpedig két egymás után következő héten. A Találkozón – eddigi szokásunknak megfelelően – ismét kiosztottuk a jövő évi két fő rendezvényünkre a meghívókat. A két rendezvény védnöke Svájc magyarországi nagykövete mellett most már három megye: Somogy, Zala és Veszprém – elnöke. Elhatároztuk ugyanis, hogy egyenlőre ebben a történelmileg rendkívül érdekes három megyében maradunk rendezvényeinkkel.

Nyolc év után először éreztük, hogy munkánk gyümölcse érni kezd. A Találkozón kezdeményeztük a magyar östörténet oktatásának reformját abban a szellemben, amit egyesületünk képvisel. Javaslatunkat egy-egy emberünk személyesen vitte valamely illetékeshez azzal a kéréssel, hogy fogadjanak bennünket és kezdjünk erről tárgyalni. A Találkozón nagy vita volt arról, hogy feladatunk-e nekünk ilyen javaslatok kidolgozása, hiszen ezzel kihívjuk magunk ellen a „hatalmasok“ haragját. Mivel mi nem veszekedni, de saját eredményeinkre hivatkozva jobbítani szeretnénk, a Találkozó a közösen kidolgozott előterjesztést egyhangúlag elfogadta.

Az utolsó napon ökumenikus istentiszteleten közös imával kértük Istenünket: segítsen bennünket abban, hogy a helyes úton járjunk.

Uster, 1993. magvető hava.

Csihák György
(Folytatás a következő kötetben)

Jegyzőkönyv

Felvéve Kaposvár, 1993. július 17-én a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület július 11-17 között megtartott Nyolcadik Magyar Östörténeti Találkozóján.

A Találkozó a Zürichben készítette, majd kiküldött meghívók alapján jött létre.

A megjelentek elfogadták az Egyesület 1986. február 10-én kiadott Nyilatkozatát és Házirendjét.

A megjelent 108 fő Kutató-szakember és érdeklődő a következő 15 országból érkezett: Magyarország, Svájc, Anglia, Ausztria, Ausztrália, Finnország, Szlovákia, Kanada, Kína, Németország, Románia, Svédország, Szerbia, Thaiföld, Ukrajna.

A szomszédos országokból érkezők költségeit az „Illyés Alapítvány” vállalta 48.441 Ft összegben.

A Találkozón 21 szakember 30 előadást tartott, amelyek rövid kivonatát csatoljuk. A kerekasztal megbeszélések során „A magyarság letelepedése a Kárpát medencében”, „A Magyar őstörténet felső oktatásának időszerű kérdései” – tárgykörében alakítottunk ki közös álláspontot. Sajtóközlemény is készült.

Az Elnök bemutatta a „Második (Londoni) Magyar Östörténeti Találkozó Előadásai és irata” című Egyesületi Évkönyvet.

Sok szó esett az Egyesület 1993-as Tabi Nyári Történelmi Iskolájáról, illetve az 1994-re tervezett Tapolcai Iskolájáról is.

A következő Östörténeti Találkozó Tapolcán kerül sorra 1994. augusztus 7-13 között. Ennek előkészítésére és lebonyolítására a Titkárság kapott megbízást.

Kaposvár, 1993. július 17.

Elnök:

Stamler Imre
(Somogyjád)

Társelnök:

Dr. Cey-Bert Róbert Gyula
(Bangkok)

Dani D. Pál (London)

Dr. Magyar Kálmán (Kaposvár)

Dr. Nagy Ákos (Adelaide)

Dr. Csihák György (Uster)
a titkárság vezetője

(Az eredeti aláírások a Titkárságon és az 1994. évi Találkozó helyszínén megtekinthetők.)

Himnusz. Az Elnök és a társelnökök megnyitója. Bemutatkozás.

Az előadások tartalmi kivonata.

ARADY ERIK (Sydney)

Észrevételek – megjegyzések a magyar őstörténelmi kutatás és közlemények ügyében

1. A Kárpát-medencei magyarság egy összetett nép. – Semmi esetre sem egy kizárólagosan – finnugor nép...

Elfogadható, hogy a magyar nyelv, az Urál-Altáji nyelvcsalád és azon belül a finnugor csoportjába tartozik, a jelenlegi nyelvészeti ismeretek, tanítások szerint. – Ez azonban semmi esetre sem jelent faji, népi eredetet, hovatartozást, stb.

A jelenlegi kizárólagos finnugor nézet, az állami irányítás alatti, valamint a mindenkor uralkodó osztály, réteg, csoport érdekei szerinti erőszakos propaganda, a „hivatalos” közegek által.

Ugyanakkor a finnugor nyelvi kapcsolatot kétségbe vonni, azt teljesen elvetni – nem lenne célszerű.

Csakis a kizárólagos, egyedüli finnugor, faji, népi hovatartozást, eredetet és annak hirdetését kell kifogásolni és elvetni, stb.

2. Én a – finnugor részt, kapcsolatot, stb. – nem tartom célszerűnek teljesen – 100 százalékig elvetni.

Szerintem helyesebb ezt, – csakis mint egy részt, összetevőt, stb. tudomásul venni, – a többi részlet, kapcsolat, rokonság mellett.

3. A finnugor nyelvészet ügyeihez nem szólok hozzá.

Jellemző és kifogásolható azonban, hogy csakis, kizárólagosan egy irányt vesznek figyelembe és azt propagálják...

Szerintem a magyar nyelv -- egy ősrégi, több ezer, több tízezer éves -- „eurázsiai” – ősnyelv, egyik lényeges tagja. – Az urál-altáji nyelvek és a finnugor része is ide tartozik, de nem az egyedüli, – amint ezt a „hivatalos” nyelvészet erőlteti.

4. A finnugorizmus okozta károk – ügyében csatolok egy kivonatot, – Mónus Áron – könyvéből. Szerintem a Trianont is ennek alapján kényszerítették a magyarságra.

5. Amint már említettem, a magyarság egy összetettebb nép.

Szerintem egy – „Eurázsiai” – ősnép egyik, lényeges tagja. Ide tartoznak, az urál-altáji csoport többi tagjai is részben, valamint a kaukázusi, közel-keleti, sőt részben a japán nép is. stb. stb.

6. A csatolt – újságkivonat, cikk szövegezése szerint:

„A szlovákok és a románok tudják és ismerik az (európai) ősiesség előnyeit. -- Ezzel ellentétben a magyarországi – (hivatalos, államilag irányított) – történetírás ezt figyelmen kívül hagyta és elhanyagolta. Ezt a sajnálatos mulasztást a szlovákok és románok (és a többiek, szerbek, stb.) most kihasználják, saját előnyükre és a magyarság kárára.”

7. Szükséges kormányzati intézkedések:

A magyar történelemtanítás, ismertetés, kutatás, stb. – eddigi kizárólagosan finnugor irányzatát, módozatát beszüntetni...

A magyar ősiesség – több ezer éves előzményeit, eredetét, kapcsolatait – ideértve a Kárpát-medence őslakóinak – eddig tudatosan elhanyagolt, letagadott adatait, tényeit közölni, ismertetni.

Végeredményben az eddigi idegen érdekű és erőszakolt magyar történelem kutatást felváltani, a valódi adatok, tények, több ezer éves előzmények, kapcsolatok ismertetésével, közlésével, stb.

BÁRDOS EDIT (Kaposvár)

A zamárdi avar temető

A Zamárdi temető a Balaton déli partján található, eredeti lélekszáma kb. 6000 volt. (Eddig kb. 1600 sírt tárt fel az ásató). A temetőt a 6. század végétől egészen a 9. századig használták. Száz százalékos rablottsága ellenére a Kárpát-medence leggazdagabb avar temetője. Geográfiai helyzete, kiemelkedő gazdagsága, Bizánccal való szoros kapcsolata tükrözik specifikus szerepét a 7. században. Az avarság konglomerátum-jellege jól követhető a feltárt temetőben.

A temető gazdagságát tükrözik a gazdag lovassírok, arany fülbevalók, bizánci aranysolidus a sírban, s az „import” leletek – copt bronztál, római üveg poharak, 3 db sellap licatilis, s a bizánci ezüst keresztek a sírokban. A 7. század kiemelkedő leletanyag csoportja II. germán állatstílus nagy számban van jelen a temetőben. A 8. századi temetőrészt színes viseletét a női sírok öntött bronzkorongjai jellemzik. Kis számban megtalálható a temetőben a griffes indás népszerű sírjai is.

A griffes-indások temetkezési szokásait, leletanyagát a Kaposvár határában feltárt temetők alapján mutatja be az előadó.

A frank hadjáratok az avarbirodalmat, mint politikai hatalmat, megsemmisítették. A népesség azonban nem pusztult ki. Jellegzetes temetők őrzik a 9. században megmaradt és túlélő népesség emlékét. Ezekben a 9. századi temetőkben még avar rítus szerint temetkeznek, azok gazdagsága, s jellemző viseleti darabjuk a díszöv nélkül (elvétve 1-2). Ilyen a Kaposvár határában feltárt, valamint a kaposmérői 8-9. századi temető.

Az előadás után bemutatásra kerül a Zamárdi avar temetőben készült videofelvétel az egyik leggazdagabb koraavar lósír bontásáról.

BÁRDOS EDIT (Kaposvár)

A Somogy Megyei Múzeumok Igazgatóságának ez év márciusában megnyílt „Kaposvár anno”: várostörténeti kiállításának régészeti anyaga

A kiállítás bemutatja a várossá alakulás előtti időszakot, a Kaposvár területén és környékén előkerült régészeti anyag alapján, a 8. századtól kezdődően.

Reprezentatív válogatás eleveníti fel az avarok világát. Avar harcosok viseletét mutatja be az első vitrin – hiteles rekonstrukció alapján jellegzetes viseleti elemét, a díszövet, a lovasok felszerelését, lószerszámdíszeket, fegyvereket, íjakat, lándzsákat. A 2. vitrin a sírok leletei alapján a női viselet színes világát mutatja be – gyöngyökkel, fülbevalókkal, s a sírba helyezett egyéb leletekkel, tűtartókkal, orsógombokkal, stb.

A honfoglalás korából kevés lelet származik a város területéről és környékéről. Egy kis vitrin jelzi ezt a korszakot a honfoglaló viseletét jellemző leletekkel.

Kaposvár középkori történetében két jelentős centrum volt – a kaposszentjakabi Bencés Apátság és a márki, vagy ropolyi birodalom. A Kaposszentjakab közelében feltárt középkori templom és temető leletei elevenítik fel a középkori életet, viseletet és a hitvilágot a pogány szokások továbbélését, a kereszténység relikviáit.

A két záró vitrin a törökkori világot idézi a Kaposvári vár területén előkerült tárgyakkal és a törökkori fegyverek bemutatásával. Korabeli ábrázolások, metszetek és a vár hipotetikus makettje egészítik ki a kiállítást.

BEÖTHY GYÖRGY (Budapest)

A magyar régészet és néprajz steppei témáinak támogatása

1. A magyarság kialakulása a steppei kultúrák körében történt, ahol finnugor nyelvet beszélő népesség török és más népekkel keveredett.

2. A magyar történelmi tudat a gesták és krónikák közvetítésével a steppei múlt folytonosságának emlékét őrzi és a magyar néprajznak vannak steppei, valamint az azóta környező népek körébe vágó témái, amelyek mellett a finnugor korra visszamenő témák háttérben álló korábbi fázist képviselnek.

3. A magyar népesség antropológiai vizsgálata nem jut azonos eredményre a nyelvészettel, amennyiben a magyarság finnugor jellege helyett a népesség erős keveredésének tényét mutatja, a finnugor típus helyett más típusok uralkodnak. A finnugor alapnépesség viszonylag kevés szerepet kapott a magyarság kialakulásánál.

4. A finnugor rokonság felfedezése érthető zavart okozott a korai magyar tudományosság időszakában, amely szellemében is szemben állt a hagyományos magyar nemzeti tudat tartalmával. A nemzeti azonosságtudat krízisét fel kellene oldani a magyarság kialakulásának kultúrviszonyait azonosítva.

5. Saját ősi, nemzeti gyökereink bizonyítéka nyelvünk kialakulása mellett régészeti emléanyagunk és néprajzunk sajátos témái, amelyek a régészeti emlékekkel összefüggésben és egyes analógiák a steppei kultúrák körébe mutatnak.

6. Valóságos múltunkhoz való ragaszkodásunk előnye a megújulás lehetősége, visszanyúlás a forrásokhoz, természetes bizalom, fogalmak és erkölcs példája.

7. Steppei régészeti és néprajzi témák kutatása és tankönyvírás támogatása szükséges a kormányzat részéről, valamint a napisajtó megfelelő látókörű tájékoztatása.

CEY-BERT RÓBERT GYULA (Bangkok)

A honfoglalás kori magyar konyha

Egy nemzeti konyha egy nép kultúrájának szimbolikus kifejezője és érzelmi nyelve. A IX. században, a Kárpát-medencébe érkező magyarságnak sajátos és egyedi kultúrája volt. Ha viszont sajátos és egyedi kultúrája volt, akkor sajátos és

egyedi konyhájuk is volt.

Milyen lehetett a honfoglalás kori magyar konyha és össze lehet-e hasonlítani a korabeli nyugat-európai konyhával?

A kérdésre Magyarországon, Közép-Ázsiában, Kelet-Turkesztánban (Ujguriában), Tibetben, Mongóliában és Kínában végzett többretű régészeti, történelmi és néprajzi kutatások válasza egyértelműen a következő: a honfoglalás kori magyar konyhát nem lehet összehasonlítani a korabeli európai konyhával, mert konyhafilozófiája teljesen más volt, és gasztronómiai szempontból sokkal magasabb színvonalon állt.

Kutatásaink szerint az ókorban és a kora-középkorban Euráziát két különböző civilizációra lehetett felosztani, amelyet a sütés-főzési eljárások különböztettek meg.

A főzési eljárások civilizációja

Távol-Kelettől Közép-Ázsiáig, egészen a Fekete-tengerig a különféle nemzeti konyhákat főleg a főzési eljárások jellemezték.

A főzés hosszú vagy rövid lében történt. Rövid lében pörkölt, gőzölt és párolt ételeket készítettek. A legfontosabb ázsiai ételek-áldozatokat mindig főzték.

A sütési eljárások civilizációja

A Fekete-tengertől nyugatra, egészen az Atlanti-óceánig a nemzeti konyhákat inkább a sütési eljárások jellemezték: nyílt tűzön való sütés, roston és kemencében való sütés. Az áldozati ételeket a legtöbb esetben sütötték.

A régészeti és a szellemi, valamint a tárgyi néprajz kutatásainak az eredményei szerint a honfoglalás kori magyar konyha a főzés civilizációjának a konyhája volt.

A keleti filozófia a „YIN ÉS YANG” filozófiája a feketét és a fehéret, a jót és a rosszat szeretné egymást kiegészítő harmóniába hozni.

Toleránsan elfogadva, hogy a feketében is lehet egy kis fehér és a jóban is lehet egy kicsit rossz. A nyugati civilizáció a sütés filozófiája a feketéből fehéret és a rosszból jót szeretne kialakítani.

Itt nem az egymást kiegészítő harmóniát keresik, hanem az egymást kizáró tökéletességet.

A honfoglaláskori magyar konyhát elsősorban tehát a főtt ételek jellemezték.

A húst és a zöldségeket (káposztát, répát, céklát, tököt, uborkát) apró darabokra vágták és tarhonya szerű szárított tészával hosszú vagy rövid lében összefőzték.

Ízesítésre füvet használtak, főleg kakukkfűvet, tárkonyt és borsfűvet.

Az ízharmónia „pentaton” volt, vagyis az öt alapíz (édes, savanyú, sós, keserű és csípős) harmóniájára épült, tehát meggyezett a nagy ázsiai konyhák gasztronómiai értékrendjével.

CSIHÁK GYÖRGY (Uster)

Szent István király életműve és a magyar államalapítás

Európa politikai földrajza és hatalmi helyzete az első évezred fordulóján. A magyarok országa a kettészakadt egyház – sőt a két birodalom ütközőterében áll. Mégis: Európa területén az első egységes és keresztény állam, amely több mint egy évezredes alapítása óta napjainkig folyamatosan fennáll, a magyarok alkotása. A képviselői alapuló országgyűlés rendszerét, amit ma parlamentarizmusnak nevezünk, szintén a magyarság hozta Európába a lovascivilizációból.

A Kárpát-medence népeinek etnikai embertani képe; Henkey több mint harmincezer vizsgálat alapján igazolja, hogy a népesség mintegy fele a törökös réteggel kapcsolatba hozható típusba sorolható. A finnugor 4,5 %. Így volt ez Álmos, illetve Árpádnépének honfoglalása idején is. Minden jel arra mutat, hogy az a nép, amelyik ma a Kárpátok övezte Hazában él és magát magyarnak nevezi, egyenes leszármazottja egy eurázsiai ősnépnek, nyelve a legrégebbiek közé tartozik. Műveltsége a nagy eurázsiai lovascivilizációk egyenes folytatása. Szent István király ezt a népet és ezt a kultúrát próbálta a tőlünk nyugatra élő, gyalogosnépek városépítő kultúrájával összebékíteni. Emberfeletti vállalkozás – emberfeletti következményekkel. István tevékenysége ebben döntő, de mégis csak egy folyamat része.

CSIHÁK GYÖRGY szerkesztette (Uster)

**Előterjesztés és indoklás a magyar őstörténet kutatásának állami szervezésére
abban a szellemben, amelyet a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület képvisel**

Levélben kell felhívni valamennyi magyarországi közjogi méltóság figyelmét saját felelősségére és kérni, hogy megfe-

lelő szervezeti keretet biztosítsanak (Magyar tanszék szervezése, MTA Történelmi Intézet kettéválasztása, külön Östörténet Kutató Központ felállítása koordinációs feladattal.)

A finnugor érvrendszer östörténeti bírálata abból a célból, hogy bemutassuk egyfelől a rendszer tarthatatlanságát, másfelől – főként – a nemzeti emigráció által kidolgozott érvrendszer lényegét:

1) A tudomány mai állása szerint az európai kultúrának két bölcsője van: a Kárpát-medence és a Közel-kelet.

2) A flektáló és az ezekből kialakult nyelvek évezredek után sem tudták elérni azt a fejlettségi fokot, mint az agglutináló nyelvek. Tehát a finnugor elmélet, amely az indoeurópai nyelvcsaládi-elmélet tudománytörténeti szálladéka, felülvizsgálandó abból a szempontból, hogy valóban példaértékű-e az östörténeti elméletek szempontjából? Valóságos múltunkhoz való ragaszkodásunk előnye a megújulás lehetősége, visszanyúlás a forrásokhoz, természetes bizalom, fogalmak és erkölcs példája.

3) Az utóbbi 40 év irodalmában a finnugoristák, nyelvi fikcióik alapján kilenc őshazát állapítottak meg számunkra – utójára a finnek kivonultak valamennyi föltételezett őshazából. Megjegyzendő, hogy az indoeurópai nyelvtudomány az elmúlt negyven évben feladta elődei állítását – a finnugoristák nem követték ebben őket.

A finnugor nyelvtudomány alapján kialakított östörténeti kép hívei a politikában szokásos eszközökkel próbálják szakmai ellenfeleiket lejáratni: mivel szinte valamennyi kulcspozícióba saját híveiket segítik, minden kívülállót eleve tudománytalannak neveznek. Munkájukat gátolni igyekeznek, eredményeiket nevetség tárgyává igyekeznek tenni. Szinte természetes a reakció, amely egyebek mellett silány, politikai pamfletekben jelentkezik. Ilyen helyzetben, bizony igen nehéz kiválogatni a továbbvitelre érdemes kutatási eredményeket.

Mindenképpen szükséges most, amikor nemzeti kormányzásunk van, olyan kutatókat is támogatni, akik eddig a hazában elnyomottak, nyugaton nehéz helyzetben kritikus körülmények között kutattak, a szomszédos országokban a körülmények kedvezőtlen hatása alatt állnak.

Nem kívánjuk a valóságos eredmények eltakarását akkor sem ha, azok nem valami fényes múltunkat idézik. Szükségesnek tartjuk azonban a valósághű ismeretek minél szélesebb körben való terjesztését, a nemzet valóságos történelemtudatának tudatos erősítését, a jelenleg szétfolyó erőfeszítések helyes mederbe való terelését. Nemcsak többet kell erre a célra költeni, hanem a már meglévő erőfeszítéseket is hatékonyabban lehet összpontosítani.

Mindenképpen szükségesnek tartjuk a szomszédos országok magyarságának bevonását ebben a munkába és a nemzeti emigráció mozgósítását, ami a szellemi és az anyagi alapok jelentős kibővítését jelentheti, ha megfelelő kezekbe kerül a szervezés.

4) A steppei régészeti és néprajzi témák kutatása és a tankönyvírás támogatása szükséges a kormányzat részéről, valamint a napisajtó megfelelő látókörű tájékoztatása.

DANI PÁL (London)

A „nomád feudalizmus“

A nomád feudalizmus vizsgálatára csak a Kazár-példa alkalmas. Az Urál hegységtől nyugatra nincs nomád életforma. Feudalizmus csak letelepült népeknél alakulhat ki.

ERDÉLYI BALÁZS (Tapolca)

A majackojei ásátások építészettörténeti eredményeiről

A volt Szovjetunióban folyó ásátások településtörténeti és építészeti eredményeinek ismerete – mint azt elsőnek Méri István szorgalmazta – alapvető annak a kérdésnek az eldöntésében, hogy milyen építészeti tudást és hagyományt hozhattak magukkal a honfoglalók a Kárpát-medencébe. A koraközépkor építészettörténetének megírásához a régészek szolgáltatják a legtöbb adatot és a szintetizáló törekvések igénye is a régészek részéről jelentkezik (Méri I., Bóna I., Kovalovszky J., Fodor I.).

A majackojeban föltárt építményekről Erdélyi I. azt mondta, hogy a magyar háztörténet szempontjából nagyon fontosak. Az itt föltárt építménytípus magas színvonalú, szerkezetileg igen fejlett. A jelentős spontán statikai ismeret, a nyílászárók ismerete, a differenciálódott belső térfelhasználás stb., módosítja a kor lakóépületéről, az építészet színvonaláról és a kor technikai ismereteiről alkotott képünket. Az eddig megismert építmények térbeli elhelyezkedéséből egyértelműen következtethetünk a településen belüli gazdasági, társadalmi differenciálódásra, ami jól tagolt, fejlett társadalomszerkezetre utal. Építészettörténetileg azonban csak a lakóház-építészetéről szereztünk új ismereteket és néhány megerősítő adatot kaptunk az erődít-

ményépítkezésekkel kapcsolatos tudásunkhoz.

A kinti munkák és tanulmányutak alapján építészettörténeti szempontból csak ötleteket tudok adni a további kutatások irányára vonatkozóan, mivel eddigi útjaim alapján másra nem érzek elég alapot. Ezek az ötletek a következők:

- az Észak-Kaukázus és előtere, valamint a Krím V-X. századi szakrális építészet;
- a kazár építészet kapcsolata a palmettás stílussal;
- a kazár és krimi erdőépítészet;
- a moldáviai VIII-IX. századi építészet;
- és a szaltovói kultúra településszerkezeti és építészeti vizsgálata.

GÖMÖRI JÁNOS (Sopron)

Avar- és honfoglaláskori vaskohászat Somogyban

Az utóbbi évek régészeti kutatásainak eredményeképpen sikerült néhány Somogy megyei vassalak-lelőhely pontosabb korát meghatározni és megismerni az ott használt vasolvasztó kemencék típusait.

Korábban csak Északnyugat-Magyarországon és Északkelet-Magyarországon volt kimutatható a koncentrált vasipari termelés az Árpád-korból, illetve Győr és Sopron megye területéről az avar korból is.

A Somogy megyei Zamárdiban VII-VIII. századi vasolvasztó telep került elő egy jelentős avar központ részeként. Az itteni vasolvasztó kemencék a Pannonhalma melletti Tarjánpuszta, Vasas földön feltárt agyagkemencékkel egyeznek meg formailag és működésüket tekintve. 35-40 cm átmérőjű, mellfalazattal működő, kettős fűjtatású kohók voltak ezek, kémény-szerű csonka kúp alakú felső részük kb. 70 cm-t emelkedett a felszín fölé. Medencéjük kb. 20 cm mélyen volt a földbe építve, előtte salak-csapoló gödörrel. A kemencék mellett ércpörkölő gödrök sorozatát tártuk fel.

A Somogyfajszon feltárt nagy műhelyt a X. század közepére keltezhetjük és Fajszy nagyfejedelem egyik birtokközpontjához tartozónak véljük. A koncentrált vastermelés itt egy nagy gödör oldalába vágott kohósorban (16 feltárt kemence) folyt. Az előkerült cipőformájú vasbucák alapján egy olvasztás után 3 kg. vas nyerésével számolhatunk kemencénként és olvasztásonként. A fajszi kohók formailag hasonlítanak az Árpád-kori imolai típusú kohókhoz, ugyanúgy a műhelygödör oldalába vannak mélyítve, tehát nem szabadon állnak a felszínen, mint a korábbiak, az avarkoriak. A kohók üzemeltetése – zárt mell az olvasztás alatt, salakkifolyás – viszont nem a későbbi, XI. századi, hanem a korábbi, avar hagyományok, eljárások köréhez sorolja a fajszi kohókat. Helybeli gyepvasérc feldolgozása ez esetben bizonyítható.

HENKEY GYULA (Kecskemét)

Somogy megyei népesség etnikai embertani képe

1985 és 1991 között Somogy megyei községben 1267 magyart vizsgáltam. A somogyi magyarokra férfiaknál a magas, nőknél a nagyközepes termet, rövid fejjelző, széles arcjelző, előreálló járomcsont, meredek homlok, közepesen kiemelkedő, konvex orrhát, enyhén domború tarkó, sötét szemszín és barna-fekete hajszín a jellemző. A somogyi magyarok között a honfoglaló magyaroknál leggyakoribb és a törökös réteggel kapcsolatba hozható két típus, a turanid (39,2 %) és a pamíri (18,1 %) lényegesen nagyobb arányban észlelhető, mint a 29.512 általam vizsgált magyarra jellemző 30,2 %-os, illetve 11,5 %-os átlag. Ezen kívül a dinári típus előfordulása jelentősebb, 9,6 % (a magyar átlag 5,7%), fele a Dalmácia őslakóira, az illírekre visszavezethető balkáni dinári, másik fele az osztékeknél gyakori kaukázusi változathoz sorolható. A somogyi magyaroknál a törökös típusok (turanid, pamíri, elő-ázsiai, mongoloid) 60,4 %-ban, a finnugor formák (uráli, lapponoid és a kelet-balti finnugor alakjai) 3,0 %-ban (a magyar átlag 4,0 %), a régi szláv jellegegyüttesek (a keletbalti szláv formái és az északi, cromagnoid fele része) 0,9 %-ban (a magyar átlag 2,4 %), a régi germán típusok 0,3 %-ban (a magyar átlag 0,4 %) észlelhetők (az utóbbiak közé az északi és a cromagnoid fele részét soroltam).

A törökös típusok a honfoglalóknál kimutatható 50 %-hoz képest növekedtek, a finnugor formák a 15,6 %-hoz viszonyítva erősen csökkentek, a régi szláv jellegegyüttesek előfordulása pedig a somogyi magyaroknál még jelentéktelenebb, mint az összmagyar átlag. Ennek főbb okai: 1. A későavarnak is nevezett onogurok Somogyban jelentős számban éltek meg a magyar honfoglalást. 2. A honfoglalás után 11 Somogy megyei községbe telepedtek besenyők, nem tudunk viszont finnugor népcsoport érkezéséről (a Kárpát-medence más vidékeire sem). 3. A somogyi telepese eredetű magyar népességekbe beleolvadtak horvátok is, de mert a délsomogyi horvátok embertani szempontból közel állnak a magyarokhoz, a régi szláv típusok csak 1,4 %-ban mutathatók ki náluk, a velük való keveredés nem befolyásolhatta jelentősebben a somogyi magyarok embertani képét.

HONTI SZILVIA (Kaposvár)

Somogy megye őskorkutatásának újabb eredményei

Somogy megye őstörténetét egyik legkutatottabb területének, Balatonboglár és környékének régészeti leletein

mutathatjuk be. A helybeliek odafigyelésének köszönhetően az építkezések során előkerült leletek nem pusztultak el, hanem régészeti feltárások, leletmentések eredményeképpen a múzeumba kerültek.

A Balaton-part ezen a minden korban frekvenciát részen az újkőkortól kezdve gazdag leleteket találunk. Igen jelentősek a mintegy 5000 éves késő rézkori péceli kultúra emlékei: egy gödörben vallási okokból összetört és eltemetett kocsi edényt tártak fel a régészek számos edénnyel együtt, egy családi temetkezéshelyen a síredényeken kívül kova- és mészkőből, rézgyöngyökből és csigából készült gyöngysorokat tettek az elhunytak nyakába. A szőlősgyöröki határban felszínre került hamvasztásos sírleletek edényei a magyar ősrégészet egyik sokat vitatott problémája megoldásához, a korai és középső bronzkor átmenetének kérdéséhez nyújtanak támpontot.

A Berekre-dülőben előkerült gazdag későbronzkori telepletek mellett a korai vaskornak Somogy megyéből alig ismert időszakából származó, részben már kézikorongolással készített edények és más leletek egy újabb fehér foltot segítenek eltüntetni a régészet palettájáról. A kelta kort a boglári Várhegy földsáncai alatt előkerült gabonátároló edény képviseli.

Végül – de nem utolsósorban – egy Boglár közelében előkerült európai jelentőségű római kori leletről szeretnék még említést tenni. A szőlősgyöröki homokbányából a helyi bennszülött lakosság vezetőjének sírja került elő, s ebben egy igen gazdag edénykészlet: kancsó, tál, serpenyő és vödör mellett szűrő- és merítőkanalak. Természetesen a népvándorlás- és magyar középkor leletei sem hiányoznak erről a területről, de ezt az időszakot a Kaposvár történetét bemutató kiállításunk anyaga gazdagabban reprezentálja.

JUBA FERENCZ (Bécs)

Tengeri hajózásunk szittya-görög-magyar összefüggései a legújabb földtörténeti ismeretek tükrében

Őstörténetünk tengeri vonatkozásai közvetlenül – mint kialakuló tengeri ösztönök – követhetők a hún-görög-szittya kapcsolatokig, nyelvileg és egészen a sumér világig. Vámos-Tóth Bátor megállapította, hogy a földön láncolatban helyezkednek el tömegesen – magyar azonos földrajzi nevek. Ezeken a területeken mándi népművészeti jelek és pentatonikus zene van. Egykori Tamana községünkéről ezt a kb. 1500 év előtti kultúrát Tamana kultúrájának nevezi, ebben a bábéli zavar előtti nyelvben számos magyar hajózási kifejezés van. Tollmann könyve természetduományilag bizonyítja, hogy a 9545 év előtti üstökös szétrombolta a földet, alig pár ember vészelt át, és ekkor tűnt el az Antarktisz. Nyelvünk tehát az ősnyelv szavait a leggazdagabban őrizte meg.

KASSAI LAJOS (Kaposvár)

„Egy sportág születik“ (A honfoglaló magyarok nyilazási technikája)

- Az európai és japán íjászat összevetése.
- Az íjak mechanikai szerkesztésének modellezése.
- A magyar lovaglós stílus magyar nyeregben.
- Az íjászat alkalmassátétele a lovasíjászathoz.
- Őseink hitvilága, életfelfogása, ezek felhasználása a lovasíjászatban.
- A lovasíjászat hídj szerepe a múlt és jelen között.

KAZÁR LAJOS (Canberra)

Az ősi japán nyelv az uráli és altáji népekéhez kapcsolható

A világ számos országában művelt japanológiának nincs elismert történeti nyelvészeti magja. A japán nyelv eredetét illetően számos elmélet íródott és vettetett el. Japánban több, alapvetően hibás kísérlet után gyakorlatilag megszüntették az ország nyelve gyökereinek kutatását. Noha H. J. Klaplagroth Asia Polyglotta című, 1823-ban megjelent összefoglalója óta bárki olvashatta, hogy gondos nyelvészek szerint a kínai és egyéb kölcsönszavaktól mentes japán nyelvanyag legvalószínűbben a korábban urál-altájinak nevezett, nagy tömbhöz sorolható, kevesen vizsgálták a japán-uráli oldalt.

A századforduló körül a boroszlói Heinrich Winkler, német nyelvész ragadta meg elsőnek, de nem szerencsésen. Hazánkban Pröhle Vilmos, híres altájista és általános orientalista még 1916-ban, a Keleti Szemle 1. számában közzétett, jeles dolgozatában („Studien...“) megállapította, hogy a japán az altáji (török, mongol, mandzsu-tungus) nyelvekhez főként szerkezetében, míg az archaikus uráliakhoz szókinésében és hangtanában is jól illik. Ilyen tárgyú munkáját idehaza, tudommal nem folytatták. Pröhleről mit sem tudva a The Australian National University keretében kínait, japánt s egyebet tanulva vele azonos eredményre jutottam.

Japánban nincs uráli tanszék, Magyarországon, s Finnországban nincs japán tanszék. Óriási a pótolandó mulasztás!

KOVÁTS ZOLTÁN (Szeged)

A magyarság Kárpát-medencében való első megtelepedésének demográfiai bizonyítékai a VIII. századból

A bevezető rész László Gyula és mások kutatásai nyomán feltárt bizonyítékokat mutat be arról, hogy az avar korszak második felében, a VII. század végétől kezdve magyarul beszélő tömegek nyomulnak be a Kárpát-medencébe.

A 895-ös évben induló honfoglaláskor a török nyelvet beszélő kabarokkal együtt – a bizánci forrásokra támaszkodva – az állapítható meg, hogy a betelepülők száma fél millió körül lehetett. Ha a Kárpát-medencében élő, 250 évig az Enns folyóig hatalmat gyakorló avarok még ekkor is török nyelvet beszéltek volna nagy tömegekben, akkor ma nem finnugor nyelvet beszélénk. Hiszen az itt talált szláv töredékek is igen rövid idő múlva a magyar nyelvet beszélőkbe olvadtak.

Az újabb nyugat-európai és gyér hazai kutatási eredmények azt mutatják, hogy a XI-XV. században, de még a XVI-XVII. században is, amikor több és jobb forrásértékű anyaggal rendelkezünk, ezekben a századokban rendkívül alacsony a természetes szaporodás mértéke: 2-4 ezrelék évente. Újabban feltárt, hogy az eddig ismert nagy epidémiák (pestis, himlő, lepra) mellett a népességet az állandóan jelenlevő fertőző-betegségek, az endémiák pusztították. Egy másik hazai kutatási eredmény feltárta, hogy a XV. század végéről fennmaradt portális és más összeírásokat értelmezve a Kárpát-medence népessége 5 millió körül lehetett Mátyás király korában. Ha a különböző besenyő, kun, német, majd román betelepülőket leszámítjuk, akkor legalább 1 milliós tömegnek kellett a Kárpát-medencében élni a IX. század végén. Az okleveles anyag egyértelműen mutatja, hogy a későbbi századokban a magyarság tömegei töltötték be a Kárpát-medencét, így a hegyvidékek folyóvölgyeit is. Ez a magyarul beszélő meghatározó népesség egy része már a VIII. század elején is itt volt. 895-ben kapott újabb megerősítést.

KÖLTŐ LÁSZLÓ (Kaposvár)

A vörsei avar-magyar temető

A Kis-Balaton program keretében a Nyugat-dunántúli Vízügyi Igazgatóság segítségével 1983-ban kezdődtek a kutatások Somogy megye területén. Vörstől Nyugatra, a Papkert nevű határrészen két, egymástól 800 méterre levő dombon találtuk meg azt a települést és a hozzátartozó temetőt, amelynek feltárása és az Országos Tudományos Kutatási Alap által támogatott komplex feldolgozása segítséget adhat a dunántúli későavar-kori népesség IX-X. századi továbbélésének vizsgálatához.

A VIII-IX. század fordulóján induló temetőnek 1992-ig 683 sírját tártuk fel. A régészeti leletanyag 4 csoportra bontható:

1. Késő avar kori;
2. IX. századi;
3. Honfoglaláskori (X. század);
4. Kora Árpád-kori (XI. század eleje).

A régészeti értékelés mellett a belső időrend és a lehetséges genetikai kapcsolatok meghatározására igénybe vettük a szerológiai vizsgálatokat, amelyek segítségével 400 megvizsgált csontvámaradvány alapján több mint 40 genetikai egységet, leegyszerűsítve „családot” sikerült meghatároznunk. A szerológiai időrendi megállapítások összhangban vannak a régészeti kormeghatározásokkal, az egyes genetikai csoportok pedig egységbe foglalják a régészetileg különböző etnikumokhoz sorolható sírokat.

LUKÁCS JÓZSEF (Kassa)

A pozsonyi csata

A honfoglalás és a hongyesítés után összejöttek a magyarok Borsiszerben, ahol megerősítették katonai győzelmüket a bolgár cár Simeon fölött, valamint a Titeli Zalán és más ellenállók fölött Alpárnál.

Honfoglaló őseink 896-tól kezdve fokozatosan megszállták a Kárpát-Duna medence akkoriban lakható területeit. A törzsek végleges letelepedése után gyűlést hívtak össze Pusztaszerre, ahol döntöttek a gyepű rendszeren alapuló hézagmentes határvédelmi hálózatról. Árpád gondos szervezése alapján a törzseket a gyepűkre rendelték. A nyugat felé eső gyepük veszélyeztették a németeket. A németek élettértségét védte az uralkodó Gyermek Lajos – Ludwig der Kind (893-911). Tanácsadói mielőbbi megelőző preventív háború indítását ajánlották a királynak, mivel már akkor rettegettsébe hozta őket az a tudat, hogy az Osztmárk területet Árpád visszaigényli örökség jogán. Ugyanis a mai Ausztriának Osztmárk területét régebben Felső Pannóniának, Noricum, azaz Awarreichnek hívták. Árpád lovas tumánjai szinte szemmel láthatóan nyomultak állandóan nyugati irányba.

Gyermek Lajos tárgyalásra hívta Fischa közelébe a magyarok vezéri Kurzánját, azonban őt és kíséretét fondorlatos módon meggyilkoltatta 902 nyarán.

A németek elébe akartak vágni Árpád megtorló intézkedéseinek, ezért megindították 907-ben azt a katonai akciót, amit a történelem a Pozsonyi csata néven tart nyilván.

Árpád bölcs taktikai parancsára két hadosztály védelmi állást foglalt el a Pozsonyi vár és a mai színház közötti térségben Durzán és Bogát vezetése alatt. Eközben Árpád négy tumánjával felvonult a Duna jobb partján s ott összeütközött Dittmar hadával, amit egynapos küzdelem után megvert. Megelőzően Kund bűvárjai megtámadták a Dunán Sieghardt hajóhadát. Megfűrták, majd elsüllyesztették a hajókat. A következő harcoló egység Árpád, Jutas, Tarhos, Üllő tumánjai, átkelt a Duna bal partjára, bekerítette az otlévő Liupold seregét. Később üldözőbe vették a megtépázott maradványait, kergetvén az Ensz folyóig s bevették Enssburgot is.

Gyermek Lajos Passauba menekült. A német hadsereg nagy vereséget szenvedett. Maga a fővezér Dittmar érsek, továbbá két püspök, három apát és 19 gróf vesztette életét a csatában. Páratlan győzelmük után a magyar tumánok mélyen előre törtek nyugati irányba.

Am a magyarok oldalán is voltak veszteségek. Maga Árpád papkirály is feláldozta életét, s (Levente fia előbbi elvesztése után) a hadvezér fiai is ottvesztek a csatában Zsolt kivételével, aki akkor még fiatal volt.

Nekik köszönhetjük, hogy nemzetünk mai napig egységesként létezik.

MAGYAR KÁLMÁN (Kaposvár)

A honfoglaláskori magyarság a legújabb kutatások alapján

Manapság általában a „honfoglaláskori magyar”? kérdést ún. társadalmi és biológiai, így genetikai, antropológiai kutatások oldaláról közelíthetjük meg. Előadásunk keretében beszéljünk inkább a biológiai kutatási oldalról, amelyhez az ún. fizikai antropológia, a személyiség és a genetikai markerek és ártalmak különböző metodikával végzett kutatása tartozik.

Sajnos mára az is kiderült, hogy nincsenek olyan fizikai jelek, amelyek alapján az egyének és a népek biológiai származása egyértelműen tisztázható lenne.

Jellemző tiszta típusokat – az állandó keveredés miatt – ritkán lehet találni. Az antropológusok ezért egyrészt csaknem mindenkit kevert típusnak adnak meg, másrészt a típusok hazai eloszlására vonatkozó becslések is eltérnek. (Ld. Kiszely István, Henkey Gyula és mások eredményei!)

Nézzük meg ezeket a példákat a régmúlt, így a honfoglaló magyarságnál! Milyen is lehetett a honfoglaló magyarság embertani képe? Györffy György történész például azt állítja, hogy a honfoglaló magyarok közelebb álltak az europid avar kori lakossághoz. Jóval távolabb lehetett az embertani képük az ún. mongoloid igazi avarok típusától. László Gyula szerint viszont „életteni lehetetlenség, hogy százév alatt kihalt volna a nagytömegű későavar ősmagyar népesség!” A különböző példák, eredmények felsorolása után azzal zárjuk előadásunkat, hogy éppen ezért általános vélemény szerint az egyes rasszok évezredes szelekciója a környezethez fokozottan alkalmazkodó, ún. biológiailag alkalmazkodóbb, „rátermettebb” nép kiválasztódását hozhatták. (A két különböző rasszhoz tartozó egyén utódainál viszont az így kialakult előnyök elveszhetnek. Ez diszharmonikus testi és lelki fejlődésben, valamint fokozott betegséggyakoriságban nyilvánulhat meg.) Ugyanakkor az azonos faj eltérő fajtájú egyedeinek heterozigóta utódaiban nagyobb az életerő (amely mind a hosszabb élettartamon, mind a fokozott termékenységen lemérhető!). Végül soron úgy látszik azonban, hogy a honfoglalás kori és a későbbi, pl. a mai magyarság „kevertsége” genetikailag inkább előnyösnek mondható.

És még folytathatnánk a sort! Elégedjünk meg azzal, hogy a homo sapiens két nagy alfaja (az ún. nagygrassza) az európai és az asiaticus (ázsiai) mongoloid és mongolid, valamint azok különböző emberfajtái (a különböző rasszok) alakították ki a Kárpát-medence ilyen „összetett” honfoglaláskori lakosságát.) Nyilvánvaló, hogy az avar kori, majd a honfoglaláskori és az Árpád-kori „keveredések” is erősen bonyolították ennek az embertani képnek a vizsgálatát.

MAGYAR KÁLMÁN (Kaposvár)

A honfoglaláskori (895-1000) magyar államszervezés néhány kérdése

Árpád fejedelem vezetésével beköltöző ún. tíz törzs népének, valamint a hozzájuk tartozó nemzetségeknek és az ún. nagycsaládoknak a régészeti hagyatéka a várközpontok, valamint a hozzájuk tartozó települések, falvak, házak, illetőleg a temetők eddig feltárt anyagában marad meg. Ezek pl. Somogy esetében a várkutatásoknál (Magyar-Nováki-Sándorfy) megtalált nagyméretű törzsfői, illetőleg nemzetségszékű várak (Örtilos, Ropolyvár-Kaposvár), valamint a közepes méretű, ugyancsak kör és háromszög formájú, illetőleg az egészen kisméretű (30 m-es átmérő) kör alakú, ún. Motte-típusú, útörző nemzetségi-családi központok (Csákány, Babócsa, Kéthely) várak formájában kerültek elő. Ezekhez a várakhoz a X. századi Somogyban pl. nagyon fontos szolgálonépi, így vasolvasztó, kovácsoló települések tartoztak (Somogyfajsz, Tepej> ld. Gömöri-Költő-Stamler). A korai nemzetségszékű központoknál, mint Bodrog-Bő (Bü) esetében is megtalálhatók az ilyen jellegű vasolvasztók (Magyar-Stamler). A várközpontokhoz tartozó X. századi települések, így Fonyód esetében is bizonyítják, hogy a honfoglaló népességünk aktív földművelést, illetőleg gyümölcsstermesztést (barackosok, diósok) és szőlőművelést is folytatott. A különböző, de Somogyban főképpen gerendázás, az ún. hordozható talpas házban lakó népesség temetői az avar kori lakosság továbbélésére is utalnak. A kevés számban előkerült ún. klasszikus, plamettás, a lovas vitézek (pl. az ún. Árpád-népek) megtelepedésére egy tucatnyi leletegyüttessel vonatkozik (Fonyód, Balatonszemes, Tengőd-Hékut, Törökkoppány).

PANDULA ATTILA (Budapest)

Fejezetek a magyar zászló és lobogó múltjából

A tárgykör tudománytörténetének, forrásbázisának, alapfogalmainak áttekintése. A magyar katonai zászlóhasználat kialakulása, középkori története. A katonai-királyi-állami zászlóhasználat elkülönítése.

Magyar katonai zászló a XVI-XVII. században, nemzeti szabadságharcok időszakában.

Magyar katonai csapatzászlók az állandó hadsereg kialakulásától napjainkig.

Különféle zászlóhasználatok – városi-megyei-főnemesi- stb. – áttekintése.

A magyar nemzeti szín kialakulása, fejlődése a középkortól a XIX. századig.

PÁL LAJOS (Tiszapéterfalva)

Néhány tánc típus és annak fellelhetősége a mai napig Kárpátalján

Néhány tánc típus és annak fellelhetősége a mai napig. Kárpátalján végzett népzenei gyűjtések során derült ki, hogy a hangszeres népzene terén összehasonlítva a táncformákat: verbunk, csárdás, vagy friss legényes, csárdás, illetve forgató – élnek ezek a formák a Kárpátalján többségben élő népek körében. Magyar, rutén, román – anyag került összevetésre.

SEBESTYÉN LÁSZLÓ (Budapest)

A Kárpát-medence népei a hunok bejöveteléig

A szerző elsősorban azokkal a népekkel foglalkozott, amelyek a magyarság rokonai avagy éppen az elődei lehetnek. Ilyenként nem szólt azokról a népekről, így az illírekről, a keltákról és a dákokról, akikről igen nagy és gazdag irodalom állhat az érdeklődők rendelkezésére.

Az előadás régészeti bevezetővel kezdődött, legnagyobb terjedelemben és mélységben a korai vaskor anyagára építve. Ez abból a szándékból is volt így, mert a szóba jöhető népek, így elsősorban – szíjnnek kultúrájának és Kárpát-medencei megjelenésének a tényei jó alátámasztást kaphattak.

Tulajdonképpen Hérodotosznak a következő mondatai adják a történelmi kiindulási pontot: „Mi van országunktól északra, milyen emberek laknak ott, senki sem tudja biztosan; közvetlen az Isztroszra túl lakó népnek csak a nevét sikerült megtudnom: szigünáknak hívják őket és méd viseletben járnak. Lovukat ötűjnyi szőrzet borítja, kicsik, tömpe orrúak és olyan gyengék, hogy nem bírják el az embert. Kocsiba fogva azonban fürgék, ezért az ottani emberek kocsikkal utaznak. Országuk megközelíti a venetákat az Adria partján. Azt mondják Médiából származnak, de hogy hogyan juthattak Médiába el sem tudom képzelni. A régi időkben azonban minden lehetséges volt.”

Bebizonyosodott, hogy Herodotos az i. e. 6. században élt és író, híres geográfus, Hekataios geográfus tudósításából merített és az ő szövegét Strabon adatával egészítette még ki. Ez a nép minden bizonnyal a nyugatra törő valamelyik korai szkíta néphullámmal érkezhettek a Kárpát-medencébe. Jobban csak a 3. századig követhetők nyomon, vannak kapcsolódásaik a keltákhoz, egymásra való kölcsönös hatásokról régészeti leletek tanúskodnak.

A másik nép, amellyel az előadás foglalkozott, a jászok. Közülük is az ún. metanászta jászok, akik azért kapták ezt a görögszavas jelzőt, mert a Don mellől, az ottani származékkal együtt költöztek a Duna-Tisza közé, és itt alapítottak országot. A metanászta szó elköltözöttet, elszakadtat jelent.

A jászok országa a Duna-Tisza közén haladva délnek egészen az Oltig terjedt és mintegy 400 évig állt fenn, a hunok bejöveteléig, akiknek a birodalmába betagozódtak.

SIMON ENDRE (Roxboro)

A magyar nemzet helye a népek családfáján nem a finnugor ágon van

1. A magyar ősi nép nem finnugor és nem is ugor.

Jókai Mór: „...néma bámulattal tekintek úgy a finn-ugor, mint az urál-altáji és török nyelvcsoporthoz megállapító theorákra, de mindegyik csak az mondja: a magyarok nyelve mindig magyar volt.”

Lásd: Acél: Szitty-Görög Eredetünk.

2. A finnugornak nevezett műveltség nem része a magyarnak. (Az északi népek is déli befolyás alatt álltak.)

3. A finnugor nyelvészet nem tudja bizonyítani a magyarok rokonságát. (Nincs finnugor ősnyelv)

4. A finnugorizmus nagy károkat okozott az egyetemes magyar műveltségnek.

Szókészletünk nagy részét finnugor és szláv jövevénynak nyilvánították.

(Lásd: „Földrajzi Nevek Etimológiai Szótára” – Akadémia Kiadó)

A Tamana világnévtár névszerkezetei tanúskodnak a világ 146 országában.

5. Saját ősi gyökereink és bizonyítékai:

Őseink két fő ága egyesült a Kárpát-medencében, hosszú útjuk során a déli eredet emlékeit hozták magukkal.

A Magyar Műcsarnok homlokzatát díszítő mozaik kép híven tükrözi ezt a kettős eredetet, amely a „Timpanon” csúcsánál egyesíti a testvérmépeket.

6. Múltunkhoz való ragaszkodás előnyöket is jelent.

A bizonyított múltnak fő jelentősége az örökölt jogok elismertetése.

7. Szükséges kormányzati intézkedések:

Azonnali intézkedést kérünk a magyarságot sértő és hamis „propaganda” (hírverés) megszüntetésére a hírközlő intézmények részéről.

A tudományos élet azon tagjai, akik a magyarságtudománytól távol eső területen dolgoznak, ne használják hivatali tevékenységüket egyéni elképzelésük „promotolására”.

Hosszútávon a külföldön működő és magyar állami támogatást élvező társaságokat át kell szervezni, és megfelelő anyaggal el kell látni, hogy az évszázados károkat a lehető legrövidebb időn belül helyrehozhassuk.

STAMLER IMRE (SOMOGYJÁD)

Az ősi Somogyország

A források egyértelműen bizonyítják, hogy a magyarság Szent István előtt évszázadokkal már szervezett erő volt, választott vezetői voltak, dinasztiaiak alakultak ki, a választásnak, bíráskodásnak, az ország vezetésének kialakult szokásrendje volt, egységes irányítás alatt működött a hadsereg, hódítottak, hódoltattak, feudális jellegű szolgáltatásokat követeltek a hódolt népektől, a dinasztiai diplomáciai kapcsolatokat építettek ki más államokkal, udvarokkal stb. Ez egységes irányítás mellett, a régióknak is volt vezetése, szervezeti rendje. A főfejedelemből, vezérlő fejedelemből országán kívül minden fejedelemből volt uralkodási területe, országa, uradalma. Az államvezetés, a katonai tudományok megtanulása érdekében a fejedelmi utódok, örökösök is külön területre kaptak, ahol úrként uraszkodtak, vagyis országot vezettek. Ez az ősi hagyomány még az Anjou királyok idején is érvényesült. Somogyország kezdetben fejedelmi ország volt az ősi államban, majd az Árpád-fiak idejében hercegi, „trónörökös” országgá változott, hasonló módon a nyitrai és a bihari országhoz, ahol az Árpád-fiak, a hajdani örökösök helyeinek ugyanakkor megtalálhatóak. A helynevek, források igazolják a hajdani Gyulák országát Erdélyben, Csánád országát a Maros környékén, a Harkák országát a Dunántúlon, stb. Ezeknek az országoknak a kutatása, régészeti nyomainak felkutatása halaszthatatlan feladat.

SZEKERES ISTVÁN (Budakalász)

Őstörténetünk írásjelekben

Egy kutatás módszerének eszközrendszere

Diákkoromban feltűnt már a történelemtudomány bizonytalansága népünk régmúltjával kapcsolatban. Különösen arról az időszakról, amelyről írott források nem maradtak fenn, így hipotézisek láncolatából, tényként elfogadott feltevésekből áll „hivatalos” őstörténetünk. Mondáinkat szelektíven átmagyarázva, vagy teljes mértékben kizárják belőle.

Egyetlen fix pont van: népünk beszélt nyelvre.

Ezért jutott eszembe (még diákkoromban), hogy a székely rovásírás nikolsburgi jelrendszere jeleinek eredeti jelentése nyelvi feltárással, s az írástörténeti rokonságok segítségével – a kapcsolatok összevetésével – nyelvünket lehet igazolni egy adott történelmi korszakban és földrajzi térségben. A személynevekben tükröződő nyelv, miként a rangokban és szervezeti elnevezésekben megjelenő nyelv is – a más nyelvű szomszédság és más kultúrkörbe tagozódás kérdése. Az egyetemes írástörténeti „eszközök” alkalmazása eredeti írások esetén nagy biztonsággal segít feltárni az írásjelekbe zárt nyelvet. Az írásjel azért „olyan különleges etno-régészeti és történeti adat, amely híven tükrözi létrejöttének szellemi és anyagi körülményeit, s alkotó anyaga – az egykor beszélt és „látható nyelv”.

SZEKERES ISTVÁN (Budakalász)

A nikolsburgi abc további jelei II.

A nikolsburgi abc feltárt kilenc újabb jele szintén annak bizonyítéka, hogy az uráli, irbit-parti sziklarajzoknak, valamint az Altáj hegységben fellelhető sziklarajzoknak meghatározó szerepük volt (a szumér íráskultúrával egyetemben) ősi kultúránk és a kínai írás létrejöttének szempontjából.

Az 'eb – íjlesztés – at = atya – an = anya – magas – rét – csap (szárnyával) – hely – és zelet (?) (szelet) csap – írásjel eredeti jelentésének feltárással a nikolsburgi jelrendszer – és igen sok őtűrk írásjel – betű jeleinek kutatása befejeződött. Csak szó és fogalomírásunk ősi maradványai és egyéb ligatúrák jelek maradtak hátra, valamint az őtörök írás néhány jele.

Megjegyzés: Nem rendelkezünk több előadás összefoglalójával, esetleg szövegével se.

HÁZIREND

1. Az elhangzott és írásban közölt dolgozatok kizárólagos tárgya a magyar történelem és a magyar nyelv, valamint a szorosan kapcsolódó témakörök. Különösen hangsúlyozandó, hogy semmiféle politikai, filozófiai vagy vallási közleménynek itt helye nincs.

2. Az itt elhangzott és/vagy az ide küldött dolgozatok közlési joga kölcsönösen az Egyesület és a szerző tulajdona. Az Egyesület hasznát nem kereső társaság, így közleményeit önköltségi áron, vagy ingyenesen adja át érdeklődőknek. Ugyanez vonatkozik a hangszalagra, filmre és minden egyéb információra.

3. Az Elnökség kéri a résztvevőket, hogy tárgyilagosságukat őrizték meg és jóhiszeműen hallgassák végig a legellentmondóbb nyilatkozatokat is, és semmiféle személyi kérdést ne vessenek fel. Az előadókat, a hozzászólókat semmimódon ne zavarják.

4. Az előadók előadásukat az elnöknek mondják, illetve olvassák. A hallgatóság részéről közbeszólásnak, hangos megjegyzésnek helye nincs. Kérdések írásban feltehetőek, és kiigazítások ugyancsak írásbelileg átadhatók az elnöknek. Az elnök csoportosítja mind a kérdéseket, mind a helyreigazításokat, és a beszélgetés alkalmával felveti.

5. A vezetés a mindenkori elnök kezében van; megszólítása: Elnök Asszony! – Elnök Úr! Az elnök a saját legjobb belátása szerint vezet.

6. Egyetlen szerelmünk a magyar történelem és a magyar nyelv!

Zürich, 1986. május 16.

ELNÖKSÉG

NYILATKOZAT

Emberi szeretet, szakmai tisztaság, tárgyi tudás és önzetlen, becsületes gondolkodásmód jellemezzék bennünket, akik a magyar nép és a magyar haza történelmének kutatásában együttesen munkálkodunk.

Baráti kézfogásra nyújtjuk kezünket minden irányba. Tevékenységünk politikától mentes, tisztán tudományos, baráti és ismeretterjesztő. Nincsenek sem anyagi, sem társadalmi céljaink – szerelmünk a magyar nép és történelme, valamint nyelve. Mélyen tiszteljük tagjaink, barátaink és az érdeklődő egyének elkötelezettségeit, amelyek azonban semmiféle következménnyel nem járnak sem egyesületünkre, sem a többi tagjára.

Minden célunk pozitív. Külső nyomástól mentesen, a legtisztább tudományos szellemben akarjuk tanulmányozni és kideríteni – mindenek előtt – a magyar nép, vagy népek igazi eredetét, őshazánkat vagy őshazáinkat, valamint a magyar nyelv eredetét, ma élő nyelvünk és népünk rokonait.

Nem utasítunk eleve vissza semmiféle elméletet, azonban elvárjuk, hogy a bizonyítékok és az érvek szigorúan tudományos alapon álljanak. Nem egyezünk bele, hogy bárki bármiről kijelenthesse, hogy az már megoldódott és ezért mindenki köteles magáévá tenni.

Teljes tisztelettel vagyunk úgyszintén az emberiség nagy családjának többi tagja iránt, miközben elvárjuk tőlük ugyanezt a tiszteletet a mi népünkkel szemben. Meggyőződésünk szerint, jövőnk új, dicső temploma csak a tiszta erkölcs alapjára építhető; ennek előfeltétele egymás kölcsönös tiszteletben tartása és az erőszak minden formájának és következményének eltűnése.

A jelen és a jövő nagy kérdéseinek a történelmikutatással való összefüggésével tisztában vagyunk. A mi álláspontunkat ezennel teljes terjedelmében nyilvánosságra hozzuk.

Kelt Zürichben, az 1986-os esztendő február havának 10-ik napján.

A ZÜRICH MGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET NYOLCADIK MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓJA

KAPOSVÁR, 1993. július 11-17.

TERVEZET

Állandó szakmai könyvkiállítás

Nap	Óra	Előadó	Tárgysorozat	Elnök
11 V A S Á R N A P	9.00-11.00 11.00-11.30 11.30-12.10 12.20-12.45 15.00-16.00 16.10-16.45 16.55-17.30 17.40-18.30 20.00-22.00	Csihák Stamler Magyar Dani Csihák Töttössyné Kováts KEREKASZTAL Videofilm	Megnyitó: Gyenesei, Szabados. Bemutakozás, műsor, házirend A X. századi Somogyország A X. századi magyar államszervezet kiépülése A nomád feudalizmus Szent István király életműve és a magyar államalapítás A kettős honfoglalástól a mai kisebbségi életig A magyarság első megtelepedésének demográfiai bizonyítékai a Kárpát-medencében a VIII. századból Magyarság a Kárpát-medencében. Résztvevő: Csihák, Dani, Kováts, Magyar, Nagy, Szabados, Szekeres L., Szili, Töttössyné Így is történhetett. Baráti eszmecsere a régmúltról. TV-film László Gyulával	Szili Nagy Á. Dani Stamler Szili Szili Szabados Stamler Szekeres I.
12 H É T F Ő	9.00-9.30 9.30-10.00 10.00-10.30 11.00-11.40 11.50-12.20 12.30-13.10 14.30-15.00 15.00-16.30 17.00-18.30 20.00-22.00	Honti Bárdos Költő Bárdos Költő Gömöri Szili Nagy P. KEREKASZTAL Videofilm	MEGYEI MÚZEUMBAN. Somogy legfontosabb őstörténeti bizonyítékai (őskor, bronzkor) Avar-magyar helytörténeti emlékek Kaposvárott Avar-magyar helytörténeti emlékek Somogyban TANÍTÓKÉPZŐBEN. A zamárdi avar temető (dia) A vörsi avar-magyar temető Ősi avar-magyar vaskohászat Somogyban MEGYEI LEVÉLTÁRBAN. A levéltár bemutatása Középkori oklevelek a Somogy Megyei Levéltárban TANÍTÓKÉPZŐBEN. Somogy őstörténete. Résztvevő: Bárdos, Dani, Gömöri, Honti, Magyar, Nagy P., Stamler, Szekeres, Szili Kőrösi Csoma Sándor végrendelete. Utazás Újguriába	Stamler Stamler Stamler Dani Szekeres L. Stamler Stamler Szili Költő Szekeres I.
13 K E D D	9.00-9.40 9.50-10.25 10.35-12.30 14.30-15.30 16.00-16.35 16.35-17.00 17.10-18.00 19.00-	Kazár Csihák KEREKASZTAL SAJTÓFOGADÁS Juba Kassai Cey-Bert ÁLLÓFOGADÁS	Az ősi japán nyelv az uráli és altáji népekéhez kapcsolható A magyar őstörténet oktatásának néhány kérdése A magyar őstörténet oktatásának néhány kérdése. Résztvevő: Cey-Bert, Csihák, Erdélyi, Frech', Juba, Kazár, Kálmán, Kováts, Leitner, Lukács, Magyar, Nagy Á., Sebestyén, Stamler, C. Tóth, Töttössyné VÁROSHÁZA, díszterem. Hivatalos a Találkozó valamennyi résztvevője Egynémely szittya-görög-magyar összefüggés lehetősége őstörténeti tengeri hajózásunk vonatkozásában A honfoglaló magyarok nyilazási technikája A X. századbeli magyar konyha VÁROSHÁZA DÍSZTERME. Hivatalos a Találkozó valamennyi résztvevője	Dani Szili Szili Szabados Magyar Cey-Bert Szekeres I. Szabados
14 S Z E R D A	9.00-9.40 9.50-10.40 10.50-11.15 11.15-12.05 12.15-13.00 14.00-15.00 15.00-17.00 17.10-18.00 20.00-22.00	Sebestyén Erdélyi B. Frech' Jinwen KEREKASZTAL KEREKASZTAL Lukács Videofilm	A hun-méd kapcsolatok különös tekintettel a Kárpát-medencei lakosságra a Krisztus előtti évezredtől Balamér hunjai megjelenéséig A majackojei kazár-kori település feltárásának építészettörténeti eredményei (dia) Növényábrázolások a nagyszentmiklósi leleten (dia) The comparison between the yugur and the Hungarian folk tales (magyarra fordítás) Etnikai és kulturális tényezők a magyarság kialakulásában. Résztvevő: Cey-Bert, Dani, Erdélyi B., Frech', Jinwen, Juba, Lukács, Nagy Á., Pandula, Rosta, Sebestyén, Tohnyaz A ZMTE elnökségi ülése (az előadás termében) Résztvevő: Cey-Bert, Dani, Erdélyi B., Frech', Juba, Lukács, Nagy Á., Pandula, Sebestyén, Stamler, Szili, C. Tóth Javaslat a magyar őstörténet oktatásának korszerűsítésére Magyarországon. Résztvevő: mint szerda 10.35-kor A pozsonyi csata (dia) Val D'Anniviers titka. A Pinsec-i írás	Juba Lukács Erdélyi B. Cey-Bert C. Tóth Csihák Szili Csámpai Szekeres I.
15 csüt.	8.00-22.00		Kirándulás a megye néhány történelmi emlékéhez. Mindenkit szeretettel várunk. (Étkezés útközben). Jelentkezés: Stamler Imrénél	Stamler
16 P É N T E K	9.00-9.50 10.00-10.40 10.50-11.30 11.40-12.40 15.00-16.00 16.10-17.30	Csihák Magyar Szekeres I. Szekeres I. Pandula KEREKASZTAL	A találkozó iratainak fogalmazása 1) Javaslat a magyar őstörténet oktatásának korszerűsítésére Magyarországon 2) A Találkozó jegyzőkönyve, sajtónyilatkozata A honfoglalás kori magyarságról a legújabb kutatások alapján Őstörténetünk írásjeleiben. Egy kutatás módszerének eszköztársa Kilenc újabb jel a nikolsburgi ábc-ből Fejezetek a magyar zászló és lobogó múltjából Magyarok kultúrája az első ezred fordulóján. Résztvevő: Bárdos, Cey-Bert, Dani, Jinwen, Lukács, Magyar, Nagy Á., Szekeres, Stamler, Szili, Tohnyaz	Szili Dani Frech' Sebestyén Nagy Á. Pandula
17 SZOM- BAT	9.00-9.50 10.00-10.50 11.00-12.00	Csihák	A Találkozó iratainak elfogadása és aláírása Ökumenikus istentisztelet: Római katolikus templom (Kossuth tér) dr. Baróti János róm. kat. apát, Dubovai Géza ev. esperes és Bellai Zoltán ref. lelkész A Találkozó ünnepélyes befejezése, kiértékelés	Szili Szili

BEKÜLDÖTT ELŐADÁS: Forrai Sándor (Bp.): A rosszul értelmezett finnugorság. Henkey Gyula (Kecskemét): Somogy megyei népesség etnikai embertani képe. Simon Endre (Roxboro): A magyar nemzet helye a népek családfáján nem a finnugor ágon van. Vas Ferenc (Alexandra Hills): Mit illik tudni a Koronáról.

ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

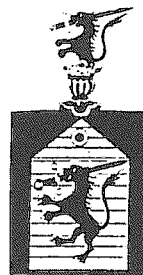
Magyar Őstörténeti Találkozók Titkársága

Sekretariat des Treffens zur Urgesichte der Ungarn

Association Historique Hongroise, Zurich
Società Storica Ungherese, Zurigo
Hungarian Historical Society of Zurich
Asociación Histórica Húngara de Zurigo

8047 Zürich, Schweiz
Postfach 502
Telex: 822 882 txk ch
Telefon: 01/941 40 39
Telefax: 01/493 55 38

Postcheckkonto:
Zürich 80-36214-1

MEGHÍVÓ

*a Kilencedik Magyar Őstörténeti Találkozóra
Tapolcán*

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, mint rendező, immáron kilencedszer hívja találkozóra mindazokat, akiket érdekel a magyar őstörténet és kutatásának helyzete.

A Találkozó célja, hogy a külföldön élő és a hazai szakembereket, valamint az érdeklődőket – akik a Találkozón valamilyen mint magánszemélyek vesznek részt – összehozzuk, lehetőséget adva a kötetlen eszmecserére, nyílt vitákra.

*A Találkozó fő témája: a pannóniai keresztény kultúra és annak szerepe a magyar állam kialakulásában.
Az előadásokat szakmai vita követi.*

Tiszteltettel kérjük szakembereinket, hogy jelentkezzenek előadásra, hozzászólásra. Írásbeli jelentkezésüket, mondanivalójukat rövid összefoglalását és időtartamát (lehetőleg nem több, mint 25 perc) szíveskedjenek a Titkárság címére eljuttatni, ahol részletes felvilágosítás kapható. Szereplést kívánunk biztosítani a jelentkezés sorrendjében minden szakembernek, ha témakörében legalább egy tudományos munka nyilvános közlését igazolja.

A rendezők személyüket, nézetüket és anyagi helyzetüket tekintve függetlenek, sem személyi, sem politikai ügyekkel nem foglalkoznak. Ezen elvek tiszteletben tartását várják el a résztvevőktől is.

A résztvevők (előadók, vendégek stb) saját költségüket maguk fedezik, a szokásos biztosításokról (betegség, baleset stb) maguk gondoskodnak.

Jelentkezési határidő: **1994. május 31.**

A Titkárság kívánságára gondoskodik szállásról és ellátásról:

- 1./ szállodában napi 1.600 – 2.300 Ft étkezés nélkül (vagy reggelivel),*
- 2./ előadásának szövegét sokszorosításra alkalmas formában, irodalmi hivatkozásokkal, bibliográfiával leadja,*
- 3./ a részvételi díj befizetését igazolja (konvertibilis elszámolású országból 100 svájci frank, más országból 3.000 magyar forint)*

Aki nem kíván előadni, arra a 2. pont természetesen nem vonatkozik. Mint eddig minden alkalommal, ezúttal is kérhető a részvételi költségek részbeni, vagy teljes elengedése. Diákok további kedvezményeket kaphatnak. Aki a Titkárságtól válaszlevelet kér, az szíveskedjék a portó költségét mellékelni.

A Találkozó helye: *Bakonyi Bauxitbánya KFT Művelődési és Továbbképző Központja
Tapolca, H-8300, Kisfaludy u. 2.*
ideje: *1994. augusztus 7-13.*

A Titkárság címe: *Ungarisch Historischer Verein Zürich
CH-8047 Zürich Postfach 502*

Számlaszám a svájci frank befizetésére: *Postcheckkonto Zürich
80-36214-1.*

magyar forint befizetésére: *OTP Tapolcai Fiók 487-98062, Városi Múzeum 868-567637*

Aki az itt leírt rendtől, illetve lehetőségektől bármely módon eltérni kíván, az szíveskedjék a Titkársággal írásban, legkésőbb **1994. június 30-ig** megállapodni. További tájékoztatást lehet kapni a Találkozó Titkárságán, valamint az Egyesület állandó rendezvényein: Zürichben minden hónap második keddjén este fél nyolckor, a Winterhurerstrasse 135 alatt, Budapesten pedig minden hónap utolsó előtti csütörtökjén, délután öt órától a Hadtörténeti Intézetben Budapest 1014, Kapisztrán tér 2-4. és Sárkány Kálmánnétól, 1053 Budapest V. Papnevelde u. 3. Telefon: 1376-356.

Szabad legyen egyúttal felhívni figyelmét egyesületi kiadványainkra.

A jelen meghívó, továbbá az egyesületi Házirend és Nyilatkozat tartalmaz minden tudnivalót a Találkozóval kapcsolatban.

Felkérjük a magyar szervezeteket, személyeket, lapokat, rádió és TV-adókat, hogy kezdeményezésünket támogassák, meghívónkat terjesszék.

Tapolca, 1993. július hó

dr. Csihák György (Uster)
elnök

Loewengreen Iréne (Zürich)
jegyző

dr. Darai Lajos
(Kápolnásnyék)
magyarországi
alelnök

dr. Zongor Gábor
Veszprém Megyei
Község elnöke

Sibak András
Tapolca város polgármestere

Erdélyi Balázs
Tapolca múzeumigazgató

dr. Frech' Miklós
(Keszthely)
Festetics Kastélymúzeum

ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

Magyar Östörténeti Találkozók Titkársága

Sekretariat des Treffens zur Urgesichte der Ungarn

Association Historique Hongroise, Zurich
Società Storica Ungherese, Zurigo
Hungarian Historical Society of Zurich
Asociación Histórica Húngara de Zurigo

8047 Zürich, Schweiz
Postfach 502
Telex: 822 882 txk ch
Telefon: 01/941 40 39
Telefax: 01/493 55 38

Postcheckkonto:
Zürich 80-36214-1

FELHÍVÁS

az Egyesület Tagjaihoz, valamint
a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
III. Magyar Történelmi Iskolája
Tapolca, 1994. augusztus 14-20
Résztevőihez

TISZTELT CÍMZETT!

Szeretettel hívjuk Egyesületünk Magyar Történelmi Iskolájába, 1994-ben Tapolcára. az iskola fő védnöke **Max B. Dahinden**, Svájc magyarországi nagykövete, **dr. Zongor Gábor**, a Veszprém Megyei Önkormányzati Közgyűlés elnöke, **dr. Gyenesei István**, a Somogy Megyei Önkormányzati Közgyűlés elnöke, **dr. Pálfi Dénes**, a Zala Megyei Önkormányzati Közgyűlés elnöke, **Sibak András**, Tapolca város polgármestere és **dr. Csihák György**, a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület elnöke.

1. Általános tudnivalók: Az iskolába szívesen várunk minden jelentkezőt, aki magyarul tud és elmúlt 16 éves. Az iskola célja magyar szempontú történelmi ismeretek tanítása, tisztán tudományos alapon, az egészséges magyar nemzettudat fejlesztése és elemzése céljából. A résztvevők megismerkednek a magyar történelem tárgyában folytatott kutatások legújabb eredményeivel. Kiemelkedően fontos szerephez jut a magyar őstörténet: őshazánk, őseink, rokonaink, nemzeti szimbólumaink, honfoglalásunk, a Szent Korona, továbbá helyünk és szerepünk a Kárpát-medencében, a Közép-Dunántúl, Veszprém megye, a Balaton-felvidék stb.

Az Egyesület politika mentes, vallási kérdésekben toleráns, svájci közhasznú intézmény, tevékenysége Magyarországon is adómentes. Tisztán tudományos szempontok alapján, tárgyilagosan kezeli a történelmi témákat.

Az oktatók többsége az Egyesület tagja, valamennyien a magyar történelem jeles kutatói. Közreműködésükért díjazást nem kapnak, költségeiket maguk fedezik. Az Iskolát minden nyáron – részlegesen módosuló, kibővített tematikával – megismétljük. Az Iskola látogatásáról az Egyesület diplomát ad.

Első Iskolánkat 1992. augusztus 23-29 között Szegeden tartottuk. Azon 2 világrész 9 országából 124 fő vett részt. A résztvevőknek mintegy fele 30 éven aluli és nő volt. A 20 oktató 3 világrész 7 országából jött, 24 előadást és 10 szemináriumot tartott. A rendezvényt 5 kirándulás, 3 filmvetítés és egy ökumenikus istentisztelet egészítette ki. Második Iskolánkat Tabon rendezzük 1993. augusztus 15-21 között (ez az irat a tabi iskola kezdése előtt készült). Minden Iskola teljes előadási anyagát könyv formában kiadjuk. Az Iskolákhoz és a könyvek kiadásához a kulturális kormányzat és néhány alapítvány hozzájárul.

2. Az Iskola színhelye: H-8300 Tapolca, Kisfaludy u. 2. Bakonyi Bauxitbánya KFT Munkásművelődési és Továbbképző Központja. Telefon: 87/ 311-644, Telefax: 87/ 312-493. Helyi megbízottunk: Erdélyi Balázs múzeumigazgató, H-8300, Tapolca, Templomdomb 8. Telefon: 87/ 312-246. Városi Múzeum.

3. Az Iskola vezetősége: dr. Bárdi László (Pécs, a Dél-dunántúli Regionális Oktatási Központ vezetője), dr. Beöthy György (Budapest, történész), dr. Darai Lajos (Budapest, BME egyetemi adjunktus) az iskola vezetőség elnöke, Erdélyi Balázs (múzeumigazgató, Tapolca), dr. Fejes Pál (egyetemi tanár, JATE Szeged), dr. Frech' Miklós (archeobotanikus, Kesz-

hely), dr. Gyimesi Endre (a Zala Megyei Levéltár igazgatója, Zalaegerszeg), ddr. Juba Ferencz (Bécs történész), dr. Király István Szabolcs (Kaposvár, a Somogy Megyei Múzeumok igazgatója), Nagy Kálmán (ny. ezds. hadtörténész, Budakeszi), Nagy Mária (Tapolca Város Önkormányzata, oktatási felügyelő), dr. Pandula Attila (egyetemi adjunktus, ELTE Budapest), Sebestyén László (történész, Budapest), Stamler Imre (iskolaigazgató, Somogyjád), dr. Szauter Lajos (egyetemi adjunktus, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, Budapest).

4. Napirend: Kezds augusztus 14-én, vasárnap 09.00-kor naponta 09.00-13.00 között előadás, du. 16.00-18.00 között az előadások megbeszélése. Az első napon az Iskola zászlójának felavatása, az utolsó napon pedig a zászló átadása a következő évi Iskola helyi vezetőinek. Az iskola augusztus 20-án szombaton, dél tájban zárul.

A szervezők változatos, szabadon választható kulturális elfoglaltságról gondoskodnak, amelynek esetleges költségeit mindenki maga fedezi.

Hangszerét, aki tudja, hozza magával. Részletes műsort a helyszínen bocsátunk rendelkezésre.

5. Jelentkezés. Aki az Iskolán részt kíván venni, az szíveskedjék legkésőbb 1994. május 31-ig, az előírt adatok közlésével, írásban jelentkezni vagy az Egyesület zürichi címén (e felhívás fejlécén megtalálható), vagy az Iskola tapolcai címén (lásd. 2. pont fent). Az Iskolát csak jegyzékünkbe felvett résztvevők látogathatják. Bejegyzés az előzetes írásbeli jelentkezés alapján, 1994. augusztus 14-én 09.00-10.00-ig a helyszínen.

Minden levélre válaszolunk, ha nemzetközi postai kuponnal van ellátva (minden postahivatalban kapható, kivétel Románia és Kárpátalja).

6. Szállás, ellátás, költségek: Sem részvételi díj, sem tandíj nincs. A közös költségeket adományokból fedezzük. Szállás a város középiskolai kollégiumában, napi 350 Ft-ért. Címe: 8300 Tapolca, Keszthelyi út. Szappant, vállfát és törölközőt hozni kell. Lehetőség van szállodai elhelyezésre is (1.600-2.300 Ft/nap). Aki erre igényt tart, annak a szállást lefoglaljuk, ha időben bejelenti, hogy pontosan mely napokra kéri a helyet, és árát legkésőbb 1993. július 31-ig az alábbi számlára befizeti: Számlaszám: OTP Tapolcai Fiók, 489-98062, Városi Múzeum 868-567637 forintban, illetve az Egyesület zürichi számlájára (megtalálható jelen felhívás fejlécén). Az átutalást mindenütt postahivatalon keresztül intézzük, csekket stb. ne küldjenek! Minden esetben „Tapolca Iskola” megjelöléssel. Az árak természetesen változhatnak, ezért a befizetett összeg csak előleg, amit a helyszínen mindenki visszakap, ha megjelenik. A szállást ezután mindenki maga rendezi. Amely országból pénz átutalása nem oldható meg, szíveskedjék a jelentkező kötelező fizetési nyilatkozatot is írni címünkre a szükséges összegről.

Határidő utáni jelentkezés esetén szállásáról mindenki maga gondoskodik. Tapolcára érkezve először a szálláson vagy a Bauxit Művelődési Központban jelentkezünk. Fiatalabb résztvevők mellé – kérésre – idősebb kísért adhatunk.

A Művelődési Központban rendeltünk ebédet, napi 90 Ft-os áron. Az igénybejelentést a jelentkezéssel együtt kérjük, fizetni a helyszínen kell a bejegyzéskor. Külön igény esetén ebédrendelés 250 Ft (három fogás).

7. Utazás: Utazás egyénileg történik. Budapest Déli pályaudvarról naponta három gyorsvonat van Tapolcára, az ára II. osztályon 576 forint. Minden magyarországi vasútállomás 50 %-os kedvezményt biztosít annak, aki Iskolánkba utazik. Rendszeres buszjárat is indul Tapolcára a budapesti Erzsébet térről (volt Engels tér), a jegy ára 510 Ft. A város a Balatontól 10-12 km-re van, a városban termálvízű strand és sportuszoda van.

Betegségi és baleseti biztosításáról mindenki maga gondoskodik. A szomszédos országokból jövő érdeklődők anyagi támogatásért forduljanak testvérmegyükhöz, testvérvárosukhoz, vagy alapítványokhoz.

Az Iskola költségeinek fedezésére adományokat szívesen fogadunk és azt igazoljuk. Az az összeg az adóalapból levonható.

Ezt a felhívást kérjük továbbítani érdeklődőknek, a sajtó és a rádió, televízió részére.

Zürich-Budapest-Tapolca, 1993. augusztus hó.

KÖSZÖNETTEL:

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Elnöksége
és a Magyar Történelmi Iskola
VEZETŐSÉGE

ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

Magyar Őstörténeti Találkozók Titkársága

Sekretariat des Treffens zur Frühgeschichte der Ungarn

Association Historique Hongroise, Zurich
Società Storica Ungherese, Zurigo
Hungarian Historical Society of Zurich
Asociación Histórica Húngara de Zurigo

8047 Zürich, Schweiz
Postfach 502
Telex: 822 882 txk ch
Telefon: 01/941 40 39
Telefax: 01/493 55 38

Postcheckkonto:
Zürich 80-36214-1

SAJTÓKÖZLEMÉNY

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 1993. július 11-17 között rendezte meg a Nyolcadik Magyar Őstörténeti Találkozóját Kaposvárott.

A találkozó elnöke: Stamler Imre (Somogyjád), Társelnöke: dr. Cey-Bert Róbert Gyula (Bangkok), Dani D. Pál (London), dr. Magyar Kálmán (Kaposvár), dr. Nagy Ákos (Adelaide).

A Találkozón mindenki magánemberként vett részt, költségeit maga fedezte. A szomszédos államokból érkezők költségeit az „Illyés Alapítvány” vállalta.

A 108 résztvevő a következő országokból érkezett: Magyarország, Svájc, Anglia, Ausztria, Ausztrália, Finnország, Szlovákia, Kanada, Kína, Németország, Románia, Svédország, Szerbia, Thaiföld, Ukrajna.

Az elhangzott 30 előadásban helyet kapott: a X. századi Somogyország, a X. századi magyar állam kiépítése, Szent István király államalapító szerepe, az ősi japán nyelv uráli és altáji kapcsolata, a honfoglaláskori konyhaművészet szimbólika nyelve, a magyar őstörténet és a tengeri hajózás, a 907-es pozsonyi csata, stb.

A kerekasztal beszélgetéseken megvitták: a magyarság letelepedését a Kárpát-medencében, a magyar őstörténet oktatásának időszzerű kérdéseit stb.

A Találkozó elnöksége július 13-án a kaposvári városházán sajtókonferenciát tartott. dr. Gyenesei István, a Somogy Megyei Közgyűlés elnöke a megyeháza címertermében fogadta a Találkozó résztvevőit, Szabados Péter, Kaposvár Megyei Jogú Város polgármestere ünnepélyes fogadást adott a részükre.

Július 15-én a Somogy megyei kirándulás alkalmával meglátogatták a Somogy megyei ásatásokat és a X. századi fejedelmi központot: Somogyfajszot. Kaposmérőn a honfoglaláskori magyar lovas-íjas bemutatót tekintették meg, majd olyan ételeket készítettek, amelyeknek az összetétele, fűszerezése és belső szimbolikája a honfoglaláskori magyar ételeket idézte.

Elhatározták, hogy az egyesület Kilencedik Magyar Őstörténeti Találkozóját és a III. Magyar Történelmi Iskoláját 1994. augusztus 7-13, illetve 14-20. között Tapolcán rendezik. Az előkészítéssel és lebonyolításával a Titkárságot bízták meg.

Július 17-én a Találkozó ökumenikus istentisztelettel zárult.

Kaposvár, 1993. július 17.

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
Ungarisch Historischer Verein Zürich
CH-8047. Zürich, Schweiz Pf. 502.
H-1364 Budapest
ELTE BTK
Postafiók: 107.

Az előadások teljes szövege

BÁRDOS EDITH

(Kaposvár)

A ZAMÁRDI AVAR TEMETŐ

(1980–1993)

A *Zamárdi-Réti-földek* néven futó avar temető a Zamárdiból Balatonendrédre vezető út nyugati oldalán, egy enyhén emelkedő domboldalon és dombtetőn helyezkedik el.

Előzmények: Dr. Bakay Kornél 1972-ben leletmentés során 34 sírt tárt fel, melyek anyagát közölte is a SMK I. kötetében.

Dr. Sós Ágnes régésznek köszönhetem, hogy áshatom a temetőt, aki támogatta a temető feltárását (mint régészeti szakfelügyelő).

A lelőhelyen a feltárást 1980 őszén folytattuk, amikor is egy 2 hetes *próbaásatást* végeztünk, majd az azt követő 4 évben (1981, 1982, 1983, 1984) minden nyáron egy-egy, kb. 2 hónapos ásatási időszakban folytattuk a feltárást. Két év kihagyás után 1987, 1988, 1989, 1990, 1991, 1992, 1993-ban ástunk a területen. Jelenleg összesen 1675 sír van feltárva (a sírok számozását 1980-ban 35-tel kezdtük) kb. 12 000 m²-nyi területen. A temető kiterjedését csaknem pontosan meg tudjuk határozni. Egy kb. 450x200 m-es vagy 400x170 m-es, ellipszis alakú területtel kell számolnunk. Mintegy 60 000 m²-nyi lehetett a temető eredeti kiterjedése. 6000 m²-nyi területen 1068 sír – 60 000 m² esetében tehát legfeljebb az *egy tizedét* tárhattuk fel eddig az eredeti temetőnek. Természetesen ez csak egy kalkulált lélekszám – feltételezve az eddigi sírsűrűséget s bekalkulálva a kiásásukat a temetőn belül. Jelen tudásunk szerint nem ismerünk kb. 5–6000 síros avar temetőt a Kárpát-medencében.

A temető jellemzői, tőmondatokban

1. A sírok *szabályos sorsorokban* helyezkednek el. Tájolásuk alig pár fokkal tér el a Ny–K-i iránytól. Ez egységesnek mondható az eddigi feltárt temetőrészre.
2. A temetkezési szokásokra jellemző a *koporsó általános használata*. Előfordul a csapolt fakoporsó, de 80–90%-ban általános a vasalás. A sírgödörnél gyakran megfigyelhető a sírfének fejnél-lábnál való lemélyítése.
3. Az étellel-itallal való ellátása a halottnak nyilván szokás volt, de nem domináns jellegű, mivel összesen kb. 120 sír tartalmazott *edénymellékletet*.
4. A *temető időbeli kiterjedését* illetően: a temetőt a VI. század végétől folyamatosan használták egészen a IX. századig.
5. A *sírok raboltsága* 100%-osnak mondható. Gyakori az abszolút "üres" sír, melyeket a sírrablók teljesen "kipakoltak". Ezek az "abszolút" üres sírok általában gazdag leletkörnyezetben kerülnek elő. A temető Ny–K-i irányban átvágó 5 mx300 m-es szelvényénél jól látható, hogy a nyugati szélén a sírok tájolása kicsit észak felé eltér, ezek a sírok is dűltak. Ezekben a sírokban akár IX. századra keltezhető leleteket találunk (hajkarika, palack).

Szükséges elmondani, hogy összetartozó sírcsoportokat jelenleg legfeljebb olyan szinten tudunk elkülöníteni, hogy pl. lovas és a hozzátartozó ló, s a közelében lévő gazdag női sír. Ez adódik abból, hogy gyakorlatilag még csak ún. metszetünk van a temetőből. Társadalmi rétegződést éppen ezért nehéz kimutatni, másrészt egy *viszonylag egyöntetű* réteg használta a temetőt.

Fontos jellemzője még a temetőnek a *gyermeksírok csekély száma*, a *nőknek a többsége*, s az ún. *szegények, szolgák hiánya*.

Amint említettem, a rablás 100%-os, s jellegében azonos, végigmegy a legkorábbi síroktól a legkésőbbiekig. Itt nem térek ki a rablás részletes elemzésére. A rablottság ellenére mégis a *leggazdagabbnak mondható avar temetővel állunk szemben*.

A rövidre szabott terjedelem miatt csak *bizonyos kiragadott leletcsoportokat* mutatnék be a temető anyagából, s azokról is csak tőmondatokban van módom írni.

1. Korai leletanyag – lovastemetkezések
2. II. germán fogazott állatstílus leletei
3. Öntött bronz áttört tarsolykorongos csoport
4. "Import" áruk a temetőben
5. Végül egy új lelettypus, ami a temetőben az utóbbi években egyre gyakrabban fordul elő – a *keresztek*.

1. Korai leletanyag – lovastemetkezések

Az egyik legkorábbi temetkezés az ún. "horhosban" került elő, felhőszakadás után. Korai préselt ezüst háromlevelű lóhere alakú, rojtos végű lószerszám-díszek (ólomtöltéssel), valamint a hozzátartozó lovas sírjában darabjaira tört *kulacs* került elő. Szürke, jól korongolt, fül nélküli példány, egyik oldalon lapos, csaknem homorú, másik domború, díszítetlen felülettel. Egyike legkorábbi avar kulacsainknak. (Feldolgozta: Dr. Rosner Gyula.) Itt szeretnék a lovastemetkezésekről pár mondatot mondani. Az eddigi feltárás alapján elmondhatjuk, hogy a zamárdi avar temetőben egyöntetű volt az a szokás, hogy a lovat a lovas lábához, *külön sírgödörbe* temették, egy tengelyben helyezkedik el a két sír. A ló feje a sír keleti végében fekszik. Mind a korai, mind a későbbi lovassírokra jellemző, hogy a sírgödör 4 sarkába 1-1 cölöpöt ástak le. A lovak lerogyott helyzetben, harmonika-

szerűen összecukott lábakkal fekszenek (ritkán oldalukra dőlve). Minden esetben ott találjuk a lándzsát a koponya mellett (avagy nyílhegyet a lókoponyában) – a hosszú fülű vaskengyelt a lóváz két oldalán, zablát a szájbán, faragott csontokat (félpalmetta díszítéssel), secunder helyzetben a sírban. A lósirokat is feldúlták. Gyakran a ló mellé helyezték az íjat és a nyilakat, a tegez. Ezüst préselt rosetták díszítették a tegezövet.

A dombtetőn jelentkező későbbi csoportnál késő szasszanida lószerszám-díszeket találunk, vastag aranyozással, ragadozómadár fejdíszítéssel a phalera közepén. Ennél a rétegnél gyakori a kettős lótemetkezés – az egyikben előfordul nyereg faragott csontkápjája, 3 lépő oroslán (?) bekarcolt alakjával.

A korai temetkezések préselt ezüst lemez övdíszai a dúlás következtében meglehetősen rossz állapotban (s töredékesen) maradtak meg. Általában növényi ornamentikájúak. Egyik jellegzetes típus a pajzs alakú ezüst (s kettős pajzs alakú) övveretek – a főnlaki préselőminta másai. (Az egyik ilyen sírban bizánci aranypénz /triens/ lenyomatát találtuk meg vasoxid formájában – VIC és Conov felirattal –, rosszul kivehető éremképpel.) A korai leletanyag szép példánya az ún. *pingvines nagyszíjvég* – hasonmásai Környén s Kölked-Feketekapun kerültek elő.

2. II. germán fogazott állatstílus

Csak néhány, válogatott darabját mutatom be – mivel a temetőben meglehetősen nagy számban került elő ez a leletípus. Ez a jellegzetes leletípus *csak a Kárpát-medencében, s csak az avaroknál fordul elő*. A zamárdi temetőben előforduló gazdag variációk felölelik a stílus egészét – a Jankovich-aranyakhoz hasonlóktól az igari III. sír csatjáig –, sőt, eddig ismeretlen variációi is előfordulnak (VI. sz. utolsó harmadától VII. sz. első harmadáig). A kísérelőleleteket figyelembe véve a zamárdi temetőn belül a stílus hosszú ideig való élésével kell számolnunk.

A stílus legszebb példányai az említett Jankovich-aranyak, melyeknek rokon példányait megtaláljuk Zamárdiban – igaz, nem színaranyban, csak aranyozott ezüst és aranyozott bronz kivitelben. A szíjvég és a négyszögletes veret hasonmásait láthatjuk. A zamárdi temetőben a fogazott veretek *tamgás* szíjvégekkel fordulnak elő, egyazon díszövön viselték. Az övveretek ovális alakúak, ékköbeteések, barokkos gazdagsággal díszítettek. A stílus legszebb példányai a temető egyik legreprezentatívabb sírjában kerültek elő – egy kettős sírban. (Melynek csaknem teljes anyagát az "Avarok kincsei" című kiállításon láthatták.) A női váznál két darab széles, ezüst, csuklós szerkezetű karperec volt – gazdag állatomamentikával. A fogazott gyűrűk több változata került elő a temetőben ezüst és aranyozott bronz kivitelben.

3. Tarsolykorongok

A zamárdi temető feltárása során erről a szintén "unikálisnak" kinevezett leletípusnak is gazdag változatai kerültek elő nagy számban.

Garam Éva tiszafüredi temetőjének feldolgozása alapján 4 csoportról beszélünk. Növényi, geometrikus, állat- és emberábrázolások típusokról. Zamárdiban eddig egyedül az emberábrázolások típusa nem került elő. Egyértelműen mindig női sírokban fordulnak elő, a bal comb külső oldalán, térd vonalában, gyakran több darab is egymás felett, mellett. Körülöttük tarsoly tartalmát képező apró tárgyak: tűtartó, orsógomb stb. Általában az előlap kidolgozott. Ahol a temetőn belül ez a viseleti szokás előfordul – ugyanazokat az egyéb jellemzőket találjuk meg, mint Tiszafüreden. A díszöv *nagyszíjvége* minden esetben a két lábszárcsont között, csaknem a bokák között helyezkedik el. Szalagfonatos díszítéssel jó ezüstdől, előfordul aranyozással (mármost a nagyszíjvég). Egyéb kísérelőleletek: nagyméretű, felhúzott gömbcsüngős fülbevalók ezüstdől, bronzból, poncolt felületű öntött bronz karperecek, kései gyöngyök, esetleg nyakperek (bronzból).

A tarsolykorongok geometrikus, küllős példányai nagy hasonlóságot mutatnak (motívumkincsből) a meroving anyaghoz.

A leletanyaggal gazdag szakirodalom foglalkozik. A temető VIII. sz-i részére jellemző viseleti szokás.

4. "Import áruk"

Ebbe a csoportba azokat a leleteket sorolhatjuk, melyek idegen kultúrkörhöz tartoznak, s nyilván kereskedelmi, hadizsákmány, ajándék stb. úttal kerültek a hajdani avar közösségbe.

A *palmetta-levéldíszes bronz övcsatok*, amelyek nyilván a maguk korában "tucatárunk" számítottak Bizánc érdekszféráján belül. (Hasonlókat láthatunk Sziciliából, Nocera Umbrából, Castel Trosinóból stb.) Ugyancsak bizánci eredetű az *öntött sárgaréz delfin*, melyet egy női sírban találtunk, övre felfüggesztve viselték. Szintén bizánci áru az *öntött bronz tál*, áttört talpgyűrűvel, csuklósan mozgó, omega alakú fülekkel ellátva, fenékén egy belekarcolt kereszttel. Magyarország területén eddig csak *Várpalotán* került elő, de az inkább csak üst alakú. A VI–VII. sz. folyamán egész Európában, széles sugárban exportálták Bizáncból ezt a terméket. Bizonyítja, hogy *Nyugat-Európában összesen 122 darab van* (Magyarországon 2 darab). A legtöbb az NSZK területén (38 darab), Itáliában (29 darab), Cividale, Udine, Modena, Perugia, Parma, Costel Trosino stb., Angliában 25 darab került elő. Bizánci áruk, melyek bizánci városokból (Thessaloniki, Sardinia, Ephesus), *elsősorban Konstantinápolyból* származnak. Datálásuk 600–650 között mozog. Ugyancsak import áru az *üveg* – eddig a temetőben 3 darab került elő. *Egy fűles kiskancsó, egy talpas pohár és egy törött peremű, öblös kispohár*. Itáliai longobárd temetőkből kerültek elő hasonlóak. Úgyisint "idegen" eredetűek az *összecukható tábori vasszékek, ezüst berakással*. *Eddig 3 darab került elő a temetőben* (1981, 1987, 1991). (A Kárpát-medencében még két darab ezen kívül, Kiss Attila ásatásán. Egész Európában kb. 10 darab van belőlük.) Viszonylag gyakori a *vödör* – vas, bronz és ezüst abronccsal egészen kis méretben is, nyilván kultikus céllal készültek és kerültek a sírba.

Last but not least – néhány szót a *keresztről*. Az utóbbi években egyre több sírban találtunk lábnál, két boka között ezüst, aranyozott ezüst, bronz lemezből kivágott, néha trébelt szélű keresztteket – textilre és fára applikálva, viszonylag nagy szegeccsel ellátva. Viseletük, funkciójuk egyelőre tisztázatlan, de mindenesetre a kereszténység relikviái közé sorolhatók. A temetővel kapcsolatban felmerülő legfontosabb kérdések:

1. Milyen fogalom felel meg egy olyan településnek, amelynek kb. 6000 lélekszámú temetője van?
2. Mivel magyarázható ez a gazdagság, sokrétűség – a népesség konglomerátum-jellege?
3. Milyen központtal kell számolnunk itt, a Balaton déli partján, mely a VI. sz. végétől a VII. sz. folyamán élte virágkorát?
4. Milyen szerepe volt a Balatontól délre eső területnek Pannónia életében? (Ld: stratégiai helyzet)
5. Bizánc és a település kapcsolata (590 és 670 között).
6. A Balatontól délre, Somogy területét az andocs-újhalastói temető kivételével a *griffes-indások* népesítették be.
7. Sírablások kérdése – kik, mikor, hogyan?
8. A Jankovich-aranyak származhatnak-e Zamárdiból?
9. *A kereszték kapcsán*: ha egyetlen bizánci kereszt kapcsán felmerül a kereszténység belső szerepének kérdése (ld: Bóna István, Ozora-Tótipusztja kapcsán), akkor felmerül a kérdés itt, ahol eddig kb. 50 sírban találtunk keresztet.

Baján kagán birodalma 568-tól létezett, felölelte a teljes Kárpát-medencét. Az avar birodalom Nagy Károly támadásai következtében szűnt meg a 800-as évek elején. Ezt a bizonyos 150 évet öleli fel a zamárdi avar temető.

Baján hadvezérei, akik türk neveket viseltek, s csak ritkán mongolt, emléküket a bizánci forrásokban maradt ránk. Már Baján korától ismertek gazdag "fejedelmi sírok", amelyek közvetlenül velük hozhatók kapcsolatba. Ezek a Tisza-vidéki, *kunágotai és kunmadarasi* temetkezések, és a Dunától nyugatra a *kölked*.

Sajátos és a kutatás által ma sem tisztázott, hogy miért vannak a legkorábbi jelentős avar temetők Pannóniában (Környe, Várpalota-Gimnázium, Csákberény, Kölked-Feketekapu, Budakalász, Zamárdi).

A Balatontól délre alakult ki egy, a mongóliai Karakorumhoz hasonlóan sűrűn lakott "Ordu" (hercegi központ) a mai Zamárdi területén. Ezek a központok továbbfejlődtek a 7–8. századig, mint azt a több ezer síros temetők mutatják. Zamárdiban a temetőt használó közösségnek saját vasolvasztó műhelye volt. (A balatonendrédai út keleti oldalán egy kb. 500 m x 250 m-nyi területen salakkal borított mező van, ahol leletmentés során VII. sz-i vasolvasztó kohókat tártunk fel. Nyilvánvalóan itt volt a temetőt használó népesség "tűzkovácsainak" ipartelepe. A terület feltárára vár.)

A zamárdi avar temető leletanyagát ismerve elmondható, hogy az avar alapjellegű szokatlan sokféleség színezi, frank, alemann, bajor, itáliai, longobárd, bizánci ékszerek, fegyverek, bronzedény és üveg. A leletanyag konglomerátum-jellegű népességre utal – az viszont kérdéses, hogy vajon a lakosság valóban ilyen sokszínűen kevert volt-e. Ezt eldöntendő, antropológiai vizsgálatra lenne szükség, ami problematikus a 100%-os rablottság és a csonthiány miatt.

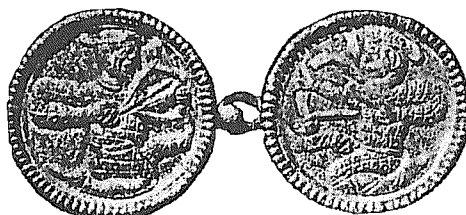
A temető leletanyagán belül külön csoportot alkotnak a *II. germán állatstílus fogazott* veretei. Ez a speciálisan avarizálódott stílus virágzott az avar birodalomban a VI. sz. végétől a VII. sz. közepéig. Bár germán előképekre vezethető vissza, a "fogazás" miatt és az alapvető ábrázolásban erőteljesen különbözött a germán előképektől.

Ez az avarizált állatornamentika egyértelműen avar jellegű használati tárgyakat díszít (díszövek veretei, karperecek, gyűrűk, kapszula veretei). Alkotóik a kezdetben valószínűleg germán (itáliai longobárd v. frank) aranyművesek voltak, s a stílust átvették az avar ötvösök.

Már Baján idejében a pannóniai városokban (Pécs, Fenék-pusztja) keresztény jellegű kulturális élet folyt. Hordozói valószínűleg azok a letelepített rómaiak voltak, akiket az avarok kényszerítettek letelepülésre (pl. Singudunumból). A bizánci hittérítőkhöz köthető a kereszték elterjedése pl. a zamárdi temetőben.

A zamárdi temető az eddig feltárt sírok anyaga alapján felöleli a teljes avar korszakot, a VI. sz. végétől a IX. sz. elejéig. A Kárpát-medence egyik leggazdagabb és legnagyobb temetője. A korszak kutatása szempontjából, különleges státusából, egyedi jellegéből, az avar birodalomban betöltött szerepe miatt fontos feltárása lehetőséget adhat a korszak kutatóinak a problémák megoldására.

A temetőnek kb. 2/6-át tártuk fel, kb. 3000 sír még feltárható (a többi telkek alatt van, s részben elpusztult).

CEY-BERT GYULA

(Bangkok)

A HONFOGLALÁS KORI MAGYAR KONYHA

Tudunk-e egyáltalán valamit a honfoglalás kori magyar konyháról?

Már a kérdés feltevése is abszurdnak tűnik, mert a válasz majdnem mindenki számára egyértelmű, hogy semmit vagy nagyon keveset tudhatunk a honfoglaló őseink konyhájáról és ételeiről.

Írásos emlékeink nem maradtak fenn. A korabeli krónikák és feljegyzések nem beszélnek e konyháról, nem említik meg a magyar étkezési szokásokat. Mindebből egyes kutatók azt a hamis következtetést vonták le, hogy a Kárpát-medencébe érkező "barbár" lovas-nomád magyaroknak csak nagyon primitív konyhája lehetett (sőt néhányan még meg is kérdőjelezték, hogy volt-e egyáltalán sajátos konyhájuk), és ezért úgy tekintették, hogy a magyar konyha valójában a honfoglalás után alakult ki, főleg a bizánci, a német és a szomszédos szláv konyhák hatására.

Tudjuk, hogy egy nemzeti konyha egy nép kultúrájának szimbolikus kifejezője és érzelmi nyelvezete. Egy népnek, amelynek nincs sajátos konyhája, nincs sajátos kultúrája sem. Nem kell sokat bizonygatnunk, hogy a Kárpát-medencébe érkező magyarságnak sajátos és egyedi kultúrája volt. Ha viszont sajátos és egyedi kultúrájuk volt, akkor sajátos és egyedi konyhájuk is volt.

Milyen lehetett tehát a honfoglalás kori magyar konyha, és össze lehet-e hasonlítani a sokak által fejlettebbnek tartott nyugat-európai konyhakkal?

A kérdésre Magyarországon, Közép-Ázsiában, Kelet-Turkesztánban (Ujguriában), Tibetben, Mongóliában és Kínában vezetett többretű régészeti, történelmi és néprajzi kutatások válasza egyértelműen a következő: a honfoglalás kori magyar konyhát nem lehet összehasonlítani a nyugat-európai konyhakkal, mert konyhafilozófiája teljesen más volt, és gasztronómiai szempontból sokkal magasabb színvonalon állt, mint a korabeli nyugat-európai konyhák.

Ugyanúgy más volt, mint más volt

- a pentatonikus zene- és énekvilágunk,
- népmeséink, népművészetünk színi- és szimbolikai nyelvezete,
- nemzeti jelképeink, vallásunk, karakterünk, életvitelünk,
- sólymáztatunk, kézműves iparunk, fegyvereink és harcmódorunk.

Bogrács, a nyomravezető irány

Mit tudhatunk biztosan a honfoglalás kori konyháról?

A régészeti leletek fontos nyomravezető irány felé mutatnak. A IX. és X. századbéli honfoglalás kori sírokban több alkalommal bográcsokat vagy felfüggeszthető üstszerű fémedényeket találtak. A honfoglalók tehát előszeretettel használták a bográcsot, vagyis *előszeretettel főztek*.

Mit főztek a bográcsban? Az alapanyagokra viszonylag könnyedén következtethetünk.

A honfoglalók egyrészt állattenyésztéssel foglalkoztak. Főleg szarvasmarhát, lovat és birkát tenyésztettek.

Másrészt földműveléssel is foglalkoztak. Búzát, árpat, kölest, rozst és zabot termeltek. A gabonaféléből kenyeret, langallószerű lepényt sütöttek és kását főztek.

Zöldségeket és gyümölcsöket is fogyasztottak. A római kori feljegyzések megemlítik, hogy Kr. u. a III. és IV. században Pannóniában a legkedveltebb zöldségféle a káposzta volt. A káposzta után nagyon kedvelték még a répát, a céklát, az uborkát, a hagymát, a fokhagymát, a tököst és egyes salátaféléket. A kedvelt gyümölcsök közül a feljegyzések megemlítik az almát, a körtét, a szilvát, a barackot és a cseresznyét. Szőlőt is termeltek, amelyből kiváló borokat készítettek.

A későbbi népvándorlások, majd a hun és avar hódítások nem változtatták meg a Kárpát-medencében termelt gabonák, zöldségek és gyümölcsök termelési összetételét. Tehát a honfoglalóknak a földműveléssel foglalkozó részére ugyanúgy termelte tovább mindazokat a gabonákat, zöldségeket és gyümölcsöket, amelyeknek a nagy részét már korábbi szálláshelyein is ismerte és termesztette.

A Kárpát-medence gazdag volt erdőkben és vizekben, tehát vad és hal is bőven kerülhetett a bográcsba, ugyanúgy gombák és vadgyümölcsök.

Milyen más alapanyagokat használhattak még? Először is természetesen a tejtermékeket. A modern étkezéstörténeti kutatók egyértelműen elfogadják, hogy a ma használatos tejtermékek nagy részét a közép-ázsiai lovas és állattenyésztő népek fedezték fel és állították először elő (joghurtot, ayramot, kefir, kumiszt és a különféle sajtokat). A honfoglaló magyarok tehát minden bizonnyal többfajta tejterméket készítettek és fogyasztottak.

A bográcsba kerülő alapanyagok nagy részét tehát elég pontosan ismerjük. A kérdés: hogyan ízesítették a honfoglalók ezeket az alapanyagokat.

Minden bizonnyal használtak illatos friss és szárított füveket, mint a kakukkfűvet, a borsfűvet, a csombort és a tárkonyt. Egyes francia kutatók úgy tartják például, hogy a tárkony a honfoglaló magyarokkal került Európába.

A honfoglalás előtti korokban őseink közeli kapcsolatban álltak a kelet-ázsiai (kínai), közép-ázsiai (török), arab és bizánci kereskedőkkel. Tőlük szerezték be a trópusi füveket. Az egyik legkedveltebb fűszerük a bors lehetett ("magyar bors"), mint ezt nagyon sok honfoglalás kori személynév is bizonyítja.

Egy gyorsan mozgó lovasnépnek élelmentartálékokra volt szüksége. Egyes élelmiszereket és alapanyagokat tehát tartósítani kellett. A korabeli szokások szerint főleg szárítással, füstöléssel, aszalással és savanyítással tartósították. A húsokat füstölték és szárították.

A jelen század elején a hortobágyi csikósok még az ősi módon tartósították a húst. A húst először is vékony, hosszúkas szeletekre vágják, majd sózták és forró vízben kifőzték. A kihűlt főtt húst kifordított subákra a napon megszártították. Ezután vászontarisznyákba tették, és huzatos, szeles, hűvös helyeken tárolták. Ez volt a *tarisznys hús*, amelyből gulyásos és pörköltös ételeket is főztek.

Nemcsak a húsokat, de egyes tejtermékeket is füstöléssel is tartósítottak, főleg a sajtot és a túrót. Somogyban például még ma is a füstölt túrót az egyik legősibb somogyi ételnek tartják e hagyományokat őrző Dráva menti falvakban. A túrót szárítással is tartósíthatták. Az 1988-as jogur expedíciónk egyik legérdekesebb gasztronómiai felfedezése a *csuró* volt, vagyis a napon szárított túró. Az észak-tibeti fennsíkon élő jogurok, akiknek a népzeneje a legközelebb áll a magyar népzenehez, a túrót megfőzik és a napon kiszárítják. Az így készített csuró hónapokig is eláll.

A gyümölcsöket, a zöldségeket és a gombákat aszalva tartósították. Tésztaféléket is szárítottak. A *tarhonya* legősibb tésztafajtánk, amelynek az eredete Közép-Ázsiába nyúlik vissza.

A főzés civilizációja és a sütés civilizációja

Az alapanyagok ismeretében a legfontosabb kérdés még válaszra vár: a honfoglaló őseink hogyan készítették el ételeiket, és milyenek lehettek a legkedveltebb sütési-főzési eljárások, amelyek végül is a magyar konyha jellegét meghatározták?

Tudjuk, hogy gyakran bográcsot használtak, tehát előszeretettel főztek. Kutatásaink szerint az ókorban és a kora középkorban Euráziát két különböző civilizációra lehet felosztani, amelyet a sütés-főzési eljárások különböztetnek meg.

A főzési eljárások civilizációja

Távol-Kelettől Közép-Ázsiáig egészen a Fekete-tengerig a különféle nemzeti konyhákat főleg a főzési eljárások jellemezték. A főzés rövid vagy hosszú lében történt. Hosszú lében természetesen a leveses ételeket főzték, rövid lében pedig a pörköltös, gőzölt vagy párolt ételeket. A pörkölés különben nem más, mint egy rövid lében párolt és "elfőtt" leves.

A kínai, a mongol, a tibeti és a közép-ázsiai török népek legkedveltebb ételei mindig a főtt, párolt és a pörköltesszerű ételek voltak.

A sütési eljárások civilizációja

A Fekete-tengertől nyugatra egészen az Atlanti-óceánig a nemzeti konyhákat inkább a különböző sütési eljárások jellemezték: nyílt tűzön való sütés, roston sütés, nyárson sütés, kemencében sütés.

A görög, római ókor legkedveltebb ételeit sütötték. Lucullus, aki Krisztus előtt, Julius Caesar idejében élt, nemcsak híres hadvezér, de talán még híresebb ínyenc és gasztronómus volt. Fényűző lakomáinak a fénypontja a "trójai sült faló" elnevezésű készítmény volt. Egy egész sertést megtöltöttek hurkával, kolbásszal, csirkékkel, kacsákkal, fácánokkal, fenyőrigókkal és szalonkákkel, majd friss tésztával bevonták és megsütötték a kemencében.

Eurázsia két gasztronómiai civilizációja még ma is létezik:

- Kelet-Ázsiában és Közép-Ázsiában továbbra is jobban kedvelik a különböző főzési, párolási és pörköltési eljárásokat,
- amíg Nyugat-Európában inkább a különféle sütési eljárások a legnépszerűbbek.

Természetesen ez nem azt jelenti, hogy keleten nem használják a sütési eljárásokat (pekingi kacsa, sörben sült kínai "kolduscserke", különféle kebabok és nyársonsültek). Nemhiába váltak híressé a nyársonsültek, és nyugaton kedvelik a főzött és pörkölt különlegességeket (olasz főtt tészták, francia raguk, ír pörköltök, főtt német hurkák, virslik és húsok).

Kelet és nyugat gasztronómiai elválasztása a két különböző konyhafilozófia legjellemzőbb tendenciáinak különbözőségeit mutatja.

A főzés és a sütés civilizációja nemcsak két gasztronómiai értékrend szerint választja ketté Euráziát keleti és nyugati civilizációra, hanem két különböző világnézetre épülő filozófia és vallásrendszer szerint is.

A keleti civilizáció, a főzés civilizációja többfajta különböző "alapanyag" és különböző filozófiai irányzat harmóniájának a megvalósítására épül. A Yin és Yang filozófia a feketét és a fehéret, a jót és a rosszat szeretné egy egymást kiegészítő harmóniába hozni, toleránsan elfogadva, hogy a Yin és Yang szimbólika szerint a fekete nem teljesen fekete, mert mindig van benne egy kis fehér is, és a fehér sem teljesen fehér, mert van benne egy kis fekete is. Ugyanúgy a jó nem teljesen jó, mert van benne egy kis rossz is, és a rossz nem teljesen rossz, mert van benne egy kis jó is. Az ázsiai sámánizmus, a sintoizmus, a taoizmus, a hinduizmus és a buddhizmus ezt a Yin és Yang filozófiai irányzatot képviseli.

A nyugati civilizáció, a sütés civilizációja e rendelkezésre álló "alapanyagot", filozófiai irányzatot ízesebbé, jobbbá és tökéletesebbé akarja változtatni. Itt nem az egymást kiegészítő harmóniát keresik, hanem az egymást kizáró tökéletességet. A feketét, a fehéret, a jót és a rosszat nem akarják harmóniába hozni, hanem a feketét fehérré, a rosszat jóvá próbálják átforgítani. A zsidó, az iszlám és a keresztény vallás ezt a tökéletességet kereső filozófiai irányzatot képviseli.

A honfoglalás kori magyar konyha: a főzés és a "pentaton" izharmónia konyhája

A honfoglalás kori magyar konyha a főzés vagy a sütés civilizációjának a konyhája volt-e?

A válasz egyértelmű: a magyar konyha a főzés civilizációjának a konyhája volt. A régészeti, embertani, szellemi és tárgyi néprajzi kutatások eredményei a keleti gyökerek felé mutatnak.

Kodály Zoltán és Bartók Béla kutatásai már minden kétséget kizáróan megvilágították, hogy a magyar népzene gyökerei a közép-ázsiai zenei kultúrákhoz kötődnek. Később Du Yaxiong és Zhang Rei a joguroknál kutattak a nyolcvanas években. A két kutató a következőképpen jellemzi a jogur és a magyar népdalok közelálló rokon szerkezetét:

- pentaton, azaz öt alaphangra épült, nem úgy, mint a más európai népzene, beleértve a finnt is, amelyek hét alaphangra épülnek,
- kvintváltós és ereszkedő dallamú,
- a végzördések, mint a magyar, a jogur, a török és a mongol népdalokban a súlytalan részekre esnek,
- a dallam is súlytalanul fejeződik be,
- a ritmus a jogur zenében, mint a magyarban, előbb rövid, aztán hosszabb.

A kínai zenetudomány szerint négyféle alap pentatonrendszer létezik:

- kínai,
- mongol,
- tibeti és
- ótörök.

A magyar és a jogur népzene egyaránt az utóbbi csoportba sorolják be.

Népmeséink mondavilága és népművészetünk szín- és formaszimbolikája szintén a közép-ázsiai türk-török gyökerekhez vezetnek vissza.

A tulipános és a dupla rózsás motívumok szín- és formaszimbolikája a keleti filozófiák értékvilágát vetik vissza

- ugyanúgy az életfa jelképrendszerén keresztül,
- mint az ellentétekre épülő harmóniakeresés szimbolikáján keresztül.

Ha tehát a szellemi és tárgyi néprajzunk értékei közép-ázsiai gyökerekhez nyúlnak vissza, a konyhánk ősi gyökerei szintén csak keleti kultúrák főzési civilizációjához vezethetnek vissza.

Bogrács és a sámán ételáldozatok filozófiája

A legújabb kutatásaink eredményeit követve ma már bizonyosan állíthatjuk, hogy a honfoglalás kori magyar konyhát elsősorban a bográcsban főtt levesek, kásák és pörköltés ételek jellemezték.

A bográcsban készült ételek előszeretete valószínűleg az ázsiai sámánáldozatok harmóniafilozófiájából fejlődött ki. Az ázsiai sámánáldozatok alapelve a következő volt:

- a növényi és az állati eredetű élővilág harmóniájának az egyeztetése,
- a négy alapelemmel, a tűzzel, a vízzel, a levegővel és a földdel.

A feláldozott állatok húsát ezért apró darabokra vágták, hogy a legtökéletesebben egyesítsék a szintén apróra vágott zöldekkel, gyümölcsökkel és magokkal. A négy alapelemet a bográcsban fortyogó víz, a lobogó tűz, a gőzölgő párák, amelyek összevegyültek a levegővel, és a földet jelképező só harmóniája valósította meg.

Nem véletlen, hogy az egyik legelső szibériai hun sziklarajz, amely Kr. e. a III. vagy IV. században készülhetett, egy hatalmas, üstszerű bográcsot ábrázol, amely mellett egy szarvasagancs-fejű ember áll, aki minden bizonnyal a sámán, aki az áldozati ételt készíti. A bogrács körül különféle állatok (szarvasok, szarvasmarhák, lovak), növények és fák vannak rajzolva, jelezve valószínűleg az alapanyagok eredetét, amelyekből az áldozati étel készült.

Az első legfontosabb áldozati ételek a gulyásszerű levesek lehettek, amelyekből aztán később kialakultak a rövidlevű pörkölték.

A vöröshagyma íz- és szimbolikavilága

Milyen íze lehetett a honfoglalás kori leveseknek és pörköltéknek?

Feltételezhető, hogy az ízharmónia kialakulásában a vöröshagyma fontos szerepet játszhatott. A vöröshagyma közép-ázsiai eredetű, ahonnan elterjedt Kínába, Indiába, Közel-Keletre és Európába. Őseink tehát már nagyon korán megismerhették a vöröshagymát.

A vöröshagyma a sámán ételáldozatokban nagyon fontos szerepet játszott, mivel belső jelképrendszere

- az élet harmóniáját és az újjászületést,
- a megtisztulást,
- az Istenhez való kötődést
- és a sámánrévülés fokozatos és réteges haladását jelképezi.

Az összevágott húsokat tehát elsősorban az apróra vágott vöröshagymával főzték vagy pirították össze, és kedvük és lehetőségeik szerint hozzáfőzték zöldeket, száraztészta és tejtermékeket. Ízesítésre főleg sót, illatos füveket, fokhagymát használtak. Az összevágott húst és hagymát tölteléknek is használhatták, amelyet káposztalevélbe, répalevélbe vagy vékonyra sodort tésztába csavartak. A jogur és az ujur konyhában a vöröshagymás hússal töltött ételek ma is még nagy szerepet játszanak (csücsür, szamsza, manta). A töltött káposzta eredete tehát nem feltétlenül a török hódoltsági időkre vezethető vissza, amint azt sok magyar kutató gondolja, hanem visszamegy időben és térben sokkal messzebbre, a közép-ázsiai türk kultúrkörökig.

A honfoglalás korabeli magyar konyhát tehát a következőképpen jellemezhetjük:

- bográcsban főtt hosszú- vagy rövidlevű ételek,
- apró darabokra vágott húsok, vöröshagyma, zöldségek, gyümölcsök vagy száraztészták (tarhonya) vagy tejtermékek összefőzése,
- fűvekkel, mézzel, savanyított zöldségekkel, ritka esetben borssal való ízesítés.

Milyen alapízek jellemezhetik a bográcsban készült főzteket?

A honfoglalás kori magyar konyha a főzés civilizációjának a konyhája volt, tehát az alapanyagok és az ízek harmóniáját kereste.

Az ázsiai konyhák öt alapízt különböztetnek meg: az édeset, a savanyút, a sósat és a keserűt, valamint a csípőset. A gasztronómiai tökéletesség csak az öt alapíz egymást kiegészítő harmóniáján keresztül valósítható meg.

Kereste-e a honfoglaló magyarok konyhája az öt alapíz harmóniáját?

A honfoglalás kori magyar konyha az ázsiai harmónia-filozófia ízártékeire épült, tehát joggal feltételezhetjük, hogy az öt alapíz megvalósítása szerepet játszott az alapanyagok kiválasztásában. A honfoglaló magyar konyhának lehetett tehát egy "pentaton" ízharmóniája.

Az ételekhez friss vizet, kumiszt, kefirt, fűteákat és kivételes alkalmakkor bort fogyasztottak.

A bor szavunk különben szintén a közép-ázsiai gyökerekhez visz vissza. Etimológiai jelentése a szőlőlé forrásainak fehéres-szürke hab színére utal.

Dietetikai szempontból a honfoglalás kori magyar konyha egészségesnek mondható, mert megtalálta a szükséges fiziológiai harmóniát a húsok, a zöldségek és az italok között. A honfoglalás kori magyar konyha tehát gasztronómiai szempontból fejlettnak tekinthető, mert elsősorban a főzéssel megvalósítható ízharmóniára épült.

A korabeli európai konyhák gasztronómia és ízharmónia szempontjából sokkal elmaradottabb képet mutattak:

- először is a sütési eljárásokat kedvelték. A sütéssel nem lehet olyan tökéletes ízharmóniát létrehozni, mint a főzéssel (nyílt lángon a húsokat legtöbbször jól meg is égették),
- természetesen főztek is, de a főzésben legtöbbször nem az íz harmóniáját keresték.

A feljegyzések szerint a X. és XI. századbeli európai arisztokrata és fejedelmi konyhákban a lehető legnagyobb mennyiségű, különböző fajtájú fűszert főzték bele a leveses ételekbe, hogy így fejezzék ki rangjukat és gazdagságukat (ebben az időben gyakran a bors ára az arany árával vetekedett). Az ilyenfajta, rangot és gazdagságot kommunikáló főztöket tehát nem az ízharmónia, hanem az ízzűzavar jellemezte. Végül is a nagy mennyiségű különféle fűszer elnyomott minden természetes ízt, és csak egy fanyar, csípős, monoton íz dominált.

Az úgynevezett "barbár" magyarok konyhája tehát gasztronómiai szempontból sokkal magasabbrendű és sokkal civilizáltabb volt, mint a korabeli nyugat-európai konyhák. Ebben az időben az igazi "barbár" konyhák a nyugat-európai konyhák voltak.

A magyar konyha híd szerepe és jövőbeli lehetőségei

Az évszázadok során természetesen a magyar konyha átalakult és alkalmazkodott az európai környezethez. Hatottak rá a szomszéd népek konyhái és Nyugat-Európa konyhatechnikái, konyhadívatjai. Ősi gyökereit azonban mindmáig megtartotta.

Ma valójában a magyar konyha egy *hidat* képez az ázsiai gasztronómiai hagyományok és az európai gasztronómiai hagyományok között. Ez az összekötő *híd szerep* képezi a magyar konyha eredetiségét és legfőbb vonását a más európai konyhákhoz szemben. Fantasztikus gasztronómiai és kommunikációs lehetőségeket rejt magában e híd szerep marketing és turisztikai felhasználása.

A megújuló magyar gasztronómia, megtartva az ellentétek harmóniájára épülő ősi hagyományait, tökéletesen kifejezhetné a keleti gasztronómiák íz- és esztétikaharmóniáját és a jelenlegi nyugati gasztronómiák egészséges táplálkozást szorgalmazó törekvéseit.

Ez az út lehetne a magyar gasztronómia jövőjének az útja. Ezen az úton járva válhatna a magyar gasztronómia Magyarország arculatának pozitív elemévé, vonzó, rokonszenvet és barátságot kiváltó értékévé.

A ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET TERVEZETE

(Javaslat a magyar őstörténet oktatásának reformjára hazánkban)

Szerkesztette és előadta Csihák György

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület (ZMTE) négy világrész tizennégy országában élő, magyar történelemmel foglalkozó személyiségek svájci, közérdekű intézménye, tevékenysége Magyarországon is közérdekű, adómentes. Az egyesület politikával és személyi kérdésekkel nem foglalkozik, vallási kérdésekben toleráns, a történelemkutatásban nyitott minden irányban. Nyolc éve alakult, munkájában kezdettől részt vesznek a magyarországi kutatók is. Eddig nyolc országban nyolc magyar őstörténeti találkozót rendezett, mindig egyhetes időtartammal, ahol átlag negyven előadást vitattunk meg.

Az idei alkalommal első ízben terjesztünk elő javaslatot. Tesszük azért, mert a Hazában nemzeti kormányzás van. Felhívjuk a felelős vezetők figyelmét különleges felelősségükre és egy olyan jelenségre, amely közel 150 éve rendezésre vár.

A magyar őstörténet kutatásának helyzetéről van szó. Arra a meggyőződésre jutottunk, hogy a nemzettudat zavarait fel kell számolni. Amely nép a múltját nem ismeri, az a jelenben nem tud eligazodni, és reális jövőképet sem tud felvázolni magának. A torzulásokért hibáztatjuk azokat a történészeket, akik nem az objektivitás mércéjét tartották szem előtt. De hibáztatjuk az oktatást és a közéleti vezetőket is.

A nemzeti tudat alapja a történelmi tudat, amely nem lehet kirekesztő másokkal szemben, netán ellenséges, de igenis a valóságos nemzeti értékek ismeretén alapuljon. Egészséges történelemszemléletre épülő nemzettudattal rendelkező emberek szeretik hazájukat – tisztán tartják házuk táját, megbecsülik egymást. Az ilyen országok gazdagok lesznek, az ilyen népek megvédik hazájukat minden ellenséggel szemben.

A korabeli írott források arról tanúskodnak, hogy Álmos házából származó királyaink önmagukat Attilától származtatják, rajta keresztül pedig a Közél-Keletről. Ennek megfelelően a magyarságot rokonságba hozzák – mindenekelőtt – a Kárpát-medence népeivel: az avarokkal, a hunokkal és a szkítákkal. Ezen népek embertani, de kulturális elődei is az ókori keleten – Belső-Ázsiában – keresendők. Mivel nyelvünk erősen ragozó jellegű, ezért a nyelvrokonság szálai is erre a vidékre vezetnek. Zenei anyanyelvünk rokonait is ezen a vidéken találják a kutatók. Népművészetünknek sincsenek másutt párhuzamai. Az embertan – a leginkább állandó jellemző – azt tanítja, hogy a mai, a honfoglaló és a Kárpát-medence honfoglalás korabeli lakossága mintegy fele részben a törökös típusba sorolható, tehát Belső-Ázsiához kapcsolható. A Kárpát-medencében az embertani folyamatosság több ezer éves, és ez indokolja, hogy a mai magyarság múltját a Kárpát-medencében is kutassuk.

Alapvető változást hozott az egész magyar történelemkutatásban az úgynevezett finnugor irányzat előretörése, amely egy irányba vitte a magyar őstörténet kutatását, és az ettől eltérő nézeteknek nem adott lehetőséget.

Nyomatékosan hangsúlyozni kívánjuk, hogy semmi esetre sem áll szándékunkban azokat a valóságos, tudományos eredményeket kérdésessé tenni, amelyeket a finnugor nyelvtudomány az elmúlt időben magáénak mondhat. Nincs szándékunkban támadni se személyeket vagy tudományos tételeket sem. Azt azonban világosan kell látni, hogy a mai nyelvtudomány a világban új utakon jár, és a finnugor elmélet elkötelezettjei erről nemigen vesznek tudomást. Ma Magyarországon tanulni sem lehet azokat a nyelveket, amelyek a magyar őstörténet kutatásának egyéb irányaihoz elengedhetetlenül szükségesek. A héber – köztudomásúan hajlító, flektáló – nyelveket, egészen az akkádig már lehet tanulni, lehet olyan finnugor nyelvet is tanulni, amit csak néhány száz ember beszél. Viszont nem lehet tanulni a régi török nyelveket, a perzsát, sumert, az ó-egyiptomit – köztudomásúan erősen ragozó nyelveket.

A magyar őstörténet írásos forrásait nem lehet kutatni, mert arról egyesek azt állítják, hogy eléggé kutatták már. Így nem lehet azokat eredetiben olvasni, mert egyesek már megállapították, hogy azokban hol van szó eleinkről. A munkát a vonatkozó szótárak felülvizsgálatával kellene kezdeni.

A hun, a pártus stb. nyelvekről kijelentik, hogy nincs nyelvemlék, ezért nem lehet kutatni, pedig csak arról van szó, hogy nem lehetnek közük hozzánk. Ezért azután a vonatkozó örmény, grúz, arab és kínai krónikákat nincs, aki kutassa. Az ótörök nyelveken írott forrásokat pedig az említett nyelvismeret hiányában nem kutatják.

Az csak természetes, hogy azok a népek, amelyek valóban nem rokonai az itt felsorolt népeknek, nem fektetnek súlyt ezekre a kutatásokra. Így állunk a japánnal is – amely nyelv biztosan belső-ázsiai, miként a nép is.

Itt jutottunk el a dolog hasznosságához is. Mert nem igaz, hogy a magyar rokontalan, kis nép. Miként az sem igaz, hogy Európában betolakodók vagyunk. A kereszténységet is gyorsabban és simábban vettük fel, mint bármely más nép. Nincs még egy olyan népesség az úgynevezett nyugati világban, amely ekkora mértékben magáévá tette volna az igazi keresztény fogalmát, mint éppen mi. A világ harangjai a mi keresztény tettünk emlékének éneklnek minden délből.

A finnugor nyelvészek, akik az egész magyar közgondolkodásra ráerőszakolják őstörténeti szemléletüket, amely nemcsak idejélműlt, de káros is, szilárdan kézben tartják a kutatás és a publikálás pozícióit. Ezért a tudományosság jegyében szükség van alternatív lehetőségekre, abban a szellemben, amelyet a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület képvisel. Nevezetesen: a kutatásban minden történeti segéd tudománynak helyet kell biztosítani, amennyiben tudományosan megalapozott adatokkal járul a haladáshoz, a tudomány elefántcsonttoronyába pedig be kell engedni mindazokat, akik az elmúlt időszakban önhibájukon kívül oda nem juthattak be, de tudományos értékűt alkottak. Fel kell karolni az olyan kutatókat, akik azokon a területeken jeleskednek, amelyet a finnugor irányzat, mint az irányzatával össze nem egyeztethető, kizárt a tudomány köréből. Például nemzeti kincsünk, a rovásírás azért mellőzött, mert nincsenek finnugor párhuzamai.

Kiadók máig mellőzik olyan szakmunkák kiadását, amelyek nem a finnugor szellemben íródnak. Részint azért, mert a lektorok nem javasolják kiadásukat, részint pedig azért, mert a vásárlók idegenkednek – neveltetésüknél fogva – vásárlásuktól. Ezt az ügyet nem bízhatjuk a piacra, hiszen nemzetünk múltjáról van szó. És jövőjéről.

Sajnos, a finnugor elmélet alátámasztja a nyugati szemléletet, amely honfoglalás korabeli ellenségeink nézete: műveletlen rablóként menekültünk Európába, ahol mint rablók szereztünk hírnevet. Ezzel indul a hamis történelemszemlélet, amely azóta megtör minden egészséges kezdeményezést. Ezért kell máig alázkodnunk a művelt nyugat előtt.

Tárgyilagos kutatók kimutatják, hogy az úgynevezett kalandozó hadjárataink példás rendben bonyolódtak le. Kiváló vezetőink diplomáciai tevékenységének eszközei voltak, szinte minden alkalommal nyugati erőkkel szövetségben. Haditechnikánk abban az időben Európában a legfejlettebb volt, ami akkor se lehetett, csak igen magasfokú fegyelem és szervezettség eredménye. Ez pedig fejlett termelési viszonyokat és magasszintű társadalmi rendet feltételez.

Az alábbiakban összefoglaljuk a finnugor érvrendszer őstörténeti bírálatát abból a célból, hogy bemutassuk egyfelől a rendszer tarthatatlanságát, másfelől a – főként – nemzeti emigráció által kidolgozott érvrendszer lényegét.

1. A tudomány mai állása szerint az európai kultúrának két bölcsője van, Közép-Európa és a Közel-Kelet.

2. A nyelvtörténetileg fiatalabb hajlító és az ezekből kialakult nyelvek még nem érték el azt a fejlettségi szintet, mint az ősi ragozó nyelvek.

3. Az utóbbi 40 év irodalmában a finnugoristák, nyelvi fikcióik alapján, kilenc őshazát állapítottak meg számunkra – utoljára a finnek kivonultak valamennyi föltételezett őshazából. Megjegyzendő, hogy az indoeurópai nyelvtudomány az elmúlt negyven évben feladta elődei állítását – a finnugoristák nem követték ebben őket.

4. A steppei régészeti és néprajzi témák kutatása és a tankönyvírás támogatása szükséges a kormányzat részéről, valamint a sajtó megfelelő tájékoztatása.

A finnugor nyelvtudomány alapján kialakított őstörténet képviselői a politikában szokásos eszközökkel próbálják szakmai ellenfeleiket lejáratni: mivel szinte valamennyi kulcspozícióba saját híveiket segítik, minden kívülállót eleve tudománytalannak neveznek. Munkájukat gátolni igyekeznek, eredményeiket nevetség tárgyává igyekeznek tenni. Szinte természetes a reakció, amely egyebek mellett silány, politikai pamfletekben jelentkezik. Ilyen helyzetben bizony igen nehéz kiválogatni a továbbvitelre érdemes kutatási eredményeket.

Mindenképpen szükséges most, amikor nemzeti kormányzásunk van, olyan kutatókat is támogatni, akiket eddig a hazában elnyomtak, nyugaton nehéz helyzetben, kritikus körülmények között kutattak, a szomszédos országokban a körülmények kedvezőtlen hatása alatt állnak.

Nem kívánjuk a valóságos eredmények eltakarását akkor sem, ha azok nem valami fényes múltunkat idézik. Szükségesnek tartjuk azonban a valósághű ismeretek minél szélesebb körben való terjesztését, a nemzet valóságos történelemtudatának tudatos erősítését, a jelenleg szétfolyó erőfeszítések helyes mederbe való terelését. Nemcsak többet kell erre a célra költeni, hanem a már meglévő erőfeszítéseket is hatékonyabban lehet összpontosítani.

Mindenképpen szükségesnek tartjuk a szomszédos országok magyarságának bevonását ebbe a munkába és a nemzeti emigráció mozgósítását, ami a szellemi és az anyagi alapok jelentős kibővítését jelentheti, ha megfelelő kezekbe kerül a szervezés.

Tanuljunk a gazdaságszervezés terén elkövetett ilyen jellegű hibáinkból is.

Tanulmányozzuk a nyugati szakirodalmat – amit nyelvtudás hiányában többen mellőznek. Tanulságul mellékelünk 4 példát.

JAVASLATAINK

1./ A Magyar Tudományos akadémia, a kulturális kormányzat és a Magyarok Világszövetsége erkölcsi és anyagi támogatásával létrehozandó egy központ a kutatás ösztönzésére, a kutatási eredmények gyűjtésére, valamint a sajtó tájékoztatására. Ez a központ abban a szellemben működjön, mint amit a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület képvisel: személyi és politikai kérdésektől mentes, vallási szempontból toleráns, a kutatásba valamennyi számbajöhető tudományágat be kell vonni és mindegyiknek biztosítani kell a megfelelő helyet.

Törekedni kell arra, hogy a külföldön élő kutatók a munkába mind nagyobb súllyal részt vehessenek. Az adatgyűjtés nem helyettesítheti a máshol folyó ilyen munkát – itt főleg azok nyilvántartása történik.

Ez a központ elfér egy szobában, kell hozzá egy kis tárgyaló terem és egy fő, több nyelven levelezni képes alkalmazott. A társadalmi, stb. háttérrel a támogató intézmények biztosítsák, egy alapítvány is.

2./ Valamely egyetemen biztosítani kell az új szellemű és felkészültségű oktatók képzését.

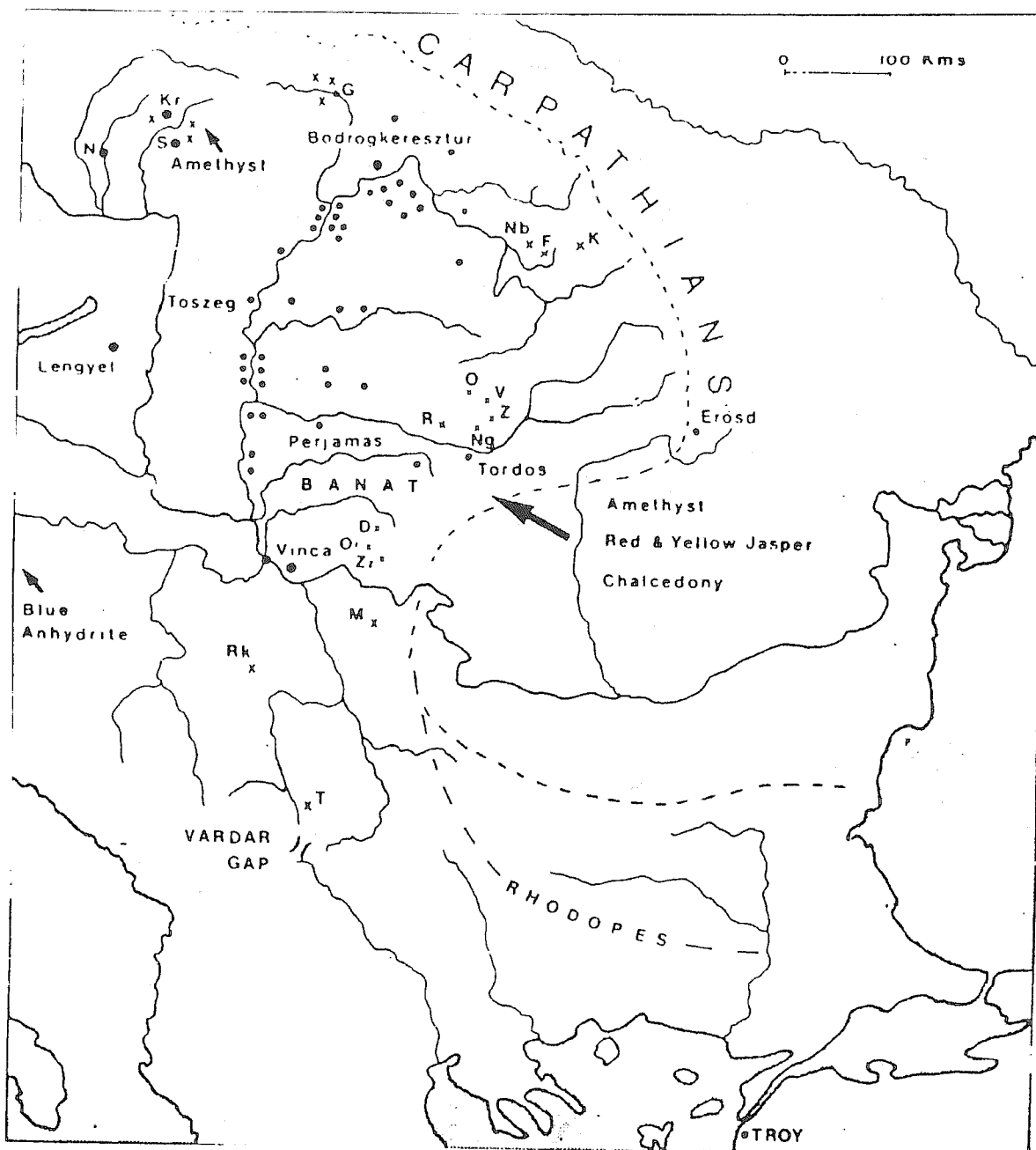
Mellékletek

Geographical and Chronological Patterns in East Central Europe
Földrajzi és kronológiai táblázata - Közép-Kelet Európának
HIV: R. W. Ehrich - Chronologies in old World Archaeology
Chicago - London - 1967.

Radiocarbon Dates -- B. C. - Kr. előtt

LAB. NO.	COUNTRY	SITE	CULTURE	DATE
Bln. 75	Hungary	Gyálarét	Körös	5332 ± 100
GrN 2059	Yugoslavia	Gornja Tuzla	Starčevo	4889 ± 75
Bln. 115	Hungary	Hódmezővásárhely - Kotaepart	Körös	4693 ± 100
Bln. 86	Hungary	Katalszeg	Körös	4611 ± 100
Bln. 119	Hungary	Korlát	Bükk	4683 ± 100
Bln. 57	Czechoslovakia	Žopy	Linear	4672 ± 100
Bln. 102, 102a	Czechoslovakia	Mohelnice	Linear (early)	4585 ± 100
Bln. 123	Hungary	Tarnabod	Linear (Alföld)	4518 ± 100
Bln. 83	Austria	Pulkau	Linear (Music Note)	4451 ± 100
GrN 1546	Yugoslavia	Vinča	Vinča A	4426 ± 60
Bln. 87	Hungary	Zalavár	Linear (Zseliz)	4415 ± 100
GrN 2435	Czechoslovakia	Kečovo (Dmica)	Bükk	4312 ± 75
Bln. 58	Austria	Mold	Linear (Music Note)	4219 ± 100
Bln. 55	Austria	Windem-am-See	Linear (Music Note)	4168 ± 100
GrN 1986	Rumania	Hamangia-Baia	Hamangia I	4106 ± 70
GrN 1993	Hungary	Tiszapolgár-Csöszhalom	Herpály	4070 ± 60
GrN 1537	Yugoslavia	Vinča	Vinča D	4070 ± 160
Bln. 107	Austria	Windem-am-See	Linear (Music Note)	4044 ± 100
GrN 3025	Rumania	Gumelnița	Gumelnița A2	3936 ± 70
GrN 1542	Yugoslavia	Banjica	Vinča D	3931 ± 90
GrN 1974	Yugoslavia	Gornja Tuzla	Vinča C	3797 ± 60
GrN 1990	Rumania	Sălcuța	Sălcuța	3689 ± 55
GrN 1989	Rumania	Sălcuța	Sălcuța	3663 ± 55
GrN 3028	Rumania	Gumelnița	Gumelnița A2	3612 ± 90
GrN 1987	Rumania	Vărăști	Gumelnița (Boian B)	3570 ± 70
GrN 1985	Rumania	Habașești	Cucuteni A	3539 ± 80
GrN 1982	Rumania	Valea Lupului	Cucuteni B	3148 ± 60
H (no num.)	Austria	Stallegg	Lengyel	2695 ± 200
Bln. 61, 61a	Rumania	Cernavoda	Cernavoda-Ezero I	2628 ± 100
Bln. 62	Rumania	Cernavoda	Cernavoda-Ezero I	2437 ± 100
GrN 4065	Czechoslovakia	Homolka	Řivnáč	2438 ± 70
Bln. 29	Rumania	Baia-Hamangia	Ocher Grave	2262 ± 160
GrN 1995	Rumania	Baia-Hamangia	Ocher Grave*	2716 ± 65

*Wood from the same grave as Bln. 29.

A Közép-Duna Medencében lévő egykori ércbányák helyei, valamint a Tiszapolgár és a Bodrogkeresztúri kultúrák idejéből származó azon lelőhelyek, ahol rézbalták kerültek elő a korai rézkorból.

Kr.	Kremnitz	<i>Au, Ag, Sb</i>	R.	Ruda	<i>Au, Ag, Electrum</i>
S.	Schemnitz	<i>Ag</i>	Ng.	Nagyag	<i>Au, Te, Ag, Mn</i>
Nb.	Nagybánya	<i>Au, Ag</i>	*D.	Dognacska ⁺	<i>Cu, Pb (Sulphides)</i>
F.	Felsőbánya	<i>Ag, Sb, Cu, As</i>	Or.	Oravicza	<i>Cu (Sulphides)</i>
K.	Kapnik	<i>Ag, Sb, Cu, As</i>	Sz.	Szazska	<i>Cu (Sulphides)</i>
*O.	Ollenbánya	<i>Au, Te</i>	M.	Majdanpek	<i>Cu (Sulphides) = Bor</i>
*V.	Verespatak	<i>Au, Ag, Electrum</i>	G.	Gollnitz area	<i>Cu, Sb, Co, Ni, Fe, As</i>
Z.	Zalatna	<i>Au</i>		(Hungarian Erzgebirge)	
*Rk.	Rudnik	<i>Cu, Pb, Ag</i>	T.	Trepca	<i>Pb, Zn, Ag (galena)</i>

* = mines worked by the Romans

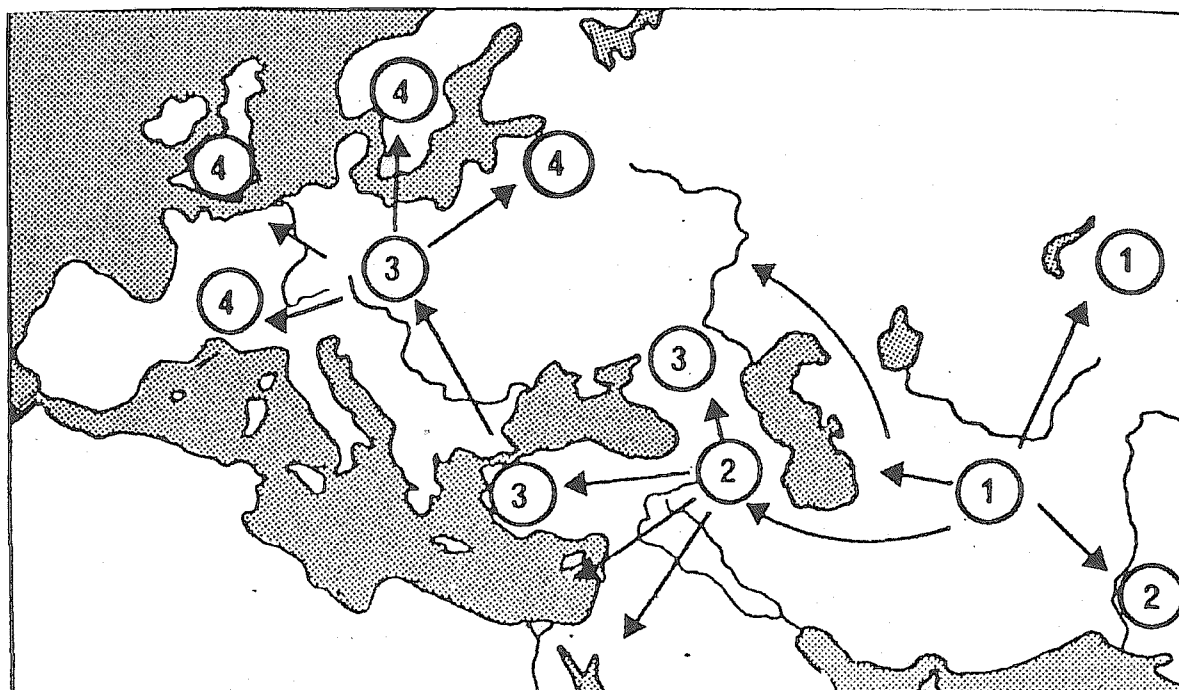
Te = Tellurium

N: Nitra where blue faience beads were found.

⁺ = Tiszapolgár or Boldogkeresztúr site.

⁺The ore at Dognacska sometimes contains silver and antimony.

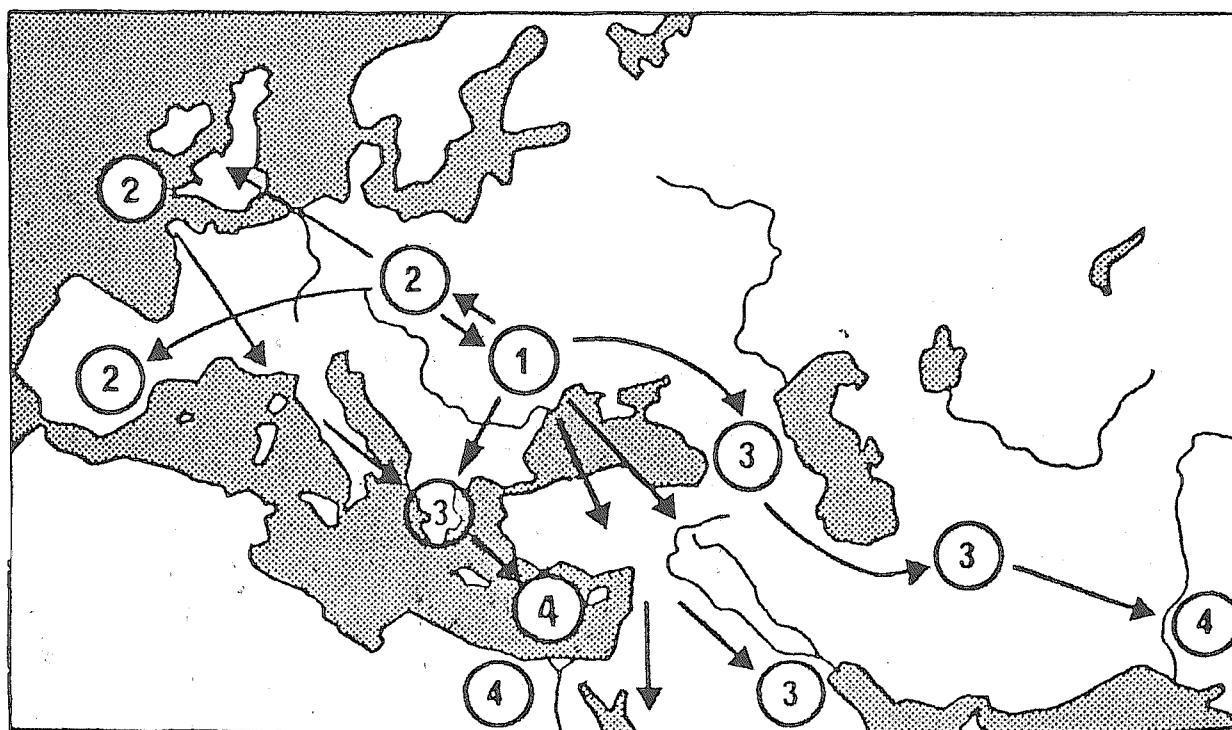
Hivatkozás: John Dayton - Minerals, Metals, Glazing & Man.
G. Harrap & Co. Ltd. - London, 1978. - 78. oldal.
Ismertetve: Magyar Műlt - 1983. - No: 31. - 9 - 29. oldalon.

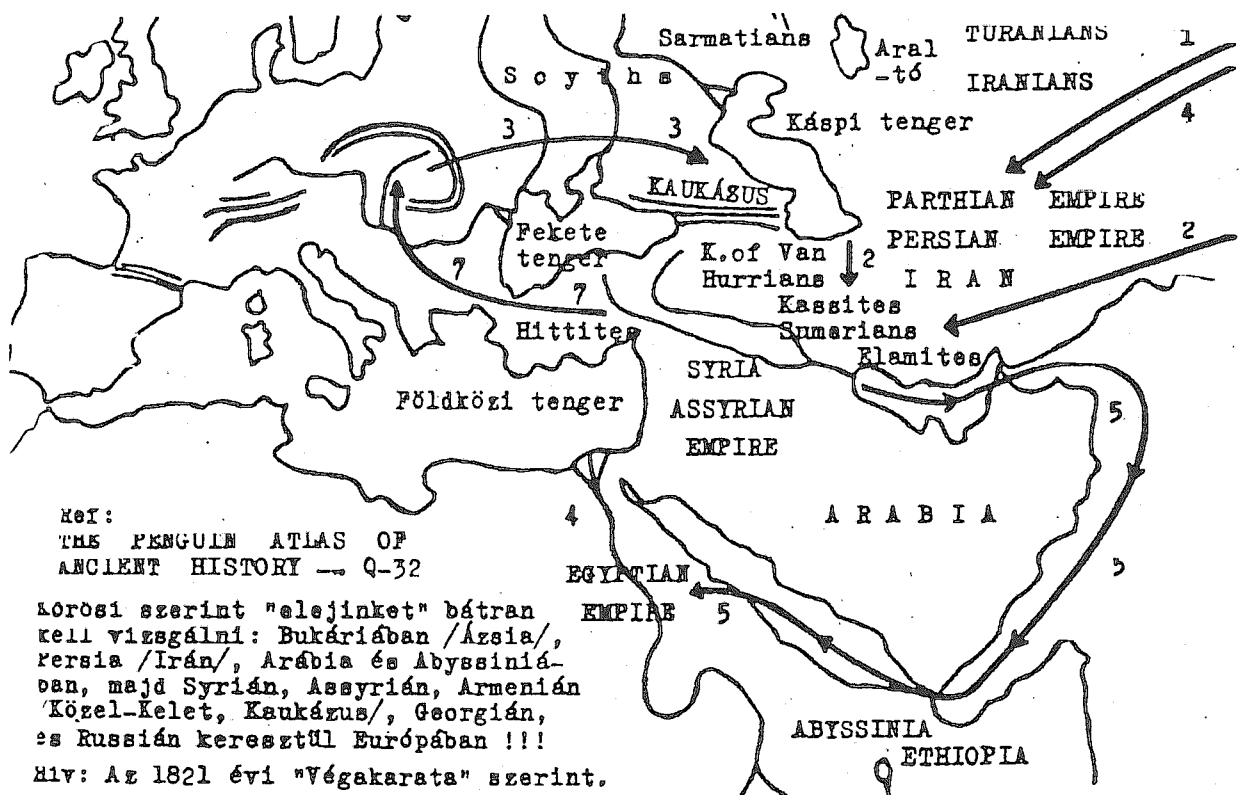
Map 28 Forbes's theory of the diffusion of metallurgy from a mythical centre in Afghanistan to the Altai, the Caucasus, Anatolia and finally to Bohemia. This pattern of diffusion, which has been widely accepted, has no firm foundation either in geology or in archeology.

John Dayton - nagyszámú ókori fém-eszköz vegyi elemzése alapján arra a következtetésre jutott, hogy a fémmegmunkálás - az eddig ismert fenti nézettel ellentétben - Közép Európában keletkezett, főleg az erdélyi, a cseh esetleg az angol érchegységek fémjeinek felhasználásával. Innen terjedt el, az alábbi térkép szerint.

Hivatkozás: John Daxton - Minerals, Metals, Glazing & Man. - 1978.
George G. Harrap & Co., London. - Ára: £Stg. 40.00 - \$ 100.00

Map 29 Author's suggested map showing metallurgy originating in the Carpathians or even in Bohemia or Cornwall, and spreading from there to Near East. The reflex movement of the Bronze Age back eastward from Bohemia and Britain should be noted.

1/a. M. Gimbutas és A. Rothovius - USA. - Az első civilizáció Közép- Európában volt, A Kárpát-medence és a Balkán félsziget területén, i.e. 7000 - 3500 között, amely megelőzte a mezopotámiai és az egyiptomit is. Innen terjedt keletre és nyugatra. - Az indo-európai népek csak később, kb. i.e. 3500 körül, keletről, Ázsiából jöttek be folyamatosan Európába.

1/b. Prof. S.N. Kramer - USA. - A sumérok i.e. 3500 körül, északról, közép-Ázsiából jöttek be Mezopotámiába, Perzsián - Iránon keresztül haladva.

2. Sir C.L. Woolley - London - Mezopotámia több hullámban népesült be, főleg északról és keletről érkező népekkel. - A sumir. a hurrita. az urartui/vanic nyelvek ragozó szerkezetük révén, a kínai, a türk és a jelenlegi finn és a magyar nyelvek csoportjába tartoznak.

3. John Dayton - London és Prof. Badiny Jós - Argentína. - A sumer-nak nevezett nép egy Kárpát-medencei ősnép, akik onnan mentek át Mezopotámiába.

4. Sir W. Budge - British Museum - Az egyiptomi képirás (hieroglyphics) nem egyiptomi találmány, hanem azt egy Észak/Kelet-, vagy Közép-Ázsiából származó, érkező nép, népcsoport, dinasztikus réteg hozta magával.

5. Kathlen Kenyon - London - Az egyiptomi dinasztikus uralkodó réteg, nép Mezopotámiából indulva, az Arab félsziget keleti partjai mentén, hajózva, vízi úton haladva érkezett a Nílus partjaira, i.e. 3000 körül.

6. Közel -Keleten - ilyen nevű városok és városállamok voltak, mint: Arad, Árpád, Kish/Kis, Mari, Ur, Uruk, Urartu, Ur-salem (Jerusalem), Solyma.

7. Benda Kálmán - Budapest - Egy Anatóliából kiinduló, a Balkán népcsoportjait is magával sodró migráció, a Kárpát-medencébe, i.e. 2000 körül.

8. L. Pareti - UNESCO - A kald/urartu/vanic, a hurri, a kassita/kossita, az elámi népeket, egy pre-indo-európai „Asianic” népcsoportba helyezi.

9. Gilgamesh - Uruk sumer város királya, i.e. 2700 körül, Ut-Napishtim-mel, Ut-nap-istennel beszélt - aki halhatatlan volt - és Tőle kért tanácsot.

10. Prof. H. Matsumoto - Tokyo - A japánok Közép-Ázsiából, a Bajkál-tó vidékéről származnak és érkeztek a szigetre, kb. 1500 évvel ezelőtt.

A "NOMÁD FEUDALIZMUS"

A feudalizmus kialakulása kapcsán egyik legvitatottabb kérdés az ún. nomád feudalizmus.

Tanulmányozására három minta áll rendelkezésünkre: az arab, a kazár és a mongol.

Ezek közül kettő, az arab és a mongol a kérdés alapos vizsgálatára nem teljesen alkalmas. Az arab népesség még az ősközösség állapotában is két összetevőt képezett, egy félsivatagos steppén élő nomád állattartót és egy oázislakó letelepült földművelőt. Az utóbbi tényező miatt nem alkalmas a valódi nomád formából létrejött feudalizmus tanulmányozására. A mongol viszont, mivel a hódítások következtében hatalmát más kultúrák terjesztette ki, de azokkal valójában soha nem olvadt össze, életmódjukat nem vette át, fölöttük katonai arisztokráciaként létezett, így szintén nem teljesen alkalmas a tárgy tanulmányozására.

A fenti okok miatt választásom a kazár típusú nomád feudalizmusra esett. Ezen választást még a következők támogatják: a kazárság a VI. században az avarokat üldöző törkök kötelékében jelenik meg, és a VII. század 50-es éveiben szilárd államot alapít a Volga, Kaukázus hegység és a Don folyó közti térségben. Államuk északi határa vitatott és koronként változott is, de mindenesetre Baskíriát biztosan magában foglalta. Ez a feudális jegyeket felmutató államalakzat több mint három évszázadon keresztül létezett, megtörték rajta a keletről jövő népvándorlási hullámok, később ugyan áldozatul esett az arab hódításnak, valamint a szláv, rusz, varég terjeszkedésnek, de mégis, talán a legalkalmasabb modell ezen dolgozat tárgya vizsgálatának szempontjából.

Választásom okaként kell még megemlítenem a következőket: a kazár földművelés valószínűleg belső fejlődés eredménye, tudunk náluk kertművelésről és gyümölcsstermesztésről, az arab, perzsa és bizánci szomszédai jóvoltából írásos forrásokra is támaszkodhatunk. Régészeti anyaguk, a szaltovó-majackojei kultúra, jól elkülöníthető, így szintén alkalmas a vizsgálatra.

Mielőtt a szűkebb értelemben vett tárgyra térnék, meg szeretném határozni, mit értek a steppei állattartó nomádság alatt, valamint vázolni szeretném azt a teret, ahol a termelő gazdálkodás ezen válfaja kialakult.

A nomádság kutatása még eléggé a kezdetén tart. Különböző meghatározásokra nincsenek jól kialakult, megbízható fogalmaink. Amik vannak, azokon a kutatók egyénenként mást és mást értenek. Kezdetben úgy gondolták, hogy az állattartó nomád termelési mód időben megelőzte a földművelést, így a nomád gazdálkodás a földművelésnél primitívebb. Ez a felfogás az utóbbi évtizedekben lényegesen módosult. A mai álláspont szerint a nomád gazdálkodás a földművelő és állattartó vegyesgazdálkodásból alakult ki, az éghajlati és a gazdálkodást egyéb okok miatt befolyásoló körülmények hatására. Úgyiszlentén kialakulhatott még az életkörülmények változása nélkül a földművelő kultúrák határán a földművelésre alkalmatlan gazdasági körülmények között is.

Mielőtt rátérnék kialakulásának véleményem szerinti okaira, szeretném körülhatárolni azt a teret, ahol ez a termelési mód és életforma kialakult. Az eurázsiai steppe Mandzsúriánál kezdődik, és nyugati határa a Kárpát-medencében a Duna. Északon a szibériai és az európai erdős övezet, délen pedig az Al-Duna, a Fekete-tenger, a Kaukázus hegység, a Kaszpi, Bajkál, Aral mediterrániumok, valamint Kína határolja.

Úgyiszlentén meg szeretném határozni, mit ért a jelenlegi történelmekutatás a steppei nomadizmuson. Ezek szerint nomádnak nevezhető az a számosállat-tartó népesség, amelyik olyan legelőváltó gazdálkodást folytat, ami együtt jár a családtagok költözködésével is, kizárja a letelepült életformát és/vagy egyáltalán nem, vagy csak mellékesen teszi lehetővé a földművelést.

A fenti életmód miatt a népesség társadalmi szerveződésére van, de területi szerveződésére, mivel a steppén nem lehet éles határokat megvonni, kis egységekben nincs lehetőség. A steppei nomádok, mivel gazdaságuk a földművelés hiánya vagy csökkenés miatt kiegyensúlyozatlan, állandó harcban állnak szomszédaiakkal. Ezek ellen rabló háborúkat vezetnek, és így próbálják megszerezni azok – számukra nélkülözhetetlen vagy kíváncs – mezőgazdasági és ipari termékeit. Támadásaik hatása a környező földművelő népekre nem szükségképp negatív, mert azokat nagyobb teljesítményre kényszerítik, gyorsítják azok gazdasági és társadalmi fejlődését. Fejlődik a kereskedelem és a hadművészet is.

Véleményem szerint az eddigi kutatás nem vizsgálta eléggé szerkezetében és részeiben azt az óriási teret, amit steppének nevezünk, pedig ezt jól elkülöníthetően két részre osztjuk. Az Urál hegység az európai rész délre tartó nagy folyókba összefutó vízgyűjtő területe sokkal gazdagabb nedvességben, mint az Urálon túli terület északnak tartó vízgyűjtő-rendszere. Részben emiatt, részben más, zömében éghajlati tényezők folytán az európai steppe fűhozama 10–20-szorosan meghaladja az ázsiai steppe fűhozamát. Ezen környezeti tényezők hatására igazi nomád életforma csak az ázsiai steppén alakulhatott ki. Úgyiszlentén a legelők eltérő hozama eltérő számosállatállomány-összetételt kell, hogy eredményezzen. Számosállatállomány-összetételen az állatállományon belül a lovak, szarvasmarhák és juhok arányát értem. Ez az arány az ázsiai steppén a juhok, az európai steppén a szarvasmarhák irányába tolódik el. Az ázsiai nomádok nyári ideiglenes szállásukkal az északi erdős övezet alatti steppét, valamint a magasabb fekvésű hegyi legelőket, télen pedig a déli, valamint völgyekben található legelőket keresik fel. Mozgásuk több száz kilométeres, lakhelyeik ideiglenes jellegűek, sátor vagy jurta. A téli szállásokon kultikus helyek alakultak ki. A nomád népesség ezek közelében bizonyos primitív földművelő tevékenységet is folytathatott.

Az európai steppén a legelők magas fűhozama miatt nincs értelme a nomadizálásnak. A lelegeltetett terület gyorsan regenerálódik, az állatállomány "karcsúra futtatása" pedig másfél évezreddel ezelőtt sem lehetett célja az állattartásnak. Ezért úgy gondolom, hogy ami az európai steppén kialakult, az nem nomád állattartás, hanem a gyéres fűhozamú helyeken rideg pásztorkodás, illetve a folyókhoz közel és más, magasabb fűhozamú helyeken egyszerű legeltető állattartás helyhez kötött

faluközösségekkel és az állattartással egyensúlyban lévő földművelő gazdálkodás. Ha egy nép elhagyta az ázsiai steppéket és Európába költözött, a megváltozott környezeti tényezők hatására fel kellett, hogy adja előző életmódját és alkalmazkodnia kellett az új viszonyokhoz.

Ez az életformaváltás a keleti steppék nem minden népének sikerült. A kimmerekről nincsenek biztos adataink. Az őket követő előszkíták, valamint szkíták egy részének ez sikerült. Ugyanez mondható el a szarmata népek egy részéről is. A hunokról adataink ellentmondóak, mivel törzsi összetételük és etnikai hovatartozásuk kutatása is nyitott. Az őket követő avarok több mint 200 évig megtartották államiságukat a Kárpát-medencében, így nekik feltétlenül kellett, hogy sikerüljön az életformaváltás. Sikerült ez a magyarságnak is, de a besenyőknek már nem. Az utolsó hullámként érkező kunok pedig ezt az életformaváltást már a magyarság kötelékében valósították meg.

A felsorolásból szándékosan hagytam ki a kazárokat, mivel ők majd a későbbi vizsgálat tárgyát képezik.

A steppei nomádság kialakulása kapcsán még szeretnék egy tényezővel foglalkozni. Ez a közlekedés és szállítás problémaköre. Az első kultúrák tengerparton, tavak és folyók mellett alakultak ki. Ennek nyilvánvaló oka a vízi közlekedés és szállítás lehetősége. A folyóktól távol eső óriási füves területek nagyobb mértékű benépesedése csak a ló háziasításával vált lehetővé.

Jelenlegi ismereteink szerint erre az i. e. 4. évezredben és annak is a közepe táján kerülhetett sor. Az első kétkerekű szállítóeszközökről nincsenek biztos adataink, de időben meg kellett, hogy előzzék a négykerekű szekereket. Biztos adataink az utóbbiak létezéséről az i. e. 3. és 2. évezred fordulójáról vannak. Az így lehetővé vált nagytömegű áruszállítás tette lehetővé, vagy legalábbis segítette a társadalmi fejlődést és szerveződést. Hogy a ló mint fegyver mikor jelenik meg a pusztai népek életében, szintén nem tudjuk pontosan, de az i. e. 2. évezred fordulóján és az azt követő hurrita népmozgásokban már biztos szerepe volt, az első lovas ábrázolások i. e. 1500 körüli dagesztáni sziklarajzokon találhatók.

Steppei népek állandó, egymás közti háborúi, amit zömében a legelőkért és az állatállományért vívtak, valamint a környező letelepült népekkel vívott harcok sietteték társadalmi szerveződésüket. Úgyszintén a legelőváltások és vonulások, az útvonalak elosztása és minden járulékos rend betartása nagy szervezőerőt igényelt. Az együttélő nagycsaládokat az aul fogta össze, és ezek nemzetségekbe rendeződtek. Nemzetségi szinten még élt az egy töről származás tudata, és ezek házassági szokásaikban még exogének voltak.

A nemzetség fölött megjelenő későbbi szerveződési forma a törzs. Ez már politikai szervezet, és véleményem szerint házassági szokások szempontjából már endogén. A törzsek idővel törzsszövetségbe, és ha a történelmi körülmények úgy hozták, birodalmakba is rendeződhetek. A társadalmi rendeződés, valamint a háborúk következménye a meginduló vagyoni tagolódás. Megjelenik a nemzetségi és törzsi arisztokrácia. Ez még nem feudalizmus, de ha egy ilyen nép, amely erre a szintre eljutott, Európába kerül és megtelepedett életformát kezd, ami lehetővé teszi a kis területen is megvalósítható területi tagolódást, az alkalmas a feudalizálódásra. Ilyen nép volt a kazár is.

Az avarokat üldöző türkök részét képező kazárság a Volgán átkelve Itil központtal alapította meg államát.

Nyugati szomszédja, az onogur birodalom Kovrát halála után, a kazár és avar támadás hatására, szétesett. A helyben maradt onogurokat a kazárok meghódították, és nyugati határukat a Donig tolták. Ázsiai nomád szokás szerint a meghódított népeket védelmi feladattal határaikra telepítették. Valószínűleg ezen határvédő népek között kell keresni őseink egy részét is.

A kazár állam igen heterogén összetételű volt. A kaukázusi alánok közül idetartoztak az oszétek, északi határán a baskírok, nyugati határán az onogur birodalom bolgár népei, keleten úzok, besenyők, szabiak éltek.

Az állam élén a kagán állt, ő volt a szakrális, kettős királyságon belül a főkirály, akít népe isteni eredetűnek hitt, az égiekkel tartotta a kapcsolatot, és ő hozta a legmagasabb szintű döntéseket, ő volt a hadsereg főparancsnoka és az ország főbírája. A hétköznapi ügyek irányítója a bég volt. Harmadik legmagasabb tisztségviselő a kündü. Alájuk tartoztak rangban a tarkánok, valószínűleg ők álltak a törzsek élén. Pontosán nem tisztázott a tarkánok és a tudunok alá- és fölérendeltségi viszonya. Valószínű azonban, hogy a tarkánok helyi polgári és katonai közigazgatás élén álltak, a tudunok pedig a központi hatalom megbízottjai voltak.

A kazár birodalmon belül a népesség zöme falvakban élt. Ezek egy része, az ásatások tanúságai szerint, elérte a mezőváros nagyságrendet. Valószínűleg az utóbbiak fontos réveknél és útvonal-csomópontoknál voltak, és a vásárhelyek szerepét is betöltötték. Tudunk néhány nagyobb városukról is. Ilyen volt az előzőekben említett főváros, Itil, valamint a bizánci krónikákban gyakran szereplő Sárkel. Dzsaighani fenntartói, Ibn Ruszta és Gardizi szerint a kazárok élénk kereskedelmet folytattak a környező népekkel. Vízi úton orosz kereskedők látogatták Itilt, karavánok érkeztek arab területről. Bizánci kereskedővárosok voltak a Krím-félszigeten.

A népesség földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkozott, tehát komplex gazdaságuk az adott helynek legmegfelelőbb termelési formához igazodott. A városiakok és a városok vonzáskörzetében élők a város környéki kerteket művelték. Határaikat nem sok tíz kilométeres pusztaságokkal, ún. gyepűkkel, hanem, legalábbis a Don vonalán, földből és téglából épített várakból álló védelmi vonallal védték. Ezekben zsoldoskatonasereg állomásozott. Sárkel esetében, ahol a lerombolt jobb parti mészkővár helyett a bizánciak megrendelésre a bal parton egy téglavárat építettek, tudunk 200 besenyő zsoldosról. Ez a vársor egy, a 810-es években vívott háború következtében elpusztult, a támadók valószínűleg Krum kán harcosai voltak. A honvédelem vegyesen szerveződött. A zsoldoskatonaság magját a khorezmi mohamedán zsoldoskatonaság képezte. Ez állandó hadsereg volt. Háború esetén ezekhez csatlakoztak még a mozgósított törzsi csapatok, a törzsi vezérek fegyveres kíséretével együtt, valamint a határokat telepített leigázott népek segélycsapatai. A kazár birodalomban nagymértékű vallási tolerancia érvényesült. Tudunk bizánci keresztényekről, kaukázusi hun püspökökről, mohamedánokról, zsidókról. Az uralkodó vallás azonban nagy valószínűséggel a Zarathusztira-vallás valamelyik változata kellett, hogy legyen.

A 760-as években vagy az előbb említett vallás csekély összetartó ereje miatt, vagy mert a kazár birodalom két nagy világvallás és az azokat képviselő két nagy birodalom szorításába került, felvette a zsidó vallás egyik szakadár változatát, és legalábbis az arisztokrácia a karaita hitre tért át.

A 740-es években harcban alulmaradtak az arabokkal szemben, ideiglenesen behódoltak, a kagán kénytelen volt felvenni a mohamedán vallást, azonban rövidesen visszaállt a régi rend. A VIII–IX. század fordulóján az uralkodó kagán neve Obadia. Az

ő utódja, Ezike kagán uralkodása alatt polgárháború rázta meg a birodalmat. A khorezmi mohamedán zsoldosok fellázadtak, valószínűleg az oszétek és a baskírok csatlakoztak hozzájuk. A háború négy évig tartott, a lázadók lettek a vesztesek, és maradékaik a magyarokhoz, tehát őseinkhez csatlakoztak (kabar csatlakozás). Ezen háború következtében a kazár birodalom nagyon meggyengült, segédnépei nagy részét elvesztette. A 860-as évek elején az arisztokrácia felvette az ortodox zsidó vallást. Rendszeres háborúba keveredtek a keletről jövő besenyőkkel, nem voltak képesek megakadályozni a fehér és fekete magyarok egyesülését és egy erős magyar törzsszövetség létrejöttét sem.

A 900-as években a kazár állam egyre zsugorodott, az állandó harcok tönkretették gazdaságát, felőrölték minden erejét. 965-ben Szvjatoszláv szláv és rusz-varég harcosai felégették Itilt. A század végére a lakosság vagy elmenekült, vagy a környező népek fennhatósága alá került, és így a kazár állam megszűnt.

Mondanivalóm szempontjából a kazár birodalom sorsa azért tanulságos, mert ezen keresztül látom bizonyítva azon feltevésemet, hogy bár nomád viszonyok között alakult ki a vagyoni tagolódás, alá- és fölérendeltségi viszonyú társadalmi szerveződés, de mivel a területi szerveződés kötött a letelepült életmódhoz, igazi földtulajdon csak ilyen életforma mellett képzelhető el. Tehát feudumról csak ekkor beszélhetünk, csak ekkor alakulhat ki a senior-vazallus viszony, és csak ekkor jelenhet meg a néptől különvált, azzal ellentétben, a közhatalmat képviselő erőszakszervezet (khorezmi mohamedán zsoldosok). Így tehát valódi nomád körülmények közt nem lehet feudalizmusról beszélni. Vagyis, ha egy államra jellemzők a feudalizmus ismérvei, az már szükségképp nem nomád, és mint előzőleg említettem, szokás félnomád formákról is beszélni, de úgy gondolom, hogy ilyen nem létezik, és azt esetenként rideg pásztorkodással tévesztik össze, ami nem jár a teljes népesség mozgásával.

Felhasznált irodalom

Gyimesi Sándor: A feudalizmus kialakulása és típusai. Szeged, 1988.

Nomád társadalmak és államalakulatok (Szerkesztette: Tókei Ferenc). Bp., 1983.

Padányi Viktor: Tér és történelem (kézirat, Sydney)

Kristó Gyula: Levedi törzsszövetségétől – Szent István államáig. Bp., 1980.

A ROSSZUL ÉRTELMEZETT FINNUGORSÁG

A Bach-korszak egyik legfontosabb politikai törekvése az volt, hogy a magyarságot igyekezzen minden származás- és nemzeti tudatától megfosztani, illetőleg a legközelebbi rokonaitól elszigetelni. Ennek egyik eszközeként elsősorban német származásúak, mint például Budenz József és Hunsdorfer-Hunfalvi Pál, az ún. finnugor–magyar rokonságot tartották a legalkalmasabbnak. Abból indulva ki, hogy elsősorban az európai Oroszország területén szétszórta élő, kisebb nyelvcsoporthoz a magyar nyelvvel hasonló nyelven beszélnek, az indogermán nyelvekre vonatkoztatható logikával ezen ún. finnugor népek nyelvét úgy rokonították a magyar nyelvvel, mintha az ezen népek nyelvéből származna. Ezen nyelvrokonság alapján fajilag a magyarságot ezen népektől származtatják, így elvetnek minden más rokoni kapcsolatot a húr, avar, türk népekkel, nem beszélve a sumerokról.

Más az eredet, a származás kérdése, és egészen más a valamiféle távoli nyelvi és antropológiai kapcsolat. A tudomány mai állása szerint, a régészeti adatok birtokában megállapítható, hogy az európai kultúra kialakulásának két bölcsője van. Az egyik a Kárpát-medence, amit nem véletlenül Magyar-medencének is hívnak, a másik a Közel-Kelet, Mezopotámia központtal. Ezt a tényt az írás története is bizonyítja, mivel a különböző írások is összefüggően egymással, így a magyar rovásírással is. Tudjuk, hogy az írástörténetnek történelmi háttere is van, így őstörténetünket is összefüggéseiben kell évezredekre vizsgálni. A magyarság eredete ennek következtében csakis e két kultúrközpontban keresendő, még akkor is, ha a népvándorlások során a szabir, sumer, magyar, hun, türk stb. népek északra, keletre terjedtek. Ezt igazolja Djakonov orosz nyelvész és kutató azon megállapítása, hogy Szibériát a szabir népről nevezték el. A Kárpát-medence földrajzi neveinek zöme is ősi, több ezer éves szabir–magyar név. Például Nógrádban Zabar, Baranyában Hercegszabar, Székelyszabar, Zalában Zalasabar és Szabária, a mai Szombathely. Nem véletlen tehát, hogy a Közel-Keleten máig is tucatjával olyan ősi, magyar hangzású földrajzi neveket találunk, amelyek a Magyar-medencében szintén megtalálhatók, például: Arad, Árpád, Mádi, Kuti, Tura, Csabais, Baudair, Balata, nem beszélve a közismert Ur, Uruk, Kis, Mari sumer városokról. Az őstörténeti kutatásban, eredetkérdésünk vizsgálatában segédtudományként feltétlenül figyelembe kell venni az írástörténetet, földrajzi neveink eredetét. Ennek a medencének magyar őstörténeti kutatása lényegében el sem kezdődött, hogy a ma is érvényben lévő ún. hivatalos állásponttal ellentétben nehogy kiderüljön, hogy Árpád magyarjai csak visszajöttek az őshazába, és az ún. kettős honfoglaláson kívül nem tudni, hány honvisszafoglalás volt. Ettől elsősorban finnugor nyelvészeink húzódoznak, mivel előítéleteken alapuló elméletüket nem igazolják, és a valóban rokon népeinkkel való nyelvi és antropológiai rokonságunkat egyszerűen délibábos elméletnek tartják, több esetben gúny tárgyává teszik, sovinizmusnak, magyarkodásnak stb. nevezik. Szerintük idetartozik a magyar rovásírás is, mivel ennek ősi eredete sem egyezik felfogásukkal. Erőszakos magatartásukra jellemző a következő eset.

Hunsdorfer-Hunfalvi, az Akadémia akkori elnöke, a több mint ötven nyelvet beszélő Szentkatolnai Bálint Gábor, székely származású nyelvész professzort, a budapesti Akadémia tagját finnugor nyelvek tanulmányozására Oroszországba küldte ezen népek közé. Ő azonban rövid idő után, azon indoklással, hogy nem talált velük különösebb nyelvi rokonságot, a Kaukázusba ment különböző török nyelvű népek közé nyelvi rokonságot kutatni, amelyet meg is talált. Eredményeit írásban megküldte Hunfalvinak, aki azonban, mivel a finnugor elmélettel nem egyezett, nem hozta nyilvánosságra, hanem elégette. Ezt írta meg Arany János az *Égető* c. versében, amelynek két sora így szól:

*Kemény fejű góbé az a székely Bálint,
Nem arra megy, amerre Hunfalvi Pál int.*

Amikor Szentkatolnai hazatért, itthon tudományos alapon bizonyítva a török–magyar nyelvrokonságot, amelyről több előadást is tartott, Hunfalvi "sviháknak" nevezte, és kiűzte az országból. Spanyolországba ment, ahol fizikai munkával annyi pénzt keresett, hogy visszament a Kaukázusba tovább folytatni kutatásait. Csak Hunfalvi halála után tért haza, de a budapesti Akadémia helyett csak a kolozsvári egyetemen kapott állást.

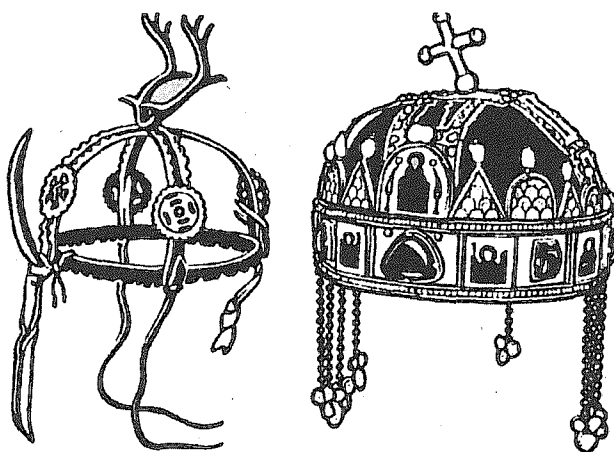
A nemrég elhunyt Götz László *Keleten két nap* című könyvében, a magyar nép őstörténetével foglalkozva, nyelvtanilag is kimutatja a finnugor nyelvészek tévedéseit. Ennek alapján most már végleg itt az ideje annak, hogy az újabb kutatási eredmények figyelembevételével, minden előítéletet félretéve, hivatásos és nem hivatásos kutatók bevonásával a Művelődési Minisztérium bizottságot hozzon létre. Ennek feladata legyen, hogy felülvizsgálja az eddig hivatalos álláspontként kezelt, téves elméleteken alapuló, régen elavult nézetet, hogy mielőbb a valóságnak megfelelő eredmény születhessen. A magyar nyelv nem lehet sem finnugor, sem türk eredetű nyelv, mivel egy olyan, szerkezetileg is fejlett, ősi agglutináló alapnyelv, amelyből a többi népek ragozó nyelvei is kifejlődhetnek. Ezt alapos nyelv- és írástörténeti vizsgálatok feltétlenül igazolnák. A flektáló és az ezekből kialakult nyelvek évezredek után, belső szerkezetük révén sem tudták elérni azt a fejlődési fokot, mint az agglutináló nyelvek. Jó példa erre a magyar nyelv törvényeire felépült gyorsírásunk fejlettségi foka, szemben a latin és indogermán nyelvek törvényeire felépült gyorsírási rendszerével. Ezt a nagy különbséget a nemzetközi gyorsíróversenyek is bizonyítják. Jelenleg a magyarság az elmúlt negyven esztendő nemzeti elnyomása következtében öntudatának, önismeretének a legalacsonyabb fokán van. Ennek egyik oka éppen a rosszul értelmezett, teljesen egyoldalú finnugorizmus, amely őseinket általában a műveletlen, primitív, írástudatlan népek közé sorolta. Ezért is fontos mielőbb a valóság teljes feltárásával visszaadni a magyar népnek ősi műveltségéből fakadó önbecsülését, hitét és erejét.

Finnugor nyelvészeink eddig még figyelemre sem méltatták az olasz Giuseppe Mezzofanti, 58 nyelvet, köztük a magyart is beszélő milánói bíborosnak 1832-ből származó és az angol John Browning, utazó és irodalmár, magyarul is tudó nyelvész

megállapításait a magyar nyelvről. Mezzofanti nyilatkozata: "Tudják-e, melyik az a nyelv, amelyet konstruktív képessége és ritmusának harmóniája miatt az összes többi elé a göröggel és a latinnal egy sorba helyezek? A magyar! Az új magyar költők verseit ismerem, amelyeknek dallamossága teljesen magával ragadott. Kísérjék figyelemmel a jövő történetét, és a költői génusz olyan hirtelen fellendülésének lesznek tanúi, amely teljesen igazolja jóslatomat. Úgy látszik, a magyarok maguk sem tudják, hogy nyelvük milyen kincset rejt magában."

Browning megállapítása: "A magyar nyelv egyetlen darabból álló terméskő, amelyen az idők viharai karcolást sem ejtettek. Nem az idők változásaitól függő kalendárium. Nem szorul senkire... nem kölcsönöz, nem alkoszik, nem ad-vesz senkitől. Ez a nyelv a nemzet önállóságának, a szellemi függetlenségének a legfényesebb emléke. Amit a tudósok nem tudnak megfejteni, azt mellőzik. Ez a nyelvészetben is így van, csakúgy, mint a régészetben. Az egyiptomi templomok egyetlen kőből készült padlatait sem tudják megmagyarázni. Honnan ered, melyik hegységből vágják ki e csodálatos tömeget, miként szállították le vagy emelték fel a templom tetejéig. A magyar nyelv eredetisége ennél sokkal csodálatosabb tünemény."

Amennyiben 1996-ban mégis sor kerülne Budapesten a II. Finnugor Kongresszus megrendezésére a világkiállítás alkalmával, valamennyi magyarral rokon nép, így a török, az urál-altaji népek, a koreaiak, a japánok stb. világtalálkozója legyen, mivel ezek is nyelvrokonaink.

A SOMOGY MEGYEI NÉPESSÉG ETNIKAI EMBERTANI KÉPE

1985 és 1991 között 13 Somogy megyei községben 1267 magyar, 2 községben 142 horvát, 1 községben pedig 89 német származású felnőttet vizsgáltam. A kutató pontok arányosan lettek kijelölve a megye területén, valamint az őslakosok és bevándoroltak vonatkozásában is. A magyar népesség közül 8 őslakos és 5 telepese eredetű. Az utóbbiak közül Gamáson, Buzsákon, Babócsán a családnevek 30–47%-a horvát–dalmát, Andocson 16,8%-a német eredetű, Kálmáncsát pedig teljes egészében környékbeli magyarok telepítették újjá. A lakosok számához képest a vizsgáltak aránya a Kis-Balatontól délre fekvő Vörsön volt a legnagyobb, ahol az őslakos családokból származó 24–60 évesek 95%-a jelent meg.

A Somogy megyei magyarokra férfiaknál a magas (171,53 cm), nőknél a nagyközepes (158,71 cm), de a magastól csak 0,29 cm-rel kisebb termet, rövid fejjelző (férfiaknál 85,69, nőknél 86,45), széles arcjelző (f. 82,61, n. 79,43), előreálló járomcsont (f. 73,6%, n. 80,9%), meredek homlok (f. 94,3%, n. 98,2%), közepesen kiemelkedő (f. 69,0%, n. 84,7%), konvex orrhát (f. 61,6%, n. 46,1%), enyhén domború tarkó (f. 66,1%, n. 84,7%), sötét (barna, sárga) szemszín (f. 46,6%, n. 53,9%) és barna-fekete hajszín (f. 98,7%, n. 98,2%). Legkevésbé egységesek a férfiak a szemszín, a nők az orrhát profilja tekintetében (az utóbbiaknál az egyenes forma csaknem azonos arányban észlelhető, mint a konvex), legegységesebb viszont mindkét nem a hajszín vonatkozásában. A somogyi magyar férfiak 9 méretének átlagos szigma rációja 97,07, a 3 indexé pedig 87,75, tehát eléggé egységesek. (Az egész emberi fajra jellemző átlag mind a méreteknél, mind az indexeknél – jelzőknél – 100%.) Az őslakos népesség az indexek, a telepese eredetűek a méretek tekintetében homogénebbek. A somogyi őslakosokat és telepeseket 7 másik magyar csoporttal, egymással, valamint dél-somogyi horvátokkal 16 jelleg alapján hasonlítottam össze a Hiernaux-féle antropológiai–statisztikai számítással. (16 jelleg összehasonlítása esetén 625 az átlagos távolság.) Kimutatható volt a feltűnő közelség a somogyi őslakosok, valamint a tiszántúli (férfiaknál 37,50, nőknél 168,75) és nyugat-dunántúli őslakosok (f. 62,50, n. 156,25), továbbá a somogyi őslakos és telepese népsége (f. 168,75, n. 100,00) között, de csaknem hasonló közelállás mutatható ki a somogyi telepese magyarok és a dél-somogyi horvátok (f. 350,00, n. 193,75), valamint a somogyi őslakosok és a dél-somogyi horvátok (f. 356,25, n. 231,25) között. A somogyi őslakosok viszonylag a legtávolabb a Duna–Tisza közti őslakosokhoz (f. 556,25, n. 825,00), a somogyi telepese a Duna–Tisza közti telepeseihez (f. 862,50, n. 1050) állnak, de ezek a távolságok sem tekinthetők jelentősnek, ha figyelembe vesszük a bolhói horvát származásúak és a palócföldi szlovákok között kimutatott távolságot (f. 1666, n. 2097 – Henkey 1990). A nagyoroszokkal és a régi szláv jellegeket viszonylag leginkább megőrző fehéroroszokkal a Hiernaux-féle távolság nem volt kiszámítható, mert az orosz antropológusok a legfontosabb leíró jellegek megoszlását nagyrészt nem közölték, és egyes méreteket is a hivatalos Martin-technikától eltérően vettek fel, de a megjelölt, összehasonlítható adatok alapján igen jelentősen különböznek a teljes kárpát-medencei népeiségtől, leginkább a délszláv nyelvűektől (Henkey 1989).

A somogyi magyarok között a honfoglaló magyaroknál leggyakoribb, a törökös réteggel kapcsolatba hozható két típus, a turanid (39,2%) és a pamíri (18,1%), lényegesen nagyobb arányban észlelhető, mint az általam vizsgált 29512 magyarra jellemző 30,2%-os, illetve 11,5%-os átlag. Az első helyen álló turanid típuson belül az alföldi változat a leggyakoribb, amelyre a magas vagy nagyközepes termet, a fej nagy méretei mellett a rövid fejjelző, széles-igen széles, közép magas arc mellett a széles arcjelző, frontálisan lapult (előreálló) járomcsont, meredek homlok, közepesen kiemelkedő, egyenes vagy enyhén konvex orrhát, enyhén domború tarkó, sötét vagy kevert (zöldes) szemszín és barna-fekete hajszín a jellemző. Eléggé gyakori az erősen andronovói (észak-kazahsztáni) jellegű változat is, amelynél a termet kifejezetten magas, a fej méretei még kissé nagyobbak, az arc szélesebb, és a járomcsont is frontálisan lapultabb. Jelentős a turano-pamíri átmeneti forma előfordulása is. A markáns pamíri típus jellegei, a nagyközepes termet, a fej kis méretei mellett rövid fejjelző, közepes arcjelző, lekerekített járomcsont, meredek homlok, a közepesnél erősebben kiemelkedő, enyhén konvex vagy egyenes orrhát, enyhén domború vagy lapos tarkó, sötét vagy zöldes szemszín és barna-fekete hajszín együtt csak ritkán észlelhetők. Somogyban is gyakoribb a pamíro-turanid átmeneti alak, amelynél a fej méretei nagyobbak, az arc szélesebb, és a járomcsont is előreálló. Ezenkívül a dinári típus előfordulása jelentősebb, 9,6% (a magyar átlag 5,7%), fele Dalmácia őslakóira, az illírekre visszavezethető balkáni dinári (Bartucz 1938), másik fele az oszétéknél gyakori keleti dinaroid, amelyet a grúz antropológusok (Natishvili–Abdushelishvili 1960) kaukázusi változatnak neveznek.

A balkáni dinári típusra a magas termet, rövid fejjelző, keskeny arcjelző, férfiaknál enyhén meredek, nőknél meredek homlok, erősen kiemelkedő, konvex orrhát, lapos tarkó, előre keskenyedő járomcsont, általában sötét vagy zöldes szemszín (a szávai és nór helyi formáknál a szem világos) és barna-fekete hajszín a jellemző. A kaukázusinak nevezett változatnál a fej méretei nagyobbak, az arc szélesebb, kevésbé magas, és a járomcsont is többnyire előreálló. A balkáni dinári Somogyban a telepese magyaroknál, a kaukázusi az őslakosoknál gyakoribb. Adataim szerint azonban, ha a balkáni dinári turaniddal, pamírral vagy elő-ázsiaival keveredik, a kaukázusi változathoz hasonló jellegegyüttes jöhet létre, ezért a vitás eseteket egyenlő arányban osztottam meg a két változat között.

A három gyakori típuson kívül a keleti mediterránok előfordulása is eléggé jelentős, leginkább a türkménéknél gyakori kászpi változat volt észlelhető. Bár Somogyban a keleti mediterránok gyakorisága 4,4%, Kőröshegyen, melynek határába besenyők telepedtek (Lackovits 1972), 9,4% (a magyar átlag 3,9%). Említésre méltó a törökös réteghez kapcsolódó elő-ázsiai (2,4%, a magyar átlag 5,7%) és a finnugoroknál, valamint a régi szlávoknál, egyaránt gyakori keletbalti (2,4%, a magyar átlag 4,6%), a hazánkban főleg a keltákhoz kapcsolódó alpi (1,5%, a magyar átlag 2,5%) és a finnugoroknál jelentős lapponoid (1,1%, a magyar átlag 1,8%). A többi típus gyakorisága

Somogyban nem éri el az 1%-ot, legkisebb mértékben a voguloknál és osztjákoknál jellemző uráli volt észlelhető (0,1%, a magyar átlag is 0,1%).

A somogyi magyaroknál a törökös típusok (turánid, pamíri, elő-ázsiai, mongoloid) 60,4%-ban, a finnugor formák (uráli, lapponoid és a keletbalti finnugor alakjai) 3,0%-ban (a magyar átlag 4,6%), a régi szláv jellegegyüttesek (a keletbalti szláv formái és az északi, cromagnoid fele része) 0,9%-ban, a régi germán típusok 0,3%-ban (az északi és cromagnoid fele része) észlelhetők. (A régi szláv és germán jellegegyüttesek magyar átlaga 2,4%, illetve 0,4%.) A törökös típusok a honfoglalóknál kimutatott 50%-hoz (Lipták 1958, Nemeskéri–Gáspárdy 1954) képest növekedtek, a finnugor formák a 15,6%-hoz viszonyítva erősen csökkentek, a régi szláv jellegegyüttesek előfordulása pedig a somogyi magyaroknál még jelentéktelenebb, mint az összmagyar átlag. Ennek főbb okai: 1) A késő avarak is nevezett onogurok Somogyban jelentős számban éltek meg a magyar honfoglalást. 2) A honfoglalás után 11 Somogy megyei községbe telepedtek besenyők (Lackovits 1972), nem tudunk viszont finnugor népcsoport érkezéséről (a Kárpát-medence más vidékeire sem). 3) A somogyi telepesek eredetű magyar népségekre beolvadtak horvátok is, de mert a dél-somogyi horvátok embertani szempontból közel állnak a dél-dunántúli magyarokhoz (Henkey 1990), a régi szláv típusok csak 1,4%-ban mutathatók ki náluk (Henkey 1993), a velük való keveredés nem befolyásolhatta jelentősebben a somogyi magyarok embertani képét. Az egyetlen jelentősebb eltérés a somogyi magyarok és horvátok között abban nyilvánul meg, hogy a Dalmácia őslakóival, az illírekkel kapcsolatba hozható balkáni dinári változat az itteni magyaroknál kimutatott 4,8%-hoz képest mintegy háromszoros arányban észlelhető. 4) 670 körül Dalmáciába Kuvrát onogur kagán ötödik fia telepedett le népével (László 1977). 5) Az avar birodalom 803. évi megdöntése után egész késő avar törzsek menekültek a horvátok és szlovének közé (Erdélyi 1982, 1986, Barada 1952). 6) A Dráva–Száva közén magyarok is beolvadtak a horvátokba, mert e vidék északi felének lakossága az oszmán-török hódoltság előtt túlnyomóan magyar volt (Szűcs 1982), a horvát telepesek egy része pedig a Dráva–Száva közéből érkezett Somogyba.

A dél-somogyi horvátok embertani közelállása a magyarokhoz, különösen a Somogy megyeiekhez, a Hiernaux-féle számításokkal és a tipológiai megoszlás alapján is megállapítható. A közelség a már említetteken kívül azzal is magyarázható, hogy Somogy megye területén a honfoglalóknak meghódolt szlovének beolvadtak a magyarságba (Borovszky 1914), míg a Dráva–Száva közén, különösen a kaj-horvátok által lakott nyugati részben a horvátok telepedtek rá az ottani szlovén őslakosságra. (A dél-somogyi horvátok túlnyomó többsége is kaj eredetű.) Mert általában az egész területen, ahol a honfoglalás előtt jelentős számban szlovének éltek (a Dél- és Nyugat-Dunántúlon), a régi szláv jellegegyüttesek a somogyi magyaroknál kimutatott 0,9%-hoz hasonló arányban észlelhetők, az őrszentpéteriek kivételével (az utóbbiaknál turánid, pamíri, kászpi–keleti mediterrán a főbb típusok előfordulási sorrendje) mindenhol turánid, pamíri, dinári a három leggyakoribb típus, és a dél-somogyi horvátoknál is hasonló a helyzet (de az utóbbiaknál a balkáni dinári áll a második, a pamíri pedig a harmadik helyen), valószínűnek látszik, hogy a szlovének beolvadása nem befolyásolhatta jelentősebben sem a magyarok, sem a hazai horvátok embertani képét. A Somogy megyei, szuloki németek is lényegesen közelebb állnak a magyarokhoz, mint a hajósi (Henkey 1981) és Baja környéki németek. A szulokiaknál csökken az alpi, északi és cromagnoid típusok, jelentősen emelkedik viszont a turánid, a pamíri és dinári típusok gyakorisága a másik két hazai német népséghez képest, feltételezhető tehát magyarok vagy a magyarokhoz embertani szempontból közel álló népség beolvadása a szuloki németek őseibe.

Ha az egyes Somogy megyei népségek adatait külön is elemezzük, etnogenetikai szempontból fontos új eredmények is kimutathatók. A kőröshegyieknek a turánid és a pamíri után nem a dinári a harmadik leggyakoribb típus, hanem a keleti mediterránnak a türkménekre jellemző kászpi változata. Ez valószínűleg azzal hozható kapcsolatba, hogy a falu határába besenyők telepedtek le (Lackovits 1972). A Hiernaux-féle távolságszámítások eredményei arra utalnak, hogy a kőröshegyiek a kisújszállási nagykunokhoz és a kabar eredetű őrszentpéteriekhez állnak a legközelebb (Henkey 1990). Bár a köznemesi eredetű nemesvidieknek is turánid, pamíri, dinári a főbb típusok előfordulási sorrendje, de a dinári típusba soroltak között a kaukázusi változat gyakorisága náluk a legnagyobb (a 8,8%-ból 6,6%), valamint az elő-ázsiai és keleti mediterrán típusok előfordulása is meghaladja a megyei átlagot (egyaránt 5,3%). A vizsgált Somogy megyei magyarok között a törökös típusok gyakorisága a késő avarak továbbélése szempontjából országos viszonylatban is fontos Vörsön (Költő–Szentpéteri 1988) a legnagyobb, 70,5%, de Darányban és Segesden is ehhez közeli, 69,0%, illetve 68,2%, míg a vogulokra és osztjákokra jellemző uráli típus a vizsgált 1267 itteni magyar közül csak egy darányi férfinél volt észlelhető. Bár a keleti mediterrán típus a török türkméneknek, azerbajdzsánoknak, csuvasoknak, kazáni tatároknál és baskiroknál gyakori, de mert előfordulása a finnugor mordvinoknak és cseremiszeknek is jelentős, az e típusba soroltakat sem a törökös, sem a finnugor réteghez nem számítottam. A magyaroknál e típusnak csaknem kizárólag három változata észlelhető, a kászpi, az iráni és a pontusi. A somogyiaknál ezek közül a kászpi változat a túlnyomó, nagyobb mértékben észlelhető az őslakos, mint a telepesek eredetű népségeknél.

Irodalom

- Barada, M. (1952): Hrvatska dijaspora i avari. In: Starohrvatska prosvjeta. III. ser., sv. 2, 7–14.
Bartucz L. (1938): A magyar ember. Budapest, 395.
Borovszky S. (1914): Somogy vármegye. 68, 198.
Erdélyi I. (1982): Az avarság és kelet a régészeti források tükrében. Budapest, 206.
Erdélyi I. (1986): A magyar honfoglalás és előzményei. Budapest, 63.
Henkey Gy. (1981): A hajósi népség etnikai embertani vizsgálata. Anthropol. Közli. 25; 39–60.
Henkey Gy. (1989): Az embertani kép. Palócok I. (szerk. Bakó F.) Eger, 379–439.
Henkey Gy. (1990): A magyarság etnikai embertani képe. Kandidátusi értekezés.
Henkey Gy. (1992): A Kárpát-medence népeinek etnikai embertani képe. A MIÉSZ – Bratislava kiadásában megjelenés alatt.
Henkey Gy. (1993): Somogy megyei népségek etnikai embertani képe. A Somogy megyei múzeumok évkönyvében megjelenés alatt.
Költő L.–Szentpéteri J. (1988): A vörs-papkeri 9–11. századi temető. Konferencia a Kis-Balaton régészeti kutatásáról. Kaposvár, 12–13.
Lackovits E. (1972): A rábapatonaiak eredetmeghatározása. Arrabona 14; 242.
László Gy. (1977): Kovrát kagán fiainak történelméhez. Magyar őstörténeti tanulmányok. 225–230.
Lipták P. (1958): Awaren und Magyaren im Donau-Theiss Zwischenstromgebiet. Acta Arch. Hung. 8; 199–268.
Natishvili, A. N.–Abdushelishvili, M. G. (1960): Contributions to the Anthropology of the Georgian People. Peabody Mus. Harvard Univ. Russian Translation Series 1/2; 72–80.
Nemeskéri J.–Gáspárdy G. (1954): Megjegyzések a magyar őstörténet embertani vonatkozásaihoz. Ann. Hist.–natur. Mus. Nat. Hung. 5; 485–526.
Szűcs J. (1982): A középkori Magyarország népei. História 1982/1; 4.

SOMOGY MEGYE ŐSKORKUTATÁSÁNAK ÚJABB EREDMÉNYEI

A hazai őskorkutatásban korábban a megye területéről alig voltak ismereteink, néhány ásatás kivételével – Ságvár, őskőkori telep, Balatonszéplak, bronzkori temető, Andocs, rézkori telep – a kaposvári múzeum gazdag gyűjteménye szinte kizárólag leletmentésekből, felszíni gyűjtésből vagy behozott anyagból származott. Az utóbbi 20 évben végzett ásatások eredményei lehetővé tették a megye bronzkori, i. e. II. évezred–I. évezred eleji történetének megismerését.

A bronzkort megelőző időszakból egy késő rézkori, az i. e. III. évezred végére keltezhető balatonboglári sír jelentős, amely Magyarországon igen ritka és gazdag többes temetkezést tartalmazott: családi sírhely lehetett, ahova több ízben temetkeztek, a sírt kőpakolás borította. A számos, mellékletként sírba tett edény-közül a legkésőbbi temetkezéshez tartozott egy nagy, gazdagon díszített tál. Az apró gyermekek nyakában kovaköböl csiszolt – ez is szokatlan, minthogy ezt az igen kemény kőfajtát nagyon nehéz csiszolással megmunkálni – és mészkövből átfúrt csigából készült gyöngysor volt.

A korai bronzkor első időszakára – a Somogyvár–Vinkovci kultúra életére – a somogyvári apátság feltárása során előkerült gazdag leletanyag feldolgozása gyűjthet majd világosságot.

Az ezt követő kisapostagi kultúra az utóbbi évtizedben előkerült leletei sok, számos vitát kiváltó kérdésre választ adnak.

A 60-as években még a kultúra önállóságát is kétségbe vonták, s Somogy megyében nem volt ismert önálló lelőhelye. Ám Vörs–Tótok dombja nevű határrészén 1984-ben, majd 1989-ben egy védmű- és vízlevezető szerepet egyaránt betöltő nagyméretű árok mintegy 25 m-es szakaszát tártuk fel. A két és fél m mély, közel 3 m széles árok betöltésében a kultúra két korábbi fázisának lenyűgöző gazdagságú anyagát találtuk meg: csak a 84-es, kisebb ásatás során előkerült anyagból is mintegy 30 edényt lehetett restaurálni, köztük eddig még nem ismert formák is voltak.

A felső rétegekből előkerült bronz tű – egy ún. ciprusi tű – a közelben előkerült 2 bronz hajkarikával együtt ugyanakkor lehetőséget nyújt a közép-európai és az egyidős délkelet-európai s égei kultúrákkal való párhuzamosításra. Az említett hajkarikák az innen pár száz méterre fekvő Papkertből kerültek elő: egy zsugorított helyzetben eltemetett nő haját díszítették, míg a mellette levő hasonló sírból egy, a kisapostagi kultúrára igen jellemző kisbögre került elő. Ezek a sírok a kultúra eddig ismert legkorábbi és eddig Magyarországon egyedülálló önálló temetőjéhez tartoznak, annak a falunak a temetőjéhez, amelynek árkat a szomszédos, emettől csak egy patakkal elválasztott dombon találtuk meg.

A számos, újonnan felfedezett, Vörs környéki település egyikéről került elő egy égetett agyag öntőminta, mely egy tokos véső öntésére szolgált. Érdekes módon a vele együtt előkerült cseréptöredékek között egy csiszolt kőbalta is volt, és ez arra figyelmeztet, hogy az újkőkör után is használták ezeket. Ugyaninnen egy edényoldalból csiszolt orsókarika is felszínre került.

A középső bronzkorban a temetkezési rítus megváltozik, s az edényeket mészbetéttel díszítik. Porrá őrölt kagyló és méz összekeverésével előállított masszával töltik ki a benyomkodott mintát. A kultúra is erről a jellegzetes díszítésmódjáról kapta a nevét: mészbetétes kerámia népe kultúrája. Ezen időszaktól kezdve a Dunántúlon élő népek halottaikat évszázadokon át szinte mindig elhamvasztják. Ennek két formája ismert: urnás és szórthamvasztásos rítus, s mivel a két rítus egy falu temetőjén belül gyakran keveredik, feltehetőleg az ott élő nemzetségek hagyományai szabják meg az alkalmazott temetkezési szokást.

Vörsön a Papkert nevű határrészen, ugyanott, ahol a korai bronzkori temető is előkerült, találtuk meg a kultúra egy jellegzetes temetőjét. Az eddig feltárt 35 sírből 12 volt urnás. Ezeknél gyakran egy fazékba gyűjtötték össze a hamvakat, s az égett csontok tetejére apró edénykéket helyeztek. A 16 szórthamvasztásos sír esetében nagyobb, sekély sírgödört ástak, ebbe egy kupacba gyűjtve helyezték el a hamvakat, erre kis edényeket borítottak vagy állítottak. Egy nagy edény – hombár vagy tál – a temetéskor összetört cserepeivel befedve védték meg a sírt. A sírmellékletek: a sírt fedő nagy edény s az alóla előkerült apró edények. A temetőkből s a telepeken is ritkán találunk bronz tárgyakat, itt is mindössze egy tű és néhány csüngő került elő az eddig feltárt sírokból.

A korszak végének zűrzavaros viszonyaira utal egy sor kincslelet, mint pl. a Lengyeltótiából előkerült, mely egy jelentős személy ékszer- és fegyverkészlete lehetett. Hasonló leletek ismertek Ráksiból, Balatonkilitiből.

A késő bronzkor időszakától kezdve a római hódításig a Dunántúl a közép-európai kultúrkör részévé válik. Ezek a népek elnevezésüket is "őshazájukban" kapták: a késő bronzkorban az ausztriai délnémet területeken korábban jellemző halomsírikról, ill. későbbi urnamezőikről. A Dunántúlon azonban az anyagi kultúrában erősen érvényesülő nyugati hatások mellett a temetkezési szokásokban a helyi hagyományok bizonyultak erősebbnek.

Az utóbbi évek során végzett kutatások eredményeképpen az őskornak ez az i. e. 12. századtól a 9. századig terjedő időszaka vált a legjobban ismertté: a kis-balatoni feltárások során a temetőkből és a telepeken előkerült leletanyag alapján ma már részleteiben is követhető a kultúra fejlődése, s kiegészítve a Külső-Somogyban másutt végzett feltárások eredményeivel, körvonalazhatók az egyes csoportok – vlg. törzsek – területének jellegzetességei, határai.

Vörs határában az urnamezős kultúra 2 nagy temetőjében folyik évek óta feltárás. A Papkertben eddig feltárt több mint 70 sírből 40 a kultúra korai időszakába tartozik, amelyet lelőhelyei alapján kis-balatoni csoportnak nevezhetünk.

Ezekre jellemző, hogy a nagyméretű urnákat a halotti máglyáról összegyűjtött hamvakkal viszonylag mély sírgödörbe állították. Az urnákat tál fedte, s a hamvakra gyakran csészét állítottak vagy borítottak. Ezek közül különleges a XX–XXII-es sír, mely négy egyidejű temetkezést tartalmazott. A leggazdagabb, XXVI-os sírban megtaláltuk azokat a megégetett bronz és arany ékszereket, melyek az elhunyt temetési díszruháját ékesítették: 2 bronz tűt, füles gombot, lemezöv töredékeit, arany hajkarikát.

Egy négyes sírcsoportból a XXXVI. sírnál jól megfigyelhettük, hogy a máglya elhamvadt maradványait is a sírba és a sírra szórták, s ez kis halmot alkotott, mely egyben a sír helyét is jelezhette. Ebben a faszenes földben megtaláljuk azoknak az

edényeknek összeégett töredékeit, amelyeket a máglyára tettek, benne a halotti áldozatnak szánt étellel-itallal. Ebben az urnában szép, épen előkerült talpas tál feküdt a hamvakon.

Ennek a temetőnek fiatalabb sírjai egykorúak az urnamezős kultúra innen csak 5 km-nyire fekvő másik temetőjének sírjaival. Ezt mutatják a két temető közös edényformái, s a sírok rítusa is hasonló: megjelenik az urnás mellett a szórthamvasztásos rítus, amikor az összegyűjtött hamvakra egy edényt, legtöbbször tálat borítanak.

A sírgödört csak kevésbé mélyítik le, ezért gyakran nem is megfigyelhető. Az urnák legtöbbször tál formájúak, amelyet egy másik, kónikus tál fed. A temető különleges jelentőségét bronzmellékletekben való gazdagsága adja meg.

Ezek az ékszerek, mint pl. a 255. sírból előkerült nyakperec, tű és felvarrható ruhadíszek, a 221. sírban talált nagyméretű fibula. Az 51. sírban a csüngő és a karperecek mellett találtuk meg a kevés fegyver egyikét, egy bronz tört.

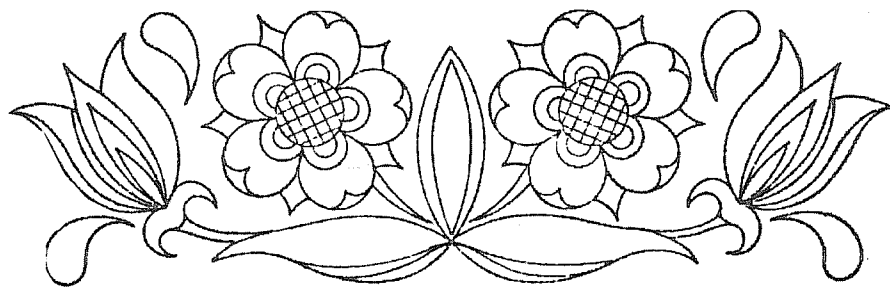
A gazdagabb bronzmellékletek rangosabb személyt sejtetnek, a sírkerámiában azonban ez nem mutatkozik meg. A 200. számú gazdag sírnak volt az egyik legegyszerűbb urnája és sírbögréje a temetőben.

Ebben a korban az ilyen köznapi temetők fémmellékletekben szegényesek: fémtárgyakat – ékszereket, fegyvereket – is csak magányosan eltemetett főnökök mellé helyeztek. Ám a fejlett bronzművességet bizonyítja az a nagyszámú bronz kincs- és raktárlelet, amelyekből Somogyban 20-nál több került elő. Így pl. Lengyeltótiiban 3, Nagyberki mellől, Balatonkilitiből, Pamukról stb. Ezek néha több száz tárgyat is tartalmazhatnak, s súlyuk meghaladhatja a 100 kg-ot is, mint pl. az öreglaki leleté. Ez a vörsi temető azok közé tartozik, amelyek bizonyítják, hogy a raktárleletekből előkerült bronz tárgyakat ugyanaz a nép készítette, mely a nagy sírszámú és általában szegényes temetőket hagyta hátra. Így közösek a csüngők, a tűk, a kések, a tör. Gyakoriak a bronz raktárleletekben a borostyángöngyök is. Mivel a borostyán szerves anyagú és éghető, s akárcsak ma, nagy értéket képviselt a bronzkorban is, hamvasztásos sírokban sohasem bukkantak eddig rájuk. Az egyik vörsi sírban talált kúp alakú bronz díszekkel kombinált borostyángöngyögsort utólag tették az urnába, a hamvak tetejére, így maradhatott meg.

Szintén ritkaságszámba megy egy bronzveretes agyagedény: a sajnos megégett és így töredékesen fennmaradt kis csészét bronz szegecsekkel díszítették. Amulettként hordhatták azokat az apró, szabályosra csiszolt kavicsokat, amelyeket más lelőhelyekről nem ismerünk.

Külső-Somogyban nagyszámú olyan lelőhely van, melyek leletanyagában igen hasonló edényformákat találunk, mint ebben a temetőben. Így az ehhez hasonló plasztikus díszes tálak töredékei vagy magasfülű csészék előfordultak a ságvár–ali-réti telepen is. Természetesen csak telepekről ismertek az olyan hatalmas hombáredények, amilyen egy méhkas alakú veremből került elő ugyanitt. Szintén csak telepre jellemző a hordozható tűzhely, ilyen Szalacsán került elő.

A Nagyberki határában fekvő Szalacska-Szölőhegy a késő bronzkor és a vaskor időszakának legjelentősebb és legfontosabb lelőhelye Somogy megyében: a Kapos menti mocsarak fölé magasodó földvár a maga 20 hektáros területével a legnagyobbak közé tartozik. A hatalmas sáncokkal övezett település a késő bronzkor időszakától a korai vaskori hallstatti kultúrára át a kelta korig a környék gazdasági–hatalmi központja volt. A földvárban a tervszerű régészeti kutatások 82-ben indultak meg.

JUBA FERENCZ

(Bécs)

TENGERI HAJÓZÁSUNK SZITTYA–GÖRÖG–MAGYAR ÖSSZEFÜGGÉSEI A LEGÚJABB FÖLDTÖRTÉNETI ISMERETEK TÜKRÉBEN

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület eddigi találkozóin megadatott nekem az a lehetőség, hogy őstörténetünk tengeri vonatkozásairól szólhassak. Ez persze az elmúlt évtizedek magyarellenés tanításainak a súlykolásában fejlődött "tudóstojsók" részéről némi gúnnyal és lenézéssel kevert megnyilatkozásokat váltott ki még újságcikkekben is. (1) Az idő és a tudomány halad, és így ma annál nagyobb örömmel tudok a címben foglalt témához szólni. Ennek a témának mindenkor alaphangja volt az a kérdés, miképpen fejlődhetett ki nemzetünkben egy határozott tengerkézség, különösen figyelembe véve tengerfosztottságunk évszázadait. (2)

Eddigi előadásaimban megemlékeztem a konok igyekezetről, amellyel már az Árpádok a tenger felé törekedtek, sőt, (3) azt birtokukba is vették. Tudjuk, hogy Kadocsa (4) már uralta a Durazzo és Raguza közti területet, Szent László (3) Horvátországot, Könyves Kálmán Dalmáciát és Szlavóniát csatolta hazánkhoz. Nagy Lajos királyunk alatt Velence 1358-ban, a zárai szerződésben lemondott az Adria egész keleti partjáról a magyar korona javára, Raguza és Cattaro (5) pedig kérte hazánkhoz csatolását. Mária Terézia királyunk óta (6) Fiume és a magyar tenger mellék hazánk területét képezte, (7) míg 1918-ban gyakorlatilag, és 1920. június 4-étől a trianoni békediktátum által a mai nemzetközi jog szerint is elvesztettük a tengert és az Adria partjait.

A nemzetünk tagjaiban meglévő tengerkézség bizonyítására említettem meg a tényt, hogy mennyi kiváló tengerész került ki népünk fiaiból. Az Amerika földjére először lépő Leifs Erik nevelőapja, (8) Tyrker – bár a germánok minden bizonyíték ellenére maguknak akarják elismertetni – magyar volt, akárcsak a törökök legnagyobb tengernagya, (9) a 69 tengeri győzelmet kivívott Piyala pasa, vagy Gyűjtő Károly, (10) Velence kikötőtengernagya és az Arsenal parancsnoka, az 1857–59 években (11) földközi utazását végző "Novarra" fregatta (11) parancsnokhelyettese. Gaál Béla, vagy Semsey Gusztáv és Kalmár Sándor (12) tengernagy, gróf Hadik Béla, gróf Károlyi Sándor, (13) századunkban pedig László Elemér ellentengernagy, Konek Emil, a magyar-osztrák haditengerészet utolsó törzskari főnöke, (14) a Mária Terézia-rendések közül – északi neve ellenére – igaz magyar Wulff Olaf (15) ellentengernagy, és végül, de nem utoljára, Horthy Miklós (16) altengernagy, a világ szakértői által elismert vitézi tettei miatt, (17) a szlavofil flottavezetés ellenére kinevezett parancsnoka az osztrák–magyar tengeri flottának.

Rámutattam, hogy nemzetünk tengerkézsége népünk hosszú, tengerparti tartózkodása alapján a Nobel-díjas Konrad Lorenz (18) által kidolgozott összehasonlító magatartástan és evolúciós megismerés alapján biológiai bizonyítható.

Hivatkoztam a legismertebb régész, antropológus és történész tudósokra, elsősor Kiszely Istvánra, (19) aki szerint hazánk 30%-ot kitevő népessége mediterrán és ezek kb. 10 000-től kezdve a Kaszpi–Folyamköz–Kis-Ázsia–Földközi-tenger–Balkán útvonalon át érkeztek hazánkba, a Kárpát-medencébe.

Nemzetünknek az ókori Kelettel való kapcsolatait már a múlt század elején dolgozó történészeink, Katona István, Fejér György, Kállay Ferenc, Jerney János (20) stb. felismerték, de a Bach-korszak hatása alatt kutatni kezdő, finnugor származást bizonyító tudósok gárdája a mai napokig tartó harcban áll ezzel a felismeréssel, minden kényszerítő logikai bizonyíték ellenére. A kép azonban lassanként változik, mert a Woolley Ur-beli ásatásaival meginduló óriási régészeti haladás, a nyelvtudomány a Grimm-féle (22) törvényeket ma már nem elismerő felfogása és a természettudomány elképesztő fejlődése ebben a tekintetben sokféle, változtathatatlan és Akadémiánk szavával élve "bebizonyított" tekinthető ún. tudományos alaptétel alól kihúzta a talajt.

Nemzetünknek ez a mediterrán népessége, amely – mint azt fentebb említettük – kb. 10 000 óta (19), (20) az ókori Kelet kultúrépeivel történő ötvöződés katalánában mindinkább tisztulva Krétán át érkezett a Kárpát-medencébe, (21) ahol – amint azt Nagy Sándor logikai alapokra épített megállapításaival bizonyítja – nevet adott a Kárpát-medence földrajzi képződményeinek. (23) Ezek napjainkig fennmaradtak, csupán a Trianon óta hazánk északi, keleti és déli 2/3-át uraló államok igyekezete akarja eltüntetni, hogy saját maguk eredetiségét biztosítsák. Így lett Pozsonyból Bratislava, Kassából Kosice, Nagymegyerből Calovo stb. a második világháború után. Ami szomorú, hogy a Nyugat szlavofil tudósai és főleg velünk ellenséges médiái ezt el is hiszik és propagálják.

Fentiek világosan mutatják földközi-tengeri kapcsolatainkat. Ezekről a századunk elején alig állott valamiféle bizonyíték kutatóink rendelkezésére. Annál nagyobb megbecsülést érdemel Dr. Aczél Józsefnek, (24) a fiumei leánygimnázium igazgatójának "Szittyá–görög eredetünk" című könyve, amelyben rámutat a görög és magyar tengeri hajózási kifejezések, szavak rokonságára. Különös felismerését méltányolnunk kell abban az időben, amikor még a fent említett tudományos felfedezések ismeretlenek voltak. Most csak egy-két szót említünk a görög–sumer–magyar vonatkozásban Bobula Ida, (25) Csőke Sándor, (26) Aczél József (24) és Érdy Miklós (27) munkáiból példaként összeállítva magyar–sumer–görög sorrendben: balta–balbalthosz, csónak–csonak–konaksz, garád–gar–kharatosz, gerenda–gazinba–külinde, hajó–aju–ojakis, háló–halu–halo, halgal–haliasz, lék–lik–lakosz, palánk–palukku–phalangosz, víz–biz–vidosz stb.

A magyar–görög őstörténeti kapcsolatok más területen, az orvostudományok történetének a vonalán is sok érdekességet mutatnak, és ezek – különösen történettudományunk részére – a filológiai kutatás kényszerével kell, hogy hassanak.

A gyógyítás és a hajózás az emberiség legősibb tevékenységéhez tartoznak. A hajóorvoslás kezdetét a Szumir–Egyiptom–Földközi-tenger–Tordos kultúra (28) által határolt területen találjuk. Az istenek orvosa Paeion volt. Róla nevezték a gyógyimákat "paianek"-nak. A név már maga is felveti annak a kapcsolatnak a lehetőségét, amely a Dukai Takách Gusztáv (29) által említett Paion–Pannon törzzsel fennállhat. Ez a törzs Kr. e. 800-ban hagyta el kis-ázsiai Balat nevű otthonát, és a Kaukázuson át érkezve csatlakozott a Kárpát-medencében már ottlevőkhöz. Paeion összeköttetésben állott a kis-ázsiai Apollónnal. Ő nemcsak a

gyógyítás, hanem a nyilazás isteneként is tiszteletben állott, és utóbbi miatt kapta a "paion" melléknevet. Régebbi neve Szöllősy (30) szerint Ap-Ulu, a későbbi etruszk nyelvben pedig Ap-lu. Ez a név a sumer és hettita nyelvben a "Napisten-Lényének" felel meg. Szöllősy szerint a görögök előtt a Kárpát-medencét Homérosz idejében még az ismeretlenség homálya fedi, és a népleírás az Észak-Balkánon kezdődik a trákokkal, akiknek az északi szomszédaik a "kancafejó népek", azaz a szittyák. Ez az "Északon túli ország", a "Hyper-Boreusok" országa, ahová Apolló is megtért hattyú vontatta szekeren.

Apolló felesége Koronisz, fiuk Aszklepiosz. Ennek orvosi tehetségét Cheiron kentaur képezte ki. Kétségtelen, hogy a lovával összenőtt – minden jel szerint szittyá – lovasalak képze az újkőkorból elő-ázsiai befolyás alatt jutott érvényre a görögöknél. A ma már világhírű szittyá aranykincsek görög befolyása vitathatatlanul teszi a két – vagy egygyé forrott? – etnikum kapcsolatát. Újabban Hermann Schreiber (31) is kénytelen "Die Hunnen" c. könyvében azt írni, hogy a szittyákkal kapcsolatos előítélet hamis, és művészetük stílusbelileg a legbájosabb és legeredetibb mindazok között, amit Ó-Európa nyújtani tud. Götz (32) is rámutat arra, hogy a szittyá fémművészeti tradíciók a Kaukázusban évezredek óta kimutathatók. Nem is csodálkozhatunk, hogy a görög mitológia szerint itt, a mai Potinál, a Fekete-tenger keleti partján, Kolchisban őrizték az aranygyapjút, amelyet "Argo" nevű hajójával Jason hozott el. Jason neve is ősjász kapcsolatokat sugalmaz, hiszen az ősjászok, a jazygok már a Kaukázusban keveredtek a hunokkal.

A szittyá–görög kapcsolatok említésekor nem hagyhatjuk figyelmen kívül a királyi szittyák törzséből származó Anacharsist, a hét görög bölcs egyikét, a nagy filozófust, aki Ephorus szerint – amint Strabo írja – feltalálta a kéthegeyű horgonyt és a fazekaskorongot. Tengeri utazásainak összegezése arra utal, hogy felettébb szenvedett a tengeribetegségtől, mert megállapítása szerint háromféle ember van csak: élő, halott és tengerész. (33)

A most tárgyalt görög–sumer nyelvi, antropológiai összefüggéseken kívül nyelvünk eredete és népünk keletkezése, ősisége tekintetében egy kutatónk, Vámos-Tóth Bátor – akiről egyébként már előző előadásainkban is megemlékeztünk – korábbi évezredekig megy vissza. Arra az eredményre jutott, hogy honi földrajzi neveinknek a földkereken előforduló hasonmái, mándi népművészeti elemeink és pentatonikus zenénk alapján bizonyítható egy kb. 15–20 000 éve fennálló, a világon egységes kultúra létezése. Ezt a kultúrát ő "Tamana-kultúrának" nevezte el, mert a tatárjárás alatt elpusztult Palánka községünk elődjének, Tamának a neve ebben a ma bizonyítható kultúrában a legtöbbször fordul elő. Ennek a kultúrának az egyik törvényszerűségét abban határozta meg Vámos-Tóth, hogy minél későbbi időben fedeztek fel egy területet, annál több abban a magyar-azonos szó. 130 ország területén egy kb. 3700 oldalas "Tamana-gyűjtemény"-ben örökölte meg kb. 15 000 kárpát-medencei magyar-azonos név gyűjtési eredményét. A külföldi tudós világ már régebben felfigyelt erre a munkára, és a magyar kutatót számos tudományos kitüntetésben részesítette. Munkásságát még komoly szakemberek is hümmögéssel, neveltséges sé tenni akarással, voltak, akik lenézéssel vagy gúnylással fogadták, és azzal még csak foglalkozni sem tartották méltónak. A közelmúltban azonban történt egy esemény, amely – derült égből villámcsapás – merőben más létalapot ad a Tamana-kultúrának, és szinte a bizonyosság erejével igazolja, valamint magyarázza őstörténeti fejtegetéseinket.

A természettudományok rohamos fejlődése az elmúlt másfél évtized alatt soha nem sejtett lehetőségeinek a segítségével lélegzetelállító, újabb eredményeket hozott. A fizikai Nobel-díjas Luis Alvarez és fia (34) 1980-ban be tudták bizonyítani, hogy a száurszok és ammonitok kihalásának az oka egy földünkre csapódó aszteroidának az eredménye volt. Az ezzel meginduló földtörténeti és csillagászati kutatások eredményeként megállapították, hogy a világűr lövedékei (üstökösök, planetoidok, aszteroidok stb.), az ún. "impakt"-ok, óriási hatásukkal a földtörténetben új korszakokat tudtak megindítani, egy korszak faunájának és flórájának szinte teljes elpusztítását tudták okozni, és új fajták létrejöttének tudtak impulzust adni. Az emberiség egyik legnagyobb és mindmáig tudományosan meg nem oldott kérdése volt az özőnvíz, amely az emberiség ősemlekezetében az ősi félelemnek mítoszok formájában rögződött emlékezte képében maradt meg.

Eddig is tudtuk, hogy a jégkorszak idején a jégben rögzített víztömegek elvonása következtében a tengerszint a mainál kb. 135 méterrel volt alacsonyabb. Ez tette lehetővé, hogy az ember az Aleutáknál száraz lábon kelt át Ázsiából Amerikába, és a malájai–indonéziai szigetvilág tagjai között (34), (35) is megvolt a szárazföldi összeköttetés. Természetesen voltak oly tengerrészek is, amelyeken mélységük miatt csak vízi járművekkel, uszákkal lehetett közlekedni. Heyerdahl (35) bizonyítása óta tudjuk ennek a lehetőségét, és azt is tudjuk, hogy a csiszolatlan kőkorszakban egy népesség érkezett a tengeren át az Appenin-félszigetről Szardíniába. Ez is azt bizonyítja, hogy az ember a part látótávólán túl már akkor is tudott hajózni.

A jégkorszak ezelőtt kb. 10 000 éve ért véget, és utána egy rövid felmelegedés következett. Ekkor, kb. 9545 éve (34) egy óriási impakt zuhant a földre, amely becsapódása előtt hét részre válva zuhant le, és hét helyen érte a földet. Özőnvízzel, tűzzel és földrengéssel elpusztította földgolyónk majdnem egész felületét, mérhetetlen pusztítást okozott az élő állat- és növényvilágban, és hajsza híján kioltotta az akkor élő kb. 4–5 millió ember életét.

Az első csapás a Tasman-tengerbe vágódott, és létrehozta a tengerfenék tetemes süllyedését. Ez megfelel a helyileg nemrégiben hivatalosan is megállapított, a Marosszéky János óceánográfus mérnök által felmért és nevéről elnevezett Marosszéky-árokknak. (36)

A Közép-Atlantikba vágódó második rész semmisítette meg a tudomány által vitatott, ma már azonban a legmodernebb tudományos módszerekkel bebizonyított, az addigi világ legmagasabb kultúrájú kis-világrészét, az Atlantiszt. Mivel gyakorlatilag a konkviztádorok működésének az eredményeként az ősi indián kultúrának szinte minden emléke megsemmisült, ezért és csak most nyernek hitelt és értéket a tölték kultúrának az Atlantiszon át Ó-Európához fűződő mítoszai.

Mindezeket és a következőket a bécsi egyetem geológus professzorának és feleségének a könyve alapján tárgyalom. (34) Dr. Alexander Tollmann egyetemi tanár és felesége, Dr. Edith Kristan-Tollmann egyetemi magántanárnő könyve, az "Und die Sintflut gab es doch" ("És mégis volt özőnvíz") megdönthetetlen természettudományi bizonyítékát adja Vámos-Tóth Bátor "Tamana-kultúrájának", és egyben a magyarság őstörténeti, valamint nyelvi, sumer, görög stb. összefüggéseinek. Lássuk tehát a tényeket.

A fent említett két impakt után további impaktok az Észak-Atlantikba, az Indiai- és a Csendes-óceánba hullottak. A földön az emberiségnek csupán parányi része maradt életben védett, elszigetelt helyeken. Ezeket óriási távolságok választották el egymástól. Mindegyik kis diaszpóra azt hitte magáról, hogy egyedül van. Évezredekig tartott, míg az emberiség behozta a

rettentő érvágást. A Bécsben élő Szilvássy János antropológusnak (37) a véleménye szerint a ma élő homo sapiens a pleisztocén korszak vége felé mint europid nagyfaj indult el a Kaszpi-tenger körüli magból. Nyugat felé Görögország, továbbá a Kaukázustól délre a Levante és a Folyamköz felé irányuló kirajzási gyarapodással foglalt el mind nagyobb területeket. A mongolid nagyfaj a Kaszpi-tengertől keletre, kb. 30 000 évvel ezelőtt indulva Közép-Ázsiában fejlődött ki az európeidéből, és ezután terjedt Dél-Ázsia, majd Amerika felé. Szilvássy teóriája tehát megerősíti Kiszely és a japán antropológusok markírozott génekre alapított elméletét, amely szerint nemzetünk és a japánok legősibb kiindulási területe a Kaszpi-tenger vidéke.

Tollmann szerint az egyik legszörnyűbb találat az ausztriai (tirol) Köfelsnél érte Európát. Az indiai-óceáni impakt rombolásától a Himalája, a Hindukus és a perzsi Zagros hegység mentette meg a Kaszpi-tenger és vidékének a területét. A maradék emberiség lassan kezdett fejlődni. A földművelés csak 5200 körül kezdődött a Közel-Keleten, Közép-Európát 4000-ben, Nyugat-Európát csak 2800-ban érte el. A másik teljesen védett terület volt a Kárpát-medence a Kárpátok ölelésében. Így érthető, hogy László Gyula (38) szerint történelmünk a Kr. e. 10. évezredig követhető, hogy Kiszely (19) szerint itt az őskorban, 10 000 és 5000 között földközi típusú emberek terjedtek el. Így válik érthetővé, hogy a két védett terület közötti kapcsolatok bővülése alapján az emberiség ősnyelvét ezeknek a területeknek az emberei beszélték. Mi mást is beszélhettek volna? Ez adja meg Vámos-Tóth "Tamana-kultúrájának" a természettudományi bizonyítékot, aki felismerte, hogy a föld kerekén láncolatban helyezkednek el olyan területek, amelyekben tömegével hemzsegnek a magyar-azonos szavak. Nem csodálkozhatunk tehát, hogy a magyar–görög–sumer nyelvi összefüggéseket éles eszű nyelvészeink felismerték. Itt és most kell elégtételt szolgáltatnunk a szlavofil finnugor-vogulgyökös nézetet vallóktól lenézett, kigúnyolt, de logikai érvüket az ún. "szumirosoknak" soha megcáfolni nem tudó akadémikusokkal hadakozó éles látású nyelvészeinknek. Gondolok itt Nagy Sándorra, (23) aki kimutatta, hogy hazánk földrajzi képződményeinek az autochton, mediterrán eredetű népességünk adta az elnevezéseket és ezek sumer nevek; a szumirosok mellett azoknak, akik megéreztek nyelvünk kapcsolatait az idegen földrészek őslakóinak a nyelvével, mint "etimológus kívülálló". Gondolunk itt munkácsi festőművészeinkre, Ijász Gyulára, (41) aki amerikai tanulmányútja során fedezte fel a maja és magyar nyelv rokonságát, vagy a megsemmisült világgrészek és ősi kapcsolataink kutatójára, Csicsáky Jenő hj. tengerészkapitányra, (40) aki az elsüllyedt Mu világgrésről írt könyvet, és bár nem pontosan, de körvonalaiiban mégis helyesen bogozgatta az ősi szájakat; de nem feledkezhetünk meg Cserép Józsefről, (41) aki túllőve a célon, Amerikát tartotta a felismert maja kapcsolatok alapján – tévesen – őshazáknak, és azokról a tudósainkról sem, akik a "hivatalos" vonal által el nem ismerve, sőt lenézve és kigúnyolva küzdöttek a bennünket megszálló germán és szláv hatalmak által valós történelmünket megsemmisíteni kívánó ún. "tudományosnak" beállított tézisek ellen, mint Padányi Viktor, Bobula Ida, Zakar András, (42) Fehér M. Jenő, (43) Badiny-Jós Ferenc (44) és a többi érdemes kutató, akiknek a nevét jelenleg nem áll módunkban felsorolni.

Ezzel elérkeztem témám – sőt a ZMTE keretében tartott előadásaim témáinak – a befejezéséhez, amelyekkel bizonyítani kívántam nemzetünk tengerkészségének és tengeri őstörteinek öröklött jellegét. A legrégebbi összefüggéseket tengeri hajózásunk terén, azaz Vámos-Tóth Bátor "Hajó+Kóta" külön tanulmányát nem áll módomban az idő hiánya miatt felolvasnom, azért azt előadásom szövegéhez mellékelem.

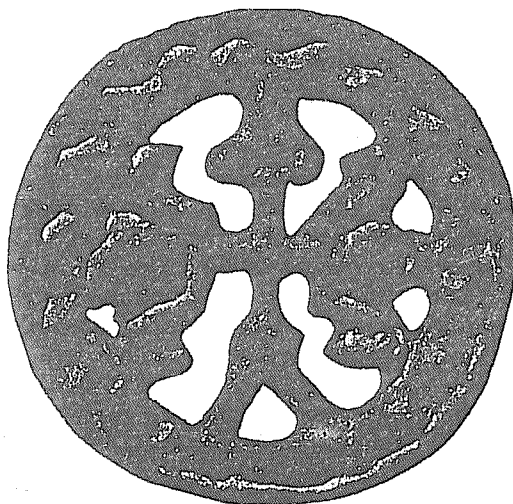
Fentiek ismeretében úgy érezzük, hogy végre ideje lesz a magyar (már amennyiben "magyar") nyelv- és történettudománynak a magas lóról leszállniok, amelyen eddig is csupán a magyarsággal ellenséges erőteényezők segítségével, a hatalom erejével tudták magukat a nyeregben tartani. Ideje, hogy a realitásokra bízva magunkat, a Magyar Tudományos Akadémiának nevezett intézménnyel együtt az általuk "dilettáns és kívülálló", lenézett magyar szakértők által már amúgy is lényegében kidolgozott tanokat ápolva, elszakadjanak attól a mondvacsinált "tudományos" vonaltól, amely az egész magyar tudomány szégyenére még a legutolsó időkben is meri Róna-Tas András "világrengető" megállapítását vallani, amely "A nyelvrokonság" című könyvének (Gondolat, Budapest, 1978) 13. oldalán olvasható: "...sok esetben azt a téves következtetést vonjuk le, hogy ami előbb van, az az ok, és ami azután van, az az okozat". Sapiienti sat.

Felhasznált irodalom

- 1) Mörk Leonóra: Pogány őserő és szittyai szépség. A zürichi kaland. "A Világ"-Kultúra, 1991. június 12. 38–39. old.
- 2) Juba Ferenc: A magyar tengeri hajózás őstörténeti vonatkozásai. Szerző kiadása. Bécs, 1982.
- 3) Dr. Márki Sándor: Magyar uralom az Adrián. A Magyar Adria Egyesület kiadása. Budapest, 1915.
- 4) Hóman Bálint–Szekfü Gyula: Magyar Történet. Budapest, Kir. Magyar Egyetemi Nyomda. I. köt. 640. old.
- 5) Miklósy Zoltán: A magyar király tengeri hajóhada a középkorban. Budapest, 1934. (Kovács és Szegedi könyvnyomdája. Budapest, VIII. Kinizsi utca)
- 6) Gonda Béla: A magyar tengerészet és a fiúmai kikötő. Budapest, 1906. Pátria nyomda
- 7) Sziklay János és Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai. Fiume és a magyar–horvát tengerpart. Budapest, "Apollo" Irodalmi és Nyomdai Rt. kiadása
- 8) Pivány, Eugen: Hungarian–American Historical Connections. Publ. by the Royal Hungarian University Press. 1927.
- 9) Univ. Prof. Dr. Blaskovics József magánlevele a szerzőhöz
- 10) Khuepach, von, Arthur und Bayer, von, Heinrich: Geschichte der K. K. Kriegsmarine – 1814–1847. Verlag Böhlau, Graz, Köln. Die Österreichisch–Venezianische Kriegsmarine. Herausgegeben vom Kriegsarchiv Wien, 1966.
- 11) Scherzer, von, Karl: Reise der österreichischen Fregatte "Novara" um die Erde, 1857–58–59.
- 12) Sokol, Hans-Hugo: Des Kaisers Seemacht. Österreichs Kriegsmarine 1848–1914. Amalthea Verlag, Wien–München, 1980.
- 13) Schebeck, Günther: Die österreichisch–ungarischen Tiefsee-Expeditionen 1890–1898. Weishaupt Verlag, Graz, 1991. ISBN 3-900310-79-3
- 14) Wulff, Olaf, Richard: Die österreichisch–ungarische Donauflotte im Weltkrieg. Wilhelm Braumüller, Wien, Leipzig, 1934.
- 15) Csonkaréti Károly–Benczúr László: Haditengerészek és folyamőrök a Dunán. Zrínyi Kiadó. ISBN 963 327 1533
- 16) Horthy Miklós: Emlékirataim. Stephen Vörösváry–Weller Publishing Co. Ltd., Toronto, Canada, 1974.
- 17) Gosztönyi Péter: Miklós von Horthy Admiral und Reichsverweser. Musterschmidt, Göttingen–Zürich–Frankfurt. ISBN 3-7881-0076-1. 1973.
- 18) Lorenz, Konrad: Die Rückseite des Spiegels. Deutsche Taschenbuchverlag, München. ISBN 3-492-021-60-3. 1974.
- 19) Kiszely István: A Kárpát-medence benépesedése az őskortól a honfoglalásig. "Magyar Múlt", XII. évf. No. 1. 1983.
- 20) Padányi Viktor: Dentumagyarla. Editorial Transsylvania Könyvkiadó Vállalat, Buenos Aires, 1963.
- 21) Henkey Gyula: Magyarország mai lakosságának embertani vizsgálata és a magyar őstörténet. "Forrás", 1981. 13/1, 13/2, 13/4, 13/5.
- 22) Baráth Tibor: A magyar népek őstörténete. I–III. köt. Szerző kiadása. Montreal, 1968. Prompt Printing.
- 23) Nagy Sándor: A magyar nép kialakulásának története. Editorial Transsylvania Könyvkiadó Vállalat, 1956.

- 24) Dr. Aczél József: Szittya–görög eredetünk. Turán Publisher, Garfield, N. J., USA, 1975. II. kiadás
- 25) Bobula Ida: Origin of the Hungarian Nation. Published by the Danubian Research and Information Center, 3837 SW 1st Ave, Gainesville, Florida, USA, 1968.
- 26) Csöke Sándor: Őstörténet. "Északi Vártán" 91., 92/2. és 92/3. számaként
- 27) Érdy Miklós: A sumir, urál-altaji, magyar rokonság kutatásának története. Gilgamesh, New York, 1974.
- 28) Juba Ferencz: A hajóorvoslás keletkezése az újkőkortól az újkorig. A düsseldorfi orvostörténeti kongresszuson elhangzott előadás. 1986.
- 29) Dukai-Takách Gusztáv: Hozzászólás. "A Nap Fiai", 1975. július–augusztusi szám
- 30) Szöllősy Zoltán: A Nap Fiai és az Ősi Gyökér. "A Nap Fiai", 1978. május–júniusi szám és "Ókori adatok hazánkról", 1979. március–áprilisi szám
- 31) Schreiber, Hermann: Die Hunnen. Econ Verlag, Wien–Düsseldorf, 1987. ISBN 3-430-18046-5
- 32) Götz László: Keleten két a nap. I–IV. köt. Szerző kiadása. 1981.
- 33) Zajti Ferenc: Magyar évezredek. Szerző kiadása. Vitéz Fodor Árpád nyomda, 1939.
- 34) Tollmann, Alexander und Edith: Und die Sintflut gab es doch. Droemer Knaur. ISBN 3-426-26660-1. 1993.
- 35) Heyerdahl: A Kon-Tikitől a Ra-ig. Gondolat, Budapest, 1974. ISBN 963-280-079-6
- 36) Marosszéky-Gap: US Board on Geographic Names. Approved the Name Marosszéky-Gap for an undersea feature in the Tasman Sea. March 4. 1992.
- 37) Szilvassy János: Entwicklung des Menschen, Rassen des Menschen. Veröff.nat.hist.Mus. Wien, N. F. S. 1–50. Wien, 1978.
- 38) László Gyula: Őstörténetünk. Tankönyvkiadó, Budapest, 1981. ISBN 963-17-5332-8
- 39) Ijász Gyula: A magyar nyelv eredete. Ungvár, 1931. Szerző kiadása
- 40) Csicsáky Jenő: Mu, az emberiség szülőföldje. Editorial Transsylvania Könyvkiadó Vállalat, 1956. Taller Grafico Roda. Ombu 477. V. Alsina
- 41) Cserép József: A magyarok őshazája Amerika. Utánnyomás 1972. Warren, Ohio, USA
- 42) Zakar András: Melkizedek. 1982. Turán Printing. Kiadó: Szatmári István, PO Box: "H" Garfield, N. J. 07026 USA
- 43) Fehér M. Jenő: Korai avar kagánok. Magyar Történelmi Szemle kiadása. Buenos Aires, 1972.
- 44) Badiny-Jós Ferenc: Káldeától Ister-Gámig. I–II. köt. Szerző kiadása. Buenos Aires, 1971.

Megjegyzés: Dr. Vámos-Tóth Bátor: "Hajó-Kóta" c. külföldi tanulmánya melléklete – mint előadásomhoz tartozó – csatolva

Késő avar kori bronz-phalera, Toponár

HAJÓ+KÓTA
:X410: 00Y4:

A Tengeri Hajózással kapcsolatos TIZENEGY szavunk és Földrajzi nevünk: **ÁRBÓC, BÓJA, CSÓNAK, HAJÓ, HALÁSZ, HULLÁM, KEREP, LADIK, TENGER, VITORLA, ZÁTONY** bemutatása, TAMANA VILÁGELEMZÉSE:

ÁRBÓC: ÁRBÓZ: Szittyó és Csatorna nagy+Körös mocsaras táján ott a TÜRZÓ Csatorna közelében.

TURZÓ: Folyó, Öböl, Város Skócia északi partján (58.30-3.40). Ugyanaz az ÁRBÓC-ÁRBÓSZ Község Barcelóna nyugati térségében (41.16-1.36) ott a GAJA folyó közelében. Nálunk GAJA Patak a Bakonyban, GAJA+BITA pedig Hegy, Falu, Folyó Peruban! (Tebe+BITA: Családi Név aCsendes-óceáni TAMANA(!) Szigeten, Tiba+BITA Falu Kolombiában, Vára+BITA Falu Japánban; nálunk TEBE, TIBA a Bükkben, ill. a Mátrában, VÁRA+Dia Temesi és (!) Salamon Szki Falu ill. Folyó, BIT: falu Székelyhonban!)

BÓJA: BÓJA-BÓLYA Község Nagy-Küküllőben, BÓJA-Gödör Vásáros+Dombó része Baranyában. BÓJA: gyakori az Andokban (!), Zairében pedig megtaláljuk BÓJA+GÁTI, BÓJA+SZAVA, BÓJA+SZEM és BÓJA+ZALA Falvat!

CSÓNAK: CSÓNAK+KÚT Eger+Csehi része. CSANAK-Falu, CSANAK-Hegy, CSANAK-Pusztá - Győr-Komáromban. CSANAK+CSI: Három(!) is van a Kaukázusban (40.00-46.30) - ott BASA+RÁT, DOSZTA+KERT, GYALA+ÜR, SIRAKI, SUSA (39.44-46.02) Község - valahány Kárpát-azonos! - társaságában! CSANAK+CSI összevethető azután HAJÓ+CSI-Rét, HAJÓ+CSI-Tó név+szerkezetével; mindkettő Csokonyavisonta része Somogyban. Két ősi név, mamár nincs a térképen, névtárakban. Aztán: CSANAK-SANAK Község Dél-Franciaországban (44.28-3.21) ott SIRAK (Chirac) és MÁND-MENDE (!) község szomszédságában!

HAJÓ: Tömegnevünk; pl. HAJÓ-CSAPA, HAJÓ-HÍD, HAJÓ+RÉT, HAJÓS+DOMB, HAJÓS+KÚT mind Somogyban! (HAJÓ-CSAPA: Török+Koppányban a KOPPÁNY Patak iszapjában talált Hajó-maradvány!). A Bácsi HAJÓS Község tartozéka pl. SIPSAL-Rét és TAJVAN-Sziget! Nos, SIPSEI Folyó neve Alabámában (33.20-87.30), a Kínai TAJ+VAN Szigeten (!) pedig ott van pl. CSÓKA+KŐ, MAGYAR+JÓ, SIRAK+KÓ (!), TAJ+TÓKA község, de (!) Han+TÓKA HAJÓS Község határában éppen TAJVAN-Sziget-Dülő közelében lelhető fel! HAJÓ+KÓTA (Jayocota) Bolíviában (!) Két Falu Név + Szerkezeté ott az ANDOK 5-6000 méteres hegyei közt (18.43-68.11, 19.26-67.27) - ACSA+PATA, ISZ+TÁRA, LIBISZ+KÓTA Község közelében! Nézzük csak meg: ACSA+KÓTA (!) Falu Peruban (15.35-70.48) ott VITORA (↓) Falu (15.29-70.42) szomszédságában! Pan+KOTA Falu Arad megyében és Dülő Szentes határában, de (!) PANI+KOTA Indiában sziget (20.46-71.21), a sziget másik neve ZIMBERI; de (!) ugyanaz a ZIMBERI Sziget Új-Guinea vizein is (2.45-152.00), ott a sziget fő helye: NAPI+KOR, de (!) nálunk a Nyírségben NAP+KOR Község név+szerkezeté! ZIMBERI-ZOMBORI pedig Mezopotámiai-Magyar Családi Név is! Ami pedig ISZTÁRA (ISZ+TÁRA!) név+szerkezetét illeti: ugyanaz az ISZ+TÁRA Tolnában Láp-Rét a Sárközi Tájon és pedig ott POR+ONGA és ZÁTONY+TAVA Láp-rét közelében! (↓) LIBISZ+KÓTA megfelelői-párjai pedig: LIBISZ+TA Dülő Somogyban éppen TAMÁN+TA Dülő tőszomszédságában (!), LIBIVC+Kozma Falu és több KÓTA Dülő egyaránt Somogyban található meg! - Aztán: Spanyolhonban Három HOJÓ Helység is van; HOJÓ (Hoyo) spanyolul "Rovátkás Horpadás" értelmű!

HALÁSZ: tömegnév nálunk. Ugyanaz a HALÁSZ: Falu Szíriában (33.14-35.56) ott DAMASZ+KUSZ Főváros, az ARAD-ÁRPÁD Sziget és TAMANA Falu társaságában! (DAMASZ+KUSZ pár+szerekezte: DOMOSZ+Doga Dülő Baranyában és Szala+KUSZ Falu Nyitrában, de Szala+KUSZ: Város Egyiptomban és az utolsó Asszír király neve is!).

HULLÁM: a BALA+TON partján gyakori - Telep, Vendéglő, Utca neve. HULÁN-HULÁM: Folyó Mancsúriában (46.126.30) ott az ANDA, BAJÁN, BAJ+KÁN Város társaságában! ANDA+Kaba Falu megint Bolíviában (19.49-65.38) ott HAJÓ+KÓTA Falu társaságában (↑). ANDA+ÜR: Oázis Ománban és (!) ANDA+URA: Falu a Nyugat-Afrikai Guinea Bissauban - ahol két TAMANA Falu is van! ANDA+Vári: Falu a csak 70 éve repülőről feltárt Új-Guineai Felföldön - ott 10,000 évesnél idősebb Mezőgazdasági Leletek között! Ugyanaz a BAJ+KÁN pedig Dülő Békés Város határában, BAJ+KAN+ÜR viszont ismét röppentyű kilövőhely Közép-Ázsiában!

KEREP: Somogy megyében VÍZ+VÁR (!) Község határában van Két KEREP Dülő. KARAP viszont Hajdu+Böszörmény tartozéka. De (!) KARAP+TÓ Falu a Japáni Ajnu-földön (Hokkajdó) (44.00-142.00) ott pl. ÚRI+MAKÓ község társaságában, de (!) ugyanaz az ÚRI+MAKÓ község Kolombiában is! (7.55-72.35) - ott a PALÁNKA-TAMANA Társapatak kíséretében! (Nálunk a Bácskában TAMANA Falu helyén ma PALÁNKA Város lelhető!).

LADIK: Vas+LADIK Átkelőhely volt a SIÓ folyón Sárszentlőrincnél. LADIK: Falu Törökthonban (40.34-36.46) ott BEL+VÁR (!) Falu és a TURÁN Hegy társaságában! Ugyanaz a BEL+VÁR Somogyban (!) GÁLOS+KÉR Község része!

TURÁN: Falu Zemplénben, Folyó Mezopotámiában ott a MAGAR Hegy, SZABAR, SZABIR Helység közelében! TURÁN: Alföld, Két Város Közép-Ázsiában, Helység Gámbiában, Mekszikóban, Hegy Mindanaó Szigetén és Venezuelában! Albániában pedig TURÁN Falu TAMANA Falu közelében van!

TENGER: TENGERDE: Erdő Somogyban Nagy+Csépelel részeként. TENGER-TENGÚR (TENG+Úr) Ősi Falu Aba+Új megyében, TENGER+Szem: Tolnában mély Tó Závod községben; Baranyában pedig mély Mocsár Egyházas+Kozár Falu (ÖTHANGÚ NÉPDAL Gyűjtőhely) határában. TENGER: Több Felföld Mongóliában. TENGER-TENGGER: Hegy Jáva Szigetén (7.30-D-113.00) ott a TIMÚR (!) Körzetben BORÓ+BUD+ÚR és SZELE+RÉT Városlól keletre! BORO+Ta, BUD+ÚR, BUD+ÚR+Ló, mind Helység a Kárpátok alatt, de (!) ugyanaz a BOROTA Falu Csádban, Nigerben és Hegy Etiópiában, ugyanaz a BUDÚRI Falu Ghánában, Új-Guineában és Hegy Nigériában, SZELE+Doga Folyó Burkina Faszóban (v.ö.: Domosz+DOGA nálunk ↑). (TENGGER az Indonéz nyelvben Magas-Ülőhely, Magas-Faág, Magas-szék értelmű).

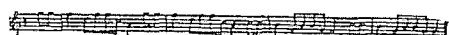
VITORLA: VITORLÁS-Pálya, VITORLÁS+Telep Gárdonyban a Velencei Tónál. VITOR+ÁG: Erdő Baranyában és Somogyban. VITOR: Folyó Peruban (16.29-71.50) és ott a POR+ONGA (↑) Folyó társaságában van; de - amint láttuk - POR+ONGA Vizes-Rét ISZ+TÁRA és ZÁTONY+LAVA Láp-Réttel együtt a Tolnai Sárközben, de (!) ugyanaz a POR+ONGA Folyó Új-Guineában és (!) Maóri-Zélandon is! Aztán megintcsak Peruban találjuk VITORA Falut (15.29-70.42) ott éppen ACSA+KÓTA (↑) Falu közelében! (L.: HAJÓ+KÓTA!). A spanyol nyelvben VITOR: Emlék-Tábla, VITORLA pedig a Hajóépítésnél (!) használt Talp-Gerenda értelmű!

ZÁTONY: ZÁTONY-Tava a Sárközben ISZ+TÁRA mellett, de ugyanaz az ISZ+ TÁRA Falu a Bolíviai ANDOK hegyóriái közt ott éppen HAJÓ+KÓTA Falu társaságában! (↑). ZÁTONY Györben DUNA+SZIGET Falu tartozéka ott a ZÁTONYI-DUNA mentén! ZÁTONY-Telep TISZA+CSEGE része Hajdúban. ZÁTONY BÁTIA Falu határában a DUNA mentén ott HAJÓS Község és TIRA-Pusztá szomszédságában. Ám BÁTIA és TIRA egyaránt Falu a Közel-Keleten, TIRA: Tűzhányó-Kitöréstől félig elpusztult Sziget Görögthonban, de ugyanaz a TIRA Tengerpart Maóri-zélandon ott POR+ONGA folyó társaságában (↑), de (!) a Görög-Tirai és a Maóri Fából készült Csata-Bárdok "félelmetesen" hasonlítanak egymásra! TIRA-AZONOSAK! ZÁTONY aztán MAKÁD Falu része is Pest megyében. Szabolcs-Szatmárban pedig Három ZÁTONY is van! De (!) ugyanaz a ZÁTONY Falu a Szibériai Mocsárvilágban (58.18-68.08) éspedig ott az ISZKA, KONDA, TÁP, TÚR+TAS Folyó és a TAMÁN-TUMÁN Tó (59.37-67.00) társaságában! Mindehhez csak ennyit, a Három ZÁTONYOS Szabolcs-Szatmárban ott találjuk a TÚR Folyót, Nyír+TASS és TAMÁN Falut!

Ez a HAJÓ+KÓTA Tanulmány újra igazolta a fenti Tizenegy Hajózási Nevünknek a TÍZÉVEZREDEKBEN számolandó, Magas-Szintű, Egyetemes Ős-Műveltségből való FENNMARADÁSÁT. A mellékelt-alábbi "TAMANA HAJÓZÁSI TÉRKÉP" a világ Öthangú Dallamos környezetében ezt kézzelfoghatóan tanúsítja!

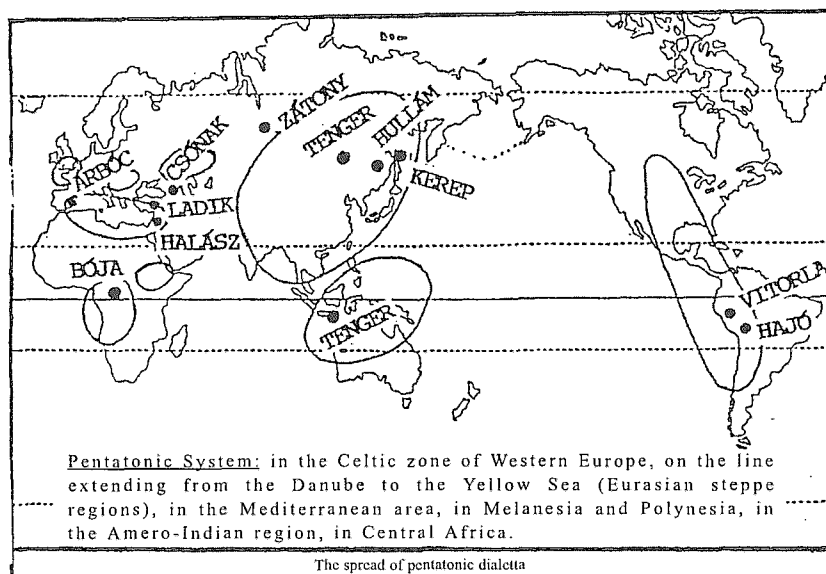
Honolulu, 1993. 06. 28. MÁRA Napján.

Perui Öthangú Sor

(MÁRA+Akna Falu MÁRA+Maros megyében, Akna+MÁRA Skóciában az Ősi Szikla-Rajzok, AKNA+Berek, GALLA+NAK, TAMÁN+DUNÁJKA Helység szomszédságában. MÁRA+Mura Falu Bangladesben, ugyanaz a MÁRA+Mura Folyó Zimbabvében, Páka+MÁRA Falu Név+Szerkezete Indiában és Rák+MÁRA Hegycsúcs a Bükkben!).

ÖTHANGÚ VILÁG-TÉRKÉP TIZENEGY MAGYAR HAJÓZÁSI TAMANA NÉVVEL

EGY SPORTÁG SZÜLETIK

(A honfoglaló magyarok nyilazási technikája)

Egy sportág létrejöttét szeretném néhány gondolatban leírni. Gyökere a szkíta, hun, avar, magyar harcművészet. Lényegét jobban megértjük, ha néhány pillantást vetünk a jelenleg működő íjász sportokra. A lőfegyverek megjelenése az íjakat teljesen háttérbe szorította, majd végérvényesen lesöpörte a hadszínterekről. Az angolszászok hagyománytisztelete és az a felismerése, hogy ez az eszköz többre hivatott, mintsem hogy feledésbe merüljön, tette lehetővé egy sportág létrejöttét, amit ma céllövőíjászatnak nevezünk, és olimpiai sport. Ők ugyanis úgy védtek értékes fegyverüket azokban a lőporfüstös időkben, hogy helyet adtak neki az egyetemi oktatásban, így átvészelte az évszázadok viharait. Érdemük vitathatatlan. Kezdeti sportolói pályafutásom is ezzel a stílussal kezdődött.

A hagyományok továbbélése szempontjából a másik legkiemelkedőbb példa a japán íjászat, a *Kyudo*. Ők teljesen megőrizték az ősi formát, mind az íjat, mind a stílust, amit nagyon mélyen áthat a *Zen* filozófia. A *Kyudo*-t gyakorló minden mozdulata kifejezi a hagyományok tiszteletét, a magasszintű elmélyülést és koncentrációt. Több ízben láthattam vendégül japán íjászokat. E sportággal *Takashi Kozai* 5 danos mester ismertette meg.

Eddig két hagyományról és stílusról írtam, amivel szoros kapcsolatba kerültem, de bármennyire is csodáltam, azonosulni egyikkel sem tudtam. Hogy is tehettem volna, hiszen ott kísértett őseink múltja, akik egyszerre tartották rettegésben és ejtették ámulatba lovasíjász tudományukkal Európa népeit.

Már gyermekkoromban magával ragadt a magyar íj formája. Deszkából faragtam ki, vagy drótból hajlítottam hasonlót, csak hogy kézzelfoghatóvá váljon számomra. Ahhoz, hogy íjkészítő lettem, ezek a gyerekkori élmények nagymértékben hozzájárultak.

Éveken keresztül kutattam használható adatok után. *Cs. Sebestyén Károly* és *Dr. Fábián Gyula* munkái a legkitűnőbbek e tekintetben. Részt vettem ásatásokon, kutattam múzeumokban, és ezzel egy időben elkezdtem kísérleteimet. Munkám alapmottója: "Nem az őseket kell követni, hanem azt, amit az ősök követtek!" Felhagytam a természetes anyagok felhasználásával, és üvegszál-erősítésű műanyagokkal kezdtem dolgozni. Ez az anyag és a hozzá tartozó korszerű technológia tette lehetővé számtalan, azonos paraméterekkel rendelkező íjtest létrehozását. Így tanulmányozni tudtam a szarvak állásszögének, hosszának, valamint az íjkarok erejének, hosszának és reflexiójának összefüggéseit. Céлом az volt, hogy minden porcikájában megismerjem az íjat. Rengeteg variációját készítettem el, és egyre szorosabb kapcsolat alakult ki a fegyver és köztem, mire megszületett a végleges forma. Nagyszerű érzés volt használni, de valami nincs rendben. Az általam ismert stílusok egyikében sem volt használható. Létrejött egy csodálatos tárgy, amire mindig is vágytam, a múlt egy darabja, csak hogy ez a múlt nem létezik, a formához hiányzik a tartalom. Olyan érzésem volt, mintha egy halottat hoztam volna világra.

Ahhoz, hogy életre keljen, lóra kell szállni vele. Ezzel az elhatározással kezdett vette az íj második megszületése. Most már csak lovagolni kell megtanulnom! Egy barátom segített, aki pásztorember és van egy ragyogó lója. Vele tettem meg óriási esésekkel tarkított első lépéseimet. Minden lehetőséget megragadtam, hogy lóra szálljak, minél többfelét ismerjek meg. Kipróbáltam különböző nyereg típusokat. Sikertelenül szert tennem egy mexikói, majd egy tiszafüredi nyeregbe. A lovaglás ezekben a nyergekben tér el a sportstílustól a legjobban, és közelíti meg őseink módszerét. Köztudott: ők még nem ismerték a könnyített ügést, villás ülésben nyújtott lábbal ültek a lovon. (Állva lovagolták végig Európát.) Tereplovaglásaimra egyre többet vittem magammal az íjam és hűséges társamat, *Koppányt*, egy tigriscsikós magyar agarat. A mínusz 20 fokban és plusz 30-ban is kitartott mellettem hosszú túráim során. Méltatlanul elfelejtett magyar kutyafajta.

Visszatérve eredeti témámhoz, világosan kirajzolódott előttem a lovasíjászat három alapvető egysége.

Egy lovaglási stílus, miszerint a sportoló csípőtől lefelé lovas, szinte egygyé válik a lóval, csípőtől felfelé pedig íjász, és megpróbál függetlenné válni a ló mozgásából adódó kilengésektől. (Érdemes elgondolkodnunk a *kentaúr*-ábrázolásokon!)

A következő az íjászat, amit ló nélkül is rengeteget kell gyakorolni. Itt a feladat egy olyan módszer kialakítása, amely lehetővé teszi, hogy a sportoló 180 fokban csípőből elfordulva előre, oldalra és hátrafelé egyaránt tökéletesen tudjon lőni, mindezt 6 másodpercen belül. Ez egy figyelemre méltó adat, annál is inkább, mivel az íjászsportokban az idő nem motivációs tényező. Ezzel egy új dimenzió jelenik meg a sportban. A kérdés, miként lehet 6 másodpercen belül 3 célzott lövést leadni (a későbbiek folyamán mindezt vágató lovon!), a gyakorlott íjászokat éppúgy elgondolkodtatja, mint a laikusokat. Azt hiszem, ennek a módszernek a létrehozásán dolgoztam a legtöbbet, és ez a feladat volt számomra a legnehezebb. Hiszen én már rendelkeztem íjász múlttal, amit úgy, ahogy volt, el kellett felejtennem. Semmi sem nehezebb, mint régi beidegződéseket újakra cserélni. A lovasíjászatnak ez a része egyébként önálló versenyszám is lehet. Egy ilyen alapokkal rendelkező sportoló előtt nyitva áll az út a lovasíjászat felé, valamint könnyen át tud állni egyéb íjászsportokra is.

Végül pedig magának a lovasíjászatnak a gyakorlása. Lássuk, milyen nehézségekkel kell szembenéznie a sportolónak. A sebesség problémák tömegét vonja maga után. A vágta gyorsasága függvényében jelentős szél keletkezik, ami természetesen az előre, oldalra és a hátrafelé történő lövésnél más- és másként hat a kirepülő nyíllra, és rendkívül megnehezíti az újratöltést. Folyamatosan változik a cél lövési szöge. A szituáció hasonló a futóvadlövéshez, mindig a cél alá kell lőni. Természetesen itt a cél fix, az íjász mozog. Ritmus!

Célzott lövést csak vágtaugrás közben lehet leadni, kihasználva azt a holtponthoz, amikor a ló repül a levegőben. A korabeli ábrázolásokon a lovasíjász alakja szinte kivétel nélkül ebben a pozícióban látható. A ló elrugaskodott a talajtól, helyzeti

energiája csúcán van egy másodperc tört részéig tartó stabil állapotban, az íj megfeszítve tárolja azt az erőt, amit az íjász izmai fejtenek ki rá. Ezt a pillanatot az erők tökéletes egyensúlya jellemzi, a koncentráció is elérte a maximumot. A szellemi energiák is a célra összpontosulnak. Erre a gondolatra a későbbiek folyamán még visszatérek.

De folytassuk a történettel, amely elvezet idáig. Elértem arra a szintre a lovastudásommal, ami már lehetővé teszi az íj használatát. Ragyogó példa erre a kerékpározás, ami rendkívül komoly mozgáskoordinációt és egyensúlyérzékletet követel. De miután már megtanultuk, eszünkbe sem jut többé, és minden másra tudunk figyelni. A lovasíjászat során két ízben találkozunk ezzel a folyamattal: a már említett lovaglás megtanulásakor, valamint az íj használatának gyakorlásakor, ami azt jelenti, hogy a sportoló kizárólag a célt figyeli, a vessző elővétele, az idegre helyezése, a célzás és a lövés folyamata mélyen a tudat alá kerül.

A tanulás a továbbiakban már nem volt megoldható kölcsönként lovakkal. Az elmélyülés ilyen szintű megvalósításához saját lóra volt szükségem. Ma már két lovam van, és felváltva használom őket. A lovasíjászat számomra életforma, híd, amely összeköt a múlttal, amelynek segítségével felidézhetek egy történelmi kort és ezt mások számára is kézzelfogható valósággá tehetem. Átlag napi két-három órát gyakorolok lovon, természetesen ezt még kiegészíti a gyalogíjászat.

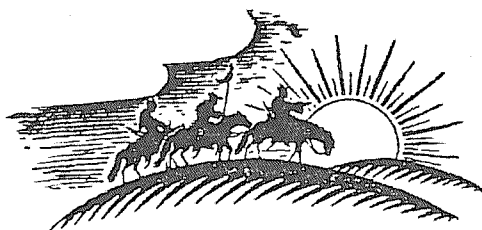
Sikerült szertennem egy jó fekvésű völgyre a falu közelében. Ezen az öthektáros területen alakítottam ki íjászpályáimat. Egy fedett lőállású céllovó pálya, egy tizenkét célos terepíjász pálya, egy futóvadlövő pálya és természetesen a lovasíjász pálya. Szerelmese vagyok a Zselicnek. Csodálatos érzés magaménak tudni egy gyöngyszemet belőle, ahol a világtól elrejtve, érintetlen környezetben hajthatom végre mindennapi edzéseimet. Valahányszor itt vagyok, úgy érzem, magába zár a tér és befogad, mintha mindkettőnknek szüksége lenne a másikra. A lovasíjász pálya kezdetben csak egy leállított hengerbálából állt. Megtanítottam a lovam egyenletes vágatában elhaladni mellette, én pedig megpróbáltam eltalálni. Amikor a bála mellé értem, közvetlen közelről lőttem. Ebben az esetben a pontos találat pusztán a jó időzítéstől függ. A kezdeti sikerek nagy lendületet adtak, de hamar be kellett ismernem, ha őseink ennyit értettek volna a lovasíjászathoz, nem foglalták volna nevüket imába. Egyre nehezebb feladatok következtek. Ekkor még egy vágatában csak egy lövést tudtam leadni, de már próbálkoztam a célt szemből eltalálni. Ez már sokkal nehezebb, mint az előző, de meg sem közelíti azt, amikor hátrafelé kell a nyeregből visszafordulva lőni. Egy vágta, egy lövés – nem túl gazdaságos. Ki kellett kísérleteznem, miként lehet több lövést leadni ugyanarra a célra. Első problémám: hova tegyem a következő lövéshez szükséges vesszőt. Megpróbáltam mindent: tegeztem kötöttem a hátamra, az oldalamra, a nyereg elé, mögé, tettem a csizmaszárbá – lassú, lassú, lassú. Láttam néhány metszetet, amelyen az íjász az íjat tartó kezében még egy marék vesszőt is összefog, ez igen, így a vessző mindig kéznél van, ez lesz a megoldás. Kezdetben az első vesszőt ráhelyeztem az idegre, a másikat pedig az íjat tartó kezemben fogtam. Így leadtam az első lövést előlről, a másodikat pedig visszafordulva hátra. Ez már valami, de a lövést gördülékenyebbé kell tenni. Fogtam az íjat, és megpróbáltam minden eddigi beidegződést kitörölni az agyamból, és pusztán matematikai úton, a legrövidebb mozdulatokkal kiszámítva létrehozni az új stílust. Jobb kézzel megfogom a vesszőt, az ideg és az íj közt tolom előre, és úgy húzom hátra, hogy az már megfelelő helyen van mind az idegi, mind a markolati részen. Mondanom sem kell, kezdetben lassabb volt, mint az előző, már megtanult módszer, de ha egyszer logikailag ez a gyorsabb, ezt kell megtanulnom. (Jelenleg a három lövéshez szükséges legrövidebb idő a vágatató lovon a vesszőket célba löve 4,68 másodperc, videofelvételen.) Az eddigi íjászportokban a célzás mechanizmusának tökéletesítésén volt a hangsúly. A lovasíjászat esetében a gyorsaság ugyanakkora követelmény. Kezdett a dolog összeérlelődni, de ahhoz, hogy elfogadhatóvá váljék, kell egy tökéletes szabályrendszer, ami a játékot beilleszthetővé teszi a jelenlegi sportágak közé.

Három a magyar igazság, hármas az a szám, amelyből felépítettem a rendszert. A pálya háromszor harminc méterből áll, amelyen háromszor három vágatát kell a sportolónak megtennie. Három vesszőt három céltáblába kell belelőni, melyek három köregrészesek. (A vágatató lovon a cél irányába haladva egy-egy lövést előlről, oldalról és hátulról.) Két szám maradt még, a lőlapok a pálya síkjától hét méterre vannak elhelyezve. Ez teszi lehetővé, hogy a sportoló sem a célba érkezőket, sem a rajtnál várakozókat nem veszélyezteti. A következő 14-es, ennyi másodperc áll a versenyző rendelkezésére a kilencven méter megtételéhez. Ezt az időt egy fotocellás rendszer méri századmásodperces pontossággal. A sportoló feladata a legrövidebb idő alatt a legnagyobb pontérték elérése. A pálya teljesen szimmetrikus, a balkezesek szemből indulnak.

Minden készen áll, kezdődhet a sport! Természetesen időközben létrejött a lovasíjászat sportági alapszabályzata, valamint az egyesületi szabályzat, ami két kiváló sportszakember munkája. Számtalan bemutatót tartottam, az érdeklődés óriási. Eddigi tevékenységem sikeresnek mondható, és megint egy akadályba ütköztem. A lovat teljes biztonsággal ülöm, a mozgás harmonikus, a lövés folyamata automatikus, egy probléma van, nem érzem a célt. A cél és az én-tudat nem kapcsolódik össze. Azok az edzés módszerek, amiket alkalmaztam, idáig terjednek. Volt egy gondolat, amely már régóta foglalkoztatott, de igazán csak ebben a stádiumban vált aktuálissá, a jelenséget Isi szindrómának neveztem el. Kaliforniában találtak egy "vadembert", az utolsó yana törzsbeli indiánt. Ápolóorvosa kiváló angolszász íjász volt, és ahogy a beteg lábadozott, elkezdtek együtt íjászni. Saxton T. Peope leírja, amíg ő a tábla közepébe lőtt, Isi a tábla közelébe sem. Ez roppant érdekes, hiszen táplálékszerzésének egyedüli módja az íja volt. Isi egyre jobb fizikai állapotba került. Majd elérkezett a nap, amikor együtt indultak vadászni íjjal és nyíllal. "Vademberünk" valószínűleg szertartáson esett át, egy megtisztulási folyamaton, megmosakodott, kimosta a száját, füvekké kente be testét, és lelőtt minden vadat, amit célba vett. A lőlapot meg nem?

Az indián azonosult a vaddal, a tábla pedig nem jelentett számára semmit. A leírásból tisztán látszik: a pontos lövésnek más útja is van, mint amit én eddig folytattam. Lázasan indultam keresésére. A feladat reménytelennek látszott, mígnem egy napon történt valami. Ragyogóan ment az edzés, alig vártam a következőt, újra és újra éreztem a célt! Az az érzés, amit most megpróbálok leírni, csak egyszer fordult velem elő. A célra koncentráltam, és egyszerre láttam önmagamot és a célt, mintha tükör előtt álltam volna. Ez egy óriási előrelépés. A célra eddig is maximálisan tudtam összpontosítani, ami azt jelentette, hogy semmi más nem létezett számomra ezen kívül. Ilyenkor az ember érzékszervei lezárulnak, az agy nem vesz tudomást a beérkező ingerekről. A külvilágból csak egy pont rajzolódik ki tisztán és világosan: a cél. De most megtörtént az azonosulás, a fogalom minőségi változáson ment keresztül. Reflexszerűen ugrott be a gondolat, a cél fogalma egyik agyi féltekéről átkerült a másikra. Őseink és a természeti népek megtanulták az íjászatot, de közel sem gyakorolták annyit, mint egy sportoló, mégis elérték céljukat. Gondoljunk a történelem előtti barlangrajzokra. Szinte magam előtt látom, ahogy a sámán felrajzolja az elejtésre

szánt vadat a barlang falára, és megjelöli azt a pontot, ahol a legsebezhetőbb. A vadászok egy sokkhatású rituális szertartáson esnek át, aminek következménye a másnapi vadászaton való jó szereplés. Itt van a kutya elásva! A sámánok pontosan tudták, hogy lehet a harcosokat egy szellemi tréning segítségével az átlag fölé emelni. Rendkívül érdekelnék ezek a módszerek, szívesen megpróbálnék velük, érdekes kísérlet lenne. A lovasjász pályán a pontérték és az idő határozza meg az eredményességet. Itt nincs mellébeszélés, a tudás, a koncentráció és az elmélyülés szintje századpontosan mérhető. Egész eddigi tevékenységemnek az volt a célja, hogy egy sport létrehozásával és gyakorlásával a ma emberét közelebb vigyem múltunkhoz, életmódjához, gondolkodásához. A tradíciók ápolásának éppen ez a lényege, hogy velünk együtt bennünk éljen saját múltunk is. A történelem során számtalanszor kiszórtuk értékeinket és váltottuk aprópénzre, pedig sokkal nehezebb újrateherelni valamit, mint megőrizni. Jobban kell rájuk vigyázni, egyedül ezek a dolgok nyújthatnak támaszt és segíthetnek megtalálni a helyes utat a válságos időkben.

KAZÁR LAJOS

(Canberra)

AZ ÓSI JAPÁN NYELV AZ URÁLI ÉS ALTÁJI NÉPEKÉIHEZ KAPCSOLHATÓ

Az előadó pályafutása

1924-ben a Vas megyei Balozsamegygyesen született, s 1943-ban Szombathelyen a Faludi Ferenc Gimnáziumban érettségizett. Ösztöndíjjal jutott a Kassai Magyar Királyi Állami Kereskedelmi Főiskolára. Az 1944. III. 19-én volt német megszállás miatt a főiskola működése ideiglenesen megszűnt, s a hallgatóság két más főiskola hallgatóival 1944. VIII. 23-ig, a román átállás napjáig, a Csík megyei Úz völgye táján lövészárkok ásásával volt megbízva. A frontnak Vas megyéhez közeledtek, 1945 januárja végén K. L. a Győri Vagongyár önkéntes segédmunkásaként Németországba került, ahol parasztgazdaságokban és kisműhelyekben dolgozott 1947 januárjáig. Akkortól 1948 júniusáig a mainzi Johannes Gutenberg Universitát Gernersheimben létesült, Staatliche Dolmetscherhochschule nevű leányintézetében közgazdaságtant, franciát, olaszt és angolt tanult. Kivándorlásra készülve a francia megszálló hatóság egyik részlege szolgálatába állt s titkári munkát végzett, mígnem 1949 szeptemberében magyarországi feleségével Ausztráliába indult. Ott 12 éven át részben gyári munkával, részben építkezéssel, majd tehenészettel foglalkozott. 1963 elején Canberrában a The Australian National University keretében harmadszor kezdett egyetemi tanulmányokba. 3 évig magas szinten tanult kínai nyelvet s történelmet, s ezzel párhuzamosan 2 évig japán nyelvet s történelmet, aztán egy évig csak japán nyelvet és 2 évi anyag általános nyelvészetet. Ui. ráébredt arra, hogy igazi kutatási területe a kínai s egyéb kölcsönzésektől mentes japán nyelvnek az uráli nyelvekkel való történeti összehasonlítása. Ideiglenesen a The National Library of Australia keretében dolgozott, majd építőmunkában, s 1970-ben Amerikában, az Indiana állambeli Bloomington Indiana University nevű intézete Department of Uralic and Altaic Studies részlegében folytatta tanulását. 1974-ben elnyert doktori fokozata disszertációjának címe ez volt: *Uralic-Japanese linguistic relations: A preliminary investigation*. Ebben hasznosította az 1946-ban elhunyt Pröhle Vilmos professzornak 1916-ban a *Keleti Szemle* 17. kötetében közzétett, alapvető japán–uráli munkáját: "Studien zur Vergleichung des Japanischen mit den uralischen und altaischen Sprachen", amelynek anyagáról Canberrában kezdett összevetései idején még nem volt tudomása. Ausztráliai Oriental Studies nevű ösztöndíjához Amerikában a Ford Foundation Cross-Cultural Fellowship nevű ösztöndíjat kapta, de különleges képesítése nem biztosított számára alkalmazást. Így 1974 s 77 között Ausztriában tanítva/fordítva folytatta kutatását, majd elnyervén a Deutsche Forschungsgemeinschaft kitüntető ösztöndíjat, 1978 s 1981 között Universitát Hamburg japán tanszékén kutatót. Eredményeit 1980-ban ilyen című, terjedelmes könyvben tette közzé: *Japanese-Uralic language comparison; locating Japanese origins with the help of Samoyed, Finnish, Hungarian, etc.: An attempt*. E munka kerekén 600 szócsalád és 30 alaktani párhuzam összevetését tartalmazza statisztikai hangtani kiértékeléssel együtt. 1976-tól kezdve több tucat ilyen témájú cikke is megjelent. 1982-ben magyarra fordította és alkalmas magyarázatokkal látta el az ősi japán hitregei–történelmi–irodalmi–néprajzi tárgyú, nagy munkát, a KOJIKI-t, majd Canberrába visszatérve a sydneyi Magyar Történelmi Társulat neve alatt kiadta e címmel: KODZSIKI – RÉGI TÖRTÉNETEK FELJEGYZÉSEI. Valószínű, hogy a KOJIKI az uráli és altaji népek legősibb összefüggő nyelvi emléke, hiszen régtől hagyományozott anyagát már 620-ban leírták, de azon írás pusztulása miatt 712-ben udvari hagyományőrzők emlékeztetere támaszkodva újból papírra vetették. 1982 őszén K. L. visszatért Canberrába. 1983 és 93 között az ott működő Nemzeti Egyetem vendégelőadó és kutatói munkatársa volt, mígnem 1993 júniusában feleségével végleg hazatért Magyarországra. Célja itt a japán–uráli s részben japán–altaji meglelt anyag hasznosítása. Evégett felajánlotta segítségét a Pázmány Péter Katolikus Egyetemnek.

Az előadott anyag vázlatos szemléltetése

(A magyar hallgatókra tekintettel az idegen szavak átírása többször egyszerűsítve jelenik meg.)

1 2 de 3 4 5 6 7 8 9 10

A-no Kaposvár-ni-te umareta waka-i hito wa O-saka-kara kite ototo-no uchi-ni hairu.

Az-o-n Kaposvár-o-n született fiatal ember Ószaká-ból jövet öccsének házá-ba tér.

Magyarázat

1. Japán *a*, magyar *az* mutató névmások; japán *no* párja a magyar *-n*, amelyről valószínűen lekopott a végső magánhangzó.// 2. A régi japán *-ni-te* mára *-de* alakúvá egyszerűsült; mind *-ni*, mind *-te* helyhatározói rag, amelyek együtt módhatározói ragként is szerepelnek (vö.: magyar *alant*, *fent*, *lent*, *tájn*, *fűjente*, *hajadonta*, *évente*).// 3. Japán *-ta* :: magyar *-t(t)* véletlen összecsengés is lehet, de párhuzamos különfejlődés eredménye is.// 4. A *waka*- melléknévi fő talán rokona a "gyenge" jelentésű finn *vika*

és lapp *vahe* szavaknak.// 5. Japán *hito*, ójapán *pito* rokonítható a tájnyelvi magyar *igy*, *ed*, *ety* szavakkal, amelyek jelentése "egy", és ez annál inkább valószínű, mivel ójapán *pito-tu* jelentése is "egy"; szóeleji *p-ph*- és *h*-fokokon át lekophat, mint a hindi *hind>ind* példája is mutatja. A *wa* partikula kései fejlemény a japánban, szerepe pedig a nyomatékosítás.// 6. Japán *-kara* "-tól/-től, -ból/-ből" szerepében megfelel *-ból* helyhatározói ragunknak.// 7. Japán *kite* a *kuru* s ősből *ku* "jön" ige gerundiális fejleménye, miként *jövet jönni* igénk *jö-* gyökének.// 8. *Ototo* az *oto* "fiatalabb testvér, öcs" megkettőzéséből alakult; *oto* alakjában is, jelentésében is illik "öcs" szavunkhoz; *-no* birtokjel csak szerepében egyezik *-nek* összetett ragunkkal.// 9. Japán *uchi* "ház" az ójapán *uti*, *utu* "belső tér, köz" fejleménye; összevethető az osztják *jece* "közép" és a szamojéd *judda* "közép" szavakkal; *j-* gyakran szervesen kezdőhang magánhangzóval induló szavak előtt. A japán *-ni* irányhatározói rag szerepében egyezik *-ba* ragunkkal, és, úgy látszik, teljesen azonos azon *-ni* ragunkkal, amely magyar tájnyelvi beszédben így fordul elő: *bíró-ni*, *pap-ni*, *tanító-ni* megy.// 10. Japán *hairu* csak szerepében egyezik *tér* igénkkel.

Megjegyzés

Érdekes megfigyelni, hogy mind a japánban, mind a magyarban jelzők s módosító szavak sora állhat a szerkezet feje előtt, de nem utána (*hito*, ill. *ember* a párhuzamos szerkezetek fejei), mint számos indoeurópai nyelvben. Jellemző továbbá, hogy a közönséges kijelentő mondat állítmánya mind a japánban, mind a magyarban utolsó helyen áll.

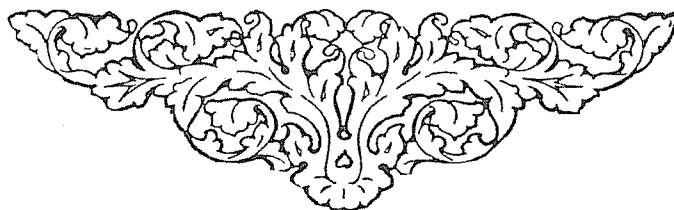
Alaktani és szókincsbeli összehasonlítások rövid magyarázatokkal

ój. j. m.	ito -si ito -shii ide -s	"szeretett, kedves" " " (idesanya, idesapa)	Figyeljük meg a rendszerességet! Vessük össze az ójapán <i>-si</i> melléknévképző helyét s alakját az azonos szerepű, de végső magánhangzó nélküli magyar <i>-s</i> melléknévképzővel!
ój. j. m.	kiyo -si kiyo - i ki(j)e -s	"tetsző, szép, tiszta" " " "	
ój. j. m. osztják	puto -si futo - i faggya -s put'	"zsíros, kövér" " "(vö.: régi <i>fadgyas</i>) "zsír, faggyú"	
ój. j. m.	siro -si shiro - i sár	"fehér, világos" " "sárga, világos"(vö.: sárarany)	
ój. m.	opo -si ipo -s	"nagy" "após"(vö.: <i>Opos</i> /név/)	
ój. zürrén votják óm.	muk -u-ro mug -e-r mug -o-r mog	"test" " " "mag, származék"	A jellegzetes másodlagos főnévképző a japán oldalon <i>-ro</i> , az urálin <i>-r</i> , amelyhez ősi soron végső magánhangzó számlítandó.
ój. ój.? m. m. votják	utu -ro odo -ro odo -r udo -r udu -r	"üreg, barlang" "sűrűség" "(nagy) üreg" " "méhkas szája"	
ój. m.	wak -a-tu vág -a-t	"hasít, elvág"	Az ójapán <i>-tu</i> műveltető igeképzőnek mind az uráli oldalon, mind a török nyelvekben <i>-t</i> műveltető igeképző felel meg. A <i>kopaszt</i> szóban is látható magyar <i>-sz-t</i> képzőborkorban <i>-sz-</i> nek is műveltető képzőnek kell lennie – és nem gyakorító igeképzőnek, mint hagyományosan mondják –, hiszen azonos szerepű képzőket/ragokat halmoztak eleink; így <i>szak-a-sz-t</i> = <i>szak-a-j-t</i> igénkkel, amelyben <i>-j-</i> korábbi <i>-x-</i> műveltető képzőből egyszerűsült. A rendszerekben rendszerezés uralkodik.
ój. j. m. m.	kop -o-tu kob -o-tsu kop -a-sz-t kop - -tat	"vásít, koptat, hullat (pl. haját)" " " "	

ój., j. m. m. vogul	saka ság sák sa -l	"domb(oldal)" "domb" " "	Magyarországi helynevekben nem is ritkán előforduló szó. Vö.: <i>Ság</i> -(hegy), <i>Rét-ság</i> , <i>Sima-ság</i> , <i>Mező-sák</i> (adatolt helynév a 14. századból).
ój., j. m. m. m. m. m. vogul	saki szög szög szög(e)let sziget zug sankw	"szeglet, csúcs, földnyelv; szeg, szög" " " " " " "ék, faszög"	Japánban százával találni <i>-saki</i> és <i>-zaki</i> utótagú helyneveket. Pl. <i>Mi-saki</i> "szent szeglet", <i>Yoshi-saki</i> "jó szeglet", <i>Kawa-saki</i> "folyószeglet", <i>Naga-saki</i> "hosszú szeglet", <i>Tani-zaki</i> "völgy-szeglet", de Magyarországon is százával vannak: <i>Tószeg</i> , <i>Isaszeg</i> , <i>Balogszeg</i> stb.
ój. m. m.	yabu gyepü gyep	"természetesen fás, bokros, füves hely" " vö.: ősgyep	Szófejtő szótáraink e magyar szavakat ismeretlen eredetűeknek írók.
ój. m. török	yupu " gyapot yapuk	növényi rost; gyapjú" " "pamut"	Szófejtő szótáraink <i>gyapjú</i> szavunkat ótörök eredetűnek, <i>gyapot</i> szavunkat ismeretlen eredetűnek írók.
ój., j. m. tájny.	yuki jég gyég	"hó" " "	Megolvadt hó fagyos halmazállapotban jég.
ój. ój. ój. ój. m. tájny.	yawa -si yowa -si yapa -raka yapa -su gyáva gyapa -j gyapa tyapa gyápo -l gyáfo -l	"félénk, gyáva" " " "puha, gyengéd" "puhít, csitít" "gyenge; bátortalan" " " " " "szemrehány, csúfol, lever, leigáz" " " " "	Feltehető, hogy a "gyenge, puha" jelentés volt elsődleges. Érdekes megfigyelni, hogy mind a japán, mind a magyar oldalon "gyenge" és "gyáva" egymást kiegészítő jelentései ugyanazon szavaknak. A <i>gyápol/gyáfol</i> igék "csúfol" jelentése feltehetően a gyáva-ságra utal.
ój. ój. m. tájny. m. m.	wat -a-ru wat -a-su vát - vet - vet -é-lő	"átmegy (folyón, hídon, mások birtokán)" "átfektet (palánkot árkon, patakon)" "vált (alakot, pénzt, öltözetet, lépést)" "hajít, átvet (magot, hálót, horgászó horgot és zsineget)" "szövőszékben a fonalat átvivő s visszahozó rész"	Az ójapán <i>wataru</i> és <i>watasu</i> alakok végső szótagjainak normális szóelemzésben való leválasztása után <i>wata-</i> tö marad, amelyben továbbképzés előtti <i>-u</i> a szabályszerűen helyreállítható véghangzó. <i>Vet-</i> igénk nyilván olyan magas hangrendű párja tájnyelvi szinten megmaradt <i>vát-</i> igénknek, mint <i>kever-</i> az ősből <i>kavar-</i> hasadással keletkezett párja. A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára <i>vált-</i> igénket a <i>vál-ik</i> -ből eredezteti, noha jelentés szerint nem illenek egymáshoz; <i>vál-ik</i> műveltető alakja <i>vál-a-szt</i> ; <i>vált -l-</i> je éppúgy szervetlen betoldás, mint <i>szőlke</i> , <i>csolnak</i> , <i>olta</i> stb. szavainké.
ój. j. ój. j. ój. finn finn mordvin m. m. m. m. m.	kap-u ka -u kap-a-ru kaw-a-ru kay-o-pu kã -ü-pã kã -ü-dã kev-e-rde kap- kav-a-r(og) kev-e-r hab-a-r háb-o-r(og)	"helyettesít, kicserél, helyet változtat" "megszerez, vesz" "helye változik" " " "elmegy s visszatér" "cirkulál" (pl. pénz) "óraműként jár" "forog, forgat" " " " " " " " " " "	Valamit valamiért elcserél s így <i>kap-</i> igénk biztosan nem azonos eredetű <i>elkap-</i> igénkkel (noha azt állítják). Ősi szóeleji <i>k-</i> mély magánhangzó előtt is gyakran megmarad <i>k-</i> -nak, de <i>h</i> -val kezdődő, hasadással variánsa is lehet. Mordvin <i>keverde</i> jól illik <i>kever-</i> = <i>kavar-</i> igénkhez és bemutatott japán megfelelőikhez. Finn <i>kã(v)-ü-pã</i> , amelybe a rendszer szerint elsődleges tőhangzóként <i>v</i> kívánczik, jól illik az ójapán <i>kayopu</i> igéhez, még 3. szótagja szerint is, ámbár magas hangrendje van. Vö.: "Mint a juhászbojtár Amikor kapatja, A komondor kölyköt Végigsimogatja" (Arany, Toldi)

ó.j.	kap -u	"etet, nevel, tart, idomít"	
j.	ka -u	" " " " "	
m.	kap -	pl. csikó rákap a zabra, gyerek a tejre	
m.	kap -a-t	"etet, nevel, idomít"	
ó.j.	um -u	"szül, ellik"	<i>Ontozókoca</i> (szuka = szülő k.) sz. <i>Ont</i> -igénk <i>-t</i> -je műveltető igeképző; az eredetileg előtte álló <i>-o-</i> (vö.: <i>omol-</i>) kiesése után <i>-m-</i> <i>-n-</i> é hasonult (vö.: <i>ömöl-></i> önt-). Ómagyar <i>umlás</i> eredeti töve az analógia szerint csak <i>umu-</i> lehetett, jelentése pedig "szül, ellik, ill. folyadékot bocsát ki".
j.	um -a-reru	"születik, világra jön"	
óm.	um - -lás	"omlás, ömlés"	
óm., m.	om - -lás		
m.	öm - -lés		
m.	on - -tozás	"malacozás, kölykezés"	
m.	on - -dó	"magömlés anyaga"	
ó.j.	ik -i	"lélegzet, energia"	
ó.j.	ik -u	"élni"	
j.	ik -i-ru	" "	
finn	ik -ä	"élet, életkor"	
mordvin	ij -e	"év"	
lapp	jag -e	" "	
ó.j.	kar -u	"meghal, pusztul"	<i>Hal-</i> és <i>hol-</i> igéink hasadással keletkezett variánsoknak látszanak. Párba állíthatók a japán oldal <i>kar-</i> és <i>kor-</i> igeitöveivel. <i>Korhad</i> jelentése erősen az átellenben látható oszlopba köti ezen igénket.
ó.j.	kor -o-su	"elpusztít, öl(et)"	
m.	hal -		
m.	hol -		
m. ?	kor - -had	"pudvásodik, szárazon elhal"	
ó.j.	wu	"él, létezik, marad valahol"	A kikövetkeztetett protoszamójéd <i>*i-</i> , ill. <i>*e-</i> , ill. <i>*a-</i> alapján és az ősi japán <i>wu</i> tekintetében azt mondhatjuk, hogy az uráli oldal idevágó primitív igéje <i>*w+</i> magánhangzó volt, s a hosszabb alakok abból képződtek. Az osztják szó elején látható <i>i-</i> másodlagos. Vö. m. <i>el</i> :: tájnyelvi <i>jel</i> ; <i>Katarina</i> :: <i>Jekaterina</i> (szláv nyelvekben).
ó.j.	wir -u	" " " "	
ó.j.	wor -i	" " " "	
ó.j.	wor -u	" " " "	
j.	or -u	" " " "	
j.	ir -u	" " " "	
m. tájny.	il -	" " " "	
m.	él -	" " " "	
m.	vol -	" " " "	
m.	val -	" " " "	
vogul	il - -t	"meggyógyul"	
osztják	iel -	"újból életre kel"	
finn	el -ä	"él, létezik, lakik valahol"	
észt	el -a-ma	" " " "	
mordvin	er -a	" " " "	
szamójéd	il -a	" " "	
szamójéd	el -a		
finn	ol -e	"van"	
mordvin	ul -e	"van, lesz"	
lapp	or -o	"marad, nyugton van"	
ó.j.	sin -u	"pusztul, elhal"	A szintén használt japán <i>shi-suru</i> "meghal" <i>shi-</i> része kínaiból kölcsönzés eredménye, és nincs rokonsága a <i>shinu</i> < <i>sinu</i> igével.
j.	shin -u	" " "	
ó.j.	sin -u-ru	"halódó, pusztuló"	
m. tájny.	siny - -lódik		
m.	sin - -lódik		
m.	seny - -ved		
m.	sen - -ved		
m.	sany -a-rog		
ó.j., j.	ito	"kötél, fonál, íj idege"	A magyar és cseremis szavakban <i>-g</i> , ill. <i>-n</i> (<i>-ng</i>) másodlagos főnévképzők. A finn szóban <i>-n-</i> másodlagos, csúsztató hang <i>-t</i> előtt.
m.	ide -g	"íj idege; később: ideg"	
cseremis	jädä -	" "	
finn	jänte -e	"ín, íj idege"	

ój. j. m. tájny.	tuka tsuka csuka	"kard/tőr markolata, (sír)domb" " " " " "kard/tőr markolata, tők kocsánya toll fosztás utáni szára, kukorica/vessző levágás után maradt csonkja"	Háromszék megye keleti szélén, Brassó mögött áll a <i>Csukás-hegy</i> , amelynek magyar neve nem eredhetett másként, mint azon tényből, hogy rajta ezerszámra merednek sírkö- höz hasonló kőtömbök.
ój. j. óm. székely tájny.	kib -i-si kib -i-shii kib - kib -e-kedik	"szigorú, komor, félelmetes" " " " "fél, retteg" "fél, retteg"	Müncheni Codex: Az utolsó vacsora után Jézus tanítványa- ival kiment az Olajfák hegyére és " <i>kibni</i> kezdte".
ój. ój., j. m. m.? vogul zürjén szamojéd észt finn	an -ə an -i án - -gy any -a on -i un -ə on -ə En -a en -ä-	"idősebb nővér/női rokon" "idősebb fivér/férfi" "nagynéni" " " női név "nagy"	A finn <i>enä</i> - "nagy" szóból is, a japán szavak jelentéséből is következtethető, hogy a sor szavainak alapjelentése "nagy(obb)", ill. "idős(ebb)". Valószínű, hogy Arany János "szép Eneh"-je ("Rege a csodaszarvasról") jelentése szerint ide való.
ój. finn észt m. szamojéd	amo emä eme eme(se) ima	"anya" " " "anyaállat" "anya"	A kirgiz (török) <i>emä</i> "anya" szinte a finn <i>emä</i> mása; törökös népek aligha kölcsönöztek ilyen szót a finnból.

KÖLTŐ LÁSZLÓ

(Kaposvár)

A VÖRSI AVAR-MAGYAR TEMETŐ

(Lengyel Imre emlékének)

A Kis-Balaton-program keretében a Nyugat-Dunántúli Vízügyi Igazgatóság nyújtotta segítséggel 1983-ban kezdődtek a kutatások Somogy megye területén. Vörstől nyugatra, a Papkert nevű határrészen két, egymástól 800 m-re levő dombon találtuk meg azt a települést és a hozzátartozó temetőt, melyek feltárása és komplex feldolgozása segítséget adhat a dunántúli késő avar kori népesség IX–X. századi továbbélésének vizsgálatához.

A lelőhely tudományos feldolgozását az Országos Tudományos Kutatási Alap támogatásával végezzük.

A Papkerti-dűlő déli részén levő B-lelőhelyen az 1983-as első szondázás óta több mint 7000 m²-nyi területet tártunk fel. Ez a kiemelkedés kisebb-nagyobb megszakításokkal a középső rézkor óta lakott vagy temetkezési céllal használt hely volt. A kelta korszakból településnyomokat, a korai Árpád-korból pedig III. Béla pénzeivel (CNH I. 98. 101.) keltezett objektumokat és házak nyomait észleltük.

Szempontunkból annak a temetőnek van elsődleges jelentősége, amelyikbe a kései avar korban, a VIII–IX. sz. fordulóján kezdtek el temetkezni. A régészeti leletek tanúsága szerint ettől az időtől kezdve folyamatosan használhatták a XI. században is. A lehetséges maximális felső korhatárt a temető fölé települt Árpád-kori falu szabja meg.

A temetőnek eddig 683 sírját tártuk fel. Sikerült behatárolnunk a sírmező északi felének határait. Itt a szélessége kb. 85 m, míg a temető középtáján a kiterjedése 100–110 m közé esik. Az egykori terepviszonyokat figyelembe véve délnyugati irányban még várható a temető folytatása. A temetkezések általában Ny–K tájolásúak, de előfordulnak ellentétes irányításúak is. Igen ritkán találtunk kettős sírt, melyek között utántemetkezésre is volt példa.

A sírmező nyugati részén temették el azokat a bronzveretes övvel felövezett, illetve lándzsás, kardos, baltás férfiakat, akik számára a túlvilági élethez nem járt loáldozat. A leggazdagabb, aranyozott bronzveretes övvel, aranyozott bronz- és vasveretes kantáros lóval, fegyverrel (íjjal, nyíllal, harci baltával) eltemetett személyek sírjai pedig a temető keleti felén csoportosulnak.

E szociális tagozódás egybeesése azzal a jelenséggel, hogy a temető keleti felén található gazdag lovassírok szinte kivétel nélkül ki voltak rabolva, míg a nyugati "szegény" sírok között elvétve találtunk ilyen céllal bolygatottakat. A vagyoni különbség az egyéb mellékletekben is megmutatkozott a temető két része között. Edényeket egyaránt találunk a közösség gazdagabb és szegényebb részénél, de a gazdagabbak mellé sok esetben egyszerre hármat, közöttük a kétségkívül drágább, ún. sárga kerámiát is helyeztek: kiöntőcsöves kancsót (314. sír), füles bögrét, sőt egy kurióznak számító sárga kulacs töredéke (449. sír) és egy festett füles bögre (511. sír) is előkerült. Igen jó példa erre az ebben a környezetben talált 348. sír, amelyben az elhunyt fiatal nő mellé három edényben tettek túlvilági útravalót.

A temető belső időrendjének meghatározásánál a stratigráfiai módszert nem tudtuk eddig alkalmazni. Kevés a szuperpozíció, s ahol mégis van egymásra temetkezés, ott a korhatározó leletanyag hiánya akadályozza a pontosabb időrend megállapítását. Más esetben pedig bizonyosan utántemetkezésről lehet szó.

Lehetne támaszkodni a bolygatott sírok kirablási időpontjára is, ha ennek az idejét meg tudnánk állapítani. Annyi biztos, hogy a rabolt sírok főként a gazdagabb temetkezések között vannak, és hogy rablás után a hatalmas gödrök (néhányuk 10–15 m³) nyitva maradtak, tehát a dűlást nem követhették el akkor, amikor az itt élő közösség még folyamatosan temetkezett erre a helyre. Nem valószínű az sem, hogy a meggyalázott temetőben, az ástó, nyitott sírgödrök között földelnék el halottaikat. Azt, hogy a sírgödrök a rablás után még hosszabb ideig betemetetlenül álltak, igen szemléletesen bizonyítja a feltárás közben megfigyelhető rétegződés, valamint az, hogy ezekben a sírokban – a mély gödrökbe belehullott, onnan kimászni nem tudó, s így – elpusztult teknősbéka páncéljait találtuk. Ebből a szempontból az mindenesetre valószínű, hogy amikor III. Béla korában (1172–1196) a falu erre a helyre telepszik, már használaton kívül kellett lennie a temetőnek.

Ekkor találják-e meg a legrangosabb sírokat, vagy még később, azt elég nehéz kideríteni. Mindenesetre a temetkezések szabályszerű elhelyezkedése (a keleti területen kb. 5–5 méterre vannak egymástól a sírok) komoly támpontot jelenthetett a rablóknak. Találtunk olyan árkot, amely egykori "kutatóárok"ként értelmezhető. A rablógödrök nagyobb méretűek, mint az eredeti sírgödrök, ez is a későbbi, nem egykorú rablásra mutat. Sok esetben sikerült erős gerendavázás faszerkezet nyomát megfigyelnünk, amelyeknek a teljesen egykorú rablás idején még feltétlenül látszaniuk kellett volna. Az eddigi leggazdagabb személy kirabolt sírjának alján a visszatöltődött földben középkori téglatöredéket is találtunk (371. sír).

A régészeti leletanyag összehasonlító vizsgálata alapján az eddig feltárt leletanyag négy fő csoportra különíthető el: 1. késő avar kori, 2. ún. "IX. századi", 3. magyar honfoglalás kori (X. századi) és 4. kora Árpád-kori.

1. csoport

A késő avar kori griffes-indás népesség hagyatékát a temető egész területén megtaláljuk (bár klasszikus "griffes" veret eddig még egy sem került elő, hacsak nem számítjuk ide a 181. sír egyik veretének másodlagosan felszerelt csüngőjét). A férfi sírok jellegzetes leletei az öntött bronz övgarnitúrák, melyeket stílusjegyeik és összetételük alapján legkorábban a VIII. sz. végétől keltezhetünk. Területileg elkülönülnek a lóval és ló nélkül eltemetett díszövesek sírjai. A lovasok a keleti részen tömböt alkotnak. A 40 lovassírból csupán kettő volt bolygatatlan. Különös módon kevés zabra és kengyel maradt ránk, bár több esetben találtunk a lócsontokon bronzpatina-, ill. vasrozsdanyomokat.

A leletek igen nagy hasonlóságot mutatnak a dél-szlovákiai leletanyaggal, közülük is leginkább a (rév)komárom-hajógyári temető tárgyi hagyatékával. Különleges szépségűek a 371. sír aranyozott bronz veretei. A lófej alakú kantárvereteknek, valamint a vésett díszítésű aranyozott szíjvégeknek és övvereteknek a késő avar kaganátus peremterületeiről ismerjük legjobb és legtöbb párhuzamát. Ebből a sírból származik egy aranyozott övbújtató, a mai óraszíjakhoz hasonló, ún. asztragalosz-szerkezettel. Párhuzama a hohenbergi és a sobori leletben található – rendeltetésüket végül is a vörsi bujtató alapján sikerült megfejteni.

A késő avar korszak legutolsó szakaszához köthetők az eddig előkerült kantárrózsák. Két esetben bronzból öntötték (356., 379. sír), három lószerszámnál pedig vasból készültek a nagyméretű, aranyozott-ezüstözött bronzbetéttel díszített falerák (307., 347., 352. sír). A 307. és a 352. sír egymás közelében, két külön sorban helyezkedik el. Az ide temetett férfiak övét dúsan aranyozott miniatűr veretek és szíjvégek díszítették. A 352. sírban talált aranyozott, áttört, karéjos mintájú szűgyelőveret a dévényújfalusi és a (rév)komáromi lelőhelyekről ismert lószerszám-díszekkel mutat rokonságot. Eddig párhuzam nélküli leletek a 378. sír valószínűleg szintén lószerszámhoz tartozó lófej- és gömbdíszes szíjvégei, ill. az ugró nyulat ábrázoló öntött bronz kantárverete.

A lovassíroknak ez idő szerint legnyugatibb vonalából származik egy áttört, fonott mintás csat és egy szőlőfürtös nagyszíjvég (495. sír). Az aranyozott csatnak Tószegről ismerünk jó párhuzamát, a szintén aranyozott nagyszíjvég művészi megfogalmazásában nagyon hasonlít a Szeged környékén (Szeged, Szentés, Tápé, Tiszasziget) előkerült darabokhoz.

A 468. (bolygatatlan) lovassírban szintén az avar kor legkésőbbi szakaszára jellemző, pikkelydíszes és stilizált állatfejet utánzó szíjvégeket, valamint vésett-poncolt övvereteket találtunk. Az edénymelléletek jól mutatják a kerámiával történő keltezés nehézségeit. A jellegzetes, késő avar kori sárga füles bögre mellé a korai Árpád-korra (is) jellemző formájú és díszítésű edényt helyeztek.

A nagyszentmiklósi kincs stílusával rokoníthatók a 347. lovassír bronzlemezből domborított, oroszánt ábrázoló kerek veretei. Szív alakú veretének indacsokrai pedig már a magyar honfoglalás kor mintakincse felé vezetnek. Ugyanennek a leletegyüttesnek része egy klasszikus késő avar kori laposindás szíjvég, mely azonban nem a szokásosan vastag, kétlapú forma, hanem egy igen vékony kéregöntvény, csaknem lemez! Ehhez a felszereléshez tausirozott vas szíjvégek és aranyozott háttérben indadíszítést mutató egyéb, vasból készült veretek is tartoznak. A 352. sír tausirozott négyszögletes vas szíjvégeinek egy középponti körből átlósan kiinduló négy palmettája szintén a honfoglalás kori ornamentika jó párhuzama.

A késő avar korszak jól ismert női ékszerei a szőlőfürtcsüngős és az ovális karikájú fülbevalók, egy üveggyöngyű díszes arany fülbevaló (267. sír), valamint egy állatalakos (351. sír) és egy üvegbetétes (485. sír) bronz mellboglár. Figyelemre méltó, hogy a nagyméretű, dinnyemag alakú gyöngyök az arany- és ezüstdíszes többtagú rúdgyöngyökkel egyazon nyakláncra fűzve jelennek meg. Jellegzetes női használati eszközök az esztergált csont tűtartók.

2. csoport

A tipológiai IX. századi, az ún. Karoling-peremkultúrához tartozó leletanyaggal rendelkező sírok többsége a temető nyugati részén került elő. Régészeti módszerekkel igen nehéz elválasztani ezeket a leletegyütteseket a késő avar kori melléletekkel temetkező lakosság szegény rétegének leleteitől.

A férfisíroknak erre a korszakra jellemző leletei elsősorban fegyverek és használati tárgyak: lándzsák, balták, borotvák és csiholók. Az elmúlt év legjelentősebb lelete és a korszak eddig még hiányzó láncszeme a 655. sírban megtalált frank sarkantyúpár. A női és kislánysírokban a Dalmáciára és a Morva-medencére jellemző ékszerek fordulnak elő: az ún. millefiori- és többtagú rúdgyöngyök, csillagcsüngős és huzalból sodrott fülbevalók, poncdíszes lemezgyűrűk, bronz- és vasfüles üveg-gombok.

Érdekesség a 140. sírban talált ólom orsógomb. Ez a sír még egyéb ritka lelettel is rendelkezett: az elhunyt lábához egy szokatlan formájú, valószínűleg övre vagy ló nyergére is akasztható, vasabroncsokkal megerősített sajtárt helyeztek. Ugyan csak erre a korszakra datálhatók a polírozott palackok (pl. 210. és 271. sír), valamint egy hullámvonalas díszítésű edénytípus.

3. csoport

Az 1992-ig feltárt 683 sír közül leletanyaga és a természettudományos vizsgálatok alapján 34 sírt keltezhetünk a X. századra. A sírok az egész temető területén szétszórva találhatók. A sírokra általános jellemzőként a leletanyag meghatározásán kívül csak az átlagosnál sekélyebb mélységet állapíthatjuk meg. A tájolás tekintetében nem sikerült szorosabb összefüggést találnunk, mint ahogy a temető egészében sem állapíthattunk meg a különböző régészeti horizontokhoz rendelhető bárminemű rendszerességet. (Az irányítás a Ny–K-i irány körül általában nem túl nagy eltéréssel ingadozik, s előfordul néhány ellentétes tájolás is.)

A X. századi temetkezések között négy esetben előforduló szuperpozíció (a 310., 404., 231. és 135. sírok vágnak korábbi sírokat) régészetileg értékelhetetlen, mivel az alattuk található sírok nem tartalmaznak korhatározó leletanyagot. A természettudományos vizsgálatok az egymás fölött lévő temetkezéseket nem választják el korban lényegesen egymástól (az alsó sírok csupán 1-2 generációval korábbiak határozhatók meg).

A férfisírok legjelentősebb képviselője négy íjász sírja. Közülük kettő jelképes lovastemetkezés. A 310. és az 500. sírban honfoglalóink lószerszámaira jellemző körte alakú és ún. gombos nyakú kengyelek, valamint rombusz alakú nyilcsúcsok voltak. Az 500. és az 510. sírban az egykori reflexíj merevítő csontlemezeit találtuk meg. Az 561. sírba temetett férfi mellé helyezték tegezét 6 nyíllal. A tegezőv hármas tagolású szíjelosztó karikái, csatja és övveretei önozott bronzból készültek. A csaton ábrázolt tulipánfejú, sörényes griffnek a benepusztai leletben található a legközelebbi párhuzama.

A magyar honfoglalás kor női ékszereihez a 395. és a 406. sír ezüst és bronz pántkarperecei, ill. aranyozott ezüst ingnyakdíszei, valamint a 474. és 570. sír sodrott kar- és nyakperecei tartoznak. E rangosnak mondható személyek temetkezé-

sei a késő avar kori vezető réteg sírjai környezetében kerültek elő. Igencsak fontos az ugyanitt feltárt 450. gyermeksí, melyben nagyméretű gyöngyök, sodrott huzalkarperec és torques mellett Berengar itáliai király 888–915 közé tehető, Milánóban vert érme volt.

A X. századra keltezhető a 167. sír, melyben egy kétélű karddal felfegyverzett férfi nyugodott. Fegyverővének díszítése többféle stílus jegyeit hordozza magán. A csat honfoglalás kori típus, az őv bújtatóján pedig viking ábrázolásokra emlékeztető, frízszerűen elhelyezett állatfejeket láthatunk. A sír a ló nélkül elbúcsúztatott avar díszövesek környezetében került elő.

4. csoport

Az Árpád-kori köznép leletanyagát a pödrött végű ezüst hajkarikák, lépcsős fejű poncolt gyűrűk, egyszerű bronz huzalkarperecek, hordó alakú ezüsthálós gyöngyök, ezüst- és bronzlemezből készült füles gombok, csörgők alkotják.

Egy fiatal lány bolygatott temetkezése mellől (96. sír) került elő az a bizánci előképet tükröző, üveg- és féldrágakő-berakásos aranyozott bronz gyöngyszem, melynek párhuzamait XI–XII. századi dél-országi kincsleletekben ismerhetjük fel. A klasszikus, ún. "Bjelo-Brdo-i" együttesek hiánya azonban azt valószínűsíti, hogy a temető legkésőbb a XI. sz. végén lezárul, tehát ez a gyöngy is nyugodtan besorolható IX. sz-i bizánci előképei alapján a X–XI. századi lelethorizontba.

A hagyományos régészeti elemzésen kívül vizsgáltuk még, hogy milyen lehetőségeket nyújtanak az embertani kutatások.

A jelenleg ismert összehasonlító módszerek közül az ún. diszkrét, nem mérhető jellegek értékelése lehetővé teszi, hogy egymástól időben és/vagy térben elkülönülő emberek *csoportjai közötti* kapcsolatokat és összefüggéseket állapítsunk meg. Az élő népességben az antropometriai és szerológiai vizsgálatok teszik lehetővé ezen populációk közötti vagy populáción belüli kapcsolatok körvonalazását. A történeti embertanban azonban limitált lehetőségünk van ilyen vizsgálatokra.

A történeti antropológia vizsgálati módszerei – egyes, kivételes, egyedi esetektől eltekintve – jelenleg nem teszik lehetővé a népesség csoportjait alkotó *egyének közötti* genetikai kapcsolat, rokonság meghatározását. A betemetkezések relatív időrendje és a csontmaradványok szerológiai vizsgálata alapján azonban már ma is feltételezhető bizonyos "családszerkezeti" összefüggések megragadásának a lehetősége.

A kémiai analitikai és szerológiai vizsgálatokkal lehetővé válik – többek között – egy-egy temetőn belül a feltárt emberi csontvámaradványok eltemetési időrendjének és feltételezhető genetikai kapcsolatainak a kiderítése. A kémiai analíziseket, azok eredményeinek értékelését Lengyel Imre professzor végezte el a Szív- és Érsebészeti Klinika laboratóriumában.

A vörs-papkerti kora középkori temető feltárt részéből mintegy 400 egyén vizsgálata történt meg. Az eredmények alapján három nagy időrendi csoportot lehetett elkülöníteni közöttük.

Az *első kronológiai csoport*hoz az összes vizsgált csontmaradványnak csak jelentéktelen, alig 5%-os csoportja tartozik. Ez a kis, önmagában zártnak tűnő népességtöredék kronológiai korát tekintve messze megelőzi a következő, középső nagy csoportot, amelyhez semmiféle szerogenetikai kapcsolat sem köti.

A *második nagy kronológiai csoport*ba az eddig vizsgált vámaradványoknak közel 85%-a sorolható. Ez a mintegy 150–300 év alatt eltemetett csoport három időrendi alcsoportba sorolható.

A *harmadik nagy kronológiai csoport* betemetkezései rövid, mintegy 50–20 éves megszakítással követik a középső nagy kronológiai csoport utolsó betemetkezéseit. A harmadik nagy kronológiai csoportba tartozók az összes vizsgált eset 10–12%-át teszik ki. Szerogenetikai szempontból ez a kronológiai csoport nyitottnak tűnik, bár a középső nagy csoporttal nem mutat hasonlóságot.

Érdekes kissé részletesebben foglalkoznunk a *középső nagy kronológiai csoport*tal. Ennek legkorábbi alcsoportja feltehetően egy még másutt született generáció felnőtt korban elhunyt egyedeinek a betemetkezésével indul. Az alcsoportonként eltemetettek száma a második alcsoportban éri el a maximumot, majd az utolsó alcsoport betemetkezésének idején úgy tűnik meg a temető használata, hogy maga a népesség még továbbél. A betemetkezések valószínűleg másutt folytatódtak. Amikor az első alcsoport betemetkezéseinek a száma felfutott, azaz második generációja virágzásának az idején, akkor kezdtek el temetkezni a középső, második alcsoport tagjai. Ezek a betemetkezések mindjárt tömegesebben indultak, mint annak idején az első alcsoport esetében. Amikor a második alcsoport második generációja betemetkezéseinek számával megközelíti az összes, ehhez az alcsoportba tartozó betemetkezések felét, akkor az első alcsoport harmadik generációjához tartozók betemetkezéseinek száma kezd csökkenni. A második alcsoport utolsó, harmadik generációja idején általában jelentősen csökken a betemetkezők száma. Érdekes, hogy az első és a második alcsoport harmadik generációjához tartozók betemetkezéseinek a száma akkor esik vissza jelentősen, amikor megjelennek a harmadik alcsoport első generációjának sírjai a temető területén. Úgy tűnik, hogy még tart az első és a második alcsoport utolsó generációjának egyre fogyatkozó létszámban történő betemetkezése, amikor már nyugvóhelyükre kerülnek a harmadik alcsoport egyes képviselői.

Kerestük a választ még arra is, hogy milyen szoros genetikai kapcsolatok tételezhetők fel a középső nagy kronológiai csoporton belül, annak egyes alcsoportjai között.

A feltételezhető genetikai kapcsolatok megítélésére a Sokal–Lengyel-féle, multifaktoriális, számítógépes elemzési módszert alkalmaztuk. A módszer lényege, hogy a feltételezhető genetikai kapcsolatok kiszámításakor a sírok közötti távolságok mint súlyozott fontossági tényezők alapján a vizsgált temetőt sírhalmazokból álló területi egységekre bontjuk, majd az egyes régiókon belül különböző értékekkel rangsoroljuk a genetikai kapcsolatokat kizáró vagy valószínűsítő egyedi biológiai jellegzetességeket. Pl. nem alkothatnak szülőpárt az azonos neműek, vagy nem vehet részt egy szülőpár kialakításában a reprodukciós korát még meg nem élt egyén, stb. Majd az AB0 vércsoportok három génes öröklődési rendszere és a kollagén típusok esetén a két génes öröklődési rendszer szabályai szerint próbálunk következtetni. Az adott temetőrégióon belül a genetikai kapcsolatok szempontjából figyelembe veendő sírok közül számítógéppel, különböző valószínűségi szinteken lehet "családstruktúrát" kialakítani. A kialakítható struktúrák közül a legnagyobb valószínűségi értékűt fogadjuk el mint lehetséges "családot".

Így Vörs-Papkert kora középkori temetőjében több mint 40, genetikailag lehetséges egységet sikerült körülhatárolni.

A vizsgálatok eredményeivel kapcsolatban feltétlenül meg kell jegyezni: a múlt idők emberének biológiai paramétereit vizsgálva akkor tudunk legnagyobb valószínűséggel helyes következtetéseket levonni, ha egyrészt a laboratóriumi vizsgálatok eredményeit statisztikailag elemezve, matematikai módszerekkel próbáljuk meg valószínűsíteni, másrészt pedig – mivel ezeket nem elegendő önállóan értelmezni – csakis akkor állják meg a helyüket, ha a régészeti megfigyelésekkel is harmonizálnak.

Vizsgáljuk meg tehát végezetül a biokémiai módszer segítségével meghatározott időrendi csoportokat – a régészeti leletanyag szemszögéből! (Feltétlenül meg kell jegyezni, hogy a szerológiai vizsgálatra átadott csontanyag mellett a sírok területi elhelyezkedését rögzítő temetőtérkép kivételével semmiféle régészeti információ nem állt a szerológus rendelkezésére.)

Az *első kronológiai csoport a kora bronzkori kisapostagi kultúra* csontvázas temetkezéseit takarja. Teljesen jogos tehát az a megállapítás, hogy messze megelőzve a következő időrendi csoportot, semmiféle szerogenetikai kapcsolat nincs közöttük.

A *második kronológiai csoport a késő avar kori, az ún. IX. századi és a magyar honfoglalás kori népesség* tárgyi hagyatékával rendelkezik; az időben részben egymást fedő alcsoportok pedig éppen ezeknek a régészeti kategóriáknak felelnek meg!

A *harmadik kronológiai csoport a kora Árpád-kori* leletekkel jellemezhető társaságra vonatkozik. A feltárás eddigi szakaszában sírjaiknak csupán egy kisebbik részét tártuk fel. Számításaink szerint az 1993. évi ásatási szezon során jutunk el arra a területre, ahol temetkezéseik folytatása várható.

Amikor a genetikai–szerológiai eredményeket és a régészeti leletegyütteseket azonos térképen ábrázoltuk, több esetben azt kellett tapasztalnunk, hogy a biokémiai módszerekkel meghatározott etnikai–biológiai csoportokon belülre régészetileg különböző korszakra sorolható személyek kerültek. A temető folyamatos használatának lehetőségére végül is az alábbi jelenségek mutatnak.

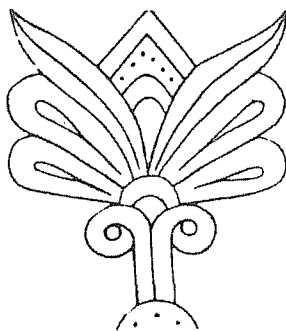
1) Igen kevés a szuperpozíció, annak ellenére, hogy a temetkezés viszonylag sűrű. A temető középső részének déli végén jelentkező hiátus a geodéziai felmérések alapján még ma is felismerhető egykori terepviszonyokkal magyarázható.

2) Ahol szuperpozíció van, ott túlnyomórészt már régészeti módszerrel is megállapítható a tudatos utántemetés, illetve a szerológiai eredmények az ilyen sírokban eltemetett egyéneket hasonló etnikai–genetikai csoportokba sorolják.

3) Az egyes temetőrészekben megjelenő "későbbi" sírok a rangban és rítusban azonos, ill. közelálló "korábbi" temetkezések közelében helyezkednek el.

4) A szerológiai vizsgálatok azonos genetikai–etnikai csoportokba sorolnak régészetileg különböző korú leletanyaggal eltemetett személyeket.

Záró gondolatként a következőképpen foglaljuk össze a vörs-papkeri lelőhely jelentőségét a Kárpát-medencében lejátszódó magyar etnogenezis kutatása szempontjából: az itteni ásatás lehetőséget nyújt egy nagy létszámú közösség – korszerű módszerekkel teljesen feltárható – temetőjében az eddig külön régészeti kultúráként, ill. etnikumként kezelt különböző népességek vizsgálatára. Mód nyílik a kora középkori Pannónia területén a VIII. század végén élt késő avar kori népesség, a Karoling-peremkultúra jegyeit hordozó, IX. századi "továbbélő" avarság (és szlávok?), majd a honfoglaló magyar nép együttélésének, biológiai keveredésének meghatározására. Arra is választ remélhetünk, hogy az ugyanitt megjelenő kora Árpád-kori népesség kialakulhatott-e ebből a korábban már helyben megtalálható lakosságból.

LUKÁCS JÓZSEF

(Kassa)

A POZSONYI CSATA

907. július 3–7.

A magyarok honfoglalása–honeyesítése Árpád vezér legnagyobb érdeme, aki nagy körültekintéssel s messzelátó bölcsességgel vezette és szervezte a honfoglalást. A döntéstől a tervezésig, majd a végrehajtásig ez oly kimagasló teljesítmény, amely a maga nemében páratlan a világtörténelemben. Ez a tény nagy hadvezéri tudást igényelt, azt, hogy a magyarok közel egy milliónyi tömegét három felsorakozó hadoszlopba tudta szervezni, amely négy és fél hónapon keresztül koordinált mozgásra volt képes kb. 300 000 km² területen, s kettős hadviselés vezetésére volt képes. Ez mind Árpád hadvezéri fölényét bizonyítja, ami nem volt könnyű feladat. A hét nyakas önálló törzs irányítása, ellátásuk biztosítása, az újonnan megszállott területek igazságos elosztása, a gyepűrendszer azonnali biztosítása – ez mind akkora feladatot jelentett, amit csakis egy kivételes képességekkel rendelkező hadvezér tudhatott végrehajtani.

Árpád honeyesítéssel elért eredményeihez tartozik az, hogy 894–896 évben az itt élő nyolc kiskirály telephelyeit megszállta, majd bekapcsolta őket az új haza rendszerébe. Legfőbb ellenfelétől, a bolgároktól elvette a Tisza–Duna közti részeket, a titeli Salán (Zalán)-tól Felső-Bulgáriát és Simeon bolgár cár országának mintegy 100 000 km² részét. Kezébe vette a teljes Kárpát-medencét, amely további 200 000 km² területet jelentett.

A nyolc kiskirály közül önként csatlakozott a honfoglaló magyarokhoz három teljes avar törzs: Aba, Bors és Örsur, és velük az északnyugati felvidék is. Behódoltak a fehér és fekete magyarok, valamint a dunántúli részekben élő öt avar törzs is. A csatlakozók közt voltak a székelyek, a hunok, az alánok és a jászok népe is. Ilyen módon a magyarság egyesült, most már további 2 milliós népességgel rendelkezett, amivel 3 millióra nőtt az új haza népességének a száma a 9. század fordulóján.

Ez a magas szám komoly veszélyt jelentett a nyugati világ irányában, főleg ha számításba vesszük azt, hogy e néptömeg zömét magyar nyelven beszélő népek alkották. Árpád harcosai Zwentibold Morvaországát is megverték, amely Nagy Morva Birodalom név alatt volt ismeretes. Földrajzilag ez a birodalom a mai Szerbia, illetve részben Horvátország területére terjedt ki, amit egy időben Moeziának is neveztek. A Zwentibold elnevezés Szvatopluk változata csak a 18. század vége felé jelentkezik az irodalomban, mint szláv fejedelem, illetve herceg. A krónikák szerint azonban a neve Árpád idejében még Zwentibold, a "Dux Sclavorum" címet viselte, ami "Rabszolgák vezére" (vagy hercege) elnevezést jelentett. Tehát ez a birodalom – Zwentibold birodalma – nem a magyar történelmi területen létezett. Így a köztudat ellenére az alpári ütközetben, amely véglegesen lezárta a honeyesítést, Zwentibold (Szvatopluk) már nem vehetett részt, már csak azért sem, mert akkor már nem is élt, meghalt még 894-ben, vagyis már 2 éve halott volt.

Az alpári síkon összeütköztek Árpád harcosai azon avar és más itt élő törzsekkel, akik nem értették egyet a honeyesítéssel, mint pl. Zubur, Nyitra vidéke utolsó nagy avar kagánja, és a bolgár Salán (Zalán). A csatát Árpáddal szemben elvesztették, és Salán eltűnt. Ezzel megszűnt a honeyesítés elleni utolsó ellenállás is.

Honfoglaló őseink 896-tól kezdve fokozatosan megszállták a Kárpát–Duna-medencének az akkoriban lakható területeit. A törzsek végleges letelepítése után gyűlést hívtak össze Pusztaszerre. Itt döntöttek a gyepűrendszeren alapuló, hézagmentes határvédelmi hálózat kialakításáról is. Árpád gondos szervezése alapján az egyes törzseket e gyepűkre rendelték.

A nyugat felé eső gyepűk komoly veszélyt jelentettek a németeknek, s mind nagyobb aggodalom fogta el őket. Ebben az időben a németek élettérségét az uralkodó Gyermek Lajos – Ludwig das Kind (893–911) – védte. Tanácsadói mielőbbi megelőző háború indítását ajánlották a királynak, mivel már akkor rettegésbe hozta őket az a tudat, hogy az Ostmark területet visszaigényli Árpád, örökség jogán. Tudnivaló, hogy a mai Ausztria Ostmark területét régebben Felső-Pannóniának, Noricum, azaz Awarreichnek hívták. Árpád lovas tumánjai szinte szemmel láthatóan nyomultak mindjobban nyugati irányba.

Gyermek Lajos és tanácsadói megítélése szerint nem szabad megengedni, hogy a hunok és avarok fojtogató évszázada tovább folytatódjon, s a helyzet megítélésében egyetértett a felső klérus, valamint a főnemesség is. A tanácsadók mielőbbi megelőző háború indítását ajánlották a királynak.

Árpád lovas tumánjai már addig is kilenc hadjáratban tágitották érdekerületüket nyugati irányba. Tíz év időszak alatt, 896–907 között kiterjesztették hatalmukat a Kis-Morvaország felé is, amit 905-ben hozzá is csatoltak az országhoz. Itt, Kis-Morvaországban Árpád legkisebb fia, Zsolt uralkodott, de mint kiskorú, tútorok irányítása alatt.

Az uralkodó Gyermek Lajos főleg ezt a veszteséget nehezen viselte csak el. Már 902-ben meghívta a magyarok vezéri kurzánját békétárgyalásra Fische közelébe, ahol őt is és kíséretét is fondorlatos módon meggyilkolták. A király tudatában volt annak, hogy Árpád megbosszulja kurzánja megöletését.

Amikor a magyarok felderítő osztagai 906-ban mélyen behatoltak Szászországba, Gyermek Lajos elhatározta, hogy elébe vág Árpád megtorló intézkedéseinek, ezért megindította 907-ben azt a katonai akciót, amit a történelem a pozsonyi csata néven tart nyilván.

A hadjáratot Nagy Lajos egykori tervei alapján úgy készítették elő, hogy a roppant sereget két oszlopra osztva a Duna két oldalán vonultatták fel. Az északi, erősebb sereg parancsnoka maga a fővezér, Luitpold volt, a déli hadsereg pedig Ditmar érsek, illetve egyes részein Theotmar érsek vezetése alatt volt. E két hadoszlop közötti részen, a Dunán vonultatták fel a hajóhadat, Sieghardt parancsnoksága alatt, amely egyben a hadsereg utánpótlását is biztosítani hivatott, de főleg a Duna két partján felvonuló hadseregeket összekötő hírtovábbítási feladatokat hajtottak végre. Ezzel azonban csak a hajóhad volt az egyetlen összekötő kapcsolat a két parton menetelő hadoszlopok között.

Az Árpád gondos szervezése alapján kialakított hézagmentes határvédelmi hálózat több éve beszervezett nyugati gyepűjei kitűnően ellátták feladatukat, ezért idejében jelezheték ennek az óriási seregnek a gyülekezését. Ezért Árpád már idejében

mozgósítani tudta a törzsek tumánjait, majd személyesen átvette a fővezér szerepét is a hadjáratban. A lovas hadosztályt a csatában fiai vezetésére bízta – Tarhos, Üllő, Jutas egy-egy tumán élén.

A magyar csapatok felvették az ellenállást már messze Pozsony előterében, még Komárom alatt. Felvették a küzdelmet a portyázó ellenséges csapatokkal, s egynapos küzdelem után meg is verték őket.

Árpád elgondolása szerint mindenáron meg kellett akadályozni azt, hogy a lényegében három részre tagolt ellenséges erők egyesülhessenek s közösen léphessenek fel a magyar hadsereggel szemben. Árpád két védelmi állást rendelt el a pozsonyi térségben, a Vár és a mai színház közötti részen, Durzán és Bogát vezetése alatt.

A hadműveletek első részében a folyóátkelést biztosító német hajóhadat kellett kikapcsolni a működésből. Ezért a csata első napján, 907. július 3-án taplós nyilazással felgyújtották a német hajókat, miközben Kund legendás bűvárjai megfűrták, majd elsüllyesztették. Maga Sieghardt is csak nagy nehezen, néhány hívével tudott elmenekülni.

Eközben Árpád négy tumánjával felvonult a Duna jobb partján, s ott összeütközött Ditmar érsek hadával. A harc második szakaszában Árpád tumánjai bekerítették Ditmar érsek seregét, majd július 4–5. között teljesen felőrölték s kardélre hányták.

A harc harmadik szakaszában a győztes magyar lovas egység átkel éjszaka a Dunán az ismert bőrtömlős pontonjain, csónakjain, s átkerülnek így az északi partra. Itt bekerítették az otlévő Luitpold seregét, majd irtózatoss, életre-halálra menő, kétnapos közelharc után sikerült ezt is megsemmisíteni.

A harcoló egységek megsemmisítése nagy csapást jelentett a német hadsereg számára. A megtépzott Sieghardt közben eljutott az Enns folyóig Ennsburg alá, ahol a király már epedve várta a győzelmi híreket. A kisszámú menekültek s a főhad maradványai még meg sem érkeztek, de már megelőzték őket az ijesztő hírek, hogy a magyar lovasság üldözi a német hadsereg töredékeit, így egyidőben érkeztek meg Ennsburg vára alá. Gyermeke Lajos még megpróbálta az utóvéd bevetésével feltartóztatni a magyarok előrenyomulását. Maga azonban elmenekült Passauba. A páratlan győzelmük után a magyar tumánok mélyen előretörték nyugati irányba Ostmark területén is.

A krónikáírók nyugaton leírják a 907-es pozsonyi csatát aprólékos pontossággal, s közlik a harci módszer részleteit, amit a magyar lovasság használt a bajor hadsereggel szemben. Amint azt a fuldai avagy salzburgi Pozsonytól, "Brezalauspurc"-nál megerősített álláspontjuk volt a német összevont csapatoknak, ám az állandóan ismétlődő magyar lovassági támadást kivédeni nem tudták. A sűrű nyílzápor ellen tehetetlenek voltak. Ezzel a ténnyel foglalkozik több más krónika írója is. Az ismeretlen krónikás, Saxo, a 12. században megírja: Luitpold bajor fejedelem halálát lelte a pozsonyi csatában, és a magyarok megsemmisítő csapást mértek a német-bajor hadseregre.

Az Aventinusi krónika írója a 16. században élethűen számol be a pozsonyi csatáról. Arról, hogy a csatatéren életét vesztette Ditmar érsek, két püspök – Zacharias és Ottó –, három apát és 19 gróf. Maga Arnulf már 907 őszén átvette apja, Luitpold örökségét. Megkapta a hercegi címet, és feleségül vette Árpád kisunokáját, Üllő leányát, kit Speyerben Ágnes névre kereszteltek. Árpádnak így sikerült nemcsak avar testvérei egykori Awarischenmarkját visszafoglalni, de ezt még kibővíteni is. Haditetteivel el tudta hártani a fiatal országot fenyegető veszélyt, amit a nyugati potenciális ellenfelek jelentettek.

Ám a magyarok oldalán is voltak veszteségek. Maga Árpád is súlyosan megsebesült, ami később élete elvesztését jelentette. A csatatéren elesetek hadvezér fiai: Tarhos 43 évesen, Üllő 41 évesen, Jutas 35 évesen. Zsolt kivételével mindannyian, mert ő kiskorúsága miatt nem vett részt a pozsonyi csatában.

Ha nagy áldozatok árán is, de erős országnak ígéretes jövőjét biztosította népének Árpád fejedelem, s ezt hagyta hátra utódainak.

A felhasznált forrásmunkák a Pozsonyi csata c. előadáshoz

Szabó Károly: Kézai Simon krónikája. Bécsben nyomtatott Jacob és Holzhausennél, 1861. év

Schünemann K.: Die Deutsche in Ungarn. Berlin, 1923.

Brunner O.: In den Sammelwerk Landeskunde des Burgenlandes. Wien, 1951.

Csallány D.: Archeologische Denkmäler der Awarenzeit in Mitteleuropa Schriften und Fundort. Budapest, 1956.

Török Sándor: Településtörténeti tanulmányok és határproblémák a Kárpát-medencében. Amerikai Magyar Szépművés Céh, Florida, 1973.

Deér József: Karl der Grosse und der Untergang des Awarenreiches. München, I. Band

Katona Sándor: Árpád és Hannibál. Az Ősi Gyöker és a Kőrösi Csoma Sándor Társaság Árpád Tagozatának közös kiadása, Buenos Aires, 1977.

Dvorák Pavel: Odkryté dejiny (Dávnoveké Slovensko). Bratislava, 1974. 303 old.

Dongl Vojtech: Bitky a bojiská. Bratislava-Krasnany, 1984. 20–25. old.

MAGYAR KÁLMÁN

(Kaposvár)

A HONFOGLALÁS KORI (895–1000) MAGYAR ÁLLAMSZERVEZÉS NÉHÁNY KÉRDÉSE

I. Régészeti anyag tükrében

A somogyi honfoglalás időszakának régészeti vizsgálatához hozzátartozik a 895 előtt itt élő lakosság kérdése is. Kik éltek és milyen létszámban Árpád és a tíz törzs beköltözése előtt? Sokáig egyszerűen a szlávtságot tartották a magyarság előtti őslakosnak. Ma már tudjuk, hogy például Somogyban az avarság telepedett meg sűrűbben. Ezt igazolják a szinte minden falu határában megtalálható avar kori temetők. Ezekből számosan megérhették a honfoglalás időszakát, mint azt a *vörs-papkeri* temető is bizonyítja. Itt néhány honfoglaló, valamint több, XI. századi temetkezés került elő, az avar temetkezések között, velük egységes temetőt alkotva. Ugyanakkor Somogy megyéből klasszikus, ún. palmettás lovassír, a jellegzetes honfoglaló középrétegre utaló temetkezés alig került elő.

A honfoglalás kori és a 10. századi magyar középréteg szabad helyzetű, katonáskodással foglalkozó csoportokból állott. Tagjai általában egy magasabb rangú úr, nemzetségszefő vagy törzsfő fegyveres kíséretét alkották. Lóháton, a jellegzetes magyar (nomád) harcmódban harcoltak, részt vettek a külföldi hadjáratokban. Jellegzetes emlékeik közé tartozik a görbe pengéjű szablya, a díszes veretekkel borított fegyverőv, a csontlemezekkel erősített visszacsapó íj, a nyilvesszők tartására szolgáló tegez és a gyakran nemesfémveretekkel, szegélyekkel díszített keleties ruha: a kaftán. A lovak szerszámaikat is szép fémveretek borították, a nyeret faragott csontlemezek díszítették. Ismerünk díszes kengyeleket és szablyákat, ezüstberakásos zablákat is. Halottaikat általában teljes harci díszben temették el, és a sírba tették a teljes lószerszámot is. Mégpedig a megnyúzott és feltorolt (a halotti toron elfogyasztott) ló bőrében bennhagyott koponya és lábcsonatok mellé.

Ilyen lovassírok kerültek elő *Tengőd-Hékúton*, *Fonyódon* és *Balatonszemesen*.

Nézzük a Dunántúl megszállásával (900 után) egyidős *balatonszemesi* síregyüttest. Az ugyancsak bolygatottan előkerült sírból egy övvel, tarsollyal, íjjal, tegezzel és lenyúzott, felszerszámozott ló bőrrrel rendelkező harcos csontváza került elő. A *fonyódi sírban* egy húsz év körüli férfi nyugodott, akit aranyozott, ezüstveretes övével, nyilvesszőjével, veretes tarsolyával és felszerszámozott lovával együtt temettek el. Az övéen Provence-i Hugo (926–945) és II. Lotár (931–950) itáliai király 931–945 közé keltezhető közös kibocsátású pénzérméi voltak az aranyozott ezüstveretek közé felvarrva.

A *Tengőd-Hékúton* előkerült – felszerszámozott lóval eltemetett – sírnál arany hajkarika, 7–8 nyílhegy is volt. Mindkét tárgytípus rangjelző is volt, tehát akár a Koppány népéhez tartozó, rangosabb temetkezéssel is szembenállhatunk. Ilyen sír került elő magában *Török-koppányban*, amely két ezüst, S-végű hajkarikával, 6 db füles bronz gombbal és 7 db vas nyilcsúccsal rendelkezett. *Vörs-Papkerben* a magyar honfoglalás korát három íjas férfi sírja, közöttük két jelképes lovastemetkezés képviselte. Ebben a sírban honfoglalóink lószerszámaira jellemző tipikus körte alakú és ún. gombos nyakú kengyeleket, rombusz alakú nyilcsúcsokat, a reflexíj merevítő csontlemezeit tárták fel.

A X. század második felére tehető egy kétélű karddal felfegyverzett férfi sírja. Fegyverővén a csat ún. líra alakú típusú, míg az öv bújatóján pedig frízszerűen – a viking ízlést tükröző – állatfejek vannak.

A nőket ugyancsak díszes ruhában temették el. Jellemzőik a díszes ruhaveretek, cipőveretek, mellkorongok, karperecek. A fenti lovastemetkezés a női síroknál is előfordul.

Ezeket a középrétegre jellemző leleteket ismerjük a megyéből *Zselickislakról*, *Alsóhetényből*, *Sérsekszöllősről*. *Vörs-Papkerben* a női honfoglalás kori leleteket az ezüst, illetőleg bronz pántkarperecek és aranyozott ezüst ingnyakdíszek képviselik. E rangos személyeket a közösség később avar vezető rétegéhez tartozó egyének sírjai közé temették. Ugyancsak ebben a környezetben került elő egy gyermeksír, melyben nagyméretű gyöngyök, sodrott huzal karperec és torques (nyakperec) mellett *Berengar* itáliai király 888–915 közé keltezhető milánói veretű érméje volt.

Sokkal több, talán 300 lelőhelyről is ismerünk kora Árpád-kori (azaz nagyrészt már a 11. században megkezdett) vagy a 11. századba is átnyúló temetőket, sírokat. A ma ismert legkorábbi ilyen temetők a 10. század közepén keletkezettek. Közülük mindenesetre a *Fiad-Képusztán* talált temető a legjelentősebb. 388 sírával (az ásatások előtt csak néhány sír pusztulhatott el) egyike hazánk olyan kevés temetőjének, amelyet teljesen feltártak és sok szempontból tudományosan fel is dolgoztak.

Ez a *fiad-képusztai* temető az úgynevezett köznépi temetők sorába tartozik, amelyekben a sírok szabályos sorokba rendezve helyezkednek el. Az eltemetett halottakat általában koporsóban, hátukra fektetve helyezték el, fejfelé nyugatnak, arccal tehát keletre nézve. A sírokba tett mellékletek általában szegényesek. Jellegzetes lelet ebből a korból az úgynevezett S-végű hajkarika, amely bronzból, ritkán ezüstdből, még ritkábban aranyból készült. Valószínűleg a farkocst fogta össze.

A hajkarikákon kívül gyakoriak a karperecek, gyűrűk, fülbevalók, valamint a szegényes használati eszközök. A férfiak sírjaiban vaskés, övcsat, nyílhegyek. Jellegzetes leletek még első királyaink pénzei is. Ezeket általában a fej alá vagy szájba helyezték. E szokás magyarázatát nyilvánvalóan a pogány kori hagyományainkban kereshetjük. Ezek a köznépi temetők minden bizonnyal a korai magyarság temetőmunkát végző tömegeinek a temetői voltak. Ilyenek lehetnek a *Libickozmán*, *Kapospulán*, *Somogyaszalón*, *Balatonkilitiben*, *Zamárdiban*, *Rádkpusztán* és *Boglárlellén* (és másutt!) talált temetők, illetőleg sírok.

Ezek a Géza fejedelem uralkodásának időszakában induló ún. köznépi soros temetők az egész Kárpát-medencében egységessé váló ékszerdivatot tükrözik. A szaknyelven bjelobrdói kultúrának is nevezett leletanyag tipikus darabjai az S-végű

ezüst és bronz karikák, nyitott végű ezüst és bronz pánt-, huzal- és fonott gyűrűk, bronz sodrott nyakperecek, kerek és szegletes átmetszetű, hegyesedő végű, sodrott és lemez karperecek, ezüst és bronz pánt-, huzal- és fonott gyűrűk. A Géza-kori térítés tárgyi emlékei a keresztek, amelyek a későbbi időszak gyakori leletei közé tartoznak.

Ha a régészeti leleteket, de különösen a temetkezési szokásokat vizsgáljuk, akkor sok esetben csupán kis különbségek figyelhetők meg az ún. avar kori és az ún. honfoglalás kori időszak között. Főleg annyiban, hogy míg az avarok az egész lovat, legtöbbször külön sírgödörben eltemették, a honfoglalóknál csak a bőrből hagyott koponya és lábszáruk kerültek a halott mellé. Ha viszont nem egy-egy sírt, hanem az avar, főleg a késő avar és a honfoglaló középréteghez tartozó, kis sírszámú temetőket hasonlítjuk össze, már jelentős különbségeket láthatunk, elsősorban a temetők sírszámát illetően. Ugyanakkor megfelelő következtetéseket vonhatunk le a honfoglaló középréteg társadalmi, vagyoni helyzetére vonatkozólag, és bepillantást nyerhetünk a túlvilágról alkotott képzetekbe is. Gondos temetőelemzések kiderítették, hogy ezekben a honfoglaló, úgynevezett nagycsaládi temetőkben a földi élet fordítottjának, tükörképének megfelelően temették el a halottakat. Szigorúan betartották az életben elért társadalmi és családi rangsort. Ezt a rangsort a férfiaknál a sírnak sírsoron belüli elhelyezésével és a sírokba helyezett nyílhegyek közép felé emelkedő számával is jelezték. Az egy vagy kettő, legfeljebb négy sorból álló ilyen temetők egyik szárnyán a férfiak, a másikon a nők voltak. Minél szegényebb vagy alacsonyabb rangú volt valaki, annál távolabbra került a középen levő családfőtől, aki – mint arra számos példa van – nő is lehetett. Ez a temetési rend lényegesen különbözik a késő avar kor sok sorból álló, nagy létszámú temetőinek belső rendjétől éppúgy, mint a magyar köznépi temetőkétől. 1091 táján, amikor I. László király megalapítja és felépítteti a *somogyvári Kupa-hegyen* a bencés apátságot, szűnnek meg véglegesen ezek a temetők, amelyek még a pogány világban és a honfoglalással magukkal hozott társadalmi rendben gyökereztek. Párhuzamosan megjelennek az új rendnek megfelelően a templomok körüli, keresztény rítus szerinti temetők.

Somogy megyében viszont már több mint hatvan avar kori temetővel szemben csupán féltucat klasszikus honfoglalás kori, középréteghez, illetőleg közel húsz, inkább Géza-kortól induló ún. köznépi temető található. Ezek az avar kori temetők nagy részben nyugodtan megélhették a honfoglalás (895) időszakát. Ennek az avarnak, s talán kisebb mértékű pannonnak mondott lakosságnak, valamint a bejövő ún. Árpád honfoglalóinak az "összeolvadását" is tükrözhetik a X. század második felétől induló nagy köznépi temetőink. Sajnos a régészeti leletanyagok arra már nem adnak feleletet, hogy kik is lehettek ezek a honfoglaló magyarok. Milyen tömegben érkezhettek ide, és milyen nyelven beszélhettek? Csupán hipotéziseink, feltételezéseink vannak, hogy félmilliónál nem több, Árpáddal érkező honfoglaló és nagyjából ugyanannyi őslakos, avar, germán–pannon népesség olvadt össze a Kárpát-medencében. Ezek területi, megyénkénti megoszlása is más-más lehetett. Somogyban a X. században nagyobb az avar kori tömegek továbbélésével és kisebb beköltöző, katonáskodó ún. Árpád honfoglalóival számolhatunk. Az utóbbiakhoz tartozhattak a katonáskodó, az ún. vezető kíséret és maguk a vezérek, a nemzetség-, a törzsfők is.

Somogy esetében az ún. továbbélők, az avar kori népek "zömében iparúzó, mezőgazdasággal, gyümölcsstermesztéssel és állattartással foglalkozhattak". Erre bizonyíték a *fonyód-bélatelepi*, földműveléssel, szőlő- és gyümölcsstermeléssel foglalkozó, IX–XIII. századi település.

Az is biztos, hogy ezek az itt talált és beköltöző népek a X. század végére és a XI. század közepére "egybeolvadtak", és egységesen magyarul, helyenként két nyelven: törökül és magyarul beszéltek.

Az is erősen elgondolkodtató, hogy nem ismerjük az avar kori nyelvm emlékeinket. Milyen nyelven beszélhettek mégis az avarok? Többek szerint bizonyosan magyarul! Az szintén leszögezhető, hogy a többségben lévő népnek a nyelvét vette át mindig a kisebbség (ld. a törökül beszélő bolgárok a VII. században nagy tömegű szláv népesség közé kerülve nyelvet cseréltek, s ma szláv nyelven beszélnek). A magyarságnál is a többség nyelve élt tovább a X–XI. században. Ez a továbbélő nyelv pedig vagy az avarok magyar nyelve, vagy az Árpád-magyarok magyar nyelve lehetett! Külön érdekesség és elgondolkodtató, hogy Somogyban az avarság volt nagyobb tömegben a honfoglalás időszakában.

II. A honfoglalás a források alapján

1) Eseménytörténet 955-ig

Kétségtelen az, hogy Somogyban a 9. század első és második harmadában a frank befolyás jelentőssé vált. Ez azonban csak politikai–hatalmi vonatkozásában igaz, etnikailag aligha. A Dunántúl nagy része a frank birodalom határőr grófságaihoz, a frank végekhez tartozott. Frank védnökség és katonai felügyelet (a fenékpusztai frank katonaság) mellett a *Keszthely* közelében levő *Zalaváron* egy kolónia, a frank birodalomnak alárendelt hűbéri hercegség állt 833-tól 861-ig. Hercege Pribina, *Nyitráról* elűzött szláv fejedelem volt. Valószínű, hogy Somogynak legalábbis a nyugati része az ő uralma alá tartozott. Tudjuk, hogy Liudprand salzburgi püspök valamikor 836 és 859 között *Zalavárott* és *Pécsett* templomot szentelt föl. Útvonala tehát Somogyon keresztül vezetett. Következésképp Somogy ekkor nem lehetett a frankokkal szembenálló népesség része, területén leginkább meghódított és szétzilált avar közösségek élhettek. Csupán egyetlen, *Nagyberkiben* (talán éppen az ősi földváron) talált jellegzetes frank sarkantyú jelzi a korszak hatalmi helyzetét.

Az Álmos és Árpád vezetése alatt álló magyarok, akik a szteppeit vándorlásuk során török és iráni népek között élve, azok szellemi és anyagi kultúráját a magukéval ötvözték, 839 táján jelentek meg a Déli-Kárpátok előterében, az Al-Dunán. Törzsszövetséget alkottak, vezető harcos rétegük sajátos lovasnomád harcmodort alkalmazott. A köznép a nagyállattartás mellett ismerte a földművelést is. 862-ben először, majd 881-től mind gyakrabban avatkoztak be a keleti frank állam határvidékén dúló háborúkba, hol a frankok, hol ellenségeik, a morvák oldalán.

A keletről jövő besenyő támadás volt az egyik ok, amely arra készítette a magyarokat, hogy 895–96-ban Árpád fejedelem vezetésével átkeljenek a Kárpátokon és birtokukba vegyék a medence keleti felét. 899-ben Arnulf császár szövetségeseként Lombardiában harcolt egy magyar sereg, amely ott értesült a császár haláláról. Ez a kor szokása szerint a szövetség végét jelentette, így a sereg hazatérőben 900 nyarán elfoglalja Pannoniát, majd meghódítja a morvák *Nyitra* környéki területeit.

907-ben IV. (Gyermek) Lajos keleti frank király megkísérli keleti határtartományára visszafoglalását, de súlyos vereséget szenved. Ezzel a magyarok végleg megtelepednek a Dunától nyugatra is.

A honfoglalók itteni megtelepedésére történeti forrásanyagunk nincs. Anonymus Gesta Hungarorumában csupán az északi part hódoltatásáról tudunk. "A honfoglalók... a *Bolotun* folyó mellett lovagolva *Thyonhoz* jutának és népeket meghódítva tizenegy nap alatt *Bezprém* várába bejutának."

Bendeffy László szerint a honfoglaláskor, de a XI–XII. században is a Balaton vízállása az Adria szintje felett mért 106–107,5 méter, vagyis a mainál 2–3 méterrel magasabb volt. Éppen ezért a Balaton északi környékét a Vasvár felől tudták megközelíteni a honfoglaló magyarok, mivel a Zala völgye a Balatonnal összefüggő tó lehetett. A déli parton viszont működött a régi római hadiút, illetőleg déli *Somogyvár*, *Segesd*, *Babócsa* felé vezető leágazásai.

Mégis hogyan képzelhetjük el vidékünk honfoglalását?

A magyar történetkutatás alapvető kérdései közé tartozik a honfoglalás menetének vizsgálata. Például kik és milyen szervezeti egységekben helyezkedtek el a Kárpát-medence területén? A vérségi (nemzetségi) kötelék volt-e ekkor a legfontosabb, vagy a törzsek szervezete? *A magyarországi történeti és régészeti kutatás már szinte kategorikusan leszögezte, hogy egy-egy megyében, illetőleg a korai vármegyében egy-egy nemzetség lehetett az ősfoglaló.* S általában az öt-hat vagy több nagycsaládból álló nemzetség szállásterületéből lett később a XI. századi vármegye. A legutóbbi időkig Koppányt és "nemzetségét" tartották ilyen ősfoglalónak Somogyban. Számtalan – többnyire vitatott – vélemény alakult ki azzal kapcsolatban is, hogy az Árpádokkal rokon Koppány milyen területet, dukátust, azaz hercegséget kapott, és egyáltalán kitől örökölte a területet, valamint a vezető, duxi címet. Apjától, Tar Szöréndtől, vagy a régebbi, az Árpádokkal rokon (?) ősfoglalóktól?

Az ezzel a korszakkal foglalkozó *Györffy György* szerint "egy-egy megyében, illetőleg a korai vármegyében, köztük Somogyban is, egy-egy nemzetség lehetett az ősfoglaló". Ugyanakkor *Györffy* a nemzetségek ismérveit, jellemzőit abban látja, hogy "valamely nagynevű őstől származtatják magukat, közös nemzetségnevük és címerük van, öröklött családi birtokukat nemzetségi jogon birtokolják, a nagyobb nemzetségek vagy kiemelkedő nemzetségtagok nemzetségi monostort építenek, ezt közösen birtokolják, s ide temetkeznek, illetőleg a jellegzetes személyeknek ismétlődnek a nemzetségben". Szerinte a X. századi nemzetségi szervezet folytatói bizonyos (középkori) nemzetségszűkei genusok. Hasonló a véleménye *Fügedi Eriknek*, aki szerint "a nemzetségi összetartozás tudata Magyarországon nem a XIII. sz.-ban született meg, már a honfoglalás előtt megvolt, s éppen a honfoglalás története, a vezéri nemzetségek totemtisztelete volt kifejtője".

Ezzel szemben *Kristó Gyula* úgy vélekedik, hogy "önmagában nehezen hihető, hogy a magyar állam megteremtésével együttjáró változások... alig éreztették volna hatásukat a magyar nemzetségi szervezeten, s hogy bizonyos nemzetségszűkei genusok a X. századi nemzetségi szervezet folytatói lehetnének".

Nem akarjuk és nem is lehet az érvek, az ellenérvek összes változatát idézni, a lényeg az, hogy még számos történész és régész képvisel Magyarországon egymással ellentmondó nézeteket a fenti kérdésekben.

2) Honfoglaló törzsfők, nemzetségszűkei Somogyban

Somogy megye esetében mi a következő, a korai nemzetségi szervezetet is érintő, illetőleg a honfoglalással kapcsolatos témák megválaszolását tűztük ki kutatási célul. Kérdéseink két kiemelt csoportjában szerepelt az, hogy vajon:

a) Az Árpádok szállták-e meg területünket 900 után? Vajon Somogy megye nem egy nemzetségi területből alakult át vármegyévé? Ha nem az Árpádok, akkor viszont ki lehetett a megszálló, illetőleg a megye első név szerint ismert honfoglaló nemzetsége? Meghatározható-e ez a nemzetség egyáltalán a jelenlegi kutatásaink alapján?

b) A megye honfoglaló nemzetsége (vagy legalább a neve) a középkor folyamán fellelhető-e a megye nemzetségei között? Ha igen, lehet-e valamilyen "folyamatosságot" találni a X. századi és a középkori azonos nevű nemzetség között? Megtalálható, azonosítható-e ez a nemzetségi központ, illetőleg a nemzetségi monostor és a temetője?

Ezekre – az általunk lényegesnek tartott – kérdésekre próbálunk a történeti és a régészeti forrásanyag komplex felhasználásával válaszolni. A különböző nézetektől, felfogásoktól függetlenül kutatásaink alapján arra az eredményre jutottunk, hogy szerintünk nem az Árpádok lehettek „Somogy első megszállói”. Erre bizonyíték például a két későbbi megyeközpont: *Somogyvár* és *Segesd* közelében megtalálható *Bogát* (*Bagag*, *Bagat*, *Bagath*) és *Bő* (*Bőhőnye*) helynév, illetőleg feltételezhető udvarhely. (Ez a helynév *Edde* környékéről *Bagatként* már 1093-ból, *Segesd* környékéről pedig *Bagatként* 1229-ből, tehát viszonylag a korai időből ismert. Az *Edde-Somogyjád*hoz tartozó *Alsó-Bogát* közelében, tőle 4 km-re nyugatra pedig a *Bő/Bev/* helynév szerepel 1229-ből, illetőleg a *Sávoly* mellé *Kysbuv*, *Bew* településre 1409-ből és 1317-ből tudunk adatokat.)

Véleményünk szerint az emeli ki és teszi rendkívülivé a somogyi *Bogát* és *Bő* helyneveket, hogy a későbbi megyeközpontok, egyházi és közigazgatási székhelyek (főesperességi központok) közelében, illetőleg közvetlen mellette találhatók.

Ki volt, ki lehetett egyáltalán *Bogát* és a *Bő* nemzetségre utaló *Bő* ((*Bev*, *Bew*))? A gazdag jelentésű *Bogát* (ha személynévi) *Bulcsú* apjaként is szerepel. Eszerint a harmadik magyar méltóság, a karchas (bírói) cím birtokosa is. Egyes történészek szerint *Bogát* a külföldi forrásokban a 921-es körül említett *Bugát* rexszel azonos. Liuprand cremonai püspök írja ugyanis, hogy "a magyarok Veronába érkezett két 'királya', *Dursac* és *Bugát*, jó barátságban volt *Berengár* királlyal, akinek kérésére megtámadták itáliai ellenségeit". Ez a *Bogát* pedig – a *Zala* és *Veszprém* vármegyében birtokos – bizánci kereszténységű *Bulcsú*uk köréhez sorolható.

A két későbbi somogyi megyeközpont: *Somogyvár* és *Segesd* közelében lévő *Bogát* helynév pedig a korai megtelepülésének, az itt kialakított udvarhelyeinek a helynévi emlékei. *Bogát* vezér itteni megszállására még a X. század elején vagy az első felében kerülhetett sor. Végső soron Somogy – eddig ismert – első megszállójának *Bugát*, *Bagát*, *Bogát* (*Karchas*) tartható. Vagyis az Árpádok, de Koppány előtt jóval *Somogyvár* és *Segesd* – a hozzátartozó területekkel – *Bogáték* birtokában lehetett.

Nagyon fontos a másik, a Somogyjád határában, *Edde-Alsó-Bogáttól*, vagyis *Bogát* kori udvarhelyétől 4–5 km-re nyugatra szereplő, Árpád- és középkori települést (még korábbi udvarhelyet!) jelölő *Bev* (*Bő*) helynév. Hiszen ez a *Bő* szó a helynevek felhasználásában túl óvatos *Kristó Gyula*, *Makk Ferenc-Szegfű László* szerint is az *Őlbő* és más helyneveinkben maradt fenn. Az *Őlbő* előtagjában a török

nép, törzs, nemzetség szó, míg a másikban a török méltóságot jelölő – korábban gazdag, tehetős jelentésű – bő szavunk szerepel.

Györffy György feldolgozásában Bő szavunk – a Bogáthoz hasonlóan – gazdagot is jelent. S jelöli egyben a törzsfőtől, az úrtól függő nemzetségfőket, jelen esetben a gazdag, a tehetős, a Bogát települése melletti nemzetségfő korai *bodrogi (bői)* települését, központját.

Kikhez tudjuk kötni ezt a *Somogyjád-Bodrog* határában szereplő *Bev (Bő)*, a nemzetségfőt jelentő települést? S vajon az egymás közelében lévő *Bogát, Bugát* (úrhoz), rexhez vagy karchashoz tartozó és a Bő (nemzetségfő), jelenleg Alsó-Bű között lehet-e más összefüggés is?

Szabó János Győző a hevesi várispánság környékén lévő középkori települések, köztük a Bő vizsgálatakor több fontos megállapítást tesz: "Sok korai megyénkben, nemzetségeink első szállásterületén kimutatható a Bő helynév, amely eredetileg a nemzetségfőnek (és a családját kiszolgáló népnek) volt a szállásterülete. Tehát a mai Szárazbó pusztán... kereshetjük a vidéket uraló nemzetségfő egyik faluját." Az Árpád-kori tiszta személynévi helynevek egy része világosan utal az első megtelepülések szállására is.

Ugyanakkor Anonymus szerint *Veszprém* megye eredetileg Ösbő vezér tulajdona volt. A *somogyi* vármegyeszervezet kialakulását is vizsgáló Györffy György szerint "a Balaton és a Dráva vízvidékéhez tartozó Somogyban a Bő nemzetség tekinthető ősfoglalónak. Az itt meglévő török eredetű magyar Báy? nemzetségfő szavak semmi esetre sem mutatnak az Árpádokhoz tartozó ősbirtokosokra." Ezek szerint is ez a Bő lehetett *Somogyban Bodrog-Büpuszta, Sávoly-Kisbő és Böhönye* esetében a Bogát vezérhez kapcsolható egyik ősfoglaló nemzetségfő.

Véleményünk szerint Bogát-Bulcsú-Lél (Balatonlelle) kíséretéhez sorolható Bő lehetett a Somogy első ismert nemzetsége-nek a vezetője. Vagyis a helynevek, a korai forrásadatok alapján Somogy eddigi ismert legkorábbi nemzetségi központjának a *bodrog-büi (a régi bői)* tartható.

Hogyan kerülhettek ezek a *Bogát-Bő-Bulcsú* udvarhelyek, központi helyek az Árpád-ház kezébe? Néhány történész és régész véleménye szerint Fajsz Árpád-házi herceg, illetőleg fejedelem a X. század közepén alakíthatta ki központját *Somogyvártól* északnyugatra 10–12 km-re (*Somogyfajsz*). Vajon fokozatosan, vagy egyszerre került át a Bogát, Bő népek fölötti fennhatóság is az ő, valamint az Árpádok kezébe? A X. század közepétől a Bogát és Bő birtokközpont, valamint a hozzájuk tartozó népek *Somogyvár-Somogyfajsz és Segesd* udvarhelyhez tartoztak. Fajsz herceget (eredetileg fejedelmet?), majd a Tarhos ágbelieket, illetőleg később Koppány duxot erősíthették.

3) Eseménytörténet 955–997 és 1000 között

A történelmi változás kézenfekvőnek tűnik, amikor 955-ben Bulcsú és Lél és szövetségeseik az augsburgi csatában elvéreznek. Az ő haláluk, illetőleg a *zalai, veszprémi és somogyi* népek meggyöngyölése tették lehetővé az uralomváltást. Ezek alapján bizonyosnak látszik, hogy 955 után szerezhették meg teljesen a somogyi területet is az Árpádok, mégpedig a Tarhos ág. Az ág leszármazottjáról, Tormásról írja Györffy György: "Tormás herceg korábbi baranyai uralmi területén vert először gyökeret a görög kereszténység", amely szerintünk Bulcsú uralmi területén, így *Somogyban* is jelentkezhetett.

Sőt a továbbiakban ez is fontos, mivel egész valószínűnek tűnik, hogy a Tarhos–Tormás ág leszármazói között Koppány is szerepel, s ő kapja meg a X. század második felében a Karchás *somogyi* területét. A *baranyai, a tolnai, a zalai* terület a másik, a Taksony ágból származó Géza-Vajk-István kezében lehetett, 997-ben biztosan.

Ezek szerint a 955 után megerősödő két Árpád-házi ág: Tarhos és Taksony ága között folyik a harc a fejedelemségért, illetőleg a keresztény királyság megteremtéséért. S ehhez is igazodhatott a két ág vallási orientációja, vagyis a bizánci, illetőleg a nyugati vallás támogatása.

A történelmi és a régészeti szakirodalomban elterjedt nézet, hogy Koppány tulajdonképpen Fajsz fejedelemnek, valamint apjának, Tar Szöréndnek *somogyi* területét, illetőleg korábbi "dukátusát" örökölte. Ennek ellenére Koppány dux *somogyi* birtokait törzsi, illetőleg nemzetségi szállásterületnek is kell tekinteni.

Mindenekelőtt azonban meg kell vizsgálnunk a *somogyi* dukátus kérdését is. *Vajay Szabolcs* az Árpád-ház *dunántúli* ágának fejét (?) tiszteli Koppányban, aki a *tolnai-somogyi* dukátus örököse. *Kristó* szerint Koppány talán *Somogy* megye élén állt, mivel Géza és István is szívesen bízott – a későbbi comitatusoknál nagyobb területű – megyéket családjának tagjaira. S azért tartja valószínűnek, hogy már Géza alatt megalakult *Somogy* megye *comese (duxa?)* Koppány. Vagyis Géza államszervezésekor (a 970-es években) Koppány kapta volna meg *Somogy* megyét. S az itteni hatalmát katonai kíséretével s a törzsi-nemzetségi előkelőkkel együtt foglalta el, nyilván azzal a céllal, hogy megerősítse *Somogyban*, illetőleg a *Drávan-túl* az Árpádok uralmát.

A duxi cím az Árpádokhoz való tartozás jogán illette meg, s ezért hívták uralmi területét is dukátusnak. *Heckenast és Györffy* szerint "végső soron a dux Symigiensis ellenére *Somogy* nem tartozott kimondottan a dukátus szervezetéhez". Ez az ún. *somogyi* dukátus az Árpád-házi szállásterület kibővítéséből (vagyis a X. századi Árpád-házi uralomváltás révén) alakulhatott ki. Fajsz és Koppány esetében szerepelt harmadik dukátusként.

Nagyon fontosnak érezzük *Váczy Péter* elméletét, amely szerint a három legfőbb méltóság örökös birtokosa alakította ki a (X. századi!) tartományurasságokat. Az Árpádok, a Gyulák és a Karchák – a kabarok fejedelmén kívül – egy-egy tartományban (dukátus) uralkodtak. Az Árpádok a Bulcsú-Lél-Bő *somogyi-zalai-veszprémi* Karchás területét szerezték meg 955 táján. A területtel együtt viselték a Karchás címet is. Így ezek szerint Koppányban a "Karcha" méltóság örökösét is látnunk kell.

Ez mindenképpen azt is jelentené, hogy *Somogyban* Bulcsú, illetőleg tulajdonképpen Fajsz halála után került sor az Árpád-házon belül történő méltóság és a terület megosztására. Ugyanakkor a második legfőbb méltóságot: a Gyula címet és a velejáró hatalom gyakorlását Erdélyben – már az Árpádokkal közvetlen rokonságban álló – Gyulák kapták meg. A X. század közepén már biztosan ennek a méltóságnak a birtokosai. S úgy tűnik, hogy a X. század közepén tulajdonképpen már csak a Karcha méltóság lehetett az idegen törzsbeli Bulcsú kezében. Véleményünk szerint ezt a címet 958 után szerezhették meg az Árpádok (területekkel együtt!), s Géza révén kaphatta meg Koppány.

Történeteink általános véleménye abban is megegyezik, hogy "Géza fejedelmet Tar Szörénd (Zerind) fiának, Koppány hercegnek kellett volna követnie az uralkodásban". Nyilván, hogy nem a méltóságnevek alapján (mint ahogy Kurszán Kündüt követte Árpád Gyulát), hiszen a Gyula, a Karcha méltóságnév is már formálissá válhatott ekkorra. Hiszen a fejedelem után következő Gyula rangot viselő Gyulák (a Gyula cím örökösei!) is követhették volna Gézát az uralkodásban.

MAGYAR KÁLMÁN

(Kaposvár)

A HONFOGLALÁS KORI MAGYARSÁG A LEGÚJABB KUTATÁSOK ALAPJÁN

(Néhány gondolat a természetudományi, biológiai vizsgálatok eredményeiről)

Manapság általában a "honfoglalás kori magyar" kérdést ún. társadalmi és biológiai, így genetikai, antropológiai kutatások oldaláról közelíthetjük meg. Kaposvári előadásunk keretében beszéljünk inkább a biológiai kutatási oldalról, amelyhez az ún. fizikai antropológiai, a személyiség- és a genetikai markerek és ártalmak különböző metodikával végzett vizsgálatai tartoznak.

Sajnos mára az is kiderült, hogy nincsenek olyan fizikai jellegek, amelyek alapján az egyének és a népek biológiai származása egyértelműen tisztázható lenne.

Jellemző tiszta típusokat – az állandó keveredés miatt – ritkán lehet találni. Az antropológusok ezért egyrészt csaknem mindenkit kevert típusnak adnak meg, másrészt a típusok hazai eloszlására vonatkozó becslések is eltérnek (ld. Kiszely István, Henkey Gyula és mások eredményeit).

Nézzük meg ezeket a példákat a honfoglaló magyarságnál. Milyen is lehetett a honfoglaló magyarság embertani képe? Györffy György történész például azt állítja, hogy a honfoglaló magyarok közel álltak az európai avar kori lakossághoz. Jóval távolabb lehetett embertani képük az ún. mongoloid, igazi avarok típusától. László Gyula szerint viszont "életfani lehetetlenség, hogy száz év alatt kihalt volna a nagytömegű késő avar ősmagyar népesség". Úgy gondolja, hogy a magyarság jelentős mongolos elemei éppen a késő avarságból származnak! Györffy szerint a 4–500 ezer főt kitevő honfoglaló magyarság gyorsan magába olvasztotta, fogadta a kisebb (náluk nincs létszám megjelölve) pannon–avar–szláv lakosságot.

Fodor István a Kárpát-medence honfoglalás előtti lakosságát legfeljebb 200 ezerre becsüli, a magyarság létszámát viszont egy – az avar forrásokban említett – adat alapján: "királyuk 20 ezer lovassal vonul ki", 400–500 ezerre teszi.

Mégis mennyi lehetett ez a kisebb jelzővel ellátott, Kárpát-medencében megmaradt, 895–900-as honfoglalás előtti úgynevezett őslakosság?

Götz László véleménye szerint a IX. század végén a termékeny Kárpát-medence őslakossága nem lehetett csupán 200 ezer. Sokkal reálisabbnak tekinthetjük tehát, ha az átlagos európai népsűrűségből indulunk ki és a Kárpát-medence honfoglalás előtti lakosságát – igen óvatosan – 300–350 ezerre becsüljük. Ugyanakkor tekintetbe véve azonban a honfoglaló magyarság részben megtelepedett, földművelő életmódját is – ami ma már aligha vitatható –, a honfoglalók összlétszámát maximálisan ugyancsak 300–350 ezerre becsülhetjük.

Egyáltalán, ez a honfoglaló lakosság milyen népcsoportokat talált itt 895–900 körül a Kárpát-medencében? Ha csupán ezt a rövid, 4–500 éves időszakot is nézzük, akkor a római kor végére közép-európai vegyes összetételű lakosságában szinte minden, korábban itt járt nép maradványa megfigyelhető volt. Így például 586-ban – a már említett – keleti származású avarok telepedtek rá az itt lakó különböző hun kori és germán eredetű, köztük pl. gepida népcsoportokra. 680 körül az újonnan érkezett bolgár-törkök (onogurok), illetőleg az ún. griffes-indás avarok csatlakoztak hozzájuk. Az avarok hatalmának gyengülésekor a peremterületeket mindinkább a szlávok foglalták el. (Ugyanakkor a szlávokat Czeizel Endre szerint nem olvasztották be.) Mint láttuk, a Kárpát-medencében az ún. honfoglaláskor élő lakosság számáról (amely a különböző adatok szerint 200–800 ezer közötti értéket jelent) erősen megoszlanak a vélemények. Világos azonban, hogy ezzel a kérdéssel megközelítőleg sem foglalkoztak annyit a magyarországi kutatók, mint amennyit szerintünk megérdemelne. Hiszen az is tény, hogy a 895–900-as honfoglalás magyar népei nem üzték el az ún. őslakókat, hanem velük együtt rendezkedtek be az új országukban. Sőt ez az egybeolvadás – Györffy György szerint is – viszonylag rövid idő alatt megtörtént. Pl. a nagyszámú köznép anyagi kultúrájában egységesen jelentkezett több azonos tárgy. Ezekből kiemelkedik az ún. S-végű hajkarika divatjának XI–XIII. századi általános elterjedése is.

Czeizel Endréék és mások is megpróbálják vizsgálni az obi-ugorokkal, a finn-permi ősnépekkel kapcsolatos genetikai rokonságát a magyarságnak (amely elég távoli, hiszen az egyiktől 120, míg a másiktól 160 generációval ezelőtt, vagyis 120x25, 160x25 éve szakadtunk ki). A fentiek alapján minden okunk nekünk is meglehet, hogy a 895–900 körül itt talált ősnépesség alapkutatásával is behatóbban és pontosabban foglalkozzunk! Hiszen ez a becsült 200–800 ezer létszám nagyon is elgondolkodtathat bennünket! Nemcsak a pontosabb lélekszámú meghatározására, hanem a néptípusok visszamenőleg történő alaposabb vizsgálatára is ösztönözhetnek bennünket! Véleményünk itt egyezik a külföldön élő magyar kutatók nézetével. Vagyis itt kívánjuk hangsúlyozni, hogy a Kárpát-medence 895 év előtti őslakosságát, de magának a Kárpát-medencének a földrajzi, a kulturális stb. vonatkozású korábbi képét minden téren alaposabban meg kell vizsgálnunk. Vagyis, hogy vissza kell vezetni a honfoglaláskor itt talált lakosság (pl. az avarok) genetikai képét, azzal, hogy az ő – 586-ban a Kárpát-medencében bekövetkező – megszállásukig milyen előző, ún. ősnépeket találtak ittl! Végül soron a fentiek alapján nagyon figyelemreméltó Badiny Jós Ferenc alábbi nézete, hogy minden "új honfoglaló" őshonos lakosságot talált a Kárpát-medencében, és – az elmondottak szerint – az újraötvöződött utolsó népesség az, amelyre Álmos–Árpád népe telepedett.

Nagyon jelentős eredménynek tarthatjuk, hogy a honfoglalás utáni temetői embertani alkatával Éry Kinga antropológus máris három nagy területi csoportot tudott megkülönböztetni. Ugyanakkor Lipták Pál vizsgálatai szerint a kora Árpád-kori magyarság embertani képlete lényegében azonos jegyeket mutat a késő avar kori temetői koponyáival. Ő is arra az eredményre jutott, hogy igen nagy mennyiségű késő avar népesség keveredett a honfoglaló magyarokkal (Lipták Pál: A magyarság etnogenezisének

paleoantropológiája). Vagyis szerinte a magyarság etnogenezisében az itt talált avar tömegek oly nagy szerepet játszottak, hogy az Árpád-kori koponyák embertanilag úgyszólván a késői avar korszak törés nélküli folytatásának tűnnek. Jelentős eredménynek tarthatjuk, hogy a honfoglalás utáni temetők embertani alkatában máris három nagy területi csoportot tudott megkülönböztetni. Ugyancsak idesorolható jeles eredménynek, hogy Szatmáry László embertanosa megvizsgálta Magyarország honfoglalás kori és a XI–XIII. századi népességének a természetét. Megállapította, hogy Magyarország X. századi népessége – a testmagasság eloszlásának kettős módusza alapján – két embertani komponensre különült. Ez szerinte a helyi etnikai töredékek és a honfoglaló magyarság viszonylag korlátozott mértékű biológiai kapcsolatára utal. Kiderült az is vizsgálatából, hogy a nők területenkénti megoszlásra nézve egységesebb rendszert mutatnak, mint a férfiak. Mindkét nem egyedei magasabban, mint ahogy eddig hittük. Általában 168,89 cm-t (169–170 cm) érnek el!

Világosan látszik tehát, hogy a honfoglalás kori, illetőleg az avar kori, majd a népvándorlás kori népesség antropológiai, illetőleg alapvető természettudományos vizsgálatát kell szorgalmazni. Kiterjeszteni a korábbi, akár a rómaiakat is megelőző időszakokra! (Folytatnám ezt a sort a genetikai s az ún. fizikai antropológiai vizsgálatokkal, valamint a marker-gén módszerek kikísérletezésével is.)

Lipták Pál fogalmazta meg azt is, hogy az avar kori népességben igen fontos a mongolidok és a mongoloidok 16%-ot kitevő aránya. A tulajdonképpen mongolidok az Árpádok által 895–900 között vezetett honfoglaló magyarok közt egyáltalán nem fordulnak elő, hanem csak mongoloidok (europo-mongoloidok), amelyek aránya viszont a honfoglalás idején és az Árpád-korban alig több 6%-nál. Ezzel szemben a mai magyar népben helyenként erősen kidomborodik a tiszta mongol jelleg. A kutatók ezt a mongol örökségünket – Bartucz Lajos nyomán – az avar kori népesség életben maradásával magyarázzák. László Gyula is úgy véli, hogy a késő avar kor népességének java része már onogur-magyar volt. A bennük meglévő mongol népesség átnövése a későbbi magyarságba tehát természetesnek mondható.

A régészet és az embertan szerint a kialakuló magyarságnak a messze régmúlttól kezdve az avar korig s azon keresztül a középkorig számos alkalma volt mongolokkal való találkozásra, sőt a nemzetségeikkel való együttélésre.

Ilyen nagy mongol (?) áramlat a hun korban terülhetett Kelet-Oroszországra, ahol pl. az ún. Árpád magyarjai és azok elődei élhettek. László Gyula azt is feltételezi, hogy az Árpád-családban és a székelységben meglévő hun származástudat ennek az időnek az emléke.

Mindenképpen bizonyíthatóan látszik tehát, hogy nagyszámú mongolság telepedett meg az avar korban hazánk földjén. Egyrészt a fejedelmi családok erős tungid jellege feltűnő (pl. a kiskörös-vágóhídi temető), másrészt egyes késő avar kori griffes-indás köztemetőkben a mongol jelleg az uralkodó.

Megállapítható, hogy a magyarság antropológiailag kevert népesség, amelyre a keveredésnek a magas aránya a jellemző. Ugyanakkor az egyes típusok magyarságra jellemzőnek mondható összetétele is jól megfigyelhető. Kiemelhető az ún. turáni típus magas aránya, amely mind az európai, mind a kelet-ázsiai nagyraszsz jellegeit magán viseli. Az arc széles, lapos, a szemrés kicsi és keskeny. (Ezek utalnak a kelet-ázsiai eredetre.) Viszont az arc síkjából kiálló és fejlett cimpákkal rendelkező, mérsékelt nagyságú orr és a mongolredőtől mentes szemek az európai nagyraszszhoz való tartozást mutatják. A szájránylag kicsi, az ajkak keskenyek. A szem- és hajszín sötét, a testszőrzet kevésbé dús. Bartucz Lajos szerint ez felel meg a türkö-s-magyar típusnak.

Az ún. fizikai antropológiai vizsgálatok mellett az ún. genetikai markerek értékelése is nagyon fontos. (Ezek a kromoszómák egy-egy lokuszának génjei által meghatározott elemi jellegek, pl. vér- és szérumfehérje-csoportok, a fehér vérséjtek HLA-rendszere és izoenzimek.) Könnyen és egyértelműen vizsgálhatók. Megnyilvánulásukat a környezeti hatások általában nem befolyásolják. Segítségükkel a népesség genetikai szerkezete, az ún. géngyakorisága megbízhatóan tanulmányozható.

Sajnos, hazánkban ilyen jellegű vizsgálatok a magyarság egészére vagy egyes etnikumaira vonatkozóan még nem történtek. (Most van folyamatban Matsumoto japán professzor eredményeinek a feldolgozása.)

A rendelkezésünkre áll azonban néhány – a névadások és az anya-magzat RH-vércsoport összeférhetetlenség kivédése miatt végzett – vizsgálat eredménye. Rex-Kiss és Szabó kutatási eredményei szerint az A vércsoport 42,4%, míg a B = 17,9% és a 0 = 31,0%, valamint az AB = 8,7%. Ugyanakkor az európai nagyraszszban az "A", a kelet-ázsiai nagyraszszban a "B" vércsoport aránya magasabb.

A hazai értékeink tehát jól érzékeltetik az átmeneti helyzetünket a két nagyraszsz között. Ugyanakkor a honfoglalás kori temetők csontvázainál végzett paleoszerológiai vizsgálatok azt mutatják, hogy akkoriban a "B" vércsoport még magasabb: 25–30%-os volt.

Ugyancsak fontos: hazánkban az RH-vércsoport negativitásának aránya 16,1%. Ez az érték alacsonyabb, mint az európai nagyraszszhoz tartozó nyugat-európai népeknél, viszont magasabb a kelet-ázsiai nagyraszsz jellemző értékeinél.

A genetikai markervizsgálatok szerint tehát az európai eredetű magyarság jelentősen keveredett a kelet-ázsiai nagyraszszal.

Nagyon fontos az örökletes ártalmak: a rendellenességek és a betegségek gyakorisági vizsgálata is! Nálunk a csípőficamhajtás születéskori gyakorisága múlja felül Nyugat- és Észak-Európa, valamint Észak-Amerika országainak ilyen születéskori gyakoriságát.

Általános vélemény az, miszerint az egyes rasszok évezredes szelekciója a környezethez fokozottan alkalmazkodó, ún. biológailag alkalmazkodóbb, "rátermettebb" nép kiválasztódását hozhatja. (A két különböző rasszhoz tartozó egyén utódainál viszont az így kialakult előnyök elveszhetnek. Ez diszharmonikus testi és lelki fejlődésben, valamint fokozott betegséggyakoriságban nyilvánulhat meg.) Ugyanakkor az azonos faj eltérő fajtájú egyedeinek heterozigóta utódaiban nagyobb az életerő (amely mind a hosszabb élettartamon, mind a fokozott termelékenységben lemérhető). Végső soron úgy látszik azonban, hogy a honfoglalás kori és a mai magyarság "kevertisége" genetikailag inkább előnyösnek mondható.

És még folytathatnánk a sort! Elégedjünk meg azzal, hogy a homo sapiens két nagy alfaja (az ún. nagyraszsz), az europid és az asiaticus (ázsiai), mongoloid és mongolid, valamint azok különböző emberfajtái (a különböző rasszok) alakították ki a Kárpát-medence ilyen "összetett" honfoglalás kori lakosságát. Nyilvánvaló, hogy az avar kori, majd a honfoglalás kori és az Árpád-kori "keveredések" is erősen bonyolították ennek az embertani képnek a vizsgálatát.

SEBESTYÉN LÁSZLÓ

(Budapest)

A KÁRPÁT-MEDENCE NÉPEI A HUNOK BEJÖVETELÉIG

Részrehajló kívánnok lenni. Kevesebbet, esetleg csak érintő módon szólnék ugyanis a külföldi és hazai munkákban egyaránt bőven ismertetett népekről. Ilyenként főként gondolok az illírekre, a keltákra és a dákokra. Teszem ezt azért is, mert érdeklődésemnek és céloknak egyenesen a kevéssé ismert és ismertetett népek felelnek meg, különösen, hogy ezekről éppen az tételezhető fel avagy éppenséggel már állítható volna is, hogy népünknek nemcsak rokonai, hanem akár elődei is voltak. Merészségnek ható feltételezéssel akár azonos nyelvű elődeinknek is lehetnének tekinthetők.

A népi és nyelvi azonosításuk feltételezésével természetesen igen visszafogottan élnék és élhetnék is ma még, ezekben jóformán csak az ismertetések, az adatokból kiérezhető kérdésig kívánnék eljutni, jóllehet ennél még bátrabb is lehetnék, ha a következő krónikás állításokra alapozva választanék kutatási irányt és feladatot.

Tarih-i Üngürüşz (8. fólia). Amikor Hunor népe Pannonia tartományába érkezett, "látták, hogy csodálatosan bőséges folyamai vannak nagy számban, sok gyümölcs és bő termése van annak az országnak, és az ő nyelvükön (azaz Hunor népének a nyelvén) beszélnek (az ottani népek)".

A másik példa, *Anonymus gesztája (18. fólia), Borsod.* Az ott lakók intelmeire közös elhatározással gyepűakadályok emelésére kiküldött *Böngér fia, Bors* "a nagy számmal összegyűjtött parasztsággal a Boldva vize mellett várat építtetett; ezt az a nép Borsodnak hívta, azért, mivel kicsiny volt. Bors még összeszedte túsul a lakosok fiait, és felállította a mesgyéket a Tátra hegyein, aztán visszatért Árpád vezérhez."

Mindkét közlés szerint az érkezők – *Hunor és Árpád népe* – helyben lakó népet találtak. Az előbbie a nemzetközi irodalom szerint is minden valószínűség szerint szkíta–szarmata népek lehettek. A hunokkal való nyelvi azonosság ez esetben nem lehetne problematikus, ha hiszünk *Priskosz* olyan sorainak, hogy a hunokról szólva ismételtelen nemcsak szkíta népnevet, de szkíta nyelvet is említ. Így: "Lányok feltárt karokkal jöttek Atilla elé és tiszteletére szkíta verseket énekeltek." Vagy: "Beesteledvén az idő, és elvégezvén az étkezést, két szkíta férfiú jelent meg Atilla előtt és annak győzelmeiről és hadi dolgokról általuk készített verseket mondtak." Említhető még több példa is.

Ami Borsnak Anonymus szerint magyarul beszélő parasztjait illeti, azok főként avar kori népek (avarok, magyarok), de éppen korábbi ittlakók, hun koriak vagy hun kor előttiak is lehettek.

Rátérve immár választott témám általam ez ideig megismert tényeire, elnézést ezért a messzebbi szándékaimról is árulkodó kitérőért.

Ezer–ezerkétszáz év az az idő, amelyben a bennünket foglalkoztató népek feltűntek, illetve történelmi szerephez jutottak. Régészetiileg ez a kor a vaskorral kezdődik, s mivel írásos források is megvilágítják a *Kárpát-medence* ekkor megismert népeit, a pozitívista történetírás innen, kb. i. e. 800-tól számítja a történelmi kort, azáltal, hogy az ezt megelőzőt történelem előtti kornak tekinti.

Csak dicsőréssel lehet szólni a hazai régészeti feltárások gazdag anyagáról, visszamenőleg egészen a 6., 5. évezredig, így a *Körös-* és az ezt követő *Vinca-kultúra*, majd a rézkor különböző fokozatainak leletegyütteseiről. *Bárczy Zoltán* kutató érdeme, hogy számon tartja és közreadja *Fényes Elek Geográfiai Szótárának* olyan adatait, mint a Kárpát-medencéből kiindult Obszidiánút és Sótut hajdan volt meglétét. *Tarcal és Tokaj* környékén, valamint a *Hont megyei Csítár* határában valószínűsíthetően a kőpartelepek szolgáltatták az obszidián szerszámokat. De a Kárpát-medencén át vezetett a Borostyán-, a Kágyló- és a Selyemút. *Bárczy* ismertette *John Dayton* tanulmányából a rézkorszak tizenöt hazai bányáját, a nagyszámú ókori fémfeldolgozó helyeket is.

Igen jó összefoglalót kapunk a *Magyarország Története I. kötetéből*, a Kárpát-medence fémkorszakairól, így a javarészkor *bodrogkeresztúri* kultúrájáról. Innen mintegy 200 rézbaltát és csákányt ismerünk. A leletekből következtethetők egy évezreddel megelőzték Európát a szabályszerű fejlődésben. Nem célunk teljes felsorolást adni, de kihagyhatatlan az itteni késő rézkor említései az eddig ismert másfél ezer *péceli telepi* anyag, vagy éppen a *budakalászi* feltárás, az ottani 439 sír, de ugyanúgy *Alsónémedi* 40 sírjának bizonyossága a letelepült parasztok és pásztortársadalom népének életéről, szokásairól.

Folytatva még a régészek dolgába némiképp talán belekontárkodó iskolás szintű felsorolást, szólni kell az első kelet-európai pásztortörzsek megjelenéséről az *Alföldön*. Ez a folyamat az időszámításunk előtti 22. században indul meg, mint az eurázsiai szteppék népeinek első európai jelentőségű vándorlása és szétszóródása. Így lesznek pásztortörzsek az európai történelem első ló- és szarvasmarhatartó népe. Tudunk kétkerekű nagy lakókocsijairól is. Első hullámuk jele a középső rézkor végén, újabb hullámuk a péceli kultúra idejéből ismeretes. Laza településterületük a *Nyírség* és a *Maros* között volt fellelhető. Hogy helységeikben is érzékelhessük, halomsíraikra a *balmazújvárosi Kárhozothalom*, a *kétegyházi Törökhalom*, majd a *dévaványai Barcáhalom* képében emlékezhethetünk. Tudásaink szerint ők hozhatták magukkal az első háziasított lovakat, a viszonylag nagytestű kelet-európai fajtát. Az i. e. 18–17. századból datálhatjuk az első lótenetkezést. Ez idő a középső bronzkor.

Az i. e. 11–8. század az egész Kárpát-medencében a bronz virágkora. Európai méretekben is talán ez a leggazdagabb bronzművesség helye. Kardok, lándzsák, nyeles kések, sarlók, tokos balták, vésők, borotvák, különféle ékszerek és más tárgyak a bizonyosság erre.

Feltétlenül ismertetésre vár még a korai vaskor régészeti hagyatéka, különösen, hogy részben az a nép képviseli minden valószínűség szerint, amelyik legfőként érdekelhet e témában bennünket. *Sigynnek* a nevük, s korántsem ismeretlenek a hazai szakirodalomban, még az uralkodó történész felfogás hívei körében sem, jóllehet ezek nem egyértelműen látják bennük a korai vaskor kezdetétől a keleti eredetű régészeti anyag hagyakozóit.

Nagyállattartó, lótarló életmódú népről van szó. Kultúrájuk jellemzője, amelyet *mezőcsáti kultúra* néven tartunk számon, a lovas, illetve kocsi életmódra valló lófelszerelés. Tőlük eredhetnek medencénk első vaspengéjű, keleti kardjai. Tárgyi hagyatékuk párhuzamai Kelet-Európa déli felében, a Kaukázus vidékén és Közép-Ázsiában találhatók meg. E hagyaték fontos elemei *Perzsiáig* követhetők.

A nagyon részleges régészeti bemutatásuk után lássuk, kik is ők. A Magyarország Története az Alföld vaskori népességének leírásában példásan idézi róluk *Hérodotosz* sorait, de mert nem dönti el, ezek *Hékataiosztól* származnak-e, nem állíthatja egyöntetűen, hogy a szkíta vaskor előtti preszkíta lakosokkal azonosak-e ők.

Több magyar szerző és kutató véleménye előtt nézzük először *Hérodotosz* véleményét, ahogyan ő az Alföld és talán a *Dél-Dunántúl* népét a trák törzsek és szokások leírása közé iktatva említi: "Mi van országuktól északra, milyen emberek laknak ott, senki sem tudja biztosan; közvetlen az *Isztroszon* túl lakó népnek csak a nevét sikerült megtudnom: szigunáknak hívják őket és mész viseletben járnak. Lovakat öt ujjnyi szőrrel borítja (bizonyára sörényt gondol), kicsik, tömpe orrúak és olyan gyengék, hogy nem bírják el az embert. Kocsiba fogva azonban igen fürgék, ezért az ottani emberek kocsikkal utaznak. Országuk megközelíti a venétekét az *Adria* partján. Azt mondják, *Médiából* származnak, de hogy hogyan juthattak Médiába, el sem tudom képzelni. A régi időkben azonban minden lehetséges volt."

Ami e tudósításból a valószínűen csak hallomásból ismert lófajtat illeti, inkább elfogadhatjuk a mezőcsáti kultúra számos sírjából feltárt kistermetű, igénytelen ázsiai lófajta képét, amelyre illett az, hogy hosszúszőrű, de hogy lovas nem bírhatott volna el, meszeszerűen hat.

Magyarország földje a régi görög irodalom tükrében című, 1936-ban Pécsen megjelent írásában *Borzsák István* már kétségtelennek látja, hogy *Hérodotosz* forrása *Hékataiosz Periegesis* c. műve volt. Ez az időszámítás előtti 6. századból való geográfus lakóhelyzetéből eredően jól ismerhette az *Isztrosz*, a *Duna fekete-tengeri* vidékét, de éppen úgy a fölötté északra elterült területeket is. Az ő idejében, a 7. század folyamán kezdenek kialakulni a *Pontus* északi és nyugati partjain a milétoszi telepök. 657-ben megalapítják *Istriát*, tíz évvel később *Olbiát*. Gyarmatot alapítanak még ebben a században a *Szeret* torkolatánál, a mai *Galacztól* nyugatra, *Barbosinál*. Ennek révén cserekereskedést folytattak az északi törzsekkel. 500 körül a Duna a Szeret torkolatáig, sőt azon túl görög folyam volt. Ebből következően a Duna és mellékfolyói egész rendszerének leírását *Hérodotosz* csak *Hékataiosz* térképéből és ahhoz fűzött megjegyzéseiből meríthette. Így ezt a közlését is: "Az agathirsoktól folyik a *Maris* folyó, így ömlik a Dunába". Vagy ezt megelőzően: "A Dunától északra az első nép az agathirsok". Erdélyt ugyanis *Szkítiával* a Szeret völgyén és az *Ojtozi-szoroson* át vezető út kötötte össze.

Ha már az agathirsokról, e szkíta népről beszélünk, halljuk, mit mond róluk *Hérodotosz*: "Az agathirsok a legelpuhultabb emberek, ők hordanak legtöbb aranyékszert. Nőközösségekben élnek, hogy így egymás testvérei legyenek, és mint rokonok, mindnyájan ne irigykedjenek egymásra, s ne gyűlölködjének... Egyéb szokásaik hasonlóak a trákokéhoz." Különös jellemzés, igen elüt attól, amit általában a szkítákról a legtöbb korabeli író, de a későbbiek is reánk hagytak.

Említenéd, hogy *Karl Müllenhoff Deutsche Altertumskunde* című, 1890-ben kiadott munkájának első kötetében *Hérodotosz* különös tévedésének tartja, hogy a sigynneket odatette az *Isztrosztól* északra. Ebben *Strabonra* épít, annyiban, hogy ez *Nagy Sándor* történetírót használva, így *Arisztobuloszt* és *Patrokloszt*, a Kaszpitól délkeletre talált sigynneket, s ugyanazt tudja bozontos lovacskáikról, amit *Hérodotosz*, sőt azt is, hogy asszonyaik fiatal koruktól vezetnek, kocsit persze, s közülük a jó kocsi akkor megy férjhez, amikor akar.

Ez a Kaukázus melletti lakás nem feltétlenül mond ellent a médektől való elvándorlásnak s a *Duna-Tisza* közére való feljutásnak, mint ezt a későbbiekben majd láthatjuk. Azért sem, mert *Hékataiosz* egyéb adatai is erősítik azt, úgyszintén az archeológiai leletek is, hogy e nép esetében az egyik nyugati szkíta néphullámmal van dolgunk.

Ismerünk e területek közötti, mondhatni köztes álláspontot, mégpedig a Kr. u. 230-ban született *Rhodus Apolloniustól*, aki a sigynneket a Duna deltájához teszi. *Argonauticái* 4. könyvében elismerően ír a teherhajóval átjárható Isterről, s leírását a 319–320. versében így végzi: "Mert soha sem láttak még azelőtt tengeri hajókat sem a trákokkal vegyült szkíták, sem a sigynnek".

Mindenképpen idekívánczik hazai munkáinkból *A kelták nyomában Magyarországon* című művéből a szerző, *Szabó Miklós* meglepően sokrétű leírása e népről. Állításai részletes közreadását feltétlenül megérdemli.

Azzal kezdi, hogy "az Alföldön szeppei eredetű kultúra alakult ki, melynek etnikuma a korábban a kimmer törzsszövetséghez tartozó, később szkíta hatás alá került iráni sigynnákból (ezt *Hérodotosz* munkájából tudjuk) és az őslakosságból tevődött össze". (Ezúttal nem feladatunk, hogy az iráni eredet feltevését vitassam, különösen, hogy ezt *Hérodotosz* nem mondja. Csak örülhetnénk, ha az őslakosságról is mondott volna *Szabó* valamit.)

De idézzünk tovább. Az i. e. VI. században a magyarországi kora vaskor nemzetközi kapcsolatai jelentősen bővültek. A Nyugat-Magyarországot átszelő "borostyánúton a *Balti-tenger* partjáról borostyán, dél felől – szórányosan – görög áru és az észak-itáliai bronzműhelyek termékei jutottak el a Kárpát-medencébe". A történészek számára "a látóhatár kiszélesítésében nagy szerepet játszottak a sigynnák, akiknek régészeti hagyatéka a *Dunántúlon* és *Szlovéniában* is megtalálható". (*Szabó* ezt feltehetően arra alapozza, hogy *Hékataiosz* nyomán *Hérodotosz* úgy tudja, hogy "ezeknek a sigynneknek a földje az adriai *Enetoi* határáig terjed".)

Ismét *Szabó*: "Ők közvetítették hazánk területére a déli árut, s cserében elsősorban lovakat adtak üzletfeleiknek. A korai kelta művészet szempontjából is érdemes egy pillantást vetni erre az iráni népre. A ligur sigynna szó – erről még szólunk – kereskedőt jelent, s ez nyilván a sigynna kereskedelem nyugati hatósugarára vonatkoztatható. Feltehetőleg a sigynnák közvetítésével kerültek a *La Tène* művészet formanyelvébe a kimmer-szkíta művészeti körből átvett állatalakok és egyéb díszítőmotívumok." Érdekes ez a következtetés, különösen ha e *Svájc* területéről származó lelettel a kelták bővebb ismertetése kapcsán beszélünk. Mivel ez nem célunk, még idő hiányában sem, a későbbiekben példákkal utalhatunk arra, hogy a művészeti kifejezés ötvöződése a kelták és sigynnek részéről megtörténhetett országunk területén is.

Fontos állítása *Szabónak* – az időrendiség miatt –, hogy "a IV. század folyamán a szkíta-sigynna kultúra zavartalanul virágzott", továbbá, hogy "a III. században az Alföld nagy 'szkíta' (sigynna) temetői még használatban voltak, azonban a

tápiószelai temető legfiatalabb sírja már kelta sír, amely nem korábbi i. e. 250-nél. Nagyjából ez lehet az az időpont, amikor a kelta–sigynna kapcsolatok kiépültek (*rákospalotai sír*), megkezdődött a két kultúra keveredése, amely végső soron kelta terjeszkedést, hódítást jelentett. A hódítás – legalábbis amennyire ez a régészeti leletekből következtethető – a *Dunakanyar* irányából indult meg. Itt helyezkednek az i. e. III. sz. elején kezdődő legnagyobb kelta temetők (*Kósd, Szob*), és később is az Alföld és az *Északi-hegyvidék* peremén találhatók a legtipikusabb, keverék sigynna–kelta temetők (*Radostyán, Rozvány, Mátraszőllős stb.*)

Továbbítottam a szerző e jobban kelta történelmet szolgáló sorait, hiszen az ő kárpát-medencei korszakukat tárgyalja, ám hadd tegyem ide a későbbiekben majd alátámasztást kapó ezen tudósítást is: "az Alföldön a dák hódítások, majd az iráni jazigok betelepődése nyomán a kelta lakosság felszívódott". Vagyis a szkíta népek kerekedtek felül, az ő itteni történelmük folytatódott.

Ismerünk ellentétes véleményt a sigynnák eredetéről, sőt ugyanannak a szerzőnek a művében is. *Baráth Tiborról* van szó. A *magyar népek őstörténete* első kötetében található egyik véleménye, a 14. oldalon: "Alkalomadtán nevezik őket (a hunokat) a Hérodotosz által feljegyzett titokzatos 'sigunnai' néven is, ami szintén olyan kifejezés, ami a régi keleten fordul elő." Nagy kár, hogy a forrást itt nem említi, mert sokat jelenthetne. Annál is inkább, mert említett kötete 50. oldalán, mintha forrásait egyeztetés nélkül használta volna, azt írja, hogy a hérodotoszi szigünnai voltaképpen cigányokat jelent. *Cipruson* hallhatta ugyanis Hérodotosz (amelynek régi neve szerinte *Mak-aria*), az ottani mak-uraktól, hogy a szó, amit kiejt, "szigonyt" jelent, mivel a szigony és a szegény szó régiesen ejtve sigininek, sigoninak hangzik.

Baráth nyilvánvalóan sokkal többet tud, mint én, de állítása ellenőrzésekor Hérodotosznál Ciprust *Küprosznak* olvashattam, a cigány szó pedig a korabeli görög nyelven sztügan-osz, és sötét színűt jelent. A görög nyelvű és görögül író Hérodotosz sem nevezte a sigynnákat sztügan-osznak. Amit ebben Szabó Miklós megemlít, hogy ti. *Marseille-ben* a ligurok sigynnek hívják a kereskedőket, azt vehette Baráth könyvéből is, mert ezt ő is említi.

Feltáratlan még viszont az eredetük. Ez Hérodotosz számára is kétséges volt, mint hallottuk tőle: "Azt mondják, Médiából származnak, de hogy hogyan juthattak Médiába, el sem tudom képzelni. A régi időkben azonban minden lehetséges volt."

Bennünket persze inkább az érdekel, hogyan, miként és mikor juthattak el a Kárpát-medencébe. Feltehetően egy nagyobb népmozgás jövevényeiként. Magyar történészek *Dareiosz* i. e. 513-beli, szkíták elleni hadjáratának idejére teszik azt a lehetőséget. Régebben kellett azonban lennie, mert az 550–560-ban író Hékataiosznál olvashatunk már róluk.

A méd történelem valamelyest talán eligazíthat bennünket. Róluk az első dokumentumok az asszír királyok évkönyveiből kerültek elő. Innen is tudjuk, hogy az asszírok a médek nevét *III. Salmanassar* egy hadjárata során, i. e. 835-ben jegyezték fel. A médek ekkor az *Urmia* tótól délre, *Hamadan* vidékén éltek, s ide az i. e. 9. században juthattak. A nyolcszázas évekbeli hadjáratok méd vereségeinek olyan hatásuk volt, hogy közülük 65000 foglyot az eredeti asszír határ vonalában, a *Dijála* mentén telepítettek le, s helyüket arámi népesség foglalta el a felföldön. Tudunk ugyancsak méd vereségről egy asszír–szkíta szövetséggel szembeni háborúból, 653-ból, ez *ninivei* háború néven is ismeretes. Ekkor özönlöttek el a szkíták Médiát, s Hérodotosz szerint uralmuk alatt is maradt 625-ig.

Tudunk tehát menekülésre is okot adó népmozgásokról, s köztük egy igen lényeges másik átköltöztetésről is. *Szicília Diodor* említi ugyanis i. e. 40-ben írott munkájában, hogy a szkíták által meghódított népek közül sokan átköltöztek Szkitiába, s így két nagy gyarmatosítás is történt: egyik *Moesiából* a *Tana (Don)* környékére, ezek népei száuromatáknak neveztettek, kik sok év múltán elszaporodván, Szkitiát prédálva, az egész országot pusztasággá tették.

Konkrétabban hangzik ennél *C. Plinius Secundus, Solinus* és *Diodor* egybevágó közlése arról, hogy e nép származtatása Médiából való, ahonnan i. e. 650 körül kerültek el, a méd birodalom visszaállítása idejében. Hérodotosz korában e nép még csak a Don vizéig élt, de i. e. 138-ban már annyira elszaporodtak, hogy *Ptolemaiosz* szerint az egész európai és ázsiai Szkitiát *Szarmatiának* nevezték.

Igen fontos adatunk van a már idézett *Plinius IV.* könyvéből. *Thrácia* lakói között említi ugyanis a *Sztrümon* folyó jobb partján élő maedusokat. Igaz, közlése időszámításunk 40-es, 60-as éveiből való, de mégis jelzi médek északra húzódását. A mai *Törökország* területéről, az *Urmia* tó vidékéről nem lehetett oly nagy dolog ide fel elhatolni. Thrácia különben *Plinius* idejében, i. sz. 50 táján az *Égei-tenger, a Boszporusz, Moesia* és a *Fekete-tenger* között terült el. Ugyanitt említi *Plinius*, de az *Isztrosz* felőli északi oldalon, gétákat és szarmatákat is, megjegyezve, hogy észak felől Thráciát a *Pontosz* határolja, az *Isztrosz* torkolatánál.

Megvilágításul kitűnőek *Plinius* népnévismertetései. "A további területeken laknak a szkíták népes nemzetségei – írja –, így a géták, kiket a rómaiak dákoknak neveznek, a szarmaták, a görögök elnevezésében száuromaták", s több nép megemlézése után az "alánok és a roxolánok sűrű településeit" említi.

E népek, majd a szarmaták és jászok, jazigok bemutatásához lépünk be *Pannónia* római korszakába. Jelképes s egyben jól adatoló idézet lehet ehhez az első római császár, *Octavianus Augustus* emlékiratából, politikai végrendeletéből a 35 fejezetből álló hatalmas ankarai felirat, a *Monumenta Ancyranum* e szövegrésze: "A pannóniai törzseket, amelyeket az én principátusom előtt a római nép sohasem közelített meg, *Tiberius Nero* révén, aki akkor mostohafiam és legátusom volt, legyőztem, a római nép hatalma alá vetettem, és *Illyricum* határait előbbre vittem, egészen a *Danuvius* folyó partjáig." Mint tudjuk, *Augustus* i. e. 27-től i. sz. 14-ig uralkodott.

Jól megírt történelem a Pannóniáé, magyar részről is, ha csak *Alföldi Andrásra*, vagy a mi időnkől *Tóth Istvánra*, avagy éppen *Fitz Jenő* és mások könyvére gondolunk. De hadd szóljak még e korból a bevezetőm szellemében és szándéka szerint a sigynnek után most a hamupipókék mellőzöttségét ugyancsak példázó rokon vagy akár magyar elődű népről, a jászokról. Ehhez egy kiváló és mintaszerű munkára támaszkodhatunk, a *Győrben*, 1875-ben publikáló *dr. Szombathy Ignác* munkájára. Felfogása szerint s elsőrangúan alá is támasztja, i. e. 112-től i. sz. 378-ig tárta fel jász korszakként a magyar nép történelmét.

Metanaszta, azaz elszakadt, elköltözött jelzőt kaptak görög történészekől azok a jászok, akik i. e. 35 és 32 között létesítették a Dontól kiindulva Tisza menti hazájukat, amely fenn is maradt 378-ig, hogy azután részévé váljon a hun birodalomnak. Alföldi András e soraival ezt ugyancsak megerősíti: "A Duna–Tisza közén is, le az Oltig a szarmata jazigok laknak". A két nép költözése

együttesen is ment, s kárpát-medencei történelmük együtt is zajlott. A jelentősebb erejű és népességű származékáról ezúttal nem is igen szólnék, noha a jászokkal egy kategóriába tartoznának vizsgálódásunk szelleme, sőt tárgya szerint, de idő hiányában is, ez másutt látszik célszerűnek.

Ptolemaiosz pontos fokbeosztásokkal is élve jelöli meg Jászföld, Jazigia kárpát-medencei határait, sőt tizenhét jász várost is felsorol. – Időrendben különben a tiszai haza történeti korszakai így következnek: a honalapítás küzdelmei (i. e. 35–i. sz. 80), a dák és markomann háborúk (80–180), a honrendezés (180–333), majd a szolgajászok lázadása nyomán az állami hanyatlás (333–370).

A tengeremelléki jászok történelme i. e. 112-ben nyílt meg a görögök és rómaiak számára. Közülük a Don keleti partján maradtakat *Pomponius Mela* már nem jazignak (a jász többes száma), hanem jazamatae (jász-maták) néven nevezi. A száuromata, Szombathy szerint, lándzsás médet jelent. (Vajon talán szűrő médet, mint a jász, többek, így a szerző szerint is, ijászt?)

Egy nyelvi emléket említenem kell még. Megőrizte *Ammianus Marcellinus*, s meglepő módon továbbadta az európai történészek számára *Gibbon*. Hogy a magyar történészek miért hallgatják el, még találgatni sem tudom és kíváncsi vagyok. Arról van szó, hogy Constantius császár (337–361) 359-ben pannóniai körútján *Acimincumnál* (a mai *Kamenicz*, a *Duna–Dráva* találkozásánál) földsáncot ásatván, egy magasabb töltésre rakatta trónszékét, s beszédet intézett az ott összegyülekezett szolgajászokhoz. A beszéd hallatán a tömeg közül valaki, iszonyú dühre fakadva, saruját a császári trónszékhez hajítván, marha, marha szókat kiáltott. Constantius megrémülve elszaladt, trónját az arany vánkossal együtt a feldühödött tömeg szétszaggatta, miközben zászlót is ragadva a császárra törtek. Persze nagy megtorlás követte az eseményt. Viszont Marcellinus csatakiáltásként őrizte meg a marha, marha szitkozódást. Kire-kire bízom annak eldöntését, hogy e szó mit jelent, de azt is, hogy a ma használatos átvitt értelme miatt kiáltotta-e vajon a haragra gerjedt jász atyafi.

Róma sorsa egyébként itt dőlt el Pannóniában, a Kárpát-medencében – jó mementó ma is –, valójában már az innen származó katonacsászárok birodalmi küzdelme miatt is. Igen jellemzően Ammianus Marcellinus tapintott rá a válságfolyamat fő okára: "határsorompóink felnyíltak, és a barbár föld úgy öntötte magából a fegyveres csapatokat, mint az *Aetna* a tüzes szikrákat". Jöttek, megérkeztek a hunok...

„Bölcsőjét kereste a magyarnak
és végre összeroskadt fáradalmai alatt“

STAMLER IMRE

(Somogyiád)

AZ ŐSI SOMOGYORSZÁG

A tudomány sajnos nagyon keveset mondott még az ősi Somogyországról. Még igazából a létezését sem volt képes bizonyítani, igazolni, hiszen minden bizonnyal az ősi magyar állam egyik régiója volt a XI. századi keresztény állam létrehozása előtt.

Ősi államunktól is sokan megtagadják a létezését, mert ha nem volt feudalizmus, nyugati értelemben vett feudális társadalmi rend, akkor nem lehetett államszervezet, a magyarok pedig "köztudottan" Szent István államszervezéséig barbár, keleti finnugor nép volt, primitív vérségi kötelékekben élt, legfeljebb az államszerveződés csírái alakultak ki. Az állammá szerveződéshez kellett nagy szervezők, diktátorok, kellett a nyugati államokból, a fejlett Európából a feudális rendet ismerő lovagok, a korszerű harcmódot ismerő katonák és a térítő szerzetesek, papok, akik a nagy királyok segítségével, irányításával elvégzik a nagy munkát, megtérítik a pogány magyarokat, kiépítik a feudalizmus alapjait, bevezetik a feudális jellegű magántulajdont, létrehozák az államszervezet intézményeit, szervezeti rendjét, megszüntetik a vérségi kapcsolaton alapuló szokásokat, törvényeket, forradalmi módon erőszakkal megszüntetik a bűnös rendszert, elmaradottságunkat felszámolják, és megkezdődik a felzárkózás, az Európához való csatlakozás!

Mennyire logikus ez az állítás? Minden nagy forradalmi átalakulásnak, gyökeres változásnak példája Géza fejedelem és István király műve, "a" feudális magyar állam létrehozása. Erről a gigászi alkotásról valóban fontos beszélni, nincs szándékomban cáfolni, kételyeket ébreszteni a nagy mű iránt. Nem kívánom csökkenteni azok érdemeit sem, akik valós ismeretekkel gazdagították ismereteinket az első nagy forradalmi átalakulásról. Mindössze azt szeretném bizonyítani, hogy az előző évszázadokban sem voltak a magyarok barbárok, nem voltak primitívek, termelési kultúrájuk nem volt elmaradottabb az európai átlagnál. Hatékonyabb államszervezetük volt, mint a nyugatiaknak, a Kárpát-medencében a honfoglalás után feudálisztikus jegyeket tartalmazó, főképp keleti jellegű, a szeppei államokra és az avar államra épülő és főképp ezek hagyományait felhasználó, hasznosító államszervezetet hoztak létre megfelelő törvényekkel, szokásokkal, szertartásokkal, vezetői renddel, birodalmi méretű hatásokkal. Olyan erővel, amit az akkori államok respektáltak, elismertek, amitől félttek, félelmüket adóval váltották meg, diplomáciailag kapcsolatot tartottak az ősi állammal, elismerték vezetőit, azokat fogadták az udvarokban, és a Bizánci Birodalom császárai egyes magyar vezetőket a legnagyobb kitüntetésekkel igyekeztek megnyerni...

Történelmünk tudatos meghamisításának tartom, népünk félrevezetésének mindazt, amit a hivatalos történetírás a magyar nép átszervezéséről, az állammá szerveződéséről, a feudális rendbe történő átalakulásáról úgy állít, mintha előzőleg a magyarság nem élt volna a kornak megfelelő civilizációs állapotban, mintha elmaradottabb lett volna környezeténél, mintha önállóan képtelen lett volna önmagát, környezetét irányítani, képtelen lett volna önállóan államot alkotni, erre csak idegenek segítségével volt képes.

Elfogadva, tisztelve Géza fejedelem és István király óriási alkotását, elismerve érdemeiket, állítom, hogy az elődök érdemeiről, valós teljesítményeiről, azokról a fontos változásokról, elsősorban belső, saját fejlődésből következő átalakulásról bűnös cselekedet, ha hallgatunk. Márpedig ősi államszervezetünknek, hatékonyságának, létezésének bizonyítékai tagadhatatlanok, állami létünk nem ezer éves hagyományokra támaszkodik, hanem sokkal ősbibbekre, és ezeket kimutatni történetírásunk legfontosabb feladatának tartom. Állítom, hogy Somogyban olyan kutatások folynak jelenleg, amelyek fontos tényekkel bizonyították és bizonyítják majd ősi államszervezetünk létét, népünk civilizáltságának olyan fokát, ami egyáltalán nem volt semmivel alábbvaló, mint az akkori kor Európájáé.

Az István előtti magyar államszervezet létét birodalmi méretű hatás, erő, teljesítmények bizonyítják. A kárpát-medencei terjeszkedésen, szerveződésen túl a katonai, diplomáciai, gazdasági, kereskedelmi kapcsolataink hatása kiterjedt, érvényesült minden irányba, és erről Európa írástudói, a különféle források tanúskodnak. (Kijevi, bizánci, arab, nyugati, sőt viking, északi kapcsolatokra is vannak ma már bizonyítékaink.) A forrásokon kívül bőséggel vannak régészeti és egyéb bizonyítékaink. A krónikák, hagyományok is tanúsítják ősi államunkat, bizonyítják vezetőink létét, az uralkodó dinasztia származását, megnevezik a legfontosabb vezetőik neveit, hírt adnak a fejedelmeinkről, fejedelmi rangokról, leírják a fejedelemmé választás szokásait, ősi jogrendünk legfőbb elemeit, a feudálisztikus hódoltatásokat, földosztásokat, uralmi, urodalmi rendünket, hírt adnak az első és későbbi országgyűlésekről, a dinasztikus hatalmi viszályokról, preventív háborúkról stb.

Az indogermán történetírás 19. századi mintáját követő hivatalos történetírásunknak sajnos a bizonyítékok, a tények nem voltak bizonyító erejűek. Sikerült teljes "győzelemre" vinni őstörténetünk finnugor elméletét, amely szerint rokonaink az északon és keleten élő, 5–6 milliónyi – a finnek és észtek kivételével – elmaradt, primitív viszonyok között élő népek. Ez a szemlélet állami rangra emelkedett. A finnugorisztika kapja a hivatalos támogatásokat, tankönyveinkben ez az elmélet kizárólagos, a többi kitagadott, említés sem történik róla. Úgy vélik, így nincs is más. A nyelvészet mint a történettudomány egyik segédtudománya uralkodói szereppel diktált, kerestette őshazáink helyét, ahol valamikor a finnugor népek együtt éltek, de valamiért szétszéledtek különféle irányban. Igaz, hogy a mintaként használt indogermán elmélet az idők folyamán átalakult, feladta az ősnép, őshaza teóriáját, nálunk azonban ez szinte meg sem érintette a hivatalos és hivatásos történetírás nagyjait. Akik pedig krónikáink, a régészet, az antropológia, az orvostudomány egyéb eredményei, a néprajz, a különféle források, a különféle segédtudományok alapján mást állítottak, kizárták intézményekből, nem jutottak megfelelő publikációs lehetőségekhez, egzisztenciákhoz, különféle mellőzésben, ellehetetlenedésben volt részükhöz. Csak rendkívüli erővel, szinte kerülő utakon, kapcsolatok segítségével sikerült László Gyulának és követőinek réseket nyitni, utat adni annak a gondolatnak, hogy másképp is lehetséges volt valami, mint amit az érvényes hatalom állít, megkíván.

Nem kívánjuk a nyelvészet eredményeit, a finnugor nyelvészeti kutatásokat lebecsülni, a teljesítményeket értékteleníteni. Azt sem kívánjuk tagadni, hogy lehetséges a nyelvrokonság mellett bizonyos antropológiai, faji és egyéb rokonság a kultúrában is. Tény, hogy a nyelven kívül a finnugor rokonságot egyik segédtudomány sem bizonyítja perdöntően. Annál inkább más népekkel való rokonságunkat! Csak meg kell nézni iskolában, bárhol az arcokat, és a jellegzetességek alapján kiválogathatjuk a törökös, iráni, turáni jellegzetességű gyerekeket, felnőtteket, a mongolos jellegű arcokat, a mediterrán jegyeket viselőket stb. Nincs nép, amelynek nagyobb lenne a rokonsága, mint nekünk. A török népek, iráni népek emlékezetében szinte a mai napig él a rokonság tudata irányunkban, a kínai ujguroknál ugyanúgy, mint a Turáni Alföld türkjeiben, sőt még a távoli Japánban is!

"Európába menetelve" ismét tagadni kell a keleti, orientalista jellegű kapcsolatainkat, az ősi keleti kultúrával kapcsolatos értékeinket, hagyományainkat? Ezek koloncok lennének rajtunk az Európába tartó úton? Aligha. Legfeljebb akkor, ha szélsőségre nyomják, űzik, szorítják őstörténetünk ezen ágának képviselőit. Ez a veszély létezik.

Somogyban remélhetően a túlzásokat sikerült és sikerül elkerülni, és utat kap őstörténetünk tudományos tényeken, bizonyítékokon alapuló kutatása, és sikerül olyan bizonyítékokat feltárni a "sötét" X. századról, aminek fényében kiderül, milyen jelentős személyiségek alakították népünk történetét, gazdálkodását, kultúráját, államszervezetét. E kutatás legfőbb területe a régészet és a hozzátartozó többi tudományág segítségével várható, ezektől kaphatja történetírásunk azokat a bizonyítékokat, amelyek településeinkre, települési szerkezetekre, lakásokra, életmódra, kereskedelmi, gazdasági kapcsolatokra, a szervezeti rendre, uralmi rendre, az államszervezetre, kultúrára, civilizáltságra adnak bizonyítékokat. Rendkívül fontosnak tartom az ősi várak, főképp földvárak kutatását, ősi településeink, falvaink, városaink megkeresését, bizonyos lokalizálását, történeti topográfiai felmérését és rögzítését, és a már ismert és kutatott területek további ásatását, vizsgálatát.

A várkutatások sok meglepetést tartogatnak. Ugyanígy az avar és magyar temetők ásatásai, vizsgálatai! Különösen izgalmas kérdés az avar–magyar átmenet tudományos bizonyítása a magyar etnogenezis meghatározása érdekében. Erre az átmenetre sok somogyi ásatásnál lehet kutatómunkát végezni, és bizonyára, ha megkeressük, megismerjük a patakok mellett ma még ismeretlen, legfeljebb dűlőnevekkel jelzett, oklevelekkel is azonosítható, bizonyítható ősi településeinket, akkor elképzelhető frontáttörés, jelentős mennyiségű igazolás és cáfolás a feltételezésekre, hipotézisekre, amelyeket írásos források, összefüggések, különféle tények alapján vallunk, sajnos sokszor csak hiszünk és képzelünk. Amíg nem történik meg régészeti értékeink számbavétele a megyében, nem járjuk be a dűlőket, nem vesszük számba legalább a felszínen lévő leleteket, nem próbáljuk rekonstruálni a még meglévő földutak, természeti viszonyok számbavételével a lehetséges ősi utakat, nem próbáljuk rekonstruálni a hajdani természeti viszonyokat, életlehetőségeket, addig a múltra nem tudunk visszakövetkeztetni, helyes ítéleteket hozni. Wosinszky Mór a múlt században Tolnában példát mutatott egy régió korszerű kutatására. Szerepét intézményeknek, társadalmi szervezeteknek kellene átvennie, addig, amíg nem késő! A pusztulás és a pusztítás ugyanis katasztrofális!

Történettudományunk minden valamirevaló illetékese tudja, hogy Somogy őstörténete nagy titkok hordozója. Egyik történész-találkozón Fodor István, az egyik legilletékesebb intézmény vezetője, tette fel a kérdést, vajon miért vannak Somogyban a vezéri, hercegi helynevek. Mire bizonyíték a létük? Választ természetesen ő sem adott, mint ahogy más sem. Még senki nem kutatta, mi van e helynevek környékén a földben. A helynevek kutatása, etimológiája ugyanolyan fontos lenne, mint a szálláshelyek bizonyítékainak régészeti megismerése, a feltárások és vizsgálatok végzése. Somogyban a történeti forrásokból is ismert fejedelmi, hercegi nevek közül megtalálható Jutas, Fajsz, Taksony, Kál, Bogát, Koppány, Szerénd, Sur, Lél helyneve. A helynevek közelében ősi földvárak, régészetiileg is feltárható, vizsgálható települési nyomok, különféle bizonyítékok találhatók – ha keressük őket, tudjuk, hogy hol és hogyan, mit kell keresni. Sajnos a helyi értelmiség, a lakosok nincsenek tisztában azzal, hogy lakóhelyeiken milyen jelentős régészeti értékek vannak, mennyi rejtett ismeret van a talpuk alatt, a szántóföldjeikben. Olyan értékek mennek tönkre a szántókon a különféle földmunkák alkalmával, amik pótolhatatlanok. Környezetemben is így volt, így van ez. Számítalan helyen pusztultak el ősi temetők, vaskohászati telephelyek, műhelyek, települések nyomai stb. (Somogyvár környékén, Vityán, Bogáton, Fajszon, Jádon, Vámoson stb.) Vityán a gyömolcsös rigolározása közben a Deseda forrásvidékén egy nagy bronzkori települést, egy avar–magyar települést forgattak fel vaskohászati telepeivel együtt. Csak a széttördelt romok darabjaiból következtethettem vissza a pusztításra. Ugyanígy pusztítást tapasztaltam a somodori, büi vaskohászati telepeken és Bogát közelében Korpadombon, Vámos mellett a hajdani Tepej falu helyén, de szomorú tapasztalataim vannak működési helyemen, Jádon is. Évtizedekre volt szükségem, mire elértem, hogy falumból és környékemről is jelezzék, ha találnak valamit. Így ma már hoznak számomra cserepeket, vassalakat, csontokat, és felhívják a figyelmemet a különféle rendellenességekre a szántókon, építkezések földmunkái alkalmával. Így bukkantunk Somogyjádón a hajdani Jádalbéri falu közelében egy honfoglalás kori temetőre, melyen a leletmentő ásatás nyilas harcosokat, egy honfoglalás kori temető létezését bizonyította ezüst ékszerekkel. Vajon Bogát fejedelem katonái nyugszanak a még csak részben feltárt temetőben? Ott volt a temető halottainak települése, ahol megtaláltuk a hajdani Jádalbéri falu templomát és a település középkori létezésének bizonyítékait, téglákat, paticsokat, cserepeket, csontokat stb. Jellemző, hogy a temetőből kiforgatott csontvázakat még 25 évvel ezelőtt egy szakszerűtlen ásatáskor kommunista mártírok csontvázaként próbálták értelmezni, mivel a sírokban nem voltak mellékletek, és mivel a pártszékházba jelentették a csontvázak felszínre kerülését, és levéltáros végeztette az ásatást. Évekkel később tudtam meg, mi történt itt, és később lokalizáltam az ősi falu helyét, megkeresve az ősi forrásokat, majd fokozatosan megfigyeltem a szántásokon a felszínre kerülő leleteket. Érdekes megfigyelésre volt módom. A középkori templom és temető helyén az eke 12–13. századi cseréptípusokat vetett a felszínre. Ez talán azt igazolja, hogy a tatárjárás előtt volt a templom és temető helyén település. Elpusztítása után a régi falu helyére épült a templom, és ide temetkeztek. A középkori, későbbi falu ettől északnyugatra épült, mintegy 10–12 hektár nagyságú területre.

Kutatás közben, szinte véletlenül találtam rá azokra a bizonyítékokra, amik talán a hajdani fejedelmek somogyi uralmára bizonyítékokat adnak, és lényegében adtak. Megtaláltam az ősi avar és magyar vaskohászat somogyi telephelyeit.

Amely népek a fémek termelésében, felhasználásában előnyöket élveztek, legtöbbet és legjobbat tudtak termelni, azok a gazdaságban és a hadászatban egyaránt sikereket érthettek el. Így volt ez a történelem folyamán mindig, napjainkig. Így volt ez a honfoglalás korában is. Minden birodalom, államszerveződés léte attól függött, hogy hatalmának biztosításához rendelkezé-

sére áll-e elegendő fém, ezek közül is sokáig megkülönböztetett fontosságú volt a vas. Nem véletlen, hogy az arabok hódításának egyik velejárója a damaszkuszi acél, és a vikingek kardja a svédek birodalmi törekvéseit igazolja, vastermelésük nélkül nem tudták volna a hajókat sem elkészíteni, egyéb eszközeikhez is nélkülözhetetlenül szükséges volt a vas. A kijevei kovácsműhelyek a 9–10. században magyar és viking műhelyek voltak. Mit tanultak a vikingek tőlünk, és mit mi tőlük? Ezt még nemigen vizsgálta senki, a viking vastermelés és a magyar kohászat összehasonlítása még várat magára. Jó lenne megismerni a kijevei kohókat is. Szükséges lenne Kazária vastermelésének vizsgálata, hisz a párhuzamok, azonosságok, különbségek a legfőbb bizonyítékai lehetnek magyar és kazár együttműködésnek.

Kutatásom kezdete előtt a magyar történettudomány két nagy vaskohászati telep-rendszert, termelő rendszert ismert és határozott meg. Egyiket Nyugat-Magyarországon Kőszeg, Sopron körül, a másikat Gömörben. Ezek kutatottsága viszonylag jó, a kohótípusokat, a használatuk idejét itt határozták meg, főképp Nováki Gyula és Heckenast Gusztáv, majd Gömöri János.

Vassalakot Somogyban Kötcsén, majd Zamárdiban találtak. Tudok arról, hogy Segesd határában találtak ősi kovácsműhelyt, és arról azt állították: római kori. Sajnos e műhely eltűnt, bizonyítékait hiába keresem. A kötcsi salakokat vizsgálták, de nem mertek, nem tudtak magyar kapcsolatokra bizonyító tényeket találni. A zamárdi ásatással Gömöri János bizonyította, hogy a vaskohászatot e területen avarok végezték. Ez azért is valószínűsíthető, mert a közelben Európa legnagyobb avar temetőjét tárja fel Bárdos Edit. Magyar, illetve honfoglalás kori kohókat, temetőket még nem tártak fel itt sem, máshol sem.

Mivel én a vezéri helynevek környékét kutattam, feltételeztem, hogy a vastermelés bizonyításával igazolni tudom a fejedelmek, hercegek itteni hatalmi központjait, hisz a vastermelőkre, ezek szaktudására minden hatalmat igénylőnek és gyakorlónak egyaránt szüksége volt a decentralizált, központilag viszonylag lazán kézben tartott államszervezetben. A honfoglalás után Árpád államában a többi vezérő vagy főfejedelem irányítása, elsőbbségének elismerése, primátusa mellett fejedelmek, urak szerveztek meg egy-egy régiót. Ezek a földet Anonymus és a magyar krónikák, hagyományok szerint Árpádtól kapták a pusztaszeri, pontosabban szeri országgyűlésen. Az első földbirtokot szerzett magyarok, az uralkodó réteg a honfoglalás érdekéért osztozkodott Szeren. Birtoklására ez volt a hivatkozási alap évezredekig. A vezető réteg ezt nem feledte. Ezt írta meg Anonymus, amikor István intézkedései, az államszervezet decentralizálásának megszüntetésekor az ősi, a legnagyobb földosztás élvezői veszélybe kerültek. A trónviszályok, "pogánylázadások" legfőbb oka az ősi tulajdonosok veszélyeztetése volt. Félték attól, hogy a föld idegenek kezébe, idegen lovagok, szerzetesrendek, egyházi vezetők kezébe kerül. Az ősgeszta, amelyet Anonymus írt, ezért íródott a XI. században. Ez bizonyította Árpád feudálisztikus jellegű földosztását, ősi államszervezetünk szervezését, létezésének decentralizált formáját.

A főfejedelem Árpád, a helynevek tanúsága szerint, a Duna mellett szervezte meg fejedelmi államát, udvara, Buda és a Pécs közelében lévő Árpád nevű település, szállásterület között ingázott, miközben a szolgáltató falvak élélméit és egyéb javait, feleslegeit felhasználta. Ebben az országban bíraskodott a fejedelem, és tisztviselőivel intézte uruszága, urodalma ügyeit. Országát nem egyedül vezette, hanem udvara segítségével, nyilván volt étektfogója, bírja, kincstárnoka, fővadásza, főlovásza, főszakácsa stb. Ezt a krónikák is bizonyítják. Lényegében hasonlóképp lehetett a többi fejedelmi, hercegi országban (uruszágbán) is, hisz így lehetett gyorsan, felelősen központi irányítással, de a régiókat önálló felelősséggel és tulajdonlással szervezni. Az érdekek ezt igényelték, és a lehetőségek ezt biztosították a leghatékonyabban.

A főfejedelem központi erejét talán nem is fejedelmi államának ereje biztosította leginkább, hanem az, hogy hozzá tartoztak az ún. hercegi vagy másképp nevezve dukátusi országok, ahol a "trónörökös" hercegek, duxok tanulták, gyakorolták a vezetést. Ilyen ország volt a nyitrai és a bihari, valamint a század második felében, főképp Koppány idején, bizonyíthatóan Somogyország. Ezt a helynevek alapján főképp Györffy György bizonyította.

Vajon régészetiileg mivel lehetne ezeknek az országoknak a létezését, hatalmi mechanizmusát leginkább igazolni? Kétségtelenül fontosnak tartom a várak kutatását. A legfontosabb bizonyítékokat a vastermelés, vaskohászat adhatja, ennek vizsgálata, mert itt tudományos kormeghatározás történhet több módszerrel, szinte évtizednyi pontossággal! Ha a helynevek és a vastermelés közti összefüggést bizonyítani lehet, ha megtaláljuk az ősi harcosok temetőit, a szálláshely bizonyítékait, akkor páratlan igazolásra leszünk képesek.

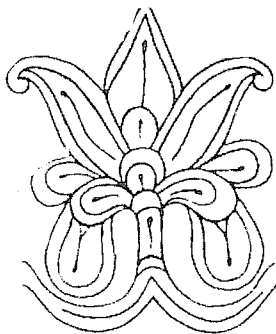
Ezt gondoltam, amikor 1988-ban megtaláltam Bogát fejedelem helyneve közelében, Tepej és Gyümölcsény, elhagyott és elpusztult középkori falvak határában először a vassalakot, majd a vastermelés, kohászkodás egyéb bizonyítékait, aminek alapján szondázató ásatást végzett a területen, közreműködésünkkel, Költő László. Amikor a televízióknak, sajtónak bemutattuk a feltárt kohókat, amikor erről írtam tanulmányt, feltételezéseimet még csak kevés bizonyítékkal tudtam alátámasztani. Terepjárással egyre több ősi vastermelő telephelyet találtunk, feltűnően az ősi hatalmi központokban, a fejedelmi helynevek, nemzetségfői, bői központok közvetlen közelében. A legfontosabb bizonyítékokat máig Bogát fejedelmi helyneve körzetében találtam, mintegy 15 helyen. Elmentem a Rinya menti Bogát helynévhez, és a folyó közelében, a Vasszaros táblában megtaláltam ugyancsak a bizonyítékokat. Kutatni kezdtem Fajsz fejedelmi helynév környékén. A szerencse segített. A Korotnai-patak melletti erdőben találtam egy páratlanul fontos telepre. Mivel itt a felszín bolygatatlan volt, remélhettem, hogy ép kohót is találni fogunk. Feltételezéseimet Gömöri János, a kitűnő kutató ásatással bizonyította, majd Márton Péter megadta a kormeghatározást mindegyik ásatásra. (Sem a kilencediknél fiatalabbak, sem a tizediknél sokkal idősebbek nem lehetnek a kohók!) Gömöri János elvégezte a szakmai elemzéseket, összehasonlításokat, és megállapította lényegében ugyanazt, amit a mérési eredmények mondtak: itt olyan kohók vannak, amik 950 körül szűnhettek meg, átmeneti jellegűek.

Amikor az ásatások megtörténtek és az első eredményeket megtudtam, figyelmem a többi fejedelmi országra, dukátusi országra irányult. Vajon mit mutatnak ott a helynevek? A vezéri neveket Györffy György kimutatta itt, de mi van a vastermeléssel kapcsolatban? Vannak-e vastermeléssel kapcsolatos szolgáltató falvak itt is? A két nagy vastermelő központban ezeket is kimutatták már, de a többi hajdani uruszágbán (országban) nem. Pedig szinte mindegyikben ott vannak! (Vasas, Vasad, Tömörd, Tömörke, Verő, Vergamás, Gamás, Zselic, Rudnok stb.) Kimutatták, hogy a két vastermelő központban ott volt a Vashegy név is. Nem nézték, nem vizsgálták, hogy másik hajdani országban lehetett-e ilyen. Kiderült, hogy a volt Árpád helyneve közelében a Mecsekben, és van Kál helyneve közelében a Balaton mellett (Vonyarcvashegy). A legfeltűnőbb az volt, hogy Nyugat-Magyarországon a vastermelő központban, a feltárt kohászati telepek központjában ott van minden hajdani harka neve (Tétény, Harka,

Kál, Bogát, Bulcsu). Ez egyértelműen igazolja, hogy a harkák hajdani hatalmához ez a vastermelő szervezet adta a vasat! Bulcsu bukásával ez a szervezet Taksony fejedelmé és utódaié lett. A központosítás esélye ezzel megnő, a harkák kiesnek a hatalmi vetélkedésből.

Somogyország ősi helynevei közt nincs honfoglaló vezér neve. Feltűnő azonban egy név, helynév: Somodor. Ez még a 13. században Sumudur volt, így írták. E névben benne van a Somod név és az úr fejedelmi méltóság másik magyar neve. Ugyanúgy, mint az Örsur névben. Vajon a vaskohászattal lehet-e igazolni e fejedelmi, úri szálláshely létét Somodorban, vajon nem erről a személyről nevezték el Somodországnak, későbbi nevén Somogyországnak ezt a tájat? Somodorpusztán, a Somodori-patak két oldalánál három vaskohászati telephelyet találtam. Vizsgálata még nem történt meg. Találtam vassalakot a Bű nemzetségi központban, két vaskohászati telepet is lokalizáltam. Dershidánál, Vityán, Gamáson, a hajdani Alberti falunál és másutt 25 helyen találtam ősi vastermelésre bizonyítékokat. Ennek alapján állíthatjuk, hogy Somogyország ősi államunk egyik országa volt, kezdetben valószínűleg fejedelmi állam. A helynevek szerint kezdetben a harkák is birtokolták, valamilyen módon megszerezték, uralták. Kál, Bogát, Bulcsu, de az Árpád-fiak a keleti részen, majd az egész területen 955-ben urakká váltak, és ettől kezdve egyértelműen dukátusi ország. Lehetséges, hogy Fajsz innét vált főfejedelemmé, de talán Taksony is. Helyneveik itt találhatók. Két helyen található Zerind neve, és sok helyen Koppányé. Ők mind Árpád leszármazottai. Feltételezhető, hogy Koppány Somogyból kiindulva ugyanúgy akarta a szeniorátusi jogrend szerint megszerezni a főfejedelmi hatalmat, mint elődei, Fajsz és Taksony. Neki azonban nem sikerült, mert Istváné volt a nagyobb és több vastermelő központ, a somogyi ekkor már nem lehetett nagyon jelentős.

Ha módunk, lehetőségünk lesz megkeresni az ősi vastermelő helyeket, telepeket, településeket, temetőket és ezeket feltárathatjuk, akkor az ősi Somogyországról sokkal többet megtudhatunk. Fontos lenne a vezéri helynevek környékének kutatása mellett a hajdani szolgáltató falvak, törzsnevű falvak környékének bejárása, kutatása. Ehhez kutatási programra, tervszerűségre, a múzeumi, állami szervezés mellett társadalmi szerveződésre, védelemre, feltárássra is szükség lenne. Reménykedjünk.

SZEKERES ISTVÁN

(Budakalász)

ŐSTÖRTÉNETÜNK ÍRÁSJELEKBEN

Egy kutatás módszerének eszközzrendszere

Diákkoromban feltűnt már a történelemtudomány bizonytalansága népünk régmúltjával kapcsolatban. Különösen arról az időszakról, melyről írott források nem maradtak fenn, így nem tudják azonosítani a történelem régi színpadán az ott szereplők között.

De még más problémák is vannak. Mondáinkat szelektíven átmagyarázva, vagy teljes mértékben kizárják belőle, mint "tudós kitalálásokat". Végül, ami marad – az hipotézisek láncolatából áll és tényként elfogadott feltevésekből.

Egyetlenegy fix pont van: a nyelv. Népünk beszélt nyelve.

Valóban: a nyelv – minden. Egy nép által beszélt nyelv – a legfontosabb azonosítója, hosszú közösségi létének meghatározó terméke, népteremtő erő. Gondolkodni, álmodni (legszebben) anyanyelven lehet. Anyanyelvén lesz természetes módon az egyén része népének, ősei teremtettségének végakarátának.

Régészeti kultúrák – ha közvetlenül nem köthetők ismert nyelvű népekhez – csak növelik a régmúlt bizonytalanságait. Edénycserepek és más használati eszközök nem tudnak egykori gazdáik nyelvén megszólalni. Fokozottan igaz ez az eurázsiai szteppék népeinek hagyatékára.

Kordivatok és kultúrák, nyelvek átfedései és rétegződései fedik a még mélyebb rétegeket időben és térben. A tisztábban látható felszín: a közelmúlt bő ezredév.

Azt hiszem, nagy hiba volna e közelmúlt népességi és nyelvi adatait visszavetíteni a régebbi évezredek mélységének rétegeire, és valahogy úgy rekonstruálni a régmúltat – földrajzi térségekben és időben.

Új módon, új nyelvi eszközökkel szükséges behatolni a történelem rétegei alá, és ezen új adatok alapján "be kell tájolni a múltat", annak régi helyszíneivel, nyelvünk használatának bizonyítékaival.

Mikor diákként megismertem a székely rovásírás nikolsburgi jelrendszerét, felöltött bennem a gondolat: csak követni kell e jeleket létrehozásuk helyszínére, és meg kell fejteni eredeti jelentésüket. Alapvető írástörténeti ismeretekkel már rendelkeztem, és a nikolsburgi ábécé jelei egy részének erős képsége azt súgta: ez nem lehet átvétel! Ez egy eredeti módon, képrásjelekből létrejött jelrendszer. Csak követni kell, s elvezet egy régebbi hazába. Mert szerencsések azok a népek, melyek múltjába írásjelek – mint elszórt mesebeli fehér kavicsok –, a kultúra ősi útjelzői vezetnek.

Minél tisztázatlanabb és bonyolultabb egy nép őstörténete, annál rendhagyóbb, csak merőben új és szokatlan módszerekkel lehetséges az évezredek homályába veszett régmúlt feltárása.

Az írott történeti forrásokat már feldolgozták. Továbblépni csak új nyelvi adatokkal lehetséges. Csak a nyelvi adat az, mely vitathatatlanul azonosít egy népet: egy nyelv bizonyítható jelenléte egy adott történelmi korszakban és földrajzi térségben.

A személynevekben tükröződő nyelv – miként a rangokban és a szervezethez elnevezéseiben megjelenő nyelv is – hosszú ideig tartó, más nyelvű szomszédság és a folytonos keveredés, a más kultúrkörbe tagozódás kérdése. A nomád népek életmódjának legfontosabb ismérve: a végleges helyhez nem kötöttség. A területek birtoklását a mindenkor erőviszonyok határozzák meg. A szövetségi, az alá- és fölérendeltség és egyéb uralmi struktúrák alakítják. A történelem helyszínei is akként változnak.

Az írásjelek, ha eredeti írás jelei – nem sokadfokú átvételek –, hangértékeikben őrzik eredeti jelentésük akrofóniáit és nyelvünk hangrendszerének korabeli helyzetét, bekövetkezett változásait. Nyelvet bizonyítanak.

1988 januárjában Vékony Gábor "Késő népvándorlás kori rovásfeliratok a Kárpát-medencében" c. könyvét tanulmányoztam. A feliratok megfejtésén túl egyre inkább az avar kori írás jelrendszere kezdett érdekelni, jeltörténeti oldaláról. Erősödött bennem – mások véleményével szemben – az a felismerés, hogy a nikolsburgi jelrendszer a régebbi, az archaikusabb. Sokkal több benne a képiesebb jel, a képjel – így e jelrendszer (és a székely rovásírás) az avar kori írás jeleiből bizony nem származhat. Az avar kori írásjelek már kevésbé képiesek, vonalasabb jellegűek, bár a jelek egy része azonos a nikolsburgi jelrendszerrel. A fejlődés mindig a képiesből a vonalas felé, a jelek sematikus egyszerűsödése, a könnyebben róható, írható jelek irányába tart. Megfigyelhető ez a kínai írásban (és minden képrásban), de a székely rovásírásban is, ahogy a legképiesebb jelek (melyek képszerű rajzuk folytán sok vonalból állnak) fokozatosan egyszerűbbre cserélődnek. Az egyszerűből a bonyolultabb felé, a vonalasabb jellegből a képszerűség, a a képiesség irányába – soha!

Ezért visszatértem a figyelmem a nikolsburgi jelrendszerre. Feltámadt ifjúkori elképzelésem: meg kellene próbálni e "képiesebb" írás forrásvidékét felkutatni, feltárni – megfejteni a jelek eredeti jelentését; meg kellene ismerkednem jeltörténetével, más írásokkal való kapcsolataival, és segítségével felfedni régmúltunkból annyit, amennyit csak lehetséges. Az avar kori írás (kutatása) csak utána jöhet. Felmértem, hogy az lényegesen összetettebb és bonyolultabb feladat. Nem nélkülözheti a nikolsburgi jelrendszer feltárásával megszerezhető adatokat.

A magyar írástörténet-kutatás – de elmondható ez a német és más nyelvű írástörténeti munkákról is – többnyire a formai hasonlóságok és a hangértékek összevetéséből, hasonlításokból áll. Például: X jel hasonlít Y jelre, tehát (végső soron) abból származtatható. Valamint formai jellegek származtatásából.

Az egyetemes írástörténet túlságosan Közel-Kelet- és európai szemléletű. A némileg perifériálisnak tekintett eurázsiai szteppék népek írástörténetének vonulatával komolyabban, elmélyültebben eddig senki nem foglalkozott. Létrejöttének önállóan sajátos volta szinte fel sem merült, egy-egy szaktekintély régebbi állásfoglalására való hivatkozás ma is meghatározó.

Igy alakulhattak ki olyan "eredmények", hogy az ótörök s a véle rokonságban lévő székely rovásírás is végső soron az arameus írás távoli származéka.

Nos, a jelek hasonlósága vagy azonossága eredeti jelentésük feltárása nélkül csak annyit jelent, hogy hasonlóak vagy azonosak. Semmi más következtetést kellő bizonyítékok híján – eredeti írások esetén – levonni nem szabad, mert tévútra visz. A már eredeti jelentésüket veszített írásjelek sokad fokú átvételével létrejött írások pedig kutatási célokra csak korlátozottan, vagy szinte teljesen alkalmatlanok.

Problémám konkrétan az is a székely rovásírást eddig kutatók módszerével kapcsolatban, hogy nem mindig az archaikus nikolsburgi jelrendszert vették kutatási alapul, hanem egy későbbi vagy tetszőleges jelrendszert, melyben a legképiesebb jelek és más jellegzetes jelei a nikolsburgi jeleknek már nincsenek jelen. Pedig a nikolsburgi a legarchaikusabb, legrégebbi jelrendszere a székely rovásírásnak, ezért – szerintem – megkerülhetetlen!

Egy eredeti írás jele mindig valaminek a rajza, rajzban való megjelenítése. A sokad fokú átvételek – ahol az eredeti jelentés már nincs jelen, csak a forma, a formai hasonlóság – elmélyült kutatásra azért alkalmatlanok, mert "nyelvi eredményeket" nem lehet velük elérni, mivel ilyen "tartalmuk" már nincs, így a történeti igazság felmutatásához már nem lehet semmi közük. Egymáshoz is csak annyi, mint két egyforma kanálnak – bár az egyikkel Braziliában, a másikkal pedig nálunk étkeznek. Az egyetemes írástörténet igen sok írásában azonos vagy egymáshoz nagyon hasonló jelekkel találkozunk, bár nyilvánvaló: döntő többségükben nincs és nem is volt közük egymáshoz.

Az írástörténeti rokonság kapcsolatai, bár igen sokrétűek, mégis jól feltárhatók, mivel alapvetően a szomszédos vagy közös földrajzi térség és az ebből fakadó egymáshoz hasonlult kultúrkör az alapjuk, ahol a népek és a kultúrák érintkezésben vannak a történelem egy bizonyos – írástörténeti szempontból "fogékony" – szakaszában. Ezért a legfontosabb ősvallási, kozmológiai és kozmogóniai felfogások azonosak vagy hasonlóak, a korabeli életmód anyagi és szellemi világában is közös érintkezési pontok vannak.

Tehát igen sok a hasonlóság, melyek írástörténeti szempontból is kifejezésre jutnak. Az írásjelek átvételei többnyire elsőfokúak, azaz a formai azonosságon kívül jelentésükben is azonosak. E kettő a közvetlen írástörténeti rokonság legfontosabb ismérve, ha teljes egységben jelentkeznek.

Az írástörténet-kutató munkája akkor igazán eredményes, ha minél több írásjelnek a teljes kapcsolatrendszerét fel tudja tárni, történészként pedig e kapcsolatrendszerből nyelvi azonosításon alapuló, eleddig bizonyíthatatlan történelmi azonosításokat, meghatározásokat képes elvégezni. A módszer tömör lényege ebben van.

A többi már technikai eszközrendszerének minden aprólékos részletre kiható, nyelvtörténeti segédlettel történő alkalmazása, mely az egyetemes írástörténet feltárt törvényszerűségeire és szabályaira épül. Nagyon fontos az aprólékosság. A valóságos igazság bizonyítékai sokszor a jelentéktelennek tűnő részletekben vannak.

A nyelvtudomány és az írástörténet eredményei nem állhatnak egymással ellentétben, mivel az írástörténet a nyelv – eredeti írás esetén – írásjelekben történő hű tükröződése. Írástörténeti eredményekből ezért olykor mással, máshogy nem igazolható szótörténeti, etimológiai megállapítások is tehetők.

Az eredeti írás jele: anyanyelven megnevezett rajza (sémája) tárgyakkal és gondolati dolgoknak. Tehát az eredeti írás jele mindig képirásjel, piktogram, mely később többnyire akrofóniás (szókezdő) hangértékkel került át a szótag- vagy betűírássá alakult jelrendszerbe.

Tehát – elsőfokú átvételeknél – két különböző nyelvű rokon írás eredetileg azonos jelentésű és formájú jele különböző akrofóniákat, hangértékeket kell, hogy jelentsen, mivel rendkívül kicsi a "nyelvi–matematikai" lehetősége annak, hogy két különböző nyelven azonos legyen a kezdőhangja egy tárgynak vagy fogalomnak.

Az azonos hangértékkel való átvétel már egy másfajta, "minősített" eset, amikor egyéb összefüggések érhetők tetten. Például mindkét nép esetében különleges és fontos jelentése van egy jelalkotó fogalomnak történelmük egy (írástörténeti szempontból alapvető) korszakában. Így az átvevő a másik nép bizonyos fogalmait is átveszi vendég- vagy jövevényszó, változatlan nyelvi formában. Később esetleg már ki is hullik a nyelvből, mert nincs rá már szükség, csak az írásjel őrzi hangértékében – nyelvi zárványként – az egykori eseményt.

Vagy: kétnyelvű a kultúra, ahol a nyelvi váltás már előrehaladott állapotban van; vagy csak az írást alkotó személy rendelkezik kétnyelvű kultúrával; stb.

De amennyiben a jelek összessége vagy igen nagy része azonos hangértékkel (akrofóniával) kerül átvételre, erősen feltételezhető, hogy az átvevő már nem ismerte a jelek jelentését, így az átvétel már formai és hangértéki alapokon történt. Akrofóniáról ekkor már nem beszélhetünk.

Az azonos jelentéssel történő átvétel a képirásokra jellemző és törvényszerű, vagy arra a sajátos állapotr, amikor eredeti jelentése a jelnek még nem felejtődött el. Képjelként is ismert még. A rendre azonos hangértéken történő átvétel pedig a betűírások jellemző sajátja, amikor a jel az átadónál is csak betű (vagy szótag) hangértéket jelent. Eredeti jelentését már egyáltalán nem ismerik.

Az azonos jelentésen történő átvételeknél tehát legalább az átadó írásnak képirásnak kell lenni, vagy ismerni kell még a jel eredeti jelentését, s így az átvevő saját nyelvének azonos jelentésű szava akrofóniájával eleve betűjelként veszi át a jelet. A jel rajza egyedi, de hangértéke az átvevő nyelvét jelöli.

Ezek igen fontos szabályok, melyeknek lényege az írások létrejöttének törvényszerűségeiből fakadva, aszerint érvényesülnek. Mivel jól felderíthetők, az átadások és átvételek irányai könnyen meghatározhatók.

A székely(-nek mondott) és a türk rovásírás kutatóinak munkásságában alapvetően hiányolom, hogy csak betűírásként, innen-onnan felhasználva, jelhasonlóságokon való átvételekkel próbálták igazolni létrejöttüknek írástörténeti forrásait. Arameus, szogd, görög stb. Csak formai hasonlóságokban történő átvételekben gondolkodtak, kombinálva egy sor feltevessel, melyeket szinte tényként vittek át a köztudatba, gépiesen alkalmazva a betűírásokra általában használatos módszert. Olykor pedig még a hasonlóan mondott jelek sem hasonlítanak igazán egymásra. Csak igen erős képzelőerővel lehet e származtatásokat alátámasztani, az eltérések miértjeire pedig soha választ nem kapunk.

Meg sem próbálták eredeti források felkutatásával feltárni ezen íráskor létrejöttének egyéb lehetőségeit! Az öntörvényűség nyelvi alapjain, a rokon íráskor azonos jeleinek azonos jelentésű "nyelvi keresztpróbaival" pedig végképp nem.

A kínai kultúrkör szomszédsága, közelsége mint írástörténeti rokonság mindkét írás esetében kézenfekvő lett volna. Igaz, ez így közvetlenül nekem sem jutott eszembe. Csak a "nyomok" vezettek oda. Persze, ehhez a székely írás esetében a hun–magyar azonosság "történelmi detronizációja" áttörhetetlen falat alkot. Pedig semmi nincs "bebizonyítva" a tudomány által, csak időlegesen és addig, amíg azt újabb, mélyebbre hatoló eredmények meg nem cáfolják.

Lépésről lépésre jutottam mind közelebb a bizonyosságig, minden új írástörténeti adat és írástörténeti összefüggés a hun–magyar nyelvi azonosságot erősítette, s a török nyelvű hunokat a "hunná lett török népekre" módosította. Folytatói lettek a hun hagyományoknak, nagy tömegekben olvadtak népünkbe, néprészeinkbe. Szinte eltörökösödtünk. De ez már végeredmény volt.

Az írástörténeti kutatás kezdetén csak írástörténeti problémák izgattak, hogy miként csináljam, mi legyen a módszerem.

A részben már ismert és felismert törvényszerűségekre és szabályokra alapozva gondoltam végig a teendőket, az alkalmazható módszer eszközrendszerét (mely menet közben az új felismerések által is tovább bővült), és az alábbiakban csoportosított "rendszerbe" állt össze.

1) Meg kell vizsgálnom a nikolsburgi jelrendszert, és a legképiesebb jelei (képjellei) közül ki kell választani néhányat. Majd egy olyan írástörténeti műben, melyben az íráskor kezdeteinek képjellei vannak összegyűjtve, meg kell vizsgálni: nem lehet-e fel benne valamelyik. Ha igen, akkor a többi "szondázó jel" jelenlétét is meg kell keresni ugyanabban az íráskultúrában, egyelőre csak a jelek formai azonosságában. Így megtudom, melyik "kultúrkörben" van keresnivalóm, mert azonos jelek megtalálása írástörténeti rokonságot is jelenthet, amennyiben a jeleknek egyező jelentései vannak vagy közös írástörténeti, jelalkotási forrásuk van.

Minél képiesebb, azaz bonyolultabb rajzú a jel, s e jel egy másik írásban is előfordul teljes vagy részleges azonosságban, annál biztosabban utalnak írástörténeti kapcsolatokra.

2) A továbbiakban egy-két olyan, a nyelvünkben akrofóniásan a jel jelentését "visszaigazoló" írásjelet kell felderíteni, melynek jelentését a rokon írásból ismerjük, így azt jóváhagyólag nyugtázza. Ezek után már nagy biztonsággal folytathatjuk munkánkat, mert az eredmény más jelek esetében is nagy biztonsággal várható, amennyiben vannak még azonos jelentésű írásjelek. Csak felkészültségünkön és szellemi adottságainkon múlik a hátralévő (nem kis) munka sikeres befejezése.

3) A siker érdekében meg kell ismerkedni a rokon írásban (és kultúrkörben) bevett és szokásos jelalkotási és egyéb módszerekkel. Fel kell tehát "öltözködni" e rokon kultúrkör alapvető és sajátos műveltségi és írástörténeti ismereteinek "ruházatába", hogy otthonosan tudjunk mozogni és tájékozódni benne. Lehetőleg minél magasabb fokon el kell sajátítani korai írástörténetét, illetve azon részét, mely munkánk sikerét befolyásolja, hogy a felmerülő írástörténeti problémákra (mint a vele azonos vagy rokon kultúrkörben) pontos, megalapozott feleleteket tudjunk adni. A premisszákból helytálló ítéleteket alkossunk.

4) Írásjeleink jelentésének hitelességét lehetőleg minél több "rokon írás" azonos jelének azonos jelentése összevetésével kell elvégezni. Fel kell tehát tártani a rokonítható íráskor jeltörténetét is. Az összevetés alapja betű- és szótagírás esetén az akrofónia.

Az igazság és a helyes eredmény nem állhat szemben nyelvtudományunk alapjaival, nyelvünk hangtörténetével. Amennyiben mégsem esik egybe, megfelelő bizonyítékokkal szükséges alátámasztani igazságunkat. Jelcikket kell írni minden jelről, hogy minden lényegeset a jeltörténetéről, jeltörténeti összefüggéseiről stb. el tudjunk mondani.

5) Vizsgálni kell a betűk hangértékének akrofóniás módon való létrejöttét, a szabályt erősítő kivétel(ek) sajátosságait. A jelek akrofóniái segítségével az írástörténeti kapcsolatok milyenségét az ótörök és a gót–germán íráskorral, a hun–germán érintkezések íráskultúrában is kimutatható mélységét.

6) Fel kell tártani és meg kell állapítani a jelek igazolható legrégebbi előfordulásait, az íráskultúrák terjedési irányait; milyen írástörténeti és történeti folyamatokat igazolnak "jelközelséggel"; a rendkívüli fontosságú uráli, lrbít-parti és az altaji sziklarajzokat mint a kínai írás előzményeinek jeltörténetileg igazolható összefüggéseit. Tehát az írásjelek (képjellek) történetét földrajzi térségekben, terjedésükben és fejlődésükben (változásaikban) kell megmutatni.

Mivel az írásjelek (képjellek) jelentéstartalmában a népek korabeli életmódja tükröződik, tartalmi anyagukból valós képet kapunk a jelrendszer által képviselt nép szellemi, anyagi, műveltségi – összefoglalva: történeti állapotáról. Az írásjelek (írásképek) tényfeltáró rajzai különlegesen egyedül bizonyítékai az érintett nép(ek) egykori életének.

7) Az írástörténeti kapcsolatok, a jelek akrofóniájában tükröződő nyelvünk hangtörténeti állapota segítségével meg kell határozni a nikolsburgi jelrendszer betűírassá alakulásának helyét és időpontját.

8) Az írástörténeti feltáró munka eredményei és bizonyítékai alapján népünk azonosítása elvégezhető; kialakulásának, létrejöttének régmúltú földrajzi helyszínei és történeti folyamatai meghatározhatók.

Mint látjuk, e módszer segítségével igen sok, eddig ismeretlen adatot lehet nyerni – mondhatnánk: visszanyerni –, felmutatva a történelem évezredeinek humuszából az egykor eleven folyamatok zajló (nyelvi) valóságát.

Régészet ez a javából! "Nyelvrégészet", melynek "alapbizonylata" a nyelveket hordozó írásjelek rendszere és történeti kapcsolatrendszere.

Összefoglalva nyugodtan leírhatjuk az alábbi definíciót: egy eredeti írás jelrendszere olyan különleges etno-régészeti és történeti adatrendszer (egyben), mely hűen tükrözi létrejöttének szellemi és egyéb körülményeit, s alkotó anyaga az egykor beszélt és "látható nyelv".

A "tekneus" jelcsalád

Az "ókínai teknősként" ismert piktogramból a nikolsburgi (székely) rovásírás-ábécé jeleinek mintegy harmada származik.

Az ősi kozmológiánkat megszemélyesítő teknős rajzának vonalaiból, a kozmológiai szemlélet, valamint a testtájak szerinti "feldarabolásával" olyan szóírás- (és fogalom-) jeleket hozott létre az alkotó, melyek e szemlélet rajzokban való megjelenítésével

teljesen új jeleket alkottak. E jelekből azután akrofóniával betű- (és szótag-)írás jött létre, így a használatban lévő egyéb jelek száma is csökkent. Később – írásrendszerünk más részeivel – alapul és mintául szolgált az ótörök íráshoz.

Hasonlóan jelentős szerepet tölt be a piktoqram a kínai írás és kultúra, de az ótörök írás történetében is.

Mindhárom írás szerves rokoni kapcsolatban van egymással, mely különösen közeli írásunk és a kínai írás között. Ez nemcsak az írásokban előforduló azonos jelentésű jelekben mint elsőfokú átvételekben, hanem a teknős piktoqramjából azonos technikai módon: "feldaraboló kivonatolással" alkotott jelekben testesül meg.

Korai írástörténeti emlékeink, amennyiben fennmaradtak fapálcikákon, esetleg csontokon az elmúlt évezredek után, úgy nagy valószínűséggel a korai kínai (Ku-wen és Yin) írástörténeti anyagból kell szakavatottan elkülöníteni. Mindenesetre a kínai írás történetében írásunk létének jelei szórványos jelkölcsonzések (átvételek) hatásaiban érzékelhetők. És akkor még a kínai írás létrejöttének folyamatáról nem is esett szó.

Az írástörténeti kutatás, a körülmények és összefüggések vizsgálata a nikolsburgi jelrendszer nyelvi alapokon történő feltárásával olyan nagyívű őstörténeti "gerincvonalat" igazol, merít fel az évezredekbe süllyedt homályból, melyre írott források részben nincsenek vagy azonosíthatatlanok, s amely magyarázatot ad a hun–magyar azonosság kérdésére, valamint arra, amit László Gyula így fogalmazott meg: "Egyébként is meggondolandó jelenségek merülnek fel Árpád magyarjainak régészeti leleteivel kapcsolatban. A Kárpát-medencében biztosan keltezhetők lóborral való temetkezéseik, és elegendő nyugati és arab érem van a sírjaikban ahhoz, hogy kormeghatározásuk biztos legyen. A történeti forrásokból éppen erre az időre értesülhetünk Árpád népének honfoglalásáról (a 9–10. század fordulója és első évtizedei). Tehát a történelem és a régészet egymást példázza. De mi történnék, ha nem volnának történeti forrásaink? Akkor a régész kénytelen megállapítani, hogy a népvándorlás végén megjelent a Kárpátok medencéjében egy kis lélekszámú nép (Árpád magyarjainak kicsinyek a temetői!), és ez szétszóródva a medence belsejében, hirtelen megszűnik és beolvad a nagy tömegű "halánték-karikásokba"! Szerencsénkre közbeszól a történelem, és megtudhatjuk, hogy a megszűnés oka a keresztény temetési szertartás, amely megtiltotta a pogány módra való temetkezést, s ezért "szegényednek" el hirtelen temetőink. Ám ismételjük meg: ha nem lennének történelmi adataink, akkor Árpád népe, gyorsan eltűnő, beolvadó, felszívódó népességgé, csak jelentéktelen közjáték lenne hazánk történelmében." (Az őshazától a Kárpátokig, 1985.)

Nem kerülte el a figyelmem Forrai Sándor észrevétele sem: "Valószínűbb az, hogy a magyarok más úton közvetlenebbül juthattak a rovásírás birtokába, mint a törökök." (Küskarácsontól Sülvester estig, 13. old.)

Az a gondolat erősödött meg bennem, hogy úgy próbálom megtalálni a nikolsburgi jelrendszer "forrását", hogy néhány igen képies, általam kiválasztott jelet teszek meg először kutatási alapcélként, szondázó útmutatóként, melyek szerencsés esetben megadják a további kutatás irányát, melyik kultúrában, hol van keresnivalóm.

Az alábbi jeleket választottam ki:

ew
(ü)

tprus
(tiprós?)

v
(u)

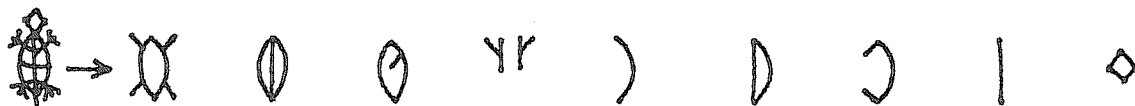
us
(s)

Az ü-t azért választottam, mert sajátos képirásjelet sejtettem forrásául, miként az es-nek is. Esetleg ugyanazt. A (tiprós?)-t azért, mert igen sajátos írásjel. Talán szóírásunk maradéka. Az u-t azért, mert egy hasonló formájú jel sokkal egyszerűbben véshető, kevesebb vonallal:

mégis ragaszkodtak a bonyolultabbhoz. De azért is, mert a germán rúnákba a gót rúnán át vezetett az útja. (Származékaival együtt "p" a hangértéke.) Előzménye Európában s a mediterránumban nincs. Mivel pedig a germán rúna a VII. század végétől nem használatos Közép-Európában, csak északon, joggal feltételeztem, hogy csak a székely rovásírásból kerülhetett át a germán írásokba – talán még a Kárpátoktól keletebbre lévő területeken. Az s-t azért, mert (az igen képies formán kívül) a nikolsburgi jelrendszerben us-ként van megadva a hangértéke, s úgy gondoltam, hogy az u nem ok nélkül került egyedülálló esetként az s elé.

Olyan írástörténeti könyvet kerestem, melyben írástörténeti kezdeteket, piktoqramokat sejtettem. Képirásjeleket. Így került elsőként a kezembe Th. W. Danzel: "Die Anfänge der Schrift" c. könyve (Leipzig, 1929.), melynek anyagát végiglapozva, a XXXV. szemléltető táblán megpillantottam a teknős piktoqramját a 6. sorszám felett:

Láttam, hogy a teknő körvonala és a teknőn kívüli lábak alkotják a nikolsburgi ew = ü jelet; de benne volt a piktoqramban az us jel is, és további jeleket, majd ótörök és kínai jeleket is tudtam a piktoqramból származtatni. Az, hogy a kínai írás néhány jele belőle származik, nem volt előttem titok, mert olvastam már róla. Tehát a jelalkotás módszerének technikája egyezett az ókínai jelek származtatásával.

Néhány jelnek rögtön tudtam a jelentését, és örömmel nyugtáztam, hogy a jelek hangértéküket akrofóniával kapták. Más jeleknek viszont nem tudtam eredeti jelentését, és megdöbbenve konstatáltam, hogy miközben kínai írástörténeti ismereteim kezdtek elmélyülni, milyen keveset is tudok a teknős piktoqramjáról, s magáról a teknősről.

Nyelvünkben a "tekne", "tekena" – török jövevényszó. Oszmánliban a teknősbéka: kaplumbaga, mely szóban a "kap" szótól jelentése: köpeny, edény, tál. A béka: kara kurbaga, vagyis "fekete udvarlóbéka". (Nyelvünkben is: kurizálni = udvarolni.) Tehát az úz típusú oszmánli béka: бага. Az ótörökben: baqa. (A. von Gabain: Alttürkische Grammatik, 1950, Otto Harrassowitz, Leipzig) Nyilvánvaló, hogy béka szavunk az ótörökből származik.

És most nézzük különböző (sinológus) szerzők véleményét a teknősről.

Wolfram Eberhard: "A Dictionary of Chinese Symbols" c. könyve 294–295. oldalán: "A kínai teknős minden időben nagymértékben szimbolikus teremtmény. A szólásmondás: 'Elrejtett titkai égnek és földnek', elterjedt Kínában." Továbbá írja Eberhard, hogy a teknős teknője a nagyon korai időkben a mennybolt hasonlata, alsó korongja (páncélja) pedig a földnek. Együtt a kettő mintegy mása a kozmosznak, és a teknő rajzolatait jóslásban használták. Ezenkívül hőse a pénz legendájának. Segítő, támogató – az első császárnak a Sárga-folyó szabályozásához; bármikor rend az univerzumban. Az állandóság és állhatatosság szimbóluma. S befejezőleg: "De a teknős bizonyos szempontból erkölcsstelen teremtmény is. Amint a nem himnemű teknősöknek – a hiedelem szerint – kígyó társak kellene. Így a teknős együtt van rajzolva a kígyóval, mint észak teremtménye."

Wolfram Eberhard "Lexikon chineischer Symbole" c. német nyelvű könyvében még bővebb ismereteket kapunk a teknősről: "A teknős szó tabu lett, helyette az ember 'a sötét harcost' mondta."

Tehát Wolfram Eberhardtól megtudtuk:

- a) Nőstény teknősről van szó.
- b) Ez a teknős: "észak teremtménye".
- c) "Sötét harcos", és tabu a kiejtése a szónak.
- d) Mása a kozmosznak. Égnek és a földnek.

Bernhard Karlgren a "Schrift und Sprache der Chinesen"-ben írja: "Fu-hi, az egyik legendás császára az ókornak. Balra a nyolc jel, a pa-kua, vázát képezi az I KING-nek. Minden a trigram szerint meghatározta a dolgokat, és az adottságokat hozzárendezte. A kua (kutyá) társítva lesz a sárkánylával, ég dél, későősz, sötétvörös stb. A teknősbéka mása a kozmosznak; teknője képezi modelljét: alul négyzetes, felül gömbölyű tokpáncél. Az ókínai szemlélet szerint a föld négyzetes, az ég gömbölyű." A kínai írásról: "Eredete és korai története a kínai írásnak a nép beszédének legendáiba van szöve. Az ósrégi, régmúlt aranyidőben felmerült egy különleges szimbólumokkal hátára rajzolt sárkánylő a Sárga-folyóból, és kinyilatkoztatta Fu-hinek, az óskor legendás császárának. Ily módon került birtokába minden mítikus jelnek, és rajzolta fel e jeleket a nagyúr." Majd arról ír Karlgren, hogy a kínai hagyomány a korai idők uralkodóihoz köti az írás kezdetét. Olyan uralkodókhoz, akik idegenek voltak, nem kínaiak.

Tehát idegenek honosították meg Kínában az írást (képírást), akik északról, a Sárga-folyón át jöttek. Hogy kik voltak, nem tűnik elő a hagyományból. Feltűnő, hogy az ókínai szemlélet szerint a föld négyzetes, a ráboruló égbolt gömbölyű. Ez geometriai és szemléletbeli képtelenségnek tűnik, s csak az magyarázhatja, hogy a kínaiak szemléletét meghatározta művelt földjeik szabályos mértani alakzata. A földet is csak így tudták elképzelni.

A szem által meghatározott szemlélet mint nyelvalkító tényező – elsődleges. Nyelvünkben is sok ilyen fordul elő, mely történelmi régmúltunkat, "éghitűnket" kiabálja: "Adja Ég, hogy úgy legyen!"; "Elvette az Ég"; "Széles Ege alatt"; "Nagy Ég!"; "Széles ez föld kerekén", és lehetne folytatni. Eszerint a föld: széles és kerek; az ég pedig: széles és nagy, valamint magas. "Magasságos Ég!"

Zolnai Béla "A látható nyelv" c. könyvében (Bp., 1926.) foglalkozott ezzel az íráskutatással alapvetően fontos anyaggal. Hadd idézzem a legfontosabbakat. "Az írás eredetére visszamenve azonban magát a képábrázolást, a 'képírást' találjuk, amely érzelmi és szemléleti anyagban sokkal gazdagabb volt, mert az egyes hangok szimbolikus jelzése helyett magukat a képzeteket vázolta sematikus, vagy egyenesen a természet alakjait utánozta grafikus, színes eszközökkel. Ez az ősi írás még a vallásos gondolatvilágban él. Az írott gondolat képszerű, monumentális alakban jelenik meg, mintegy az örökkévalóság számára készül, és nem annyira közlő eszköz, mint inkább öncél: testet öltő ige. A metafizikus képzetekörből szabadulva az írás fokozatosan halad az absztrakció felé. A mai betűformák vizsgálatánál eleve számolnunk kell ezzel a színtelenkedési folyamattal."

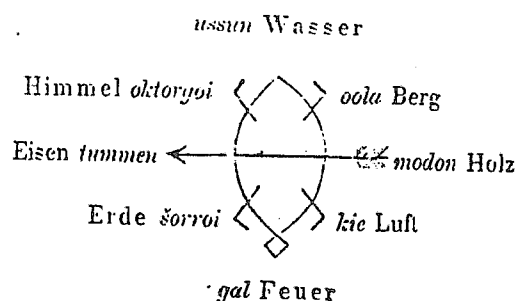
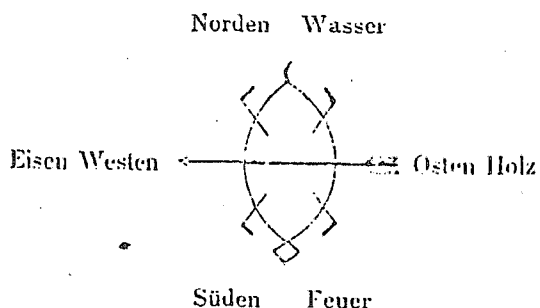
A "tekneus jelcsalád" jeleinek tartalmi feltárása nem ment könnyen. Hittem abban, hogy valami hagyománynak kellett léteznie, mely egykor törvényszerűen meghatározta, melyik jel épp onnan lett kialakítva, kivonatolva, ahonnan.

Így vettem másodszor is kézbe Karl Faulmann: "Illustrierte Geschichte der Schrift" (Wien, Pest, Leipzig, 1880.) c. könyvét, melyben a legfontosabb – eddig nem is gondolt – eligazítást megtaláltam. Ez pedig a kínai, a mongol és a kelet-ázsiai szélrózsa tárgyalása. De, miként a jelcíkkek, ennek tárgyalása (12 oldal) sem fér bele a rövid ismertető jellegű írásba. A teljes anyag már 300 oldal terjedelmű, és még mindig nincs befejezve.

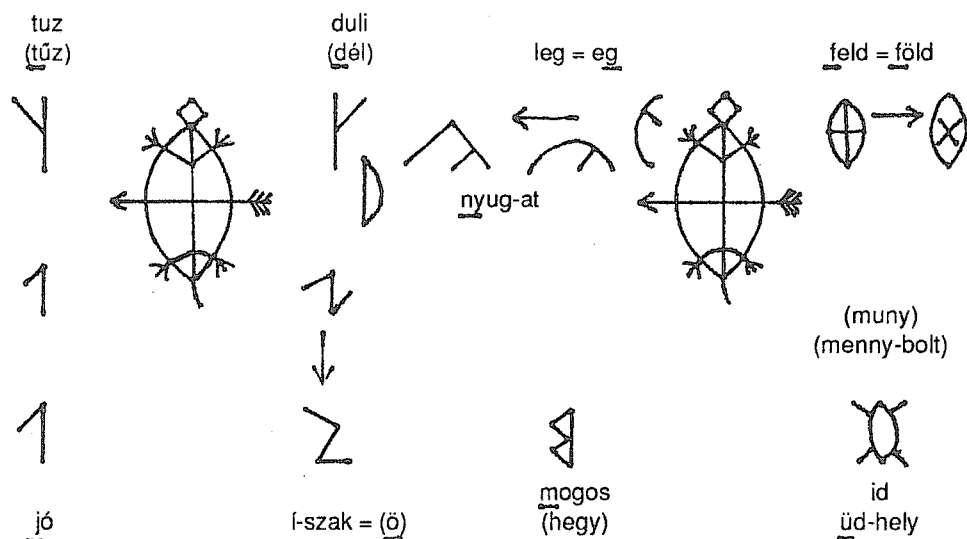
Amikor megláttam a kelet-ázsiai és a mongol szélrózsa teknőseit, akkor igen meglepődtem, mivel e teknősök fejfelé és dél felé tájolva állnak. Ugyanakkor rögtön láttam azt is, hogy a kínai "tűz" és az északi feléből képzett "eső" (levegőégből hulló víz) piktogramja is fejfelé: dél felé álló teknősből lett kivonatolva.

Ez a világon az egyetlen fejfelé álló piktogram. A mi teknősünk fejfelé, normális helyzetben áll, háttal északnak, fejfelé dél felé. Hátára van fordítva, s a piktogram belső vonalai a teknős alsó páncéljának természetes rajzolatai.

Ostasiatische Windrosen.

A mongol és a kelet-ázsiai szélrózsák esetében csak a hagyományokkal jól megőrzött – és kozmológiánk által meghatározott – testtáji kivonatolás van szövegesen jelölve; melyik részéből melyik jelet kell kivonatolni. És e jelek rendre megfelelnek a piktogram vonalainak és nyelvünk akrofóniájával képzett hangértékeiknek!

Kivétel a mogós (magas), mely írásunkban egyezik a Ku-wen kínai óképírás kétcsúcsú "hegy" jelölésével. A kínai írás szintén "hegy, domb" jelölésével (és mellette két láb lépésével) képezi a "magas" jelét később.

A többi jel kivétel nélkül megfelel a szélrózsák szöveges jelölésének!

Kell ennél tökéletesebb jelszármaztatási, írástörténeti (és történeti) bizonyíték? Különösen azok a kivonatolt jelek igazolják, melyek a kelet-ázsiai szélrózsák jelei, s a teknősnak a szélrózsában megjelölt részénél a jelzett helyen lévő "helyi", vagy másképpen: periferikus vonalak vesznek csak részt a jel rajzának alakításában.

Mivel e terjedelemben nincs lehetőségem jelicikkekben foglalkozni minden jellel, pár fontos megjegyzést azért mindegyik jelhez fűzök.

Tűz és dél jele, a középső hosszanti fővonal és az "írott" "jelölési helyérték" felé menő első lábak meghosszabbított természetes vonalaiból állnak. Mint említettem, ezek (mint a hátsó lábaknál és a nyílvevő alatt is) a teknős alsó páncélján lévő természetes vonalak.

A tűz, mivel a déllel, a déli iránnyal együtt van a szélrózsában, a Nap tűzét jelenti. Különösen jól látható ez majd az ótűrk szélrózsánál, ahol írásjelként is együtt van a Nap és a dél = gün, günes, göney (= Nap, dél) említve. De erről később.

Dél szavunk pedig, a fentiek alapján úgy tűnik, közvetlen egy protomongol duli szóból, és nem a "düli", "dül" csuvasos török szóból eredezik. Ezt bizonyítja a meglévő Dulin családnevünk is.

Nyugat jelünk a teknős által a "kerék világ"-ot ábrázoló nyugati félteke. A teknős teknőjének nyugati fele. Nyelvünkben a "nyugat" a Nap nyugvásának irányát jelöli, a napnyugatot.

Jó szavunk ősi folyó(víz) jelentésű. Folyóvizet, kisebb folyókat neveztek el, de csak a Dunától keletre eső részén a Kárpát-medencének: Tápió, Sajó, Hejő, Jósás, Berettyó, Méregjő (Erdélyben) stb. Érdekes módon tehát a Dunától nyugatra eső és Attila halála után teljesen a germán népek kezére került területen (így Dél-Erdélyben is) hiányzanak a "jó"-val képzett folyónevek, míg a gepidák központi területének számító Délkelet-Alföldön, valamint attól északra, a "Tiszán-innen" (bár így soha nem nevezzük) jelen vannak. De ott vannak a Mezőség szélén is, a Csigla-mezővel határos részeken is. Úgy tűnik tehát, hogy a székelyek a gepidák pártjára állt hunok, akik a "germán-párt" győzelme után a gepidák által birtokolt területen települtek le. A "jó" nevű folyók e ténynek legfontosabb bizonyítékai. Itt ők adták a folyók neveit.

A jel: a középső fővonalnak a hátsó, "víz felőli láb" irányába induló természetes vonalig tartó és e láb felé induló vonallal alkotott rajza.

Az észak jele a teknős három északi periferikus vonalrészéből áll össze: a bal hátsó láb felé tartó vonal; a középső fővonal, innen a teknő északi végződéséig tartó vonalrész; a teknő szélének a középvonaltól a jobb hátsó láb vonaláig tartó része. Mesteri elképzelése az "észak" jelölésének. Ha az így képzett jelet megfigyeljük, látjuk, hogy az alsó és a felső vonala nem párhuzamos egymással, s az alsó vonala kissé hátrébb végződik, mint a felső két vonal találkozási pontja. Csak, és csak így képezhető ez a jel. Máshogy nem. Csak a fejfelé álló teknős rajzából.

A jel a Yin-kori jóscsontokon is ott található. Ciklikus jel a kínai írástörténetben. Betűírássá alakult írásunkban már nem volt rá szükség, így később az Ö hang jelölésére szolgált a nikolsburgi ábécében. Hozzájárulhatott az is e hangérték jelölésének "elnyeréséhez", hogy i < ö labiális hangzováltozás ment végbe nyelvünkben. Ekkor már eredeti jelentését a jelnek nem ismerhették, és "i" hangot jelölhetett e jel is. (Talán.)

Észak szavunk eredeti jelentése: éj-szak. A fénytel – a Nappal – ellentétes sötétség iránya. Az éj pedig nyelvünk régi állapotaiban "i"-nek hangzott.

A mongol szélrózsák is több jelünk származtatási genealógiáját őrizte meg. Különösen fontos ezek közül a "lég", azaz: ég jele. Ez a jel is csak a bal oldali teknő és a bal első láb felé menő természetes vonal rajzából származtatható. Ezt borították le "égboltozatként", majd a rovókés a boltozatot egyenes vonalakká szögletesítette. Így könnyebb volt vésni, mert nem volt benne

a fa szálirányával egyező vonalrész. Származásáról árulkodik a láb felé menő belső vonal, melyet általában a bal oldalsó vonallal párhuzamosan véstek vagy róttak a fába.

Nyelvészeink szerint "ég" szavunk "lég" szavunkból jött létre rövidüléssel. Ezt az írástörténet is teljes mértékben igazolja. (Mint sok más megállapítását is nyelvtudományunknak.) A jel véghangzó értékű. A nikolsburgi ábécében le van írva a jel jelentése, mivel kiejtési segédhangként ott maradt a "g" előtt az "e" magánhangzó. Ugyanez a helyzet eb-ként jelölt jelünknel is. Azt hiszem, sok közülük van ahhoz, hogy az ábécé végigmondásakor egyes mássalhangzókhoz é hangot ejtünk, pl. bé, cé, dé stb.

Föld jelünk: a teknős teljes alsó páncélja, de mivel hátára van fordítva a teknős, így ebben a helyzetben ez a fel-ső. Azt hiszem, ez a "fel-" kapott egy becéző kicsinyítő képzőt: fel-d, azaz: felsőcske. Ez a jelentése "föld" szavunknak. Attila népétől a mai német nyelvig is eljutott változatlan formában: das Feld = föld. A teknős alsó páncéljának hosszanti és középső, ezt keresztező természetes rajza x jelöléssé változott, hogy a fa szálirányával ne essen egyik vonal sem egybe.

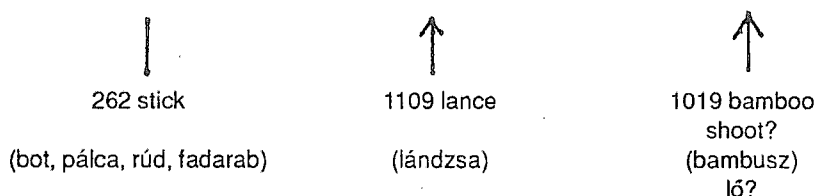
Üd jelünk a nikolsburgi ábécében a teknős gömbölyű teknője, a teknős négy, a teknő alól kint lévő lábával. A jelalkotó szemlélete ezzel azt jelölte, hogy itt csak a külső lábak látszanak, a hasa alji páncélon lévő rajzolatok nem. Tehát itt a gömbölyű felső teknőről van szó, az égboltozatról, a vallási értelemben vett "mennyről", mely szavunkat általában iráni szavakkal hozzák kapcsolatba. A finnugor nyelvekben a magyaron kívül csak a mordvin nyelvben létezik e jövevénytörzs, melyet népüktől vehettek át.

Az üd(v) szó ótörök eredetű: "id – senden, entkommen lassen, verlassen; modales Hilfsverb: lassen terket –, gönder –, kacir". Jelentése: küld, megszabadul – megmenekülni hagy, elhagy stb. E szóval azonos törvő szó: "iduq (das vom Himmel geschickte, daher:) heilig mukkades". Tehát: iduq: (az Ég részére történt, ezért:) szent. (A. von Gabain: Alttürkische Grammatik)

Tehát üd(v) szavunk jelentése: megszabadul, megmenekül, (ezért:) szent.

A teknőst átfűrő nyilvesszőt cselőke szavunkkal azonosítottam, melyet ismeretlen eredetűnek tart nyelvtudományunk. Ismert még cselőke alakja is. A "cse" a kínai nyelvben faágat jelent. Tehát cse-lőke (cse-lewke/?) – "ág-lőke", lőágacska, azaz: nyilvessző a jelentése. Nyelvünkben a cs < c hangváltozás mehetett végbe, mely nem terjedt ki egész népünkre, mert ma is ismerik "cselőkeként" is. A szó első fele tehát kínai jövevénytörzs nyelvünkben. Ma jelentése: bot, husáng, pózna.

Érdekes módon írástörténetileg egyetlen kínai nyilvessző jelöléssel nem azonos jelünk (B. Karlgren nr. 301, 334, 378, 413, 450, 560, 1007, 1206, Grammata Serica Recensa). Hanem:

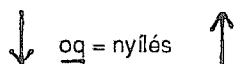

A "lő" jelentést Karlgren 1019 sz. jelének Eric Grinstead tulajdonítja. (Guide to archaic Chinese script)

Tehát nyilvánvaló, hogy mindkét jelentés benne lehet jelünkben: nr. 262 és 1019:

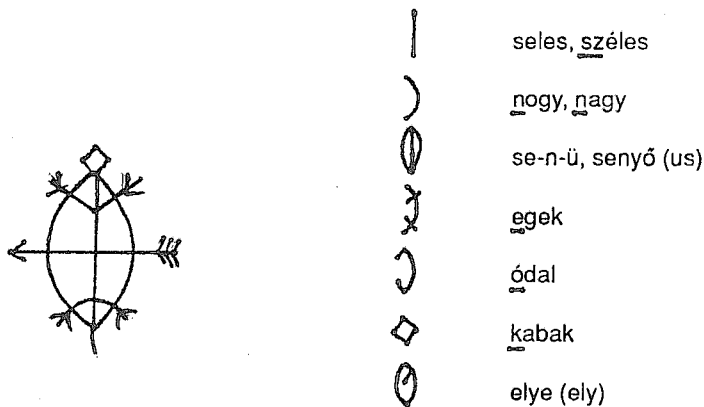
Az ótörök írásban a jel hangértéke: oq, uq, qo, qu. A jel jelentése: nyíl.

Az is nyilvánvalónak tűnik, hogy "cél" szavunk sem a német "Ziel"-ből származik, hanem az átvétel iránya fordított:

ce + l = cel, cél.

A teknősből még további jeleink is származnak:

Széles jelünk a föld és az ég szélei közti távolságot határozzák meg. A teknős teknőjének függőleges vonala, egykori "világunk" szélei közti átmérő.

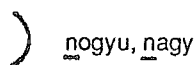
A szó töve: "szél". Széle valaminek. Határa, vége, határvonala. A két szél, vég, határvonal közti rész a szélesség. Nyelvünkben eredetileg "sz" hang nem volt, csak "s". Tehát a "szél" "sel" volt. A széles ezek szerint: "sel-es", seles. Mivel az ótörök írásba már "sz" hangértékkel került át, az s < sz hangváltozás nyelvünkben igen régen végbemegetett.

A kínai írástörténetben is egyik jelentése hasonlóan értelmezhető Kyril Rjyik feldolgozásában. (L'idiot chinois: nr. 54)

Jelentése a "tíz" számneven kívül: egész, teljes, általános kiterjedés, terjedelem és rend. Valóban, mi is sokszor mondjuk: teljes szélességében, egész szélességében, egész terjedelmében valaminek.

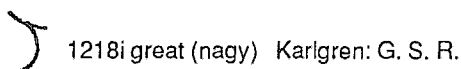
Nogy, nagy szavunk származtatása, etimológiája bizonytalan. A jelé nem: a teknős jobb oldali teknőszéle a középvonaltól az alsó középvonalig. Tükörképe, tükörjelölése lég, ég jelünknek, mivel ez is az eget jelöli anélkül, hogy a jobb első láb felé menő vonal is jelölve volna.

"Nagy Ég! Otthon felejtettem..., ellopták..." stb. Minden esetben valami előre nem látott, váratlan, sorsszerűen bekövetkező dologgal kapcsolatos e "kiszólás": "Nagy Ég!" Miként szintén az "Ég"-gel kapcsolatos: "Adja Ég, hogy úgy legyen." "Elvette az Ég." "Ég adta, Ég elvette." "Ég tudja..."

"Nagy Ég!" – Az embertől független, fölötte álló van itt megszemélyesítve, aki hozzánk képest hatalmas, nagy, hatalma végtelen. A megszemélyesített maga az Ég. Ez a nagyság, hatalmasság a megszólított és a megszólító között lévő összemérhetetlenségben teljeseedik ki. A "nagy"-ság itt nem emberi mérték. Vallási fogalom. A legközelebb hozzá mégis a nagyon nagy hatalmú ember áll, aki élet és halál ura. Ez a nagyság a személynek szinte "isteni" hasonlóságot ad(hat).

A kínai írástörténetben is fellelhető, valószínű, hogy időszakos jövevényjelként "honosítva", mert a jel fölé az eget jelképező vonalat húzták:

Az ótörök írás változatlan hangértékkel vette át a jelet, miként a széles jelet is. Valószínűleg ősvallási tartalmi hagyománya vagy jelenléte (?) miatt. A kínai írástörténetben a jel "felbukkanása" a Chou II. időszakban történt. (1218i nr. Grammata Serica Recensa)

Sen-ü, Senyő (San-jü) jele egyike volt azon jeleknek, melyeket "szondázó" jelnek neveztem el, mivel segítségükkel akartam megtalálni azon íráskultúrát, melyben vagy mellyel rokonságot mutathat ősi írásunk.

A jel jelentésének megfajtése sajátosan különös gondot okozott. A nikolsburgi ábécében jelölése: us, mely legkorábbi latin betűs írásunkban "ös" szavunk korabeli hangalakjával azonos, de a jel hangértéke: "s". Az egyetlen, mássalhangzót jelölő betű, mely elé "u" magánhangzó került kiejtési segédhangként. Én legalábbis annak gondoltam egy ideig.

Egy reggel – 1990. március 16-án – támadt egy gondolatom. Három vonalát különálló jelként rajzoltam le egymás mellé:

Így jobbról balra olvasva a képeleket: nagy széles ég. De ekkor már futottam is a könyvespolchoz, mert tudtam: a "nagy széles Ég" a hun főfejedeleme, a san jü címének a kínaiak által feljegyzett tartalmi meghatározása!

"Alattvalói előtt mint az Ég fia, mint az Ég hasonmása jelenik meg. Egy kínai feljegyzés szerint az ázsiai hunok fejedelmüket az 'Ég fiának' hívták, s fejedelmi címének, a san jü szónak is tulajdonképpen az a jelentése, hogy 'nagy' és 'széles', mivel az ég, melyet jelképez, ilyen." (Németh Gyula: "Attila és hunjai", 114. old.)

Csodálkozom, hogy a kutatók közül senki nem vette észre: csak a mi nyelvünkön "széles" és "nagy" az ég. E ligatúra jelösszevonás szerint "nagy" "széles", mert a jelösszevonás a teknős természetes rajzolatának szimmetriájába van zárva, s ez megegyezik a kínaiak által egykor leírt feljegyzéssel. E ligatúra felbontásának olvasatát jegyezték fel.

A mi nyelvünkben viszont a "széles" mindig megelőzi a többi jelzőt, tehát: "széles nagy Ég". De mivel szerepel a feljegyzésben még egy kitétel: "mivel az ég, melyet jelképez, ilyen", rögtön érzi az ember mögötte a kérdőszót: milyen? És, mivel a "széles" és a "nagy" tulajdonságjelzője az "Ég"-nek, némileg módosul a tartalom, amit a képrásjelek nem tudnak kifejezni: milyen? – "Széles nagy egű". Valami mágikus tisztelet ősi nyelvi íze van e kifejezésbe zárva, melyből az "Ég" birodalmának hatalma sugárzik, a szakrális uralkodóé. Szinte látjuk az előtte meghajló, földre szegzett tekintetű alattvalókat.

"Az Ég fia végtelen göggel nézett le a világra. Úgy érezte, amit csak lát, mind az övé. Az isteni kiválasztottság és a magas küldetés jogán magáénak tekintette az egész világot." "Sátira a mindenség közepe, birodalma pedig képzeletben átfogja a mindenséget." (Attila és hunjai)

Hogyan lesz a San jü vagy Senyő a "Széles nagy egű"-ből? A feladat igen egyszerű. A fejedelmi cím kialakulásának korában – mely régebbi lehet írásjelénél (tamgájánál) – még nyelvünkben nem volt "sz" hang, csak "s". Valahogy így hangozhatott e cím vagy megszólítás:

Šeles nogy(u) (l)egű

E kifejezés rendkívül hosszú, ezért megszületett a talán legősibb rövidítés:

Šeles nogy(u) (l)egű = senű = senyű = senyő

Igazolja ezt régi katonai rangjaink rövidítési formája, melyekben mindig ott található a "zárhang" is: hadnagy = hgy, százados = szds, őrnagy = őgy, s a legújabb korban: parancsnok = pk. Ez szintén csak egyedül a mi nyelvünkre jellemző.

A jelnek a nikolsburgi jelrendszerben "us"-ként jelölt hangértékében tehát benne van a sen ü, senyű akrofóniája, valamint az "us", azaz: "ős" szavunk (us = is = ős).

Az Ég fia, a "széles nagy egű" egyben tehát "Ős" is. Ős-rég. Egy másik néprészünk, amelyik tovább tartózkodott a kínai szomszédságban, az "Eg"-et már kínaiul (t'ien) "ten"-nek mondta, az "ős-eg"-et "is-ten"-nek. Valószínűleg ez a "ten" került át a késő hun korszakban a török népek "ten-ri" szavába. Tenri. Tengri.

Amelyik népnél a hun főfejedeleme írásjele előfordul, az megbízható jelzője etnikai mivoltuknak, valamint hun nyelvüknek, mivel török nyelvű írásban e jel nem fordul elő. Etnikai jelző értéke van.

Egek jelünk eredeti formája nem más, mint a teknős két oldalvonalának, két egének egymásba tolása, egymásba rovása:

(L)ég és nagy (ég). Ez a jel a jenyiszeji őtörk jelrendszerben is "e" hangértékű.

Később az "egek" egyik egének csak jelölve van a kereszteződése. Ezt ismerjük a kései (kárpát-medencei) írásunkban:

Az ősi kultúránkban, ég-hitünkben meglévő "többrétegű ég" írásjele. Ma is ismert nyelvünkben a (többszörfel) kellemetlenséggel kapcsolatos kiszólás: "Egek ura!"

Az őtörök írásba változatlan hangértékünkkel került át.

Ódal (oldal) jele írásunknak: a teknős oldala. A horizont, a "világ vége" ősi kozmológiánk szerint. Ahol az ég a földdel egybeér. Jelölése mesteri. Az egyetlen lehetséges és tökéletes jelölési mód. Nem teljesen körbe, mert akkor már mást – a közbezárt területet: a földet – jelölne, de mégis úgy, hogy körbe kell érteni: a teljes horizontot.

"1372 u./1448 k.: karyay es oldaly e vilagnak vegere lattatik vala teryedny." Az idézet telitalálat. (A magyar szókincs finnugor elemei, 498. old.) Továbbá: "N. óda, óda, ódal" (ugyanott).

A szó kis hangalakú eltéréssel a vogulban és az osztjákban is egyeztetethető. Egyetlen más "finnugor" rokon nyelvben sincs a miénkkel azonos "világ vége" jelentése. A legsajátosabb jeleink egyike.

"Ly" hangértékű jelünk: a teknős teknője és az alsó páncélján a jobb első lába felé menő természetes vonal. Azt hiszem, akkor járunk el helyesen, ha az "elől levő" fogalmából indulunk el.

"Első der, die, das erste, Vorder-; elül hsz. 'voran, vorn'. L. egy." (A magyar szókincs finnugor elemei, 149. old.)

"Egy szavunk eredeti jelentése 'ez itt' volt, s csupán később és más névmással való szoros kapcsolata folytán (egy s más, egymás) kapta a 'kettő közül az első, egyik' jelentést (PAIS: i. h.)."

"2. Talán az el-: elő- 'Vorderteil, Vorderes' szóból (l elő alatt) keletkezett affrikálódással. Az l < l' < gy hangváltozásról l. BÁRCZI, Htört. 120. Az egy eredeti jelentése 'elül levő', majd 'primus' és 'unus' lehetett." (A magyar szókincs finnugor elemei, 141–142.)

"Más sajátságok viszont gyorsan halványodnak, így az ly-nek hagyományos lj-szerű ejtése." (Bárczi Géza: A magyar nyelv életrajza, 380. old.)

Úgy tűnik, hogy valamilyen "elje, elye", lj < ly helyi nyelvi (tájszólás? sajátos kiejtése néprészünknek?) hangzótartozás adta a jel hangértékét. Apontosan igazolható, hangtörténetileg is kifogástalan "akrofóniák" után nem tartom teljesen hiánytalannak e hangérték-bizonyítást. Tény, hogy "ly" hang nyelvészeink szerint ősidőktől kezdve volt a nyelvünkben.

Kobakja, feje a teknősnék rombusz alakú, s ez a székely rovásírás "k" hangértékű jele:

A "kobak" szót nyelvészeink a kunok nyelvéből történő átvételnek tartják, mely török nyelv a török nyelvek "kipcsak" ágához tartozott.

Nos, úgy tűnik, hogy nyelvünkbe ótörök (vagy köztörök?) szóként kerülhetett, s igen régi időkben: "kábák (Kopf-) Schuppen- (bas) kiri". (A. von Gabain: Alttürkische Grammatik, 1950.) Nyelvünkben valószínűsíthető hangfejlődése: kábák – kabak – kobak lehetett (kabakosok).

Gyanítottam, hogy a nőnem jelölésére szolgál a nőnemű teknősnél, mert falrajzainkon a női nemi szerv rajzaként ismert, azt hiszem, a mai teljes magyar nyelvterületen.

Keresni kezdtem e jelölésnek előzményét, eredetét, s legnagyobb meglepetésemre az uráli–lrbít-parti sziklarajzok nőnemű alakjain leltem meg:

A nőnemű alakoknak a feje: rombusz, a hímneműeké pedig kerek, kör. Csak a teknős feje és az lrbít-parti sziklarajzok nőalakjainak a feje rombusz! Másutt sehol nem leltem fel a nőneműség ilyenforma jelölését.

Meglepetésem fokozódott, amikor tovább kutatva eredetét, a rombuszt a sumer óképírásban találtam meg – "pénisz" jelentéssel. Eszerint az uráli sziklarajzok nőneműségének jelölése nyelvünkön: "faszfej".

René Labat: nr. 396

DÜG
(pénisz)

R. Labat: Manuel d'épigraphie akkadienne)

Tehát az uráli, lrbít-parti sziklarajzok nőalakjainak feje a mi nyelvünk használatának sajátságát tükrözi az i. e. IV–III. évezredből. Ez nyelvünkben és falrajzainkon máig élő sajátosság.

De nemcsak a nőalak feje, az ágyéka is ósumer sajátosság:

René Labat: nr. 554

GEME
(femme)

A női ágyék rajza. Jelentése: asszony, anya, nő.

A kínai óképírásba sumer, uráli (lrbít-parti) és altaji eredetű jelek sokasága jutott el egy teljesen kifejlődött piktográfiával rendelkező nép által, s e piktográfia – mint a kínai írás előzménye – a mi ősi írásunkban tükröződik (a Ku-wen /kínai óképírás/ jelek sokaságával) a jelenünkbe vissza. A sumer kérdés őstörténetünk megkerülhetetlen kérdése, az írástörténetben domináló erejű. E kutatás ez irányú bizonyítékait most vázlatos kivonatban nincs lehetőségem felsorolni. A rendkívüli fontosságú lrbít-parti sziklarajzok ismertetésére sem jut lehetőség.

Sumer–magyar nyelvi azonosságról viszont szó sem lehet.

A hun és az ótörök szélrózsa

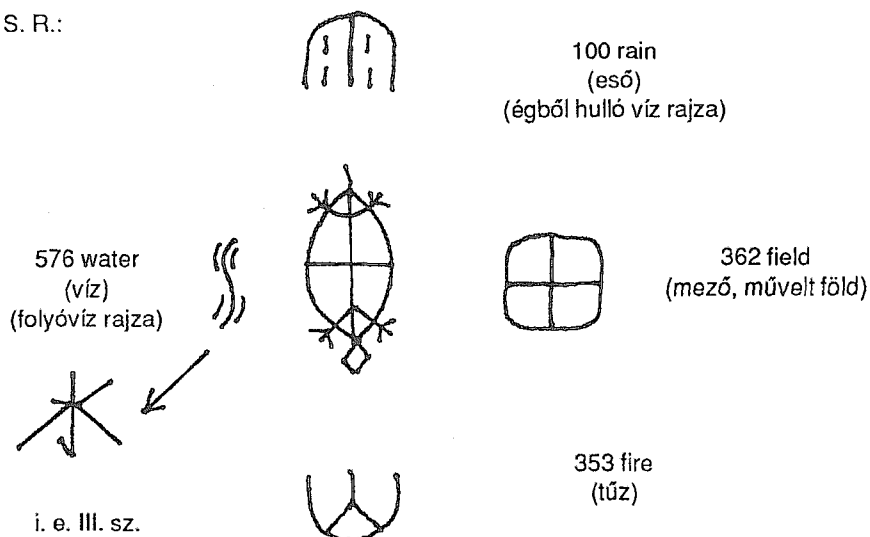
Miután a "tekneus" jelcsalád jeleit sikerült feltárni mind hun, mind ótörök írástörténeti oldaláról, feltétlen szükséges e két, majdnem azonos kozmológiát írástörténeti rajzaiban is bemutatni. Szélrózsáiban.

A kínai szélrózsáival helyszűke miatt nincs lehetőségem részleteiben, változásában foglalkozni. Annyit azonban meg kell említeni, hogy a kínai csomóírásban keletre volt a "tűz", nyugatra a "víz", északra az "ég", délre a "föld".

"A kínai írás kialakulása idején a dél lehetett a főirány. Az észak írásjegye (pei) alapján úgy látszik, az első kínai írástudók 'háta mögött észak' lehetett a tájékozódás alapja." (Ecsedy Ildikó: A kínai állam kezdetei, 172. old.)

A legrégebbi kínai piktogramok azt mutatják, hogy a csomóírás után a "tűz" déli irányba került, helyet cserélt a "föld"-del. A "tűz" a fejfelé álló teknősből származik, s a jel belső részei (az első lábak felé tartó természetes vonalak) azonosak a mi "tűz" és "dél" jeleink vonalaival:

B. Karlgren: G. S. R.:

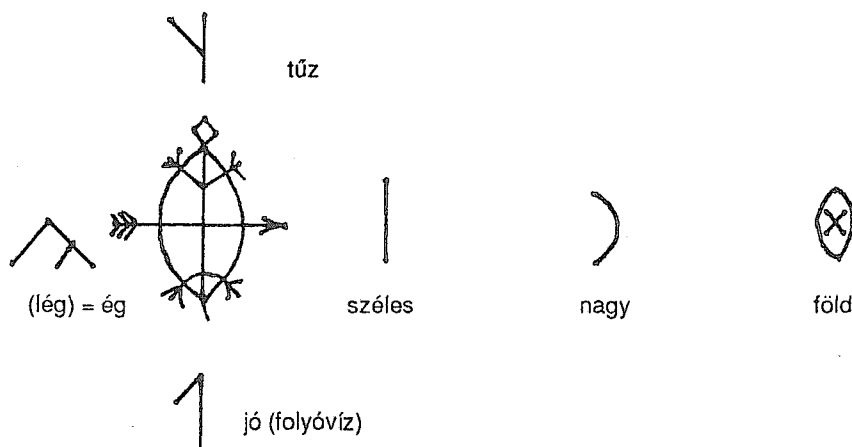
A teknős mellett lévő jelekből három (eső, művelt föld, tűz) jól láthatóan a teknősből lett kivonatolva, s a yin-korból valók (i. e. 1800–1100). A víz jele legközelebb a sumer "víz"-hez áll:

René Labat: Manuel d'épigraphie akkadienne nr. 579

Az i. e. III. században a kínai "víz" piktogramja egy teljesen új jelre "cserélődött ki", mely jelben a mi "jó" jelünket is láthatjuk, mint egyik alkotórészét a jel bal oldalán, jobbra dőlt helyzetben.

A mi (hun) szélrózsánk hat jelből áll: tűz (dél), víz (észak), ég (kelet), föld (nyugat), és a föld és az ég két jelzője: széles és nagy. A víz jele a jó (folyóvíz).

Kozmológiánk fogalmai ma is élnek nyelvünkben: "tűz és víz", "ég és föld", "széles ez föld kerekén", "nagy Ég!", "széles ég alatt" stb.

Az ótörk szélrózsza létrehozatalára viszonylag későn jöttem rá, mivel elsősorban írásunk jeleinek feltárását akartam előbb befejezni.

Egy ízben felfigyeltem arra, hogy a "napkarika" (a Nap jele) azonos hangértékkel van megadva az ótörök írás "orrhangú gé" jelénél a mi "tűz", valamint "tűz és dél" jelünkkel:

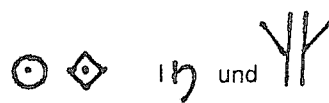
Orchon I, II

Orchon III

Jennisei

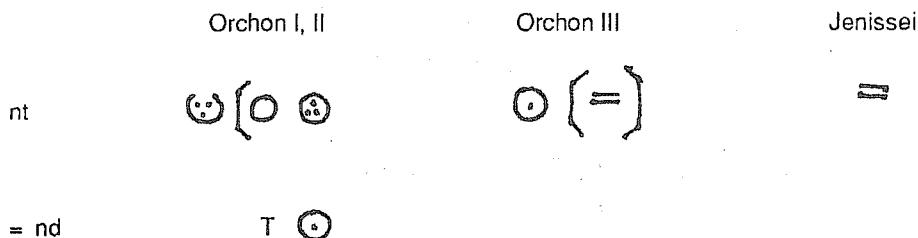

Márpedig "kün Tag, Sonne, Süden" (kün, günes, cenup) (A. von Gabain: Alttürkische Grammatik).

Ezek szerint tehát az ótörök "kün", illetve az oszmánli (úz típusú) gün, günes jelentése: nap, Nap és dél.

Ezek szerint a mi "tűz", valamint "tűz és dél" jelünknek "Nap" jelentése is van. S valóban: "Nap tüze éget" – mondjuk nem egyszer nyáron. Ismét megerősítést kaptam ahhoz a véleményemhez, hogy "az ótörök írás jelrendszerében inkább egy úz típusú, mint ótörök nyelv tükröződik".

Meglepetésem még nem fejeződött be, mert van még "napkarikás jel" az ótörök írásban "nt" és "nd" hangértékkel:

Itt pedig a legédesebb anyanyelvünkön látjuk a "napkarikák" hangértékeinek akrofóniáját:

és $\begin{matrix} \text{Nap-tűz} = \text{nt} \\ \text{Nap-dél} = \text{nd} \end{matrix}$ (Nop-tewz) (Nop-duli)

Ekkor már tudtam, hogy van türk szélrózsa is! S annak is újabb bizonyítékára leltem, hogy egykori írásunk jelrendszerében jóval több jel volt, mint amennyi a nikolsburgi ábécében még jelen van.

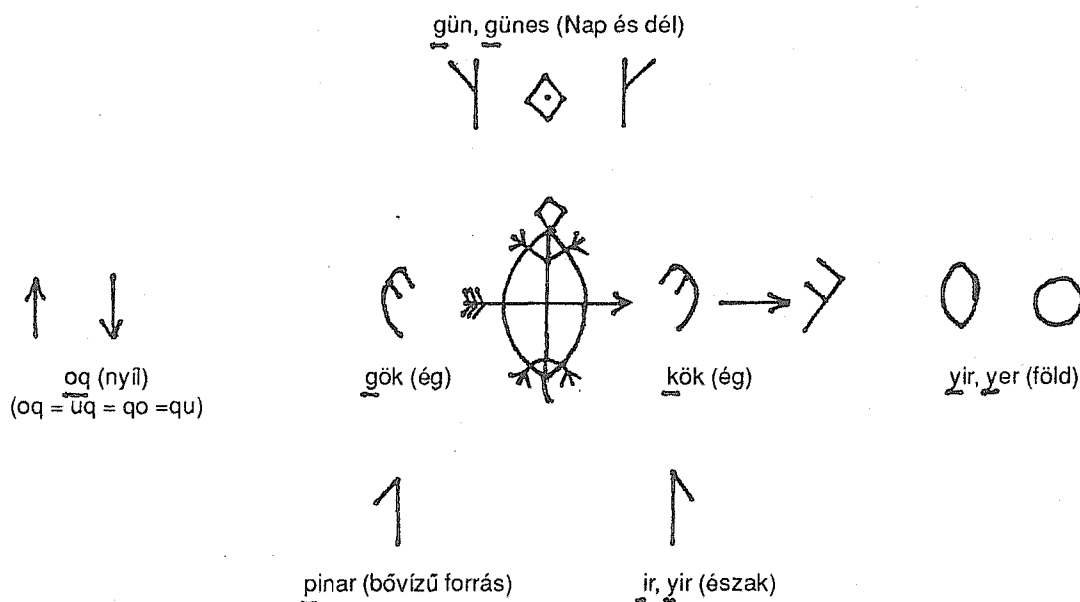
A Nap "napkarika" rajzával történő jelölése az altaji sziklarajzokon át vezet a kínai és az ótörök írásba. A kínai jel: B. Karlgren: nr. 404

b és c Yin-kori, d Chou I. kori rajz. Az "a" a modern rajza.

Az "nt" és "nd" hangértékű türk jelek arról tanúskodnak, hogy ősi képirásunknak a "napkarika" is része lehetett, valamint arról – és ez több türk jel esetében is előfordul –, hogy a török jelrendszer alkotásának időpontjában nyelvünk, a hun nyelv még jól ismert és használatos volt az Altaj és a Góbi környékén, valamint a türk jelrendszer összeállítója hun, vagy a nyelvünket és írásunkat igen jól ismerő ember lehetett.

A teknős piktogramjából az alábbi ótürk jelek származnak:

Mint látjuk, a türk "föld" jeleiben nincs rajta a teknős alsó páncéljának két fővonala. A "kök" jele pedig könnyebben róható jellé alakult.

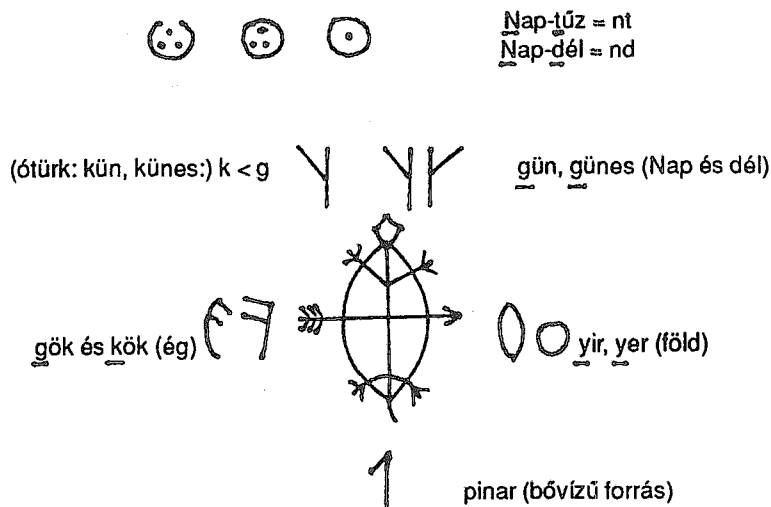
A Jenissei-írásban Gabain táblázatában az egyik "m" hangértékű jel jelölése:

Világosan látható, hogy ez a jel azonos a nikolsburgi jelrendszer "ü" hangértékű jelével (üd-hely), de ezen a jelen a nyílvevő is jelölve van középen. Egy napkarikával van együtt, mindkettő "m" hangértékű.

Teljesen világos, hogy itt az ősvallási értelemben vett "miny" (menny) szavunk akrofóniája adja a jel hangértékét. A menny pedig vallási értelemben azonos az "üd-hely" fogalommal. A török népek nem vették át nyelvükbe ezt az óíráninak (ősráninak?) tartott szót. S a Nap e vallási fogalom tartalmában komoly (isteni?) jelentőséggel bír.

A türk szélrózsza tehát a következő jelekből áll:

A kínai szélrózsában a víz (folyóvíz) nyugati irányban van, mert nyugatról keletre folynak a bővízű nagy kínai folyók.

A hun szélrózsában északi irányban van a víz (folyóvíz), mivel északi irányban voltak a bővízű szibériai folyók, folyamok.

A türk szélrózsában is északra van a víz, de ez már eltér a hun-kínai közös "folyóvíz" értelmezéstől, mert már csak bővízű forrást jelent.

A szélrózsák feltárásának módszertani jelentősége abban van, hogy az azonos jelentésű jeleket a jelek fogalmainak akrofóniái és jelszármaztatásai alapján össze lehet vetni; a hun, az ótürk és a kínai írásjelek jelentésük, származtatásuk alapján egymást ellenőrzik, hitelesítik. A tévedés lehetősége így szinte kizárt.

A jelekről minden lényegeset (és általuk a jeleket használó népekről, egymáshoz való viszonyukról: történelmükről is igen sok, más úton fel nem tárható adathoz jutunk) megtudunk.

A "napkarikák" nem a teknősből származnak, azok utólag kerültek jelentésértelmezés azonosságára folytán kapcsolatba a türk szélrózsával.

A kök jele rovástechnikai okok miatt nyerte el végső alakját; így már csak (könnyebben róható) egyenes vonalakkól áll, melyek nem esnek egybe a fa szá irányával. A türk szélrózsában tulajdonképp csak a gök tartozik a szélrózsához, a kök nem. Egyenes megfelelője a mi "ég" szavunknak e helyen, és mivel csak a mi nyelvünkben a "lég" rövidült változata, a prioritás kérdése eldőntött.

A nikolsburgi ábécé további jelei

A nikolsburgi (székely) hun ábécé további jelei – miként a "tekneus" jelcsalád is – az egykori nomád életmód szemléleti világát tükrözik vissza a régműltből, felsorolva legfontosabb tárgyi és műveltségi kellékeit. E további jelek jelentős részben egyeznek és rokonságban vannak a kínai írástörténet jeltörténetileg legősibb Ku-wen (óképirás) és Sang-Jin korabeli rétegével.

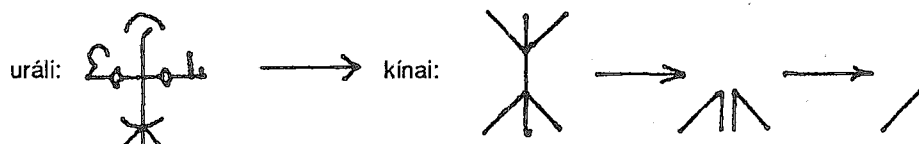
A nikolsburgi jelrendszer írástörténete bizonyítja, hogy egykori népünk közelebbi kapcsolatban állt a kínai kultúrával és néppel, mint később a török népek.

De ez nem jelenti azt, hogy írásunk a kínai írásból származik. Sőt, az iránya a kínai írás kezdeteinél éppen ellenkező. Később e kapcsolat kiegyensúlyozottabb, amikor a kínai írás és kultúra gyors fejlődésnek indul.

Tanúnak szólítom az írásjeleket!

A "fa" és a fak jele

Sokáig úgy láttam, hogy a nikolsburgi jelrendszerben két "f" hangértékű jel van. A feld (föld) jele, és a "fa" jele, mely az uráli-kínai "fa" rajzának bal oldali gyökér kivonata:

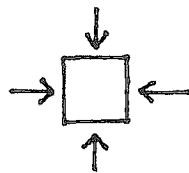
Világosan látszik az Irbit-parti sziklarajz életfaja és a kínai "fa" rajza közti összefüggés. Az uráli előzménye a kínainak, s az alsó "gyökér" résznél már azonos a két fa, melyből a kivonatolás történik.

"Az i. e. 3. évezredben, esetleg korábban keletkezett uráli sziklarajzok motívumai az újkőkori népesség agyagedényeinek díszítéseiben és az obi-ugorok élő művészetében is jelen vannak. Az i. e. 3. évezred elején megkezdődött az uráliak szétvándorlása; a szibériai Angara folyó és Skandinávia között elterülő roppant tajgában létrejövő egységes arculatú műveltség előidézői a szétvándorló uráliak voltak." (MOTört. I/1. 404.)

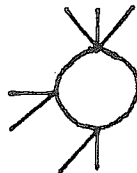
Az agyagedények nem tudnak megszólalni, de az nyilvánvaló, hogy az uráli sziklarajzoké a primátus. A kínai fa jele későbbi. Varga Géza hívta fel a figyelmem a tényre, hogy a jelnek nem "f", hanem "s" (𐰆) a hangértéke. S valóban: Marsigli a székely rovásnaptár másolatában megőrizte használatának tényét és a jel hangértékét, ami "s".

E jel előfordulását kerestem és találtam meg a késő szarmatának (?) megállapított "Mozhary"-típusú függőtükörök díszítésein, néhány más írásjellel együtt. (J. Otto Maenchen-Helfen: The World of the Huns, 337–354.)

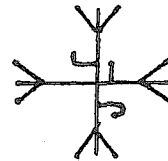
A függőtükörök egy részén nyilvánvalóan kínai írásjelek találhatók díszítésként, különböző kombinációkban:

Bronztükör Mozharyból
(Volográdi körzet)

Bronztükör Kosinóból
(Szlovákia)

(Priszneprobe)

Csak a "fa"-díszítések közül idéztem. Világosan látható a kosinói tükör díszítésén, ahol a fa gyökerének (?) vagy a "celőkének" a csúcsa mindhárom vonalával együtt ábrázolva is jelen van, majd ketté bontva szintén:

A kosinói díszeket "madarak karmai"-nak nevezi Solomonik.

"Berkhin and Solomonik tried to interpret the design on the Mozhary mirror. Berkhin took the 'trees' on the square for a possible reflection of the cult of the Tree of Life, which is not exactly convincing."

"Berkhin és Solomonik megkísérelte értelmezni az elgondolást a Mozhary-tükörön. Berkhin szerint is a 'fák' négyszögön egy lehetséges tükröződése az életfa kultuszának, mely nem egészen meggyőző."

Pedig valószínű, hogy erről van szó. A többi számos tükörön az egymást keresztező kínai "fa"-rajzok középpontjában, kereszteződésében általában a Nap jele – napkarika – van. A Nap van a "világ" középpontjában, s az életfák (?) vagy világfák (?) átfogják minden irányban a kerek világot. Megdöbbentően azonos a hun szemlélettel. A szarmaták uralmát a hunok vették át a szteppén. Késő szarmata, vagy hun?

A szarmata tükörök a Volga és a Duna közti térségen az i. e. 5. századtól az i. sz. 4. századig voltak használatosak. Díszítésük kínai, de e "díszek" pontos és fontos mondanivalót, képi és műveltségi tartalmat adnak át a ma élő embernek is.

"The Sarmatians not only transferred Chinese designs to the pendantmirrors, they also cast mirrors in direct imitation of bronze mirrors of the Han period." (347. old.)

"A szarmaták nem csupán átvitték a kínai elgondolásokat a függőtükörökre, szintén öntött tükörök közvetlen utánzásába a Han-korabeli bronz tüköröknek." (347. old.)

A Mozhary-tükörök csak egy csoportját képezik a szarmata függőtüköröknek. Annyi mindenesetre nagy biztonsággal megállapítható a "fa"-díszítésű tükörökről, hogy a jel szintén a kínai "fa" (muk) egy része.

E jelet megkettőzve

:fak (vég-ak)

Tehát azért "vég-ak" e jelünk, mert véghangzós hangérték képzésű jel, s e "vég-k" nem más, mint a többes szám jele a nyelvünkben! Használatáról az a szabály maradt fenn, hogy mindig a szó végén kell elhelyezkednie e jelnek. Tehát semmi köze a magas vagy mély hangrendűséghez! Az "a" azért került kiejtési segédmagánhangzóként a "k" hang elé, mert a jel eredeti jelentésében is (fak) mellette van. Tehát természetes és jól felismerhető módon "hozzátapadt".

Azt, hogy fáról van itt szó, az ótörök írás is visszaigazolja. Az ótörökben e jelcsoportnak két hangértéke van: a és ä.

"ȳac Baum, Holz agac" (Gabain, Alttürkische Grammatik)

A jenyiszeji írásban:

Orchoni írásban:

Azt hiszem, hogy az "umlautos ä" az ótörök "ȳ" hangértéket fedi.

A kínai jel B. Karlgren: Grammata Serica Recensa nr. 1212

a

b

c

d

"1212 a–d muk muk mu tree, wood (Shi). b. is Yin bone, c. is Yin, d. is Chou I. The graph is a drawing."

"1212 a–d muk muk mu fa, erdő (Shi). b. Yin-csont, c. Yin, d. Chou I. Az ábrázolás egy rajz."

Karlgren *Grammata Serica Recensa* c. alapvető fontosságú művében az "a" a modern jelölés, majd ezt követi a "b", mely az általa ismertetett legrégebbi jelölés, stb. A szavak hangalakjainak ismertetésénél viszont az archaikus formától indul. Az általa használt időhatárok:

Yin i. e. 1027 előtt
 Chou I 1027–kb. 900-ig i. e.
 Chou II kb. 900–kb. 770-ig i. e.
 Chou III kb. 770–kb. 450-ig i. e.
 Chou IV kb. 450–kb. 250-ig i. e.

Tehát a kínai "fa" régi hangalakja: muk.

Egy időben szőnyegeink íráselmintázatait vizsgáltam, s most meglepve nyugtáztam, hogy a Soproni Szőnyeggyár által gyártott szőnyegek mintázatai a hun írásjeleken kívül a szarmata függőtükrök teljes értékű "fa"- és "kereszt"-mintázatait példázzák. Mi közünk van a szarmatákhoz? Ilyen teljes értékű motívumok a maguk változatlanságában nem véletlenül maradhattak meg népünkönél. És csak nálunk. A szarmatákat magukba olvasztották a hunok? A Tarihi Üngürüsz őskronikánk szerint Attila népe itt a nyelvét beszélő népet talált. A szarmata törzsek itt voltak. (Jazigok, roxolánok, aorszok.) De mindez nyelvileg még nem bizonyítható, és én jobban szeretem a feltevések helyett a bizonyítható dolgokat.

Egy ugyancsak régebbi feljegyzésem szerint a székely rovásírás kései "s" hangértékű jele a kök-türk írásban volt meg "š" hangértékkel:

Nos, valamilyen török néptörzsedék (blak-török?) írásának hatására változhatott meg a jel hangértéke a nagyfokú hasonlóság folytán, mikor a jel eredeti jelentése már elfelejtődött, azután a türk jel teljesen az előbbi helyét átvéve   meghonosodott a székelyek írásában.

Zsendül, zsenge jelünk értelmezésére véletlenül bukkantam rá, Karl Faulmann könyvét lapozva, a 284. oldalon, a Ku-wen kori jelek közt.

 sen wachsen (nő, növekszik) a jelentése. Ebből kiindulva az azonos ótürk jel c akrofóniájú jelentését: čember (zsendül). Meglepetésemre a gót-germán írásban fordított helyzetben: "r" hangértékkel. Reifen (németül): zsendül, érik. Gót szószedetben nem találtam meg, mivel a gót nyelvből főleg vallási tárgyú szövegek maradtak az utókorra, s ezek szókincse tárgyukhoz igazodik. De írták a germán írásokban egyenes helyzetben is:

B. Karlgren: 1052 (G. S. R.): b "grass, plants", "a sprout" – azaz: fű, palánták – egy fiatal hajtás.

Kyriil Ryjik, L'idiot chinois: CHE (81) a "Representation d'une petite pousse d'herbe: seme végéal minimum." (Ábrázolása egy kihajtott fűnek: a legkisebb növény.) Megfelel a mi "zsendül" fogalmunknak.

SHENG (218) a "Petite-pousse qui surgit du sol: seme fondamental de naissance et de vie." (Kis hajtás, amit kifakaszt a nap: alapvető sémája születésnek és életnek.) Megfelel a mi "zsenge" (seng-e) fogalmunknak.

A francia nyelvű munka "s" hangértékűnek adja meg a szókezdetekeket. Ezek szerint a nyelvünkben š < zs hangváltozás történt. S hogy ez igen régen történhetett, a brahmi írás példázza, ahol már a hangértéke "zs".

Zsenge: "1. Fejlődésben, érésben lévő v. éppen most kifejlődött fiatal, friss < növény, termés, gyümölcs> . hajtás, rügyek."

Zsendül: "1. (nép v. vál) < növény > fejlődni kezd. Kikeletkor zsendül a fű. Az őszi árpa tavasszal már zsendül." (A Magyar Nyelv Értelmező Szótára)

Az ótürk írásban van még egy c hangértékű jel: a čatal (villa), s ez is, miként a čember, egy úz típusú nyelvet tükröz. Az ótörök szószedetben nem találtam.

Az us (üst) és a vos (vas) jelét együtt tárgyalom, mert az a feltevés alakult ki a kutatás közben, hogy szoros köze van a "v" jelnek az "u" hangértékű jelhez. Mégpedig az, hogy az üst anyagát jelöli, amiből egykor készült. Nyelvészeink szerint "vas" szavunk eredeti jelentése "fém" vagy "réz" volt. Jeltörténetileg pedig úgy alakult ki, hogy az "u" jel alsó részét az alkotó elhagyta, így jelölve az összefüggést, hogy nem arról van szó, amit az "u" jelent, de mégis azzal kapcsolatos, mert majdnem olyan:

 tieng
 (cauldron)
 (üst)

a

 us
 (üst)

b

 vos
 (vas)

c

A jelet kínai jóscsonton láttam meg, majd B. Karlgren "Grammata Serica Recensa"-jában azonosítottam, a 834. sorszám alatt.

Az üst rajzait nincs lehetőségem közölni e rövid módszertani kivonatban. A fentebb rajzolt "a" rajz Karlgren "h" és "i" jelváltozata. Mindkét rajz Yin-kori. Csak a Yin-korban használták az üstnek eme diagramját. Karlgren a következő magyarázatot fűzi hozzá: "g-i. tieng tiang cheng (cseng!) bizonyít, elolvas egy távoli jóslat jövődölést; alsó fele egy hatágú csillagnak a Yin királyok alatt; egyenes, kifogástalan, tiszta, megfelelő. h. Yin-csont, i. Yin-csont. A diagram csak alkalmazása volt az 'üst'-nek, kölcsönzése a 'jóslat tudakozódásnak'. De ebben az alkalmazásban a jelleg kevésbé kifejező volt, csökkentett a néhány összefoglaló vonalhoz." Valóban. A "b-c-d-e-f" rajzai az üstnek félreismerhetetlenek. Aki látott hun üstöket, az egyből felismeri őket. Írásunk jeléből hiányzik a két párhuzamos vonal, mely feleslegessé vált, s a rováspálcán egybeesne a fa szárlirányával.

"Üst" szavunk eredeti jelentése "ős", melyhez "t" ősi kicsinyítő képző járult, tehát jelentése: "ősöcske". Az ős pedig nem más, mint az "ős-Ég". Az "Ég" kicsinyített jelképe.

Pais Dezső: "A magyar ősvallás nyelvi emlékeiből" c. könyvének 284. oldalán: "Én azt hiszem, nem kell túlzottan aggodal-maskodni – mint például a SzofSz. – arra nézve, hogy az ezüst utótagja és az üst szó azonos nyelvelem (nb. Cal. 47: 'ahenum: wst, vas fazék ahenum: rézből álló': az a(h)enus 3 vagy az a(h)eneus 3 'rézből, vasból, ércből való'; aenum '(e)herer) Kessel'. Az ezüst t-jéről nem szoktak nyilatkozni. Én azt éppen úgy, mint az üst végződését is, kicsinyítő t képzőnek tartom."

"Ős" szavunk korabeli írásai: 1138/1329: vsu; Vsi: olv. Üsi 1198: vs."

"Az adatokból az is kitűnik, hogy a szónak a XII–XIII. században ü-ző alakjai voltak." (Pais Dezső: A magyar ősvallás nyelvi emlékeiből, 285. old.) És ugyancsak a 285. oldalon a vogul hitrege első alakja, "az égaty: Numi-Tarem": (megnevezései:) "Fölséges-Aranyos-Ég atyám, Fölséges-Aranyos-Ég apám", valamint "Nagy-Ég atyácskám".

Szófejtő szótárunk ismeretlen eredetűnek tartja "üst" szavunkat, s az "üs" változatot tartja a régebbinek. Valóban:

"Üsti 1317–1329: Quidam equus noster famosus Istty coloris" 1405 k.: hwfti; 1460: vsthy; 1500: Ewschy"

"Ősi a./J: 1317/1329 'tarka' < állat, különösen ló"

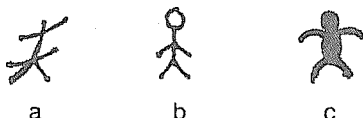
"Ismeretlen eredetű. Alakváltozásainak egymáshoz való viszonya tisztázatlan. Az üst, 'ezüst' szóval való származásbeli összekapcsolása valószínűtlen. – Kihalt szó." (A Magyar Nyelv Történeti–Etimológiai Szótára)

Azt hiszem, "ős", "üst" szavunk esetében téved a szótár. S mivel az üst az eget jelképezi, az ős-Eget, melynek legrégebbi alakja nyelvünkben (lég < ég) us-Leg lehetett.

A mongol szeptén lett második jelképünk a teknős teknője, mint az ég mása. És azt hiszem, nem azért teknős a teknős, mert teknője van, hanem mert "tekne-us", "teknős-ős" ebben az esetben. Mert korai latin betűs írásunkban az "ü" hangot is jelöltük "eu" betűpárral.

De az Ég fia is azonos az "Ég"-gel, a Senyű, a széles-nagy-egű. A nikolsburgi ábécében hangérték-jelölése: us – azaz: Ős-(Ég). Isten szavunk első része, az "Is-", azonos az "ős"-sel. A második része:

Karlgren: G. S. R. nr. 361:

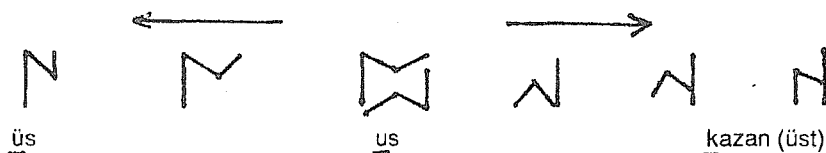
"361 a-c t'ien t'ien t'ien Heaven (Shi); loan for id. to brand on the forehead (Yi). b. is Yin bone, c. is Chou I. Graph is a drawing of an anthropomorphic deity."

"361 a-c t'ien t'ien t'ien Menny, ég; kölcsönzés a parázslani a homlokon ideogramhoz. b. Yin-csont, c. Chou I. Ábrázolása egy emberszerű istenségnek."

Tehát az "Ég"-ről van itt szó. A "b" feje egy "napkarika". A t'ienből lett hangrendünk szerint: ten. Az "i" kiesett. Ezt tükrözi a törökök "ten-ri", "tengri" és "Han" (Kán) – uralkodó szava is, ez utóbbi már áttételesen.

Tehát Isten szavunk jelentése: Ős-Ég. A második fele a szónak azonos a kínai "Ég"-gel. E néprészünk (magyar) tovább lehetett a kínai kultúra és hatalom (?) "vonzáskörletében".

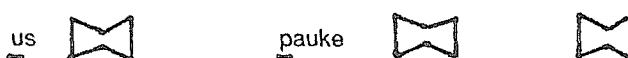
A türk írás alkotója "us" (üst) jelünkben két jelet is alkotott:

Jelünket kétfelé vágta, és – úgy tűnik – "ü" és "ö" akrofóniás hangértékek nyelvünk hangrendszerének azonos, de időben eltérő hangfejlődéseit produkálta eltérő földrajzi térségekben (a török nyelv hatására?).

Igen későn jöhetett létre az ótürk írás (VI–VII. század?).

Érdekes módon a gótok, nem kötődve az "Ég"-hitű valláshoz, a hunok üst alakú dobját (harci dobját?) kísérték figyelemmel, s az üst jelével az "üstdob"-ot jelölték. Mert a gót-germán írásokban az előzmények nélküli jelünk és annak csonkított változata "p" hangértékű: pauke (üstdob). Félelmet kelthető lehetett a hangja:

A kínaiaknál is megtalálható volt. A kínaiak pedig mindig a hunoktól vették át az újításokat.

Az "üst" jeléből származó "vas" jelét azonos formában vették át az ótürk írás alkotói. Ebben a formában került át a gót-germán írásba is:

eisarn, eisen

yos

temir, demir

Az ótürk írásban és a gót-germán rúnában akrofóniáik egyaránt már vasat jelentenek. Az ótürk szélrózsában a nyíl vashegyét jelzi: lt, ld hangértékkel. Az "l" valószínűleg: layik (csatlakozik v.mihez); vagy: lahika (hozzácsatolás). A pontos tartalma nem állapítható meg. A kínai írástörténetben csak egy jelben fedeztem fel: Kyril Ryjik: L'idiot chinois nr. 153:

a b c "Les graphies sont censées représenter un tendon, une fibre musculaire."

"(1) Force musculaire, vigueur, energie physique. (2) (phys.) Force, dynamique."

Ryjik szerint egy ín és egy izomrost rajza (feltehetőleg). Jelentése: (1) Izomerő, erő, fizikai energia. (2) (fiz.) Erő, dinamika. Stb. Nyelvünkben párhuzamai: vaserejű, vasgyűrű, vaserő, vasizom stb.

A kínai jelben "vas" jelünk az izomrostot (izomerőt?) jelöli.

A nikolsburgi ábécében két "gy" hangértékű jel van:

eg
(egy)

eng
(engy)

jelölésekkel. Az "eng" a "gy" "n"-nel alkotott ligatúrája.

Tehát a két ferde párhuzamos vonal az egyik, a kettőskereszt pedig a másik. Feltételeztem, hogy a kettőskereszt egy kései jeltörténeti állapot, mely azon ok folytán jött létre, hogy ligatúrásan is csatlakoztatni lehessen. A függőleges vonal összefogja a két vonalkát.

Először Bernhard Karlgren: Easy lessons in chinese writing c. könyvében találtam meg (Stockholm, 1958.) "jég" jelentéssel:

15   =

Majd a Grammata Serica Recensában:

899 =
c

c. Chou IV. Tehát i. e. 450–250 között fordul elő a kínai írástörténetben.

De hogyan lett a "j"-ből "gy" kezdőhang? Mert "N. gyég" alakban – mint népnyelvi adat – előfordul nyelvünkben, tehát gyésülve. Minden valószínűség szerint török jövevényszavainkkal együtt "gy"-sült.

"Az ide tartozó jövevényszavaink zömében mutatkozó gy forrását GOMBÓCZ a török j-ben jelölte meg; a magyar nyelvészeti irodalomban olykor felvetették – finnugor eredetű szavainkban mutatkozó j- gy alapján – a török j lehetőségét is, de e feltevésnek tartósabb visszhangja egyszer sem támadt. POPPE (141) szerint a magyar gy- forrása török szempontból egyaránt lehet j- is, j- is. BÁRCZI (A magyar szókincs eredete, 1958. 73–4)

"A szókezdő gy- amúgy is kényes kérdést érint. Mint láttuk, ez a mássalhangzó az ómagyar kor elején alakult ki, korábbi j-ből vagy j-ből; ez utóbbi nagy számban fordul elő régi török elemeink szókezdőjéül. Számolnunk kell azonban azzal is, hogy más, magyarban idegen mássalhangzó (pl. dz-) a forrása, melyből hanghelyettesítéssel keletkezett j." (Ligeti Lajos: A magyar nyelv török kapcsolatai a honfoglalás előtt és az Árpád-korban, 162)

Az ótürk írásban nem tudom biztosan kimutatni a "jég" jelének meglétét. Van egy némileg hasonló jel: d "a, o, u, v előtt vagy után":

Dolu (?) (jégeső)

A jég jele csak a kínai és a hun írásban van meg (a mongóliai /altaji/ sziklarajzokon kívül), és a kínai írástörténetben is rövid ideig előforduló, valószínűleg írásunkból kölcsönzött jel.

A jeltörténeti előzmények keresése közben áttanulmányozott művek két név mögé sorakoznak fel:

- A. P. Okladnikov: 1) Piszanyicü reki Oljokmü i Verhnevo Prinamire
- 2) Petroglifi Mongolii 1981
- 3) Petroglifi Centralnűj Ázii 1980
- 4) Piszanyici basszejna reki Aldan 1979

E. A. Novgorodova: (1) Mir petroglifov Mongolii
(2) Petroglifi Mongolii

Állatrajzok tömegei, emberek: vadászok sokasága, s az egykor dél-szibériai és altaji kultúra kőrajzokon. A kőrajzok szereplői morfológiailag csoportokba szedve az állatok fajtái szerint.

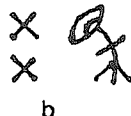
Egy ősi világ tárult fel előttem. Csontja-sincs, elporladt főszerelők egy időóceán túlsó partjain: szarvasok, lovak, emberek, vadászok, ebek stb.

X

A nikolsburgi jelrendszer eredeti "h" hangértékű jele: X két kereszt.

A később használt és ismert jel már "rontott" jele az eredetinek. Először Eric Grinstead "Guide to archaic Chinese script" c. könyvében találtam meg a jelet Karlgren 1127. számú jeleként. Később a Grammata Serica Recensában (csak a b-t idézve):

1127

"a-b. pok pak po horse with mixed colours (e.g. brown and white)
(Shi); mixed (Sün);" "b is Yin bone"

Tehát: "kevert (vegyes) színű ló (e.g. barna és fehér)"

Ilyen "kevert színű" lovat, ahol a barna a fehérrel keveredik (foltos), csak egyet ismerünk: a "hóka-kesely" színű lovat. Ez volna a hunok "üsti", azaz ősi ló? A hóka valóban h-val kezdődik.

"hóka fn és mn

1. (nép) Olyan ló, melynek homlokán fehér folt (ún. csillag v. hold) van.

2. (táj) Kesely lábú ló."

"kesely (e-e) mn és fn

1. (nép) Olyan < háziállat, főleg ló > , melynek szőrzete sötétebb színű, v.melyik, es. több lába azonban kisebb-nagyobb magasságig fehér."

E lőtípus volt tehát Attila népének ősi (üsti) lóva. Perdöntő bizonyíték Ligeti Lajos: "A magyar nyelv török kapcsolatai és ami körülöttük van" c. könyve 193. oldalán: "Tibeti és kínai átírásban mégis ilyen török szavakat (és kifejezéseket) találunk: tib. ha-la yun log 'tarka lovú' / tör. ala yontlu , / tib. ud ha-dag-leg 'tehén lábú' / tör. ud. adaqli /, kín. halan 'tarka (hegy)' török ala-n/,"

De hogy lesz a "halan"-ból hóka? Valahogy így: hala, – hóla, hóka. S amikor az eredeti török jövevényszó jelentését elfelejtették, "népetimológia" hasonlította a foltok alapján a Holdra. Holdas...

A türk írásban nincs jele a "h" hangnak. Csak a kínai és a mi írásunkban fordul elő, s ez igen fontos a "félremagyarázások" kizárása szempontjából.

Karl Faulmann: "Illustrierte Geschichte der Schrift" c. könyve 284. oldalán a Ku-wen óképírás jelei közt feltűnt a ló sajtáságos rajza és a (székely)-hun ábécé "l" hangértéke közti nagyfokú hasonlóság, a csaknem azonosság:

és

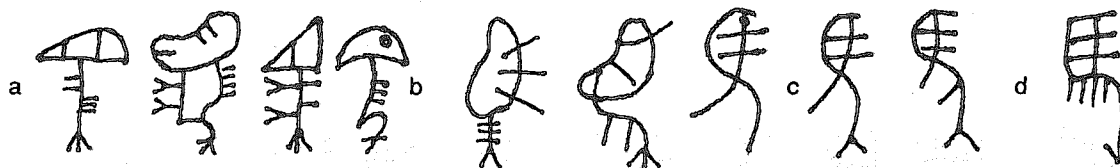

De egyféle hasonlóság még a dél-kínai Lolo-írás ló jelével is fennáll:

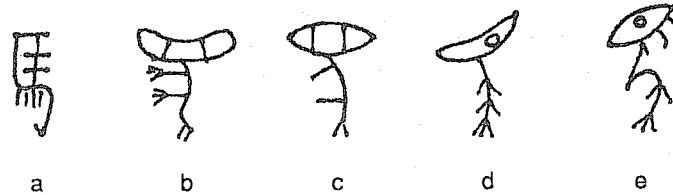

Mindezt írástörténeti kutatásaim kezdetén vettem észre, s ez szerfelett megerősített munkám hitében, az előttem álló rendkívüli nehézségek makacs legyűrésében.

Kyryl Ryyjik fejlődésében kíséri végig a ló jelét a kínai írástörténetben: (L'idiot chinois nr. 12) MA

40

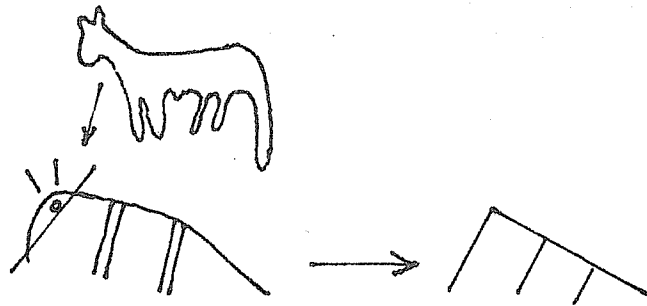
"a-e. ma ma: ma horse (Shi). b. is Yin bone, c. is Yin bone, d. is Yin bone, e. is Chou I."

"a-e. ma ma: ma ló (Shi). b. Yin-csont, c. Yin-csont, d. Yin-csont, e. Chou I."

E rajzokból kitűnik, hogy a Ku-wen óképírás jelhez áll a legközelebb, s minél régebbi a ló rajza, annál jobban hasonlít a (székely)hun jelhez. A ló teste egyre inkább a ló fejét jelöli. Az értelmezési zavar már a Yin-korban beáll. A két vonal (lábak jelölése) csak a Yin-korban van meg.

Áttanulmányozva a mongóliai és altaji sziklarajzokat, arra a meggyőződésre jutottam, hogy a közép-ázsiai lórajzok állnak a Ku-wen rajzhoz a legközelebb, ahol a lovak lábai külön vannak rajzolva a két fülükkel egyetemben, s a farkuk hosszú. Az Abakán hegységben. (A. P. Okladinov: Petroglifi Centralnűj Azii, 1980. 232-233. old.)

A Ku-wen kori lórajz egyértelműen az ilyen típusú sziklarajzokból származik:

"Ló" szavunk csak a vogul és az osztják nyelvben van meg a "finnugor" nyelvek között. Ez lényeges őstörténetünk szempontjából.

A kínai "ma" (ló) használatos népnévünk szótöve, melyhez a "d" és a "cs" (valamint a "csa") becéző kicsinyítő képző járult – s ehhez csatlakozott azután az -ar népnévképző. Illetve a "mada" (lovassági szablya), mely -r népnévképzővel: madar. Jelentéseik: lovas nép, szablyás lovas nép. Tehát népnévünket: madar, macsar, – és ezek elhasonult változataiban kell keresni és látni (a < o; d < gy; gy < g; d < t; cs < k; k < h stb.). Pl.: mada – mata; mado – mató; macsó – makó; madó < magyó < magó; mad mod < moggy < mog; macs < mecs stb.

Minden bizonnyal a protohunok már igen korai időpontban is lótenyésztő életmódban éltek. Egyetlen más nyelvben sincs annyi közmondás a lóval kapcsolatban, mint a mi nyelvünkben.

S végül egy utalás: "Sie begegnen bereits auf den – ältesten Piktogrammen – für ma 'Pferd' von den Schildkröten-schalen von An-jiang. Jetzt wurde dieser Typ durch eine westliche, vom Tarpan abstammende Züchtung ersetzt." 25. (Franz Altheim: Attila und die Hunnen, 1951. Baden-Baden)

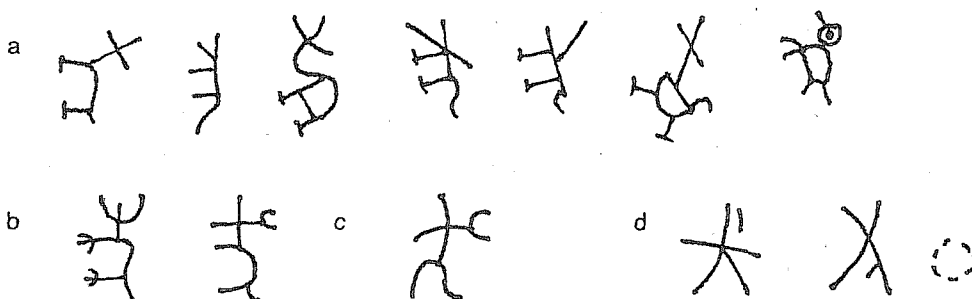
"Ők találkoznak már az ókori piktogramokon a "ma" "ló"-ra az An-jiang-i teknőspáncélok. Most lett ez a típus egy nyugatin át, tarpánból származott tenyésztésből kicserélve."

S e lótipus átkerült a kínaiakhoz is: "Der Kaiser selbst verfertigte ein Lied auf die 'Himmelrosse des westlichen Weltendes'." "A császár maga szerzett egy dalt a 'Nyugati világ végé égi paripáira'." (Altheim: Attila und die Hunnen, 25.)

Egy utalás a hunok ókori írásbeliségére – a ló piktogramjának ismeretére, a hóka-kesely lótipus eredetére: a fergánai (nyugati) és a tarpán kereszteződéséből származó erősebb, nagytestű lótipusra, mely erősebb, gyorsabb volt a tarpánnál.

Kutatásaim korai szakaszának egyik felismerése volt, hogy a kínai "kutya" quan (közös a szótó: qu-tya, qu-vasz stb.) rajzain az állat feje két vonal találkozása, majd egyre inkább a kutya testét jelöli:

Kyryl Ryjik: L'idiot chinois nr. 316 – QUAN

Bernhard Karlgren a 479. lajstromszám alatt foglalkozik az eb írásjelével. Az ótörök írás azonos jele "d" hangértékű. A kínai írástörténetben a korai időkben az egyik "X"-jel jelentése: érték, később: vezető.

Tehát az ótörök írásban nincs jele a lónak, a "hala-n" lószínnak, és az ebnek sem. A kutya a törökben (ótürk): it, és az oszmánliban még: köpek. Az "eb" a magyaron kívül a vogulban és az osztjákban van meg: vogul "ämp" és osztják "amp". Ősi szavunk az eb, a kutya jövevényszó.

A fej e sajátságos jelölését a közép-ázsiai sziklarajzokon leltem meg, de nem a kutya, hanem az egyik ló és kecske fejének jelölésénél. (A. P. Okladnikov: Petroglifi Centralnoj Azii, Leningrád, 1980. 14. tábla 114. old. és 143. tábla 243. old.)

Az ótürk "b" hangértékű jel történetét jól követni lehet:

A Ku-wen óképirás "hal" jeléből, rovástörténeti egyszerűsítéseiből származnak.

"baliq, balaq Fisch balik". Tehát: baliq, balaq, balik (hal). (A. von Gabain: Alttürkische Gramm.)

Az íjnak többféle rajza létezik a régi kínai írásban.

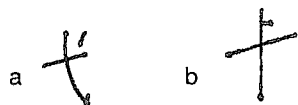
B. Karlgren G.S.R.: (pl.)

Annyi rögtön megállapítható az íjnak rajzairól, hogy nem fa íráshordozón születtek, mert fába róni ilyen bonyolult, részletdús és kerek vonalakat nem lehetséges.

Egy íjjal kapcsolatos jel van a kínai írástörténetben, mely ezektől lényegesen eltér, és fára (mivel fa íráshordozón születhetett) kitűnően véshető, róható.

B. Karlgren G.S.R. 918

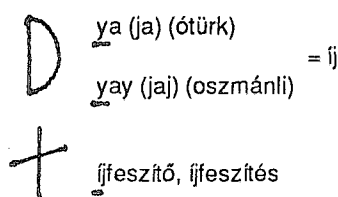

"918 a–b diek (iek) yi to shoot with arrow and string attached; b. is Chou I. The graph must be a drawing of some kind of arrow."

"diek (iek) yi íjjal lőni és húrt hozzákapcsolva; b. Chou I. A rajz kell legyen egy húzója valamilyen íjnak."

Egyértelműen íj feszítéséről, megfeszítéséről van itt szó: íjfelajzásról – "húrt hozzákapcsolva" – és íjlövésről. Mind a kettő erősen feszítő (húzó) művelet, s együtt a kettőt: "íjfeszítő" – "íjfelajzás"-nek nevezhetjük a mi nyelvünkön. Tehát a jel akrofóniás hangértéke: í.

Az ótürk írás íjának hangértéke: y (j). Valóban:

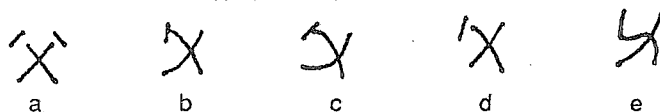

"Atya" jelünk "ty" hangértéke véghangzós hangértékűnek tekinthető, mivel nyelvünkben a -ta < tya (vagy t < ty?) változás előtt létezett "at" változat is. A nikolsburgi jelrendszerben: "athy" a jel hangértékének latin betűs jelölése, mely egyezik egy régi nemesi családnevünk íráásával: Batthyány. Itt a "ty" írásmódja: "tthy". Tehát a nikolsburgi hangértékjelölés: athy – aty.

"Atya" jelünk majdnem egyezést mutat a kínai "fu" (atya) jelével:

B. Karlgren a 102. lajstromszám alatt tárgyalja a FU jelét:

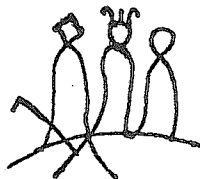

A kínai jel jelentése: apa, öreg ember; megtisztelő második része a személynévnek. b. és c. Yin-csont, d. Chou I., e. Chou II.

Karlgren szerint: "A rajz egy kéz fogása egy ősi emléktáblának /?, cf 'ősi tábla', melyek azonosak a legfelső elemmel."

Kyriil Ryjik 152. lajstromszám alatt (FU, FU) értelmezése: "Egyenes kéz... egy bot (??), melyek (akár megbotozásért, akár fallikus szimbólum, akár jogar) jele a hatalomnak..."

Az uráli sziklarajzok közt van egy "ősök"-et ábrázoló szimbolikus, sematikus kőrajz:

Itt egy koronás hím-nemű alak "atyakeresztet" képez a mellette álló nő-nemű alakkal, s a kettejük találkozó (keresztező) fővonalából – de mégis a koronás "szent" vonalából – a nőalakon keresztül egy hajtás nő. Lenyűgözően gyönyörű szimbólum! – A kínai jelnél is ezt a hajtást látjuk a nővonal végén (Karlgren b, c, d), majd megkettőződik mindkét vonal felett. Ez már értelmezési "romlás" lehet. Tény: mind a hun, mind a kínai jelnél a két vonalka "hajtás"-t jelent. Utódot.

"A királyi családok eredete az égbe visz, az istenség körébe, és a királyok maguk is félig istenek, istenkirályok, mikor megjelennek. Innét van, hogy a dinasztiák származását mindig bizonyos misztérium, titok veszi körül, melynek lényege az, hogy az égből leszálló férfias erőtől egy földi nő fogan, s kettejük fia az 'istenkirály', a szakrális tiszteletben részesülő személy, aki azért méltó az uralkodásra, a társadalom, a nép vezetésére, mert csak félig származik e világról, lényének másik része égi, azaz isteni." (Dümmerth Dezső: "Álmos az áldozat" 48–49)

Egy protohun ősatyánk fogantatását látjuk az Irbit-parti sziklarajzon. Az Irbit-parti sziklarajz emberpár nő-nemű egyedének feje: rombusz, az ágyéka háromszög, melynek írástörténeti jelentése: asszony, anya, nő. A rombusz az uráli sziklarajzon és utána már a nő-nemet jelöli. A jelentésváltozás a sumer pénisztől a vulváig tart.

A háromszög írástörténeti útja végigkísérhető:

sumer:	uráli:	kínai:	hun:	ótürk:	gót-germán:
R.L. 554 GEME (femme)		nü (nő, asszony)	ana (anya)	kadin (asszony)	wumen, weib (asszony)

Az írásjel terjedésének útvonala: délről északra (az Urálba), majd keletre Kínáig, onnan a Kárpát-medencébe s nyugatra a germán írásokba, az angolszász rúnáig.

Nem minden tanulság nélküli e jel értelmezése, fejlődése a kínai írástörténetben. Először Kyriil Ryjik jeltörténeti levezetése:

NÜ, NÜ, RU (11)

"Representation d'une femme... (acroupie ? enciente ? en position de soumission ?...)"

"NÜ: (1) Femme, féminin. (2) Fille."

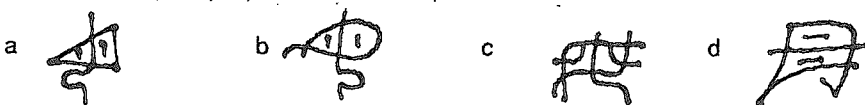
"Ábrázolása egy nőnek – asszonynak... (guggoló ? állapotos ? megalázkodás helyzetében ?...)"

NÜ: (1) Nő, asszony. (2) Leány."

És Ryjik másik levezetése:

NU (156)

"Femme nü devenue mere (marquée par les mamelons)."

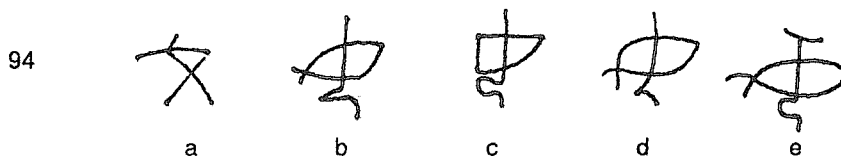
"(1) Mere, maternal. (2) Dame."

"Asszony nü anyává válik (megjelölés a mellbimbókkal).

(1) Anya, anyai. (2) Hölgy."

Ryjik mindkét – nő, asszony és anya – jel levezetésénél a legrégebbi a háromszöggel jelölt. Tehát egyenes és azonos származéka az ósumer jelnek és az uráli sziklarajznak.

B. Karlgren levezetésében az eredeti, háromszöggel alkotott jel nem is szerepel, csak a következő jeltörténeti állapot: a kigömbölyített vonalú, s az is Yin-kori:

"94 a–e nio (niwo:) nü woman, lady, girl.

b. is Yin bone, c. is Yin, d. is Chou, e. is Chou I."

"a–e nio (niwo:) nü asszony, hölgy, leány.

b. Yin-csont, c. Yin, d. Chou, e. Chou I."

Megállapíthatjuk, hogy a kínai jel jelentős értelmezési (ábrázolásbeli) változáson a Yin-korban mehetett át. A női ágyék egy függőleges (és guggoló) gerincvonalra került, majd kigömbölyödve már a női (állapotos?) has képzetét kelti a rajz. Ismerős ez a "jelhonosítás" a kínai írástörténetben. Pl.: ló, eb. A függőleges vonalra került ágyék a kínai mellett csak a mi írásjelünkre vonatkozik, az ótűrk vagy visszaegyszerűsödött, vagy csak a lényegét vette át a jelalkotó. A gót-germán jel a mi írásunkból való átvétel (számos más jellel egyetemben). A wumen vagy weib akrofóniája nem lehet gót nagy valószínűséggel, mert a gót asszony: qino. Burgund vagy más germán nyelv akrofóniáját hordozhatja a jel hangértéke.

"Anya" szavunkról: 1181/1288/1366/16. sz.: ? Ana hn. 1300 k.: "fisou aniath thekunched" (OMS) 1372 u. 1448 k.: Anya. J: 1. "édesanya", "előljáró", v.minek az eredete, "női előd" stb. (Uráli sziklarajz!) Alapnyelvi alak an lehetett. Török: ana, tunguz: ani, sumer: anna stb.

Aki egy kis jártasságra is szert tesz az írástörténetben, "m" hangrendű jelünkre ránézve:

látja, hogy itt a "klasszikus" "hegy" rajzát látja függőleges elrendezésben. A hegynek pedig nyelvünkben első számú jelzője, hogy: magas. Mert ami nem magas, az már nem hegy.

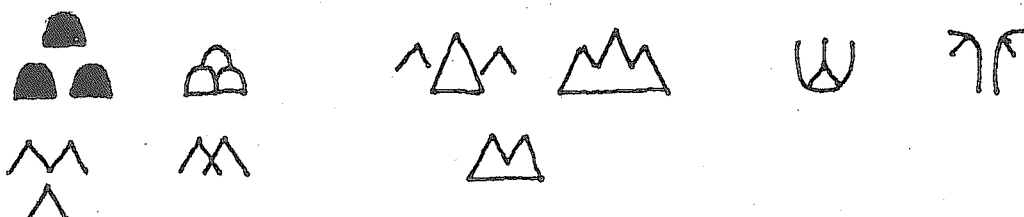
Írástörténeti kutatásaim kezdetén már elhatároztam, hogy amennyiben valamely "rokon írásban" hasonló értelmezése van jelünknek, azt minden esetben igyekszem feltárni, hogy az ilyen "első fokú rokonság" kimutatásával is erősítsem, teljesebbé tegyem jeltörténeti – és történeti – kutatásaim eredményét.

A "hegy" írásjele, mint oly sok jele az egyetemes írástörténetnek, szintén Mezopotámiából indult hosszú útjára.

sumer:

kínai (Ku-wen) óképirás:

kínai kagylóírás:

(R. Labat: 366)

"Again, and depict the peaks and gorges of mountain heights and wew corrupted in the Seal Character to and .

"Megint, csúcsait és szurdokait ábrázolja magas hegyeknek és rontva Kagyló(írás) Formában." (TAI T'UNG: PREFATORY NOTE TO THE LIU SHU KU 63. old. Fordította L.C. Hopkins 1881)

Kyriil Ryjik: (285) SHAN

"Chaîne de montagne (multiples – trois – montagnes)."

"(1) Montagne, mont, colline."

"Hegylánc(olat) (többszörös – három – hegység).

(1) Hegység, hegy, domb."

Címerünkben a "hármashalom" a Kárpátok hegyláncolatát ábrázolja, s rajta a kettőskereszt európaizált és némileg rontott formában az uralkodót, (wang) a királyi hatalmat szimbolizálhatja. A római katolikus vallásban ismeretlen a "kettőskereszt" használata.

Néhány rajz Kyril Ryjik WANG (71) jelicikéből: (válogatás)

"WANG: (1) Roi, souverain" "WANG: (1) Király, uralkodó"

Kerestem, hogy konkrétan létezik-e a kínai írástörténetben olyan "magas" fogalomjelölés, mely ezt a "hegy" rajzával teszi.

Eric Grinstead (:Guide to archaic Chinese script Comp.) Karlgren 1015 szám alatt tárgyalt jelét "height" (magas) jelen-tésűnek tartja. Valóban:

Karlgren (G.S.R.): 1015

"The graph shows two feet descending (steps:) a height.

b. is Yin bone, c. is Chou I."

"A rajz bemutatja két láb leereszkedő (lépések:) egy bizonyos magasságot.

b. Yin-csont, c. Chou I."

A jel jól láthatóan a három csúcsból álló "hegykoszorú, hegy" jel, függőleges helyzetbe állítva, lépcsőfokokká alakítva.

De járjuk körül a "hegy", "domb" jelöléseket a kínai írástörténetben.

Karlgren: 994

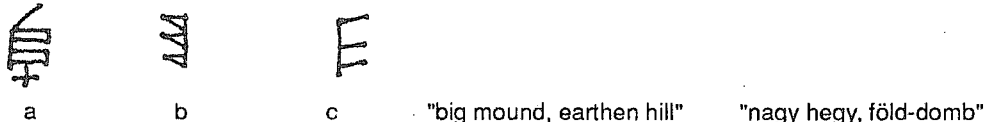

"b. is Yin bone, c. is Chou I." "b. Yin-csont, c. Chou I."

"The original graph was a drawing, misunderstood and deformed already in the Chou version."

"Az eredeti piktogram egy rajz volt, félreértett és eltorzult már a Chou változatban."

Karlgren: 1108

"The graph represents stairs or steps leading down from a height."

"A rajz bemutat lépcsőfokokat, vagy lefelé vezető lépéseket a magasból."

"b. is Yin bone." "b. Yin-csont."

Azt hiszem, elégséges bizonyítást nyert a "hegy, domb" írásjel és a "magas" jelölésének írástörténeti összefüggése a hun-kínai írástörténetben. A különbség az, hogy a hun jel az óképírás-jellel, az eredeti "hegy" jelével jelöli (a két csúcsos változattal!). A függőleges helyzetbe állított jelek értelmezése egy és ugyanaz.

A jel (ellenkező irányba fordított csúcsokkal és rontott – kigömbölyített – formában) B B a jenyiszeji és az orchoni III jelrendszerben is előfordul: ök, ük és kö, kü hangértékekkel.

"yüksák hoch yüksék" (A. von Gabain: Alttürk. Gramm.)

Tehát: yüksák, yüksék = magas. A kö és ök valószínűleg a "magas"-sággal képzettársításba került "kük" (ég) akrofóniás és véghangzós hangértékei. Másra nem gondolhatunk.

A gót-germán írásokban "b" a jel hangértéke. Mivel az észak-itáliai írásokban is jelen volt ezzel a hangértékkel, így e jel esetében az írástörténeti összefüggés nem bizonyítható.

Kyril Ryjik (531) és (532) jelicikének anyagát – a jel formai egyezése ellenére – sokáig "kóstolgattam". A jel formai egyezése a nikolsburgi jelrendszer "r" hangértékű jelével –H– a kínai jel legkorábbi jelzett változatának – teljes. A későbbiekben a kínai jel jelentős változáson ment át. B. Karlgren már csak e későbbi (Chou II.) formájában ábrázolja.

"Confins, contours non clos, espace vide jusqu' a l'horizon. La variante c' place un wei espace clos a l'intérieur pour surmarquer l'espace libre autour."

ab c c'

d(531)k 13

d'(532)ph 122

"Lieux vagues, confins, glaciés frontalières."

"Aussi terres désertiques aux confins."

"Közös határ, nem zárt körvonal (végtelen), üres tér a horizontig. A c változat hely egy wei zárt tér belső térnek megjelölésével köröskörül szabad."

"Üres helyek, (katonai) határvidék, végek, síma-, sík terep, határok, határszélek."

De sivatagszerű földjei is a közös (határ)vidékeknek."

Tehát nagy üres sík mezőről van itt szó, olyan földről, melyet nem művelnek, s amely afféle "senkiföldje". Hozzá kell tennem: kínai földművelő látószögéből. Mert e földet valószínűleg tavasszal fű borította, ami azután nyárra elszáradt, s kiégetten sárgállott (Belső-Ázsiában), mint a szteppék nagyobb része arrafelé. De ez a szeppe a közben előforduló vízesebb helyekkel a nomádok életterülete. Természetes rét ez, "r"-rel.

"rét 1210/1271: 'Contulimus... de terra Rethy terram ad culturam duum aratorum sufficientem' sz, hn. 1291: Rety; 1560 k. rett.

J: 1) Kaszáló, legelő; Wiese mező; Feld.

2) 1299: 'sík terület', 'síkság'.

3) 1560 k.: ? 'mocsaras, vízes terület', zsombékos."

"Ismeretlen eredetű. Szókincsünknek igen régi eleme lehet. Etimológia híján nem lehet eldönteni, hogy az 1. vagy a 2. jelentés-e az eredetibb."

A kínai jel etimológiája alapján megállapíthatjuk, hogy mind az 1. és a 2. pontban leírtak együtt jellemzőek eredetileg a "rét" fogalmára. Csak mindezt belső-ázsiai szeppei viszonyokba kell (eredetileg) behelyettesíteni.

Bernhard Karlgren a 842. számú jeleként foglalkozik e jel későbbi változataival.

Tehát: _ret, rét.

Az ótörök írásban e jel hasonló, de csonkított formában , de ugyancsak "r" hangértékkel fordul elő. Semmi kapaszkodóm nem volt, s először tagadtam, hogy bármi köze volna a két jelnek egymáshoz. Azután eszembe jutottak a több ízben nyelvünk akrofóniájával alkotott ótörök jelek, pl.: nagy, széles stb., és a bilingvis (kétnyelvű) jelpárok esete, pl.: üs és kasan.

És e jelnek a "fordítottja" is előfordul "t" hangértékkel, tehát lehet "ret" az ótörök jel is, ha a "t" hangértékű jel egy olyan "t" hanggal kezdődő török szó, melynek jelentése azonos vagy nagyon hasonló: mező, föld, sík terület, füves (nyáron kiszáradt, kiégett) mező.

Feltevéssem helyes lehetett, mert:

"tariylay Feld tarla" (A. von Gabain: Alttürk. Gramm.)

A török szó (és fogalom) megegyezik a ma "tarló"-ként ismert szavunkkal. Mint látjuk, inkább az úz típusú (oszmánli) áll hozzá közelebb hangalakban. Nyelvtudományunk egyébként csuvasos típusú jövevényszavunknak tartja.

Tehát a bilingvis jelpár: _ret és _tariylay, tarla.

A "szárny, toll" rajzait tartalmazó jeleinknél a nikolsburgi ábécében még jól látható, hogy "cs" és "z" hangértékű jelünk két részből áll, s a vonalak még nincsenek összerögzve:

cs

z

Csak később rötták össze: pedig a jelek értelmezésében ez rendkívül fontos!

De mit jelölhet a melléjük húzott függőleges vonal?

Bernhard Karlgren "Easy lessons in chinese writing" (Stockholm, 1958.) c. könyvének 449. sz. jele:

31

"yin 'to draw the bow; to draw, pull'. From R. 57 'bow' and a stroke indicating the string."

Azaz: "yin 'húzni az íjat; húzni, húzás (rántás). R. 57-ből 'íj' és egy csapást (ütést) feltüntető a húr (zsinór)."

Ezután kerestem egy ezt megerősítő forrást, ahol ez szintén meg van határozva.

Kyriil Ryjik (45)

a, b

ou

c

d

"(1) Un, un seul, unique." "Egy, egyetlen egy, egyetlen."

"(2) Soudain (d'un coup)." "Hirtelen (ütésnél, csapásnál)."

Ez esetben a második jelentés értendő: "hirtelen (ütésnél, csapásnál)". Tehát a függőleges vonal "hirtelen ütést, csapást" jelent.

A "szárny, toll" jelölésére sok forrás van a kínai írástörténetben, az írástörténeti irodalomban:

Bernhard Karlgren: G.S.R.

579

羽

羽

a

b

"b. is Chou II. Possibly this was an original drawing for 580 'to fly', showing two wings."

"b. Chou II. Talán ez volt az eredeti rajz az 580 részére 'repülni', felmutatása két szárnynak."

124) Bernhard Karlgren: "Easy lessons in..."

124

羽

羽

羽

yü "feather, wing" – "toll, szárny"

Ezek után könnyű meghatározni jeleink jelentését:

a "p"

羽

tollféleség: pehul, pehely-(toll);

a "cs"

羽

csap szárnyával, szárny-csapás.

"pehely, pih, pihe

1346: ? 'Stephanus dictus Pehul' szn. 1349: ? Pehul szn.

J: finom, puha szőrzet, pernye, finom apró toll."

"Hangutánzó eredetű szócsalád. Eredetileg a kilégzés hangját jelenítette meg; a pihe és a piheg rokonságába tartozik."

"...így hangutánzó szavaink igen korai rétegébe tartozik."

"csap /1332–37/: Chapouhaza frn.; 1372 u./1448 k.: menkett czappafakual meg gewt wryewn; 1416 u./1450 k.: ketcer ləoa onokat; N. Csapa 'nyom'."

"Eredeti jelentése 'csattanó hanggal üt, vág; mit knallender Stimme schlagen, hauen' lehetett. A finnugor alapalak: cap-. Egyeztettek altaji (köztörök cap- 'cshwenken, mit einem Schlage schlagen...., mongol cabci- 'couper, abattre, trancher.' stb.) szókkal is." (A magyar szókincs finnugor elemei)

"Ne csapjál szelet!" Vagy: "Csapja a szelet v.kinek." (Utalva a madarak udvarló szárnycsapásaira.) Népünket vagy annak egy meghatározott részének totemállata volt valamilyen madár, mely fontosságára ezek a "szárny-toll" rajzait tartalmazó írásjelek is erősen utalnak. Ez pedig nem lehetett más, csak a "turulmadár". Az "Ég" madara?

Az "Easy lessons"-ban egy kínai jel felkeltette a figyelmemet:

361

飗

"liao, liu 'whistling of the wind'. App. from 59 a. above and R. 124."

"liao, liu 'a szél füttyölése'. Alkalmazása az 59-ből és a fenti 124."

Tehát az 59. sz. és 124. sz. jelekből tevődik össze.

59

飗

59/a

飗

"59 shan 'hairs, strokes'. Drawing." "Hajak, ütések–csapások. Rajz."

"59/a chen 'thick hair'. From 9. 'man' and 59. 'hairs'." "vastag hajak 9-ből 'ember' és 59. 'hajak'."

Meglepődtem: haj és ütések–csapások egy és ugyanazon jel (többszámaban).

A szél pedig nálunk inkább "zúg".

Mindenesetre, ha "csap" mellé helyezem a "szárny" jelét, az lehet a "szél" – de talán a szél hangja is: zúg.

Az "sz" hangot hosszú évszázadokon át "z"-vel jelölték. Tehát a szél lehetett írva: zel, zeles (szeles). Ennek utánzása volna? Vagy – a szél "zúg"-ása volna a jel jelentése? Ebben ma még bizonytalan vagyok.

Tehát: zel (szél), vagy zúg (a szél) (?)

A kérdőjelet egyelőre ott kell hagyni.

Szó- és fogalomírásunk ősi maradványai a nikolsburgi ábécében és egyéb ligatúrák jelek

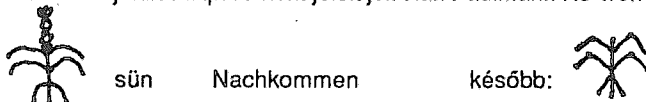
A nikolsburgi ábécében még néhány olyan jel szerepel, melyek használata a későbbi időkben alig vagy egyáltalán nem mutatható ki írástörténeti emlékeinken. Ezzel együtt felvetődik annak a kérdése is: hol alakult át írásunk akrofónián alapuló betűírássá? Több bizonyíték szól amellett, hogy itt: a Kárpát-medencében.

A betűírás jelrendszere hamar romlásnak indul, amikor a jelek eredeti jelentését elfelejtik, amikor a jelhez már nem kötődik a tartalom, a jelentés megtartó ereje, a rajz formájának a tartalommal alkotott szerves és látható egysége: a látható nyelv.

Amikor a jel már csak egy hang jelölését jelenti, akkor a pontos formai azonosság, a valósághű ábrázolásra való törekvés, az ősi formák "tűz" fontosságával vetekvő érzése porladni kezd. Elfelejtik a jel eredeti jelentését, és utána már minden lehetséges a "célszerűség, a rovás könnyítése" miatt.

Néhány képjelünk megőrződött részben olyan formai és hangértéki (jelentéstartalmi) állapotában, mely feltételezi, hogy képírásként használták még ebben az évezredben is (talán).

Egyik legkülönösebb jelünk a tprus-ként jelölt jel. Karl Faulmann Ku-wen jelgyűjteményében látható az alábbi jel:

formában találkoztam vele szövegben: "utánamegy" jelentéssel. A Ku-wen jel jelentése: "ivadékok", utódok, tehát – utána követők. Így alakulhatott ki némi rajz- és jelentésmódosulással:

tprus (tiprós?) jellé, mely az üldözést, a megsemmisítést, a teljes megsemmisítésig, az eltiprásig való üldözést, "utánamenést" jelképezi. B. Karlgren: 531 (ciklikus karakter)

ent-ként jelölt jelünk a kínai írástörténetben antilop, dām, juh stb. jelentéssel:

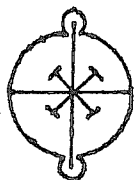
Kyriil Ryjik (25)

stb.

Az antilop nemzetközi vándorszó. Mindenesetre e szóban van benne egymás mellett e két mássalhangzó: antilop.

Az uráli sziklarajzon látható már a kínai írástörténetben "ciklikus jel"-ként feltüntetett jel:

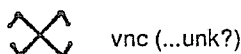
melyből

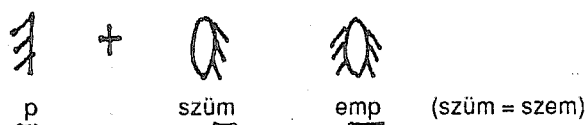
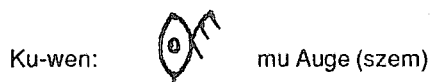
B. Karlgren nr. 605. feltüntetett "ciklikus jel" származik.

Mint az uráli sziklarajzon látjuk, a kerek "világ" két oldalán "napkarika" van a "világon kívül" (mint a sumeroknál) kelet–nyugat főiránnyal – vagy az erre merőleges észak–dél irány a főirány? Mindenesetre a két keresztező főirányt, a világunk fogja össze e jel, s valószínűleg ez is eredeti értelmezése, s alakult a tsz. 1. személy birtokos raggá?

A rajzról ezt lehet leolvasni, s e jel alakult át a rováspálcán némileg, hogy befelé legyenek a mellékvonalak:

Egy másik jelünk a "szem" és a "pohly"-toll ligatúrája:

and ligatúránk az "ata" és a "duli" (dél) jelek ligatúrája. Az "atya" jel itt akrofóniás "a" hangértékével szerepel:

A két "hajítás" vesszője ez esetben elmaradt.

A többi ligatúrák jele a nikolsburgi ábécének kevésbé lényeges (encz, eczk), vagy zavaros: echech.

E kutatási módszer és eszközrendszerének eredményességét – azt hiszem – nem lehet kétségbe vonni. Ezen igen rövid, kivonatos ismertető anyagból is kitűnik: az egyetemes írástörténet szabályaira alapozott kutatási módszer alkalmas nyelvi alapokon történő őstörténet-kutatásra. Népünk vándorútját e kultúra "áramlása" híven visszatükrözi.

Ezek szerint volt egy délről (Mezopotámia irányából), Iránon át észak felé történő népáramlás, mely az Urál hegységénél kettévált, s az egyik nyugat felé, a másik keleti irányba folytatódott.

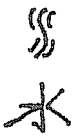

Ez utóbbi – keleti irányba folytatódó – áramlatban található (a protohunok) népünk etnogenezise. Ezért állnak hozzánk nyelvileg lényegesen közelebb az úgynevezett "ugor népek", s távolabb az Uráltól nyugatra lévő nyelvlánc nyelvi asszimiláns népei. E nyelvi "országút" mindenütt az erdő és a szeppehatáron vezet mindkét irányba.

Így – azt hiszem – "uráli szétvándorlásról" és őshazáinkról sem igen beszélhetünk. Legfeljebb többszámban: őshazáinkról, ahol népünk az állandó érintkezések, keveredések kulturális és etnikai kohójában alakult, fejlődött azzá, aminek ma ismerjük. Jelenünkre természetesen a legújabb hazánk – Európa – döntő hatást (és előző kultúránkra megsemmisítő hatást) gyakorol.

E régi azonosságunkat – mikor néprészekre szakadva, s közben is birodalmakat alapítva Európába vonultunk – ma már csak nehéz és a "bevett" történelmi kutató módszereken kívül álló eszközökkel lehet csak megkutatni és felkutatni, igazodva a nehéz feladathoz.

Népünk története a világ népei között egyedülálló kuriózum. S talán a hozzá alkalmazott kutatási módszer is az.

A kelet-ázsiai íráscsalád jeltörténeti összefüggései

Kínai jelek			Hun jelek		Ótürk jelek	
Jel	Jelentése és használatának	ideje	Jel	Jelentése és hangértéke	Jel	Jelentése és hangértéke
	gui, qu (teknősbéka)	Ku-wen		itekneus (teknő-ős) (teknős)		kaplumbaga (teknősbéka)
	war (tűz) niet (Nap)	Jin Jin Chou I		<u>tewz</u> , <u>tűz</u> <u>duli</u> , <u>dél</u>		<u>gün</u> , <u>günes</u> " " (Nap, dél)
	siwer (folyóvíz) shuei	Jin i. e. III. sz.		<u>jö</u> (folyóvíz)	 	<u>Nop-tewz</u> <u>Nop-duli</u> nt és nd
	iet (ciklikus karakter)	Jin		i-szak (észak)		<u>ir</u> (észak) yir
			 	leg (lég) <u>eg</u> (ég)	 	<u>gök</u> (ég) és <u>kök</u> (ég)
	d'ien (föld, művelt föld)	Jin		<u>fel-d</u> , <u>föld</u>		<u>yir</u> , <u>yer</u> (föld)
				miny (menny) muny " id-hely <u>üd</u> -hely	 és 	<u>miny</u> <u>muny</u> (menny)
	tiók, tiuk, chu (üt, csap, lő)	Chou I, II		<u>ce-lőke</u> cselőke		<u>og</u> (nyíl)
	B. K.: G. S. R.: 1218i (nagy)			<u>nogyu</u> , <u>nagy</u>		<u>nogyu</u>

Kínai jelek			Hun jelek		Ótürk jelek	
Jel	Jelentése és használatának	ideje	Jel	Jelentése és hangértéke	Jel	Jelentése és hangértéke
丨	tíz; teljes; általános kiterjedés és rend	Yin	丨	<u>ş</u> el-es <u>sze</u> l-es <u>szél</u> -es	丨	<u>sze</u> les
𠂇	muk, mu (fa)	Yin	𠂇 𠂇	fa <u>fak</u>	𠂇 𠂇	<u>ag</u> ac (fa)
			𠂇 𠂇	s (es)	𠂇	köktürk: s
𠂇	tieng (üst)	(csak:) Yin	𠂇	<u>üs</u> (üs-t)	𠂇 𠂇 𠂇	<u>üs</u> (üst) <u>kaz</u> an (üst)
𠂇 𠂇 𠂇	(izomerő, erő, fizikai energia, dinamika) (K. Ryjik, 153)	?	𠂇	<u>vos</u> (=réz)	𠂇	<u>lew</u> (lő) <u>tem</u> ir " <u>dem</u> ir (lő-vas?) (lt, ld)
𠂇 𠂇	pi ng (jég)	Chou IV	𠂇	<u>gyeg</u> (jég)	𠂇	<u>dolu</u> (?) (jégeső)
𠂇 𠂇	pok (kevert színű ló: barna és fehér)	Yin	𠂇 𠂇	<u>hala</u> , <u>hóla</u> <u>hóka</u> -kesely		halan (tarka), ala
𠂇	ma (ló)	Ku-wen	𠂇	<u>lu</u> , <u>lo</u>		
𠂇 𠂇	QUAN, k'iw n (kutya) k'üan	Yin Chou II	𠂇	<u>eb</u>		
𠂇	diek (íjjal lőni és felajzani)	Chou I	𠂇	íjjal lőni és és felajzani = íjat feszíteni = íj <u>fesz</u> ítő = íj <u>fesz</u> ítés		

Kínai jelek			Hun jelek		Ótürk jelek	
Jel	Jelentése és használatának	ideje	Jel	Jelentése és hangértéke	Jel	Jelentése és hangértéke
	kiung (ij)					<u>ya</u> <u>yay</u> (ij)
	b'iu, b'iu fu (atya, apa)	Yin Chou I modern		ata, <u>athy</u> , <u>atya</u>		
	nio, niwo, nü (asszony, anya)	Yin (?) Chou I		<u>ana</u> , <u>anya</u>		<u>kadin</u>
	(hegylánc) (hegy) kong (magasság)			<u>mogos</u> , <u>magos</u> <u>magas</u>		<u>yüksak</u> , <u>yüksak</u> (magas)
	JIONG (közös határ, üres tér a horizontig) (üres helyek, sík terep)	Ku-wen (?) Jin (?) Chou II		<u>ret</u> , <u>rét</u>		<u>ret</u> <u>tariylay</u> , <u>tarla</u> (tarló)
	yu (toll, szárny)			<u>pehul</u> , <u>pehely</u>		
	(repülni)	Chou II				
	(egy, egyetlen; hirtelen ütésnél)			<u>csap</u> (a szárnyával)		
	liao, liu (szél fűtyülése)			<u>zel</u> (szél?) <u>zúg</u> (?)		
	sünni (utód)	Ku-wen		<u>tpus</u> (utána megy? tipró-s?)		
	antilop, däm, juh stb.	?		<u>antilop</u> (?)		
	(szem)	Ku-wen		<u>szem</u> + <u>p</u>		

Bibliográfia

- Altheim: Franz Altheim, *Attila und die Hunnen*, Berlin, 1951.
 Altheim: Franz Altheim, *Geschichte der Hunnen*, Berlin, 1959.
 Bárczi Géza, *A magyar nyelv életrajza*, Budapest, 1975.
 Bárczi Géza, *A magyar nyelv múltja és jelenje*, 1980.
 Biedermann: Hans Biedermann, *Lexikon der Felsbildkunst*
 Braune: Wilhelm Braune, *Gotische Grammatik*, Max Niemayer Verlag, Halle, 1939.
 Chang K. C., *Orakel und Schriften*
 Danzel: Th. W. Danzel, *Die Anfänge der Schrift (1912) Voigtländer 1929*.
 Dümmerth Dezső, *Álmos az áldozat*, 1986.
 Eberhard: Wolfram Eberhard, *A Dictionary of Chinese Symbols* (1986. Repr.)
 Eberhard: Wolfram Eberhard, *Lexikon chinesischer Symbole*, Köln, 1987.
 Ecsedy Ildikó, *A kínai állam kezdetei*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987.
 Faulmann: Karl Faulmann, *Illustrierte Geschichte der Schrift*, Wien, Pest, Leipzig, 1880.
 Forrai Sándor, *Küskarácsonról sülvestestig. Műzsák Közművelődési Kiadó*
 Gabain: A. von Gabain, *Altürkische Grammatik*, Otto Harrasovitz, Leipzig, 1950.
 Grinstead: Eric Grinstead, *Guide to the archaic Chinese script* (from Bernhard Karlgren's "Grammata serica recensa"). Characters drawn by Gordon To. Lund, 1972, Studentlitteratur
 Hopkins: THE XIX SCRIPTS, A translation by L. C. HOPKINS of H. M. Consular Service, 1881.
 Ipolyi Arnold, *Magyar mitológia* (Facs. kiad.), Európa, Budapest, 1987.
 Karlgren: Bernhard Karlgren, *Easy lessons in chinese writing*, Stockholm, 1958, Naturmetodens Sprakinst
 Karlgren: Bernhard Karlgren, *Grammata Serica Recensa*, Stockholm, 1957.
 Karlgren: Bernhard Karlgren, *Sound and symbol in chinese*, 1962, Oxford Univ. Pr.
 Karlgren: Bernhard Karlgren, *Schrift und Sprache der Chinesischen*
 Kluge: Friedrich Kluge, *Die Elemente des Gotischen*, Berlin und Leipzig, 1921.
 Kornrumpf: H.-J. Prof Dr. Kornrumpf, *Langenscheidts Universal-Wörterbuch Türkisch*, 1987.
 Ligeti Lajos, *A magyar nyelv török kapcsolatai és ami körülöttünk van* (Kőrösi Csoma Társ.-MTA Kvta). 1977.
 Ligeti Lajos, *A magyar nyelv török kapcsolatai a honfoglalás előtt és az Árpád-korban*, Akadémiai Kiadó, 1986.
 Maenchen-Helfen: J. Otto Maenchen-Helfen, *The world of the Huns*, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London, 1973.
 Magyarország Története I., Akadémiai Kiadó, 1984.
 Magyar nyelv: *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970.
 Magyar nyelv: *A magyar szókészlet finnugor elemei*, Akadémiai Kiadó, 1967.
 Németh Gyula (szerkesztette), *Attila és hunjai*, Magyar Szemle Társaság, Budapest, 1940. – az Akadémiai Kiadó Reprint Sorozata, Budapest, 1986.
 Novgorodova: E. A. Novgorodova, *Petroglifü Mongolii, Ulan-Bator*, 1975, Izd
 Novgorodova: E. A. Novgorodova, *Mir petroglifov Mongolii*, Moszkva, 1984, Nauka
 Okladnikov: A. P. Okladnikov, *Piszanyici basszejna reki Aldan, Novoszibirszk*, 1979, Nauka
 Okladnikov: A. P. Okladnikov, *Petroglifü Centralnőj Azii, Leningrad*, 1980, Nauka
 Okladnikov: A. P. Okladnikov, *Petroglifü Mongolii, Leningrad*, 1981, Nauka
 Okladnikov: A. P. Okladnikov, *Piszanicü reki Olekmü i Verhnego Priamur'ja, Novoszibirszk*, 1976, Nauka
 Pais Dezső, *A magyar ősvallás nyelvi emlékeiből*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975.
 Ryjik: Kyril Ryjik, *L'idiot chinois*, Paris, Payot 1980.
 Zolnai Béla, *A látható nyelv*, Budapest, 1926. (Minerva-könyvtár)
 Vékony Gábor, *Későnépvándorláskori rovásfeliratok a Kárpát-medencében*, 1987. ÉLETÜNK KÖNYVEK

A NIKOLSBURGI ÁBÉCÉ TOVÁBBI JELEI (II.)

X eb

Írástörténeti kutatásaim kezdetén első felismeréseim közé tartozott, hogy a kínai "kutya", vagyis az "eb" korai rajzán az állat fejét két vonal metszete jelöli.

Ecsegy Ildikó felhívta a figyelmem, hogy minden állat fejének a jelölése általában két vonal metszetéből áll a korai időkben. Ez óvatossá tett. Úgy gondoltam, hogy ilyen bizonytalan esetben alaposan utána kell járnom. Három évig foglalkoztam a problémával, s egyre jobban erősödött meggyőződésem, hogy első feltevéseim helyesek voltak.

Felettből izgatott az is: honnan ered, honnan származik a kínai írástörténetben az állatok fejének ez a jellegzetes jelölése.

Az ótörk írásban nincs jele az "eb"-nek. Az oszmánli nyelvben: köpek, és: it. Az elsőnek mintha azonos volna a szótöve a mi "kutya" szavunkkal, a - "ku". A másik, az "it" is mintha közös ősalakra származna vissza. A hangváltozások mikéntjeire viszont csak képzelgéseim vannak. Lehet, hogy teljesen lehetetlen.

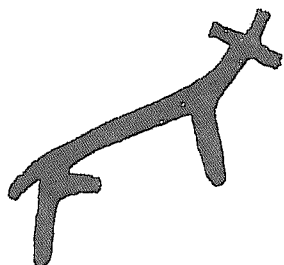
A. von Gabain ótörk glosszáriumában: it. A vogulban: ämp. Osztyák: ämp.

"A m. é. obi-ugor ä hangmegfeleltetés szabálytalan. Magyar zártabb magánhangzónak az obi-ugor nyelvekben csak kivételesen felelhet meg nyílt ä (l. még fő "kochen, siedlen" alatt). Az eredetibb hangalakot feltehetően a magyar szó őrizte meg.

Az ugor alapalak: emp .". (A magyar szókészlet finnugor elemei, 137.)

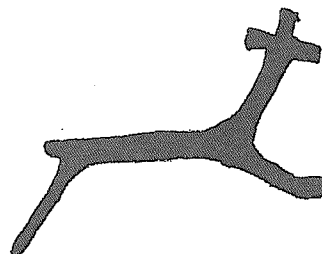
Nem kis mértékben a fej e sajátos jelölése adta az egyébként is erő elhatározáshoz az indítékot, hogy áttanulmányozzam az Urál és Kína közti térség sziklarajzainak feltehetően létező valamilyen feldolgozásának az irodalmát, melyről addig semminemű ismeretekkel nem rendelkezttem. Úgy éreztem, hogy a titok nyitjának ezen az óriási, nomád életmódra kiválóan alkalmas dél-szibériai és altaji térségben kell elhelyezkednie. S nem csalódtam feltevéseimben, melynek hiányzó láncszemének tartottam, hogy a kínai írásjelek egy része a sumer-uráli kultúrán kívül e térségből származik. Ezzel igazolva láttam, hogy időszámításunk előtt a III. évezredtől hosszú időn át egy folyamatos, kelet felé tartó népmáramlás és e népre jellemző kultúra áramlása játszódott le, mely meghatározta a kínai kultúra korai korszakában annak milyenségét és íráskultúrájának kibontakozását. Lehetséges, hogy e folyamat még régebben indult, s csak a III. ezredben érte el a Sárga-folyónál Kínát.

Tény, hogy itt megtaláltam a fej e sajátos jelölését, A. P. Okladnyikov: Petroglifi centralnoj azii (Leningrád, 1980) c. könyvében. De nem a kutya rajzainál, hanem az egyik ló fejének és egy kecske fejének jelölésénél.

9

14. tábla (114. old.)
ló

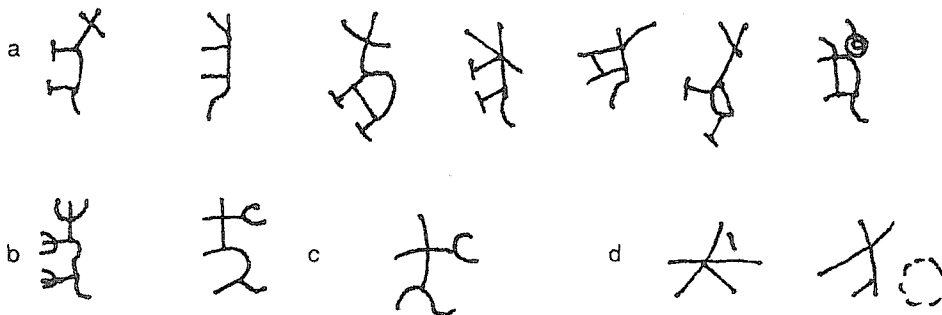
18

143. tábla (243. old.)
kecske

Kyryl Ryjik L'idiot chinois c. művében (Payot, Paris, 106, Boulevard Saint-Germain, 1980) a 316. lajstromszám alatt tárgyalja a "kutya" jelét, megadva legrégebbi ábrázolásainak sorozatát, jelfejlődését:

(316)

QUAN

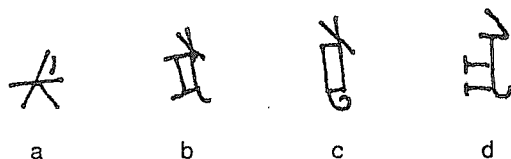
A rajzokon jól látható, hogy az "a" sorozatnál kiemelten az állat fejét jelöli "eb" írásjelünk. Látszik, hogy a kutya meghatározó testrésze a feje. Feltűnően az. Egyetlen más állat korai rajzainál ez nem ilyen feltűnő. Itt szinte fejből áll az egész állat. A "b" sorozat második rajzánál a kutya testének egyéb része kezd "elsatnyulni", szinte a két vonal kereszteződése uralja a rajzot, ami a "c" rajznál már egyértelmű.

A fej ábrázolása tehát meghatározóan azonos az "eb" szimbolikus lényegével. Valóban. Minden lényeges tulajdonsága a fején található a kutyának, amitől a kutya: kutya. A fegyverzetét jelentő fogai, a szemeiben tükröződő értelme, szaglása, ugatása. Tehát a fejtől kutya az eb.

Úgy tűnik, "kutya" szavunk szótöve, a "ku" közös a Ryjik által megadott kínai hangalakkal. De köze lehet a "kuvasz" és "komondor" kutyafajták neveihez is. Ámbár a komondor neve nem feltétlenül.

Bernhard Karlgren 479. lajstromszám alatt foglalja a "kutya" írásjelével:

479

"479 a–d. k'iwēn (k'iwēn: k'üan dog (Shi). b. is Yin bone, c. is Yin bone, d. is Chou II. The graph is a drawing."

Érdekes módon az archaikus k'iwēn (korai Chou), i. e. 900 körül, s a középső majdnem egyezik. Majd i < ü változás megy végbe. Mint nálunk is < üs. Amennyiben az "i" előtt "u" volt a magánhangzó (mint nálunk "us"), akkor megkapjuk a Ryjik által meghatározott hangértéket: k'uwan, s ez már a "kuvasz" elnevezéshez igen közel van.

Az ötörök írás "d" hangértékű, formailag azonosnak mondható jelnek jelenlegi ismereteim szerint nincs köze a mi "eb" jelünkhöz.

Tehát az ötörök írásban nincs jele a lónak, az ala vagy halan lószínűnek, s az ebnek, a kutyának sem. S ez igen érdekes, mert a lovas nomád életmód két legfontosabb kellékéről van szó: a lóról és a legfontosabb segítő barátról: a kutyáról.

† *íj* feszítés, (íj at felajzó, íjjal lövő) *íj* feszítő

Amikor a "celőke" jelicikét írtam, felöltött bennem: vajon az "i" hangértékű jelünk azonos volna az íjjal?

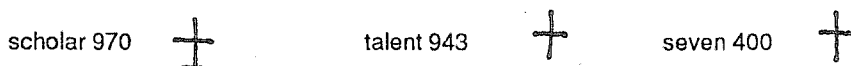
Hiszen – ha van nyílvevő írásunk jelrendszerében, miért ne lehetne meg hozzá az íj is, mely szónak akrofóniája is meglehetősen nyomatékos. Hangtanilag, nyelvileg alkalmasabb nem is lehetne.

Azután elvetélt bennem e gondolat, s a kínai írástörténet sok kereszt alakú jele közt kerestem a megoldást. Hasztalan.

Minél egyszerűbb egy írásjel, annál kevésbé felismerhetően hordozza magán a lerajzolt tárgy vagy fogalom rajzban megjelenített képét. S ennek az ellentéte is igaz.

A kínai írástörténetben több kereszt alakú jel van. A "tíz" számjegy korai írásjele egy függőleges vonal, majd egy kereszt.

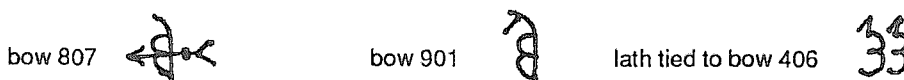
S még néhány (Bernhard Karlgren):

Helyes megoldás viszont csak egy létezik, s olykor még kellő adottságokkal sem könnyű megtalálni. Az egyetlen, az igazat. A tisztát.

Az igazság akkor a legtisztább, legszebb, ha igazságának lényegét önmagában hordozza. Az írástörténetben ez nagyjából azt jelenti, ha egy nagyon közeli rokonságban álló írásban felfedezzük jelünket teljes formai és tartalmi azonosságban, s ezt írásjelünk akrofóniás hangértékével is visszaigazolja. Ekkor már vita tárgyát csak az jelentheti, hogy melyik írásból került át a másikba elsőfokú átvételként. Ez pedig már viszonylag könnyen eldönthető, ha ismerjük a jel használatának időpontját, időpontjait.

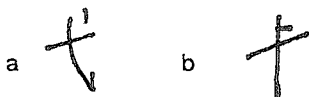
Az "íj"-nak több rajza létezik a kínai régi írásmódban:

Annyi megállapítható az íjak rajzairól, hogy valószínűleg nem fa íráshordozón születtek, mert fába róni ilyen kerek vonalakat nem lehetséges. Csak karcolni, pl. csontra, vagy vézni fémbe.

Az egyetlen helyes megoldásra a Grammata Serica Recensa igen sokadik átolvasgatása közben akadtam rá:

918

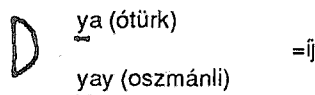
"918 a–b diek (iek) yi to shoot with arrow and string attached; b. is Chou I. The graph must be a drawing of some kind of arrow."

Tehát: löni íjjal és a húrt (ideget) hozzákapcsolva (felajzva). b. Chou I. A rajz kell legyen egy húzó (vonó) valamilyen íjfajta közül.

Egyértelműen íjlesztésről van itt szó, melybe beletartozik a "felajzás", és lövéskor az ideg nagy erővel történő húzása, feszítése. Tehát a helyes értelmezés: íjlesztő, íjlesztés.

A függőleges egyenes és az azt keresztező ferde vonal fára igen jól róható (véshető), mivel egyik vonal sem egyezik a fa szálirányával.

Az ótürk írásban:

Tehát az ótürk írásban nem az "íjlesztés" jele van meg, hanem íj alakjáról és akrofóniájáról következtetve csak szimplán: ya vagy yay – azaz: íj. S ez a jel nem a kínai írástörténetből származik. Ott ilyen rajzú íj nem létezik.

Az orchoni türk írásban volt használatos, míg a jenyiszeji írásban a kör és az ovális a Földet (yer, yir) jelképezi, írásjelben. Tehát két különböző fogalom azonos akrofóniás hangértékkel.

Azt is látjuk, hogy a türk "ya" vagy "yay" jele azonos a mi "nyugát" jelünkkel. Valószínű, hogy morfológiailag is abból származtatták. Így formai teljes azonosság s tartalmi teljes különbözőség áll fenn. A "y" (j) és az "ny" hang képzése tekintetében sem állnak túl távol egymástól. Mégis már semmi közük egymáshoz.

Nos, ennyire "hiteles" a formai azonosságon vagy hasonlóságon nyugvó írástörténeti kutatás!

"Íj" szavunkat nyelvészeink az "ív" szavunkból eredeztetik.

"(1372 u.) 1448 k.: fferencz... nem yuet vyfeluen avagy hady fegyuereket (JókK. 147); 1380–1410: yew "arcus" (BesztSzj.); (1416 u.) 1450 k.: lottenec monal alnalkodo y 'facti sunt quasi arcus dolosus' (BécsiK. 191); 1604: ly, lyv, lyas, lyjeczke (MAL.); íjas, R. íjes, íves"

"A szónak a magyarban a R. í a szabályos folytatása, az íj és az ív j, valamint v eleme ragos alakokban keletkezett hiátustöltő hang". (A magyar szókincs finnugor elemei, 317)

A vogulban: jait "íj" (többek között); osztják: loyet; mordvin: jonks; finn: jousi; lapp: juoksa stb.

Az íj használatához kapcsolódó "ajzani", "feszíteni" igék valószínűleg jövevényszók a nyelvünkben az igen korai időkből. Etimológiájukkal nem foglalkoztam.

 at, ata, atya

A jelnek a nikolsburgi jelrendszerben athy a jelölése. Minden bizonyossággal "aty"-nak kell ejteni, amit egy régi nemesi családnévünk is bizonyít írásmódjával és a név kiejtésével: Baththyány. Így tulajdonképpen le is van írva a jelentése a jelnek a nikolsburgi ábécében. Én legalábbis így véltem. (ATHY)

Két egyenes vonal kereszteződése, s az alsó és felső részén a keresztnek egy-egy, a metszéspont irányába irányuló vesszőcske.

Feltűnő volt, amikor megláttam a kínai írásban a "fu" (apa; atya) jelének rajzát, hogy ott szintén két vessző van az "atyakereszt"-nél, csak a kereszt két felső szára felett, ferdén, tehát nem a metszéspont irányába:

A két jel között így összefüggést véltem látni.

De nemcsak ez a fontosnak látszó összefüggés az, amire már régebben is figyeltem, s e jellel kapcsolatban bizonyítékaim számának a növekedését könyveltem el. Ez pedig a "t" hang "ty"-sülése e szónál.

Már korábban is a tekintetben igen erős kételyeim támadtak, hogy ősi írásunk betűírásként érkezett a Kárpát-medencébe. Most ismét erősödött bennem ez a kétely, ami már a kételkedésből átváltott szinte a bizonyosságba. S hogy mik ezek? Kezdem "hátról", az atyával.

- 1) Már igen kései kultúránkban, ebben az évezredben, latin betűs írásunkban is előfordult az "at" és "ata". Tehát nem a "ty"-sült változata szavunknak. Így viszont nem érkezhettek a "ty" betű jeleként a Kárpát-medencébe, mai hazánkba. Csak szójelként, melyből itt vált a "ty"-sülés után e hang jelölésévé.
- 2) A nikolsburgi ábécében még olyan jelek is előfordulnak, melyek tulajdonképp szójelek: vnc, tprus; de ilyen az athy jelölés is.
- 3) A gót-germán írásba eredeti jelentésükkel kerültek át jelek. Amennyiben már csak hangértékkel bíró betűként kerültek volna a rúnába, úgy valószínűleg azonos hangértékkel került volna át, illetve nem került volna át, mint pl. a zsendül, zsenge jele, mivel ilyen hang jelölésére nem volt szüksége a gót-germán írásnak! Ilyen hang nincs és nem is volt a gót, és ma sincs a germán nyelvekben. Csak a saját nyelv azonos jelentésű szava akrofóniájaként.
- 4) A nikolsburgi ábécében még meglepően eredeti, szinte egészen új és nem régen meglévő betűrendszernek találja az ember a döntő többségében akrofóniával alkotott hangértékkel bíró jeleket. Azután valószínűleg igen rövid idő alatt jelentős változáson ment át a jelrendszer. a) Elmaradtak belőle a szójelek. A rovásnaptár már egy átmeneti állapotot mutat. Még ott van az nt hangértékű jel, de már hiányzik az us, az os, a senyő jele, s már az s hang új jelölése van jelen. Ott van még az mp ligatúrák jel megváltozott külsővel és rontott mb hangértékkel. p hangváltozás! Ebből megállapítható

az is, hogy ha a botnaptár jelrendszere 1200 vége, 1300 legeleje körüli időpontból való, akkor a nikolsburgi jelrendszer ennél lényegesen korábbi állapotát tükrözi írásunknak, az 1483-as igen késői lejegyzése ellenére is! Tehát elzártságban archaizálódva századokon át változatlan maradhat egy írás jelrendszere.

b) Egy írás, mely szójelekből áll, elzártságban archaizálódva jobban ellenáll a múlt időnek, mert nincs kitéve a csak hangértékkel bíró betű érzelmi töltet nélküli romlékonyságának. A képjel emócióval bír, míg a betű, mely csak egy hangértéket fejez már ki, nem rendelkezik ilyen önfenntartó érzelmi tartalommal. A képjel kultúrához és valláshoz kötődik. Amikor átalakul betűvé, mely már csak a kezdőhangját jelenti az egykori tartalomnak, feledésbe menve az eredeti jelentés, maga a jel is romlékonnyá válik, mivel nem kötődik a jel az emocionálisan is látható nyelvhez. Olyan gyökereit elvesztett fává válik hasonlónak, mely már nem él, és lassan, azután egyre gyorsabban maga a fa szerves anyaga is, a jel formájának állandósága is pusztulásnak indul. Különböző egyéni változatai jönnek létre.

Egy képirás jelei is változnak – lásd a kínai írást –, de a képek eredeti emocionális tartalma rejtettebben vagy kevésbé rejtve, de ott marad a modern jelben is. A gyökök élnek.

- 5) Az iszak (észak) jelére is azért nem volt már szükség eredeti jelentésében, mert "i" hangértékű jelnek alkalmasabb volt az "íjlesztés" jele rovásának könnyebbége, de a mindennapok használati eszközeként is.

Azt hiszem, teljes biztonsággal kimondhatjuk: Attila népe nemcsak a kínaiakkal érintkezett nagyrészt kínai-hun vagy hun-kínai írásjelekkel, de a Kárpát-medencében itt maradt része is egy ideig még a régi módon írt.

Abban igen biztos vagyok, hogy népünk régi írását Kínában kellő szakértelemmel és tehetséggel fel lehet lelni!

A teknősből származtatott jeleink kellő támpontot adnak. Illetve azok a jelek, melyek a nikolsburgi jelrendszerben is jelen vannak. Viszont sokkal több kínai jel használatára kell számítani. Öképrás-jelekre is. Egy képrásban sokkal több jelre van szükség. Így a korai hunok, Attila népének írástörténeti nyomait még nem betűírásként kell kezelni nagy valószínűséggel – földrajzi térségünkben, így esetleg Bulgáriában is. Ámbár krónikáink szerint Attila népe már a nyelvüket beszélő népet talált a Kárpát-medencében.

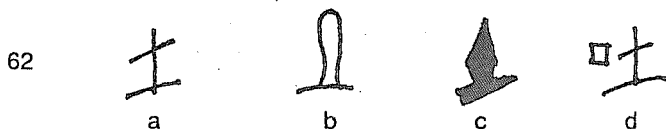
Az uráli, Irbit folyócska partján lévő sziklarajzok tanulmányozása során feltűnt, hogy az egyik rajz három ősalakból álló együttesében a nőnemű a középső kiemelt koronás hímnemű alakkal, rajzuk két vonalának a föld alá történő keresztezésével "atyakereszt"-et alkot, s mely találkozási pontjuk mellől hajtás nő. A hajtás a nőnemű alak irányába nő. A másik hímnemű ősalak passzív résztvevője ezen "aktusnak".

Először a rajzot próbáltam elemezni. A három ősalak testrészének rajza megtalálható a kínai írástörténetben. Karlgren két változatával is foglalkozik. Lajstromszámaik: 46. és 62. a Grammata Serica Recensában.

A b, c, d yin-csont kori; e, f Chou I. Értelmezését Karlgren az alábbi módon adja meg: "moreover, and even". És: "In all these cases, our graph stands for b' below, 'grandfather, ancestor', and it is drawing of the phallic-shaped ancestral tablet. All the meanings above are loan applications of the primary graph for b'."

"ráadásul, és időközben" – "Egészében ezek az esetek, rajzok a b' részére, 'nagyapa, ő', és egy rajza a fallikus alakú ősi táblának. Az összes kifejezések kölcsönzések a fenti elsődleges b' rajz számára."

"62 a–c. t'o/t'uo: soil, earth, land; loan for id. measure"

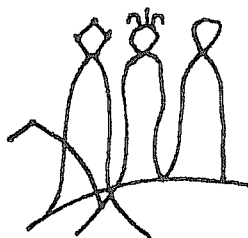
"a–c. t'o/t'uo: talaj, Föld, föld; kölcsönzés a nagyság ideogramjának" A b. egyébként yin-csont kori, a c. Chou I.

Továbbá: "The graph is a drawing of the phallic-shaped sacred pole of the altar of the soil."

"A rajz egy vonzó fallikus alakú szentelt rúdja a föld oltárának."

A 46. és 62. lajstromszámú rajzok alapján megállapíthatjuk, hogy itt valami "szent ősök oltáráról" van szó, tehát amit a rajz is kifejez, valószínű "leírása", lerajzolása annak, ami miatt e vallási kultusz helyen e rajzegyüttes e sziklafalra felkerült.

Nos, nézzük meg pontosan az előzőleg már ismertetett rajzot:

Tehát jól látható, hogy a földi ősök közé egy kiemelt fontosságú "koronás" hímnemű alakú "ős" van rajzolva, aki a földi nőneművel alkot szó szerinti kereszteződéssel egy új hajtást. A jobb oldalon lévő másik hímnemű oltáralak tétlen szemlélő.

Sokáig nem tudtam értelmezni ezt a rajzegyüttest, csak azt értettem meg, hogy itt valamilyen, talán ósmondai, mitológiai történet játszódik le a szemünk előtt rajzban leírva. Valamilyen ősi uralkodó leszármazása?

A választ a véletlen hozta meg, s hogy jó irányba "tapogatózom". Egy este pihenésképp levettem a polcra Dümmerth Dezső "Álmos az áldozat" c. könyvét, s az a 48–49. oldalán nyílt ki. "Az adott társadalmi keret a primitív népeknél éppúgy, mint később a fejlettebb fokon, a törzsi szervezetben élő népeknél, így közvetlen a honfoglalás előtti magyarságnál is, a vérségi leszármazás alapján nyugvó nemzetségi társadalom. Ez nem más, mint egyetlen közös őstől származó családcsoporthoz tartozók összessége."

Továbbá: "Sőt, a legrégebb, fennmaradt írásos kultúrjegyeket hagyó nép, a sumérok körében ez a vérségi leszármazás szerint való sajátos csoportosulás már az emberi történelemnek messze időszámítás előtti évezredekben azt mutatja, milyen fontosságra jutott kezdetektől e családcsoporthoz tartozók együttélésében a vezetésre emelkedő, a társadalom élére kerülő uralkodóknak, a királyoknak családja.

A leszármazás fontossága már itt, az általunk eddig ismert kezdetek kezdetén összeolvad a vallásos hiedelmekkel: egy, a földi lét felett létezőnek hitt magasabb világ, az ég fogalmával. A királyi családok eredete az égbe visz, az istenség körébe, és a királyok maguk is félig istenek, istenkirályok, mikor megjelennek. Innét van, hogy a dinasztikák származását mindig bizonyos misztérium, titok veszi körül, melynek lényege az, hogy az égből leszálló férfias erőből egy földi nő fogant, s kettejük fia az "istenkirály", a szakrális tiszteletben részesülő személy, aki azért méltó az uralkodásra, a társadalom, a nép vezetésére, mert csak félig származik e világról, lényének másik része égi, azaz isteni."

Erről van itt szó. Ezt látjuk rajzban, az i. e. IV–III. évezred korában, tehát az ósumer kultúrával nagyjából hasonló időszakban. De az uráli sziklarajzok is igen erős sumer mitológiai és írástörténeti hajtást mutatnak. Egyáltalán nem primitív, kezdetleges módon. Egy igen fejlett kultúra mutatja szellemi tükrét az 5–6 ezer éves időceán mélységből. Nos – ez nem egy kezdetleges halászó–vadászó, gyűjtögető életmódot mutató népet mutat, hanem egy fejlett szellemi műveltségű népet.

Egy ósatyánk "fogantatását" látjuk az Irbit-parti sziklafalon. De nemcsak azt. Itt szükséges még megjegyezni, hogy akrofóniás hangértékű szókezdéseink a legfontosabb bizonyítékai nyelvünk egykori jelenlétének igazolására a kelet-ázsiai földrajzi térségben, de éppoly fontos és éppúgy látható nyelvünk a sziklarajzok írástörténetileg jól értelmezhető egykori megrajzolása által az Urálban.

A nőalak háromszög alakú, "asszony" jelentésű ágyékának rajzáról rögtön eszünkbe juthat anyanyelvünk sajátos "terminus hungaricus": "ágyékából szakadni" valakinek; "méhéből forrás fakad, és ágyékából dicső királyok származnak". Vagy a "pénisz-fej" láttán ugyanez eszünkbe jut anyanyelvünkön. Tehát ebben az esetben is látható a nyelv. A mi nyelvünk. Egyetlen más nyelvben nem találok ilyen összevonásával, a pénisznek a fej jelzőjeként való használatával.

A koronás "égi" hímnemű ősalak rajzának vonala "kereszteződik" szó szerint is a földi nőalak vonalával, s e kereszteződésből hajtás nő. Egy félig égi, félig földi eredetű ő. Ős-atya.

Tehát az ő – vagy más néven: atya, rajzban történő jelölése: kereszteződő két vonal és a hajtás:

E hajtást az égi és földi eredet kereszteződésének pontos irányába is lehet jelölni, megduplázva is.

Érdekes módon, a kínai "FU", apa, atya, nagyapa jelentésű szó jelének modern változata egyezik majdnem a mi jelünkkel:

Az eltérés – mint látjuk – mindössze az, hogy a két hajtás vagy vessző nem a két keresztező vonal közé esik, hanem azok fölé, és irányultságuk is más, nem a két vonal találkozására felé irányul.

Ahhoz, hogy a két jel közötti összefüggés lehetőségét vizsgáljuk, a kínai jel kialakulását, annak belső tartalmát kell összevetni a mi jelünkkel. Nos, nézzük meg először Kyril Rjyik magyarázatát:

(152) FU, FU

"Main droite tenent... un baton (??) qui serait (soit pour battre, soit symbole phallique, soit sceptre) marque de pouvoir...

FU: (1) Pere, paternel."

"Egyenes kéz... egy bot (??), melyek (akár megbotozásért, akár fallikus szimbólum, akár jogar) jele a hatalomnak...

FU: apa, atya."

B. Karlgren a 102. lajstromszám alatt tárgyalja a FU jelét:

102

a

b

c

d

e

"102 a–e. b'iwo (b'iu:) fu father; old man; piwo (piu:) fu honorific second part of personal name e. g. Kis-fu. b. is Yin bone, c. is Yin bone, d. is Chou I., e. is Chou II. The graph has a hand holding an ancestral tablet (? cf 'ancestral tablet', which has the same top element)."

"102 a–e. b'iwo (b'iu:) fu apa; öreg ember; piwo (piu:) fu megtisztelő második része a személynévnek e. g. Kis-fu. b. Yin-csont, c. Yin, d. Chou I., e. Chou II. (kor). A rajz egy kéz fogása egy ősi emléktáblának (? cf 'ősi tábla', melyek azonosak a legfelső elemmel)."

Meglehetős eltérés van a két sinológus jelértelmezésében. Ami Ryjknél bot vagy fallikus szimbólum, Karlgrennél ősi emléktábla, azaz: egy ősi emléktáblája.

Nos, ez utóbbi értelmezése azonos az uráli sziklarajzról leolvasható tartalommal, vagy ahhoz nagyon is hasonló. Az is emléket állít.

Ryjik nem ad magyarázatot a "vesszők" odakerülésének miértjéről. Karlgren Yin-kori rajza szinte teljesen azonos az uráli rajzzal. Az egyik keresztvonal végén ott van a vessző, azaz: a hajtás.

Itt is azt a törvényszerűséget látjuk: minél jobban távolodunk az óképirástól (Ku-wen), annál nagyobb az eltérés a mi hun jelünk és a kínai jel között; egyre inkább új lesz a rajz értelmezése.

A mai kínai jel valószínűleg a Chou III. vagy a Chou IV. korban alakult ki. Annyi bizonyos, hogy a mi jelünk és a kínai jel között szoros összefüggés mutatható ki értelmezés és jeltörténeti szempontból is. Az uráli előzmény – úgy tűnik – nem vitatható.

"atya: 1181: ? Atta szn. 1200 Ata szn. 1350 k. ő 'de qui legen neky atia ozut nem tud (hot) iuc"

Jelentése: 1) apa, 2) pap, 3) vezető ember, 4) ősi

aty – alapszavunk vagy ősi finnugor (esetleg uráli) kori, vagy magyar gyermeknyelvi szó. Gót: atta.

A szó ty hangeleme magyar fejleménynek látszik." (A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára)

Valóban, elég kései lehet a t < ty hangváltozás. 1400–1500 között, valószínűleg az 1400-as évek legelején jelentkezik írásunkban.

Az tény, hogy a köztörökben: ata, ada.

Attila neve is valószínűleg az ata (atya) alapszóból jött létre gót változatban, s így maradt meg az utóknak. Ata, gót: Atta. Atti-la becéző, kicsinyítő képző. Atyácska.

Az "atya" jele ősi írásunkban a szó bizonyítható hangalakváltozása miatt rendkívül fontos, bizonyítékként jöhet szóba az akrofóniás betűsor kialakulásának szempontjából. A "ty" jele se nem akrofóniás, se nem véghangzós hangértékű. Ámbár az "aty" változat esetén véghangzós.

A szó végi -a végződést nyelvtudományunk birtokos személynagnak vagy kicsinyítő képzőnek tartja. Szerintem, ha igen, az nagyon régen mehetett végbe. A török nyelvekbe – minden valószínűség szerint – a nyelvünkbeli kerülhetett át az ata változat.

Az ótörök írásban nincs jele az "ata" – atyának.

an, ana, anya, (ahchyn) asszony

Az uráli, Irbit-parti sziklarajz emberpárjának nőnemű egyede feje rombusz, s miként a teknős rombuszfeje, ez is a nőnemet jelöli.

Az uráli sziklarajzokra úgy "akadtam" rá, hogy a teknős fejének, a nőnemet jelölő rombuszfej előzményeit kezdtem keresni. Addig nem tudtam, hogy léteznek. Megtalálásakor, vagyis ráakadásakor rögtön felismertem, hogy az uráli-Irbit-parti sziklarajzok jelentősége hallatlanul nagy. Csodálkoztam rajta, hogy soha nem olvastam e sziklarajzok méltatásáról.

A nőalak ágyéka háromszög alakú, s annyit már tudtam, hogy az ósumer képirásban (ez a női ágyék rajza, s) jelentése: asszony, nő. A női ágyék az anyasággal kapcsolatos – "ágyékából szakadni valakinek". A sumer jel:

554 (René Labat)

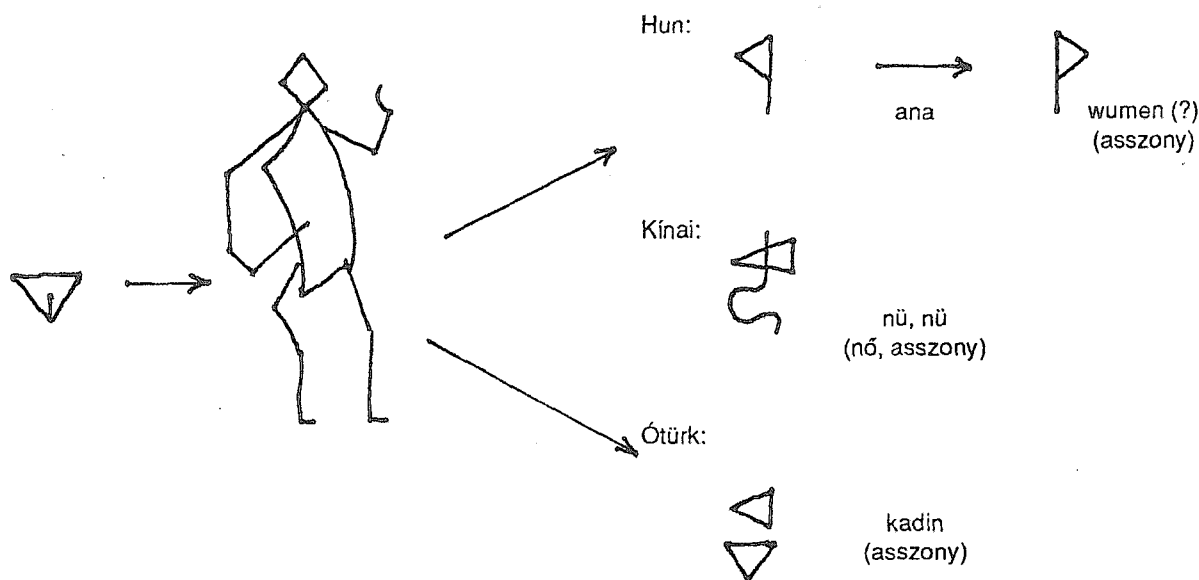
GEME, Mi femme

Én az akkor még kínai eredetűnek tartott teknős rajzának rombuszfej-jelölés eredetét, előzményeit kerestem. Először azt hittem, hogy a rombuszfej az ágyék háromszögének a megkettőzése. Meglepetésem igen nagy volt, amikor a sumer pénisz (dug) egyik rajzában találtam meg. Péniszfej. A teknős rajzán már annak nőnemét jelöli.

Amikor pedig kezembe akadt egy Mezopotámia korai történetével foglalkozó könyv, meglepve láttam, hogy a vastag iszapréteg alól előkerült női szobrokra már rá van rajzolva Labat 554. lajstromszámú jele. E vastag (7–9 m) iszap-agyagréteg valami páratlan nagy áradást, árvizet (özönvizet?) sejtet a réges-régmúltban.

Vajon – az e tájról elmenekült népesség, vagy annak egy része került el az Urál vidékére? – magával vitte kialakult magas kultúráját. Az uráli, Irbit-parti sziklarajzok igen erős sumer műveltségi elemeket tartalmaznak. Ezt őrizte volna meg népi emlékezetünk, a mondáinkba szőtt bibliai eredet? A sumer nyelvvel én viszont nem tudok mit kezdeni.

Tény: a sumer "nő, asszony" jelét, s véle egy írástörténeti (és népi történeti) kultúra áramlását hosszasan lehet követni, az Urálon át Kínáig, s onnan a Kárpát-medencébe. De díszítő motívumként talán a Csendes-óceántól a Balti-tengerig, végig az erdős szeppe határán. Ez volna vajon a "finnugor nyelvcsalád" létrejöttének titka? Az írásjel terjedésének útvonala viszont: délről északra, majd keleti irányba mutat:

Az "asszony" "jelcsalád" jelein végigkísérhető a sumer női ágyék rajzának jele az Urálon át Kínáig, majd Európába.

Egy jelentős problémát viszont érzek itt, mégpedig: közös előzményre utal az uráli sziklarajz nőalakjának ágyéka – vagy direkt módon előzménye az ósumer íráskultúra?

A többi Irbit-parti sziklarajz is a sumer kultúrát jeleníti meg jelentős részben, így a mezopotámiai legősibb műveltség északon való megjelenése csak közvetlen módon mehetett végbe, melynek oka valami természeti katasztrófa által elmenekült népesség, néprész lehetett, mely a korabeli módfelett magas kultúrájával megjelent a szeppe északi erdőhatárán. Ilyen közvetlen bizonyíték a fa rajza, tövén a kígyóval, a törzsén keresztben álló macskaféle (oroszlán?) állattal, stb. Ilyen nagy mennyiségű, bibliai teremtmésmondát is talán megjelenítő rajz csak népességáthelyeződéssel, népvándorlással juthat el ilyen nagy távolságra, ilyen korai időben (i. e. IV–III. évezred!). Nagy távolságra pedig csak lovon lehet eljutni, s csak nomád életmóddal lehet a vándorlás közben megteremteni az emberi lét biztos feltételeit, beleértve a bővített újratermelődését is. Ilyen északi szélén a szeppeövezetnek pedig kizárólagosan. Ott, ahol a földművelés feltételei még nem teremthették meg.

Nem minden tanulság nélküli e jel fejlődése, értelmezése a kínai írástörténetben. Először Kyril Ryjik jeltörténeti magyarázatát nézzük:

NÜ, NÜ, RU (11)

"Representation d'une femme... (accroupie ? enciente ? en position de soumission ?...)"

"NU: (1) Femme, féminin. (2) Fille."

"Ábrázolása egy nőnek – asszonynak... (guggoló ? állapotos ? megalázkodás helyzetében ?...)"

NÜ: (1) Nő, asszony, női, nőies. (2) Leány."

És Ryjik másik levezetése:

MU (156)

"Femme nü devenue mère (marqué par les mamelons)."

"(1) Mere, maternal. (2) Dame."

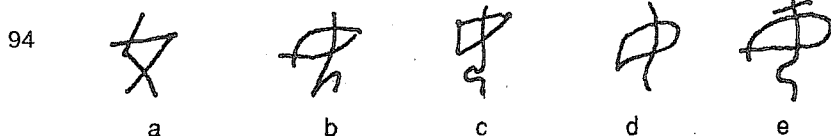
"Asszony nő anyává válik (megjelölés a mellbimbókkal).

(1) Anya, anyai. (2) Hölggy."

Ryjik mindkét – nő, asszony és anya, anyai – jel levezetésénél a legrégebbi a háromszöggel jelölt. Tehát egyenes és azonos származéka az ósumer jelnek. Valamint igen lényeges változás áll be az ósumer és az uráli értelmezéssel szemben, mivel az "ágyék" mindinkább – s ez már a még háromszöggel rajzolt jelnél is jelentkezik – a női kidudorodó – állapotos? – has rajzának képzetét kelti.

Az átmenő függőleges, majd előre térdelő? guggoló? vonal, a gerinc és a lábak? vonala. Vagy a megalázkodás? – veti fel Ryjik.

A B. Karlgren levezetésében az eredeti, háromszöggel alkotott jel nem is szerepel, csak a következő, kigömbölyített vonalú jel, s az is még Yin-kori:

"94 a–c. nio (niwo:) nő woman, lady, girl

b. is Yin bone, c. is Yin. d. is Chou, e. is Chou I."

"94 a–c. nio (niwo:) nő asszony, hölggy, leány

b. Yin-csont, c. Yin, d. Chou, e. Chou I."

Megállapíthatjuk, hogy a jel lényeges "értelmezési változáson" a Yin-korban ment át. Ugyanúgy, mint a többi nem kínai eredetű jel.

Ami "anya" jelünk szintén e jellel áll legközelebbi értelmezési rokonságban. Csak a függőleges "gerinc"-vonala egyenes. Fára a kínai jellel egyező görbe vonalakat egyébként sem lehet róni, csak csontra karcolni hegyes fémtűvel.

Az ótörök jel visszaegyszerűsödött eredeti ágyék formáira. Jelentése: kádin. Asszony. Az első jel pozíciója erre enged következtetni.

A mi "asszony" szavunk csak az alánok katonai leverése után, az alánokkal való keveredés, összeházasodások következtében került át nyelvünkbe. De, amint Ryjiknél láttuk: a kínai értelmezés szerint is lehetséges a jelnek "anya" értelmezése.

A gót-germán rúnában minden valószínűség szerint wumen, vagy más w-vel kezdődő, asszony jelentésű szó, pl. weib. Gót nem lehet, mert gót nyelven: qino a weib. Úgy tűnik, nemcsak a gótokkal való érintkezés következtében kerültek jelek írásunkból a germán rúnákba, hanem a burgundokkal, sőt az alemannokkal és frankokkal való érintkezéssel is.

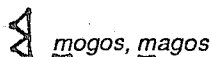
A probléma fő nehézségét ez okozza, mert mind külön nyelv volt, olykor eléggé lényeges eltérésekkel.

Jeleink ott vannak a germán rúnákban, de nyelvi "feldolgozásuk" nehéz.

"Anyá" szavunkról: 1181/1288/1366/16. sz.: ? Ana hn. 1300 k.: "fisou aniath thekunched" (OMS) 1372 u. 1448 k.: Annia. J: 1. 1300 k.: "édesanya", "előljáró", valaminek az eredete, "női előd" stb. Alapnyelvi alak an lehetett. Hasonló alakú és jelentésű szavak: török ana, tungus ani, sumer anna stb. A magyar szó végi a vagy kicsinyítő képző, vagy birt. sz.rag egyes szám 3. személy.

"Asszony" 1150 "pristaldus eiusdem sei Gregorius de villa Ahchyn" hn. 1195 k.: "vimaggus tzen achtcin maret". 1235 k.: Asscun.

Alán eredetű "ürnő, fejedelemasszony" kerülhetett át. Valamint: "e kapcsolatok emlékéét őrizheti magyar krónikákban fennmaradt eredetmonda is, mely szerint Hunor és Magor elrabolta s feleségül vette Dula alán fejedelem lányát".

Az, aki egy kis jártasságra is szert tesz az írástörténetben, ránézve "m" hangértékű jelünkre, látja, hogy itt a klasszikus "hegy", "hegység" rajzát látja függőleges helyzetű elrendezésben. És a hegynek első számú jelzője az, hogy: magas. Mert ami nem magas, az már domb vagy halom. S ha mégis hegy, akkor megkülönböztető jelzőként mindig elé írjuk vagy mondjuk a jelzőt: alacsony hegy. A hegy fogalmával kimondatlanul összeforrt az, hogy: magas. Esetleg nagy.

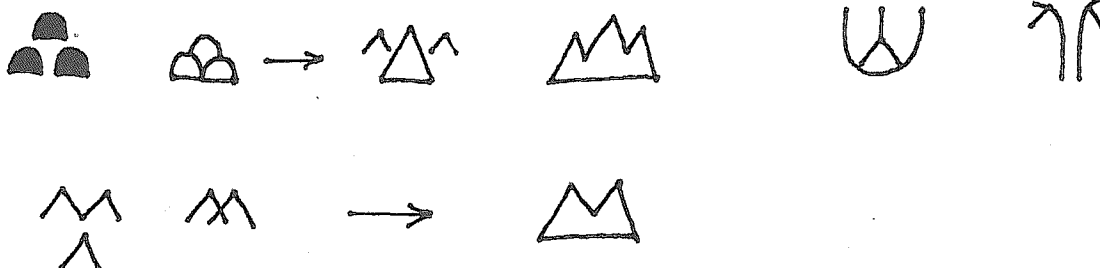
Írástörténet-kutatásom kezdetén elhatároztam, hogy amennyiben valamely "rokon írásban" azonos vagy hasonló értelmezése van jelünknek, azt minden esetben igyekszem felkutatni, hogy az ilyen "első fokú" rokonság kimutatásával is erősítsem, teljesebbé tegyem jeltörténeti feltárásaimat. Ezzel is csökkentve a – várható – támadások lehetőségét. Nem felejtettem el a Kiszely Istvánt ért támadásokat. Egyben némi elégtételt éreztem, hogy az eredmények sokasodása mind őt, mind az előttünk járókat, így krónikaíróinkat igazolja.

De először tekintsük át e jel történetét. Mint oly sok jel a kínai írástörténetben, e jel is Mezopotámiából indult hosszú útjára:

sumer:

kínai (Ku-wen) óképirás:

kínai kagylóírás:

Mint látjuk, a kagylóírás jelei más jellegűek. Valóban:

"Again, and depict the peaks and gorges of mountain heights and were corrupted in the Seal Character to and

"Megint, és csúcsait és szurdokait ábrázolja magas hegyeknek és rontva Kagyló(írás) Formában. (TAI T'UNG: PREFATORY NOTE TO THE LIU SHU KU 63. old. Fordította L. C. Hopkins 1881)

Tehát a hegy fogalma nemcsak nálunk kapcsolódik össze a "magasság"-gal.

Kyryl Ryjik: SHAN (285)

"Chaine de montagne (multiples – trois – montagnes)."

"(1) Montagne, mont, colline."

"Hegylánc(olat), (többszörös – három – hegy/ség/).

(1) Hegység, hegy, domb."

Eric Grinstead (:Guide to archaic Chinese script Comp.) Karlgren 1015. szám alatt tárgyalt jelét "height" (magas) jelen-tésűnek tartja.

A jel jól láthatóan a három csúcsból álló "hegykoszorú, hegy" jel függőleges helyzetbe állítva, lépcsőfokokká alakítva:

Karlgren (G.S.R.): 1015

"The graph shows two feet descending (steps:) a height.

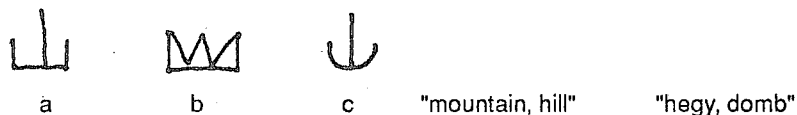
b. Yin bone, c. Chou I."

"A rajz bemutatja két láb leereszkedő (lépések:) magasságot.

b. Yin-csont, c. Chou I."

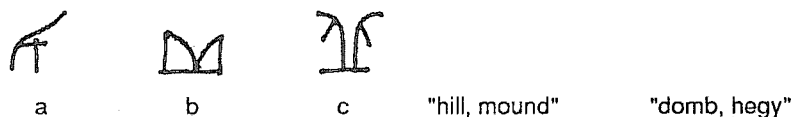
De járjuk körül még a hegy és domb jelöléseket a kínai írástörténetben.

Karlgren: 193

b. Yin-csont, c. Chou II.

Karlgren: 994

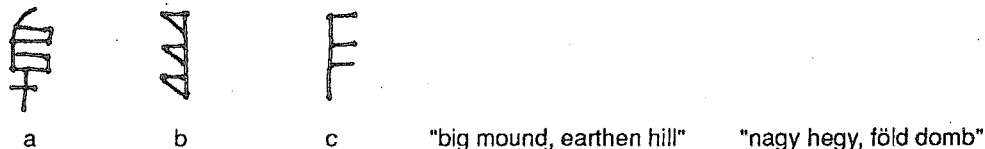

"The original graph was a drawing, misunderstood and deformed already in the Chou version."

"Az eredeti piktogram egy rajz volt, félreértett és eltorzult már a Chou változatban."

b. Yin-csont, c. Chou II/III.

Karlgren: 1108

"The graph represents stairs or steps leading down from a height."

"A rajz bemutat lépcsőfokokat vagy lefelé vezető lépéseket a magasból."

b. Yin-csont, c. kivonatolás az archaikus rajzból a Chou I. írás részére.

Azt hiszem, elégséges bizonyítást nyert a "hegy, domb" írásjel és a magasság jelölésének írástörténeti összefüggése a hun-kínai írástörténetben. A különbség az, hogy a hun jel az óképírás-jellel, az eredeti "hegy, domb" jelével jelöli. A függőleges helyzetbe állított jelek értelmezése egy és ugyanaz.

magas "1093 k.: 'Quintus Funoldi,... Vgmogos, Copulci' hn.; 1138/1329: ? Mogus szn. J: A/fn. 1093 k.: 'valaminek a teteje, csúcsa'; Gipfel. magasság; 'Höhe' l. még 'felfelé nyúló, fent levő' 2. nagyra becsült. Bizonytalan eredetű. Talán származékszó: a mag főnévből keletkezett -s melléknévképzővel. Jelentésfejlődése a mag eredetinek fellelhető 'test' jelentése alapján érthető, azaz a 'testes, nagytestű' alapjelentésből indul ki. A 'mag', 'termés' 'test, termet' nagyság, magasság összefüggéseire vö. terem, termés termet természetes, megtermett stb."

Nos, történeti etimológiai szófejtő szótárunk így magyarázza szavunk. Erős kételyeim vannak.

H *ret, rét*

Írástörténeti kutatásaim kezdetén és még egy jó darabig a "repül"-éssel kapcsolatos jelnek tartottam. Kyril Ryjik "L'idiot chinois" c. könyve megismerése után véleményem határozottan kezdett megváltozni, mert megláttam r hangértékű jelünket, s érelődni kezdett bennem egy felismerés:

(531)   JIONG

(532)

"Confins, cintours non clos, espace vide jusqu' a l'horizon. La variante c' place un wei espace clos a l'intérieur pour surmarker l'espace libre autour."

ab   c   c'

d/531/k 13 d'/532/ph 122

"Lieux vagues, confins, glaciés, frontières.

Ausi terres désertiques aux confins."

"Közös határ, nem zárt körvonal (végtelen), üres tér a horizontig. Ac. változat hely egy wei zárt tér belső térnek megjelölésével köröskörül szabad."

"Üres helyek, (katonai) határvidék, végek, sima-, sík terep, határok, határszélek.

De sivatagszerű földjei is a közös (határ)vidékeknek."

Mint látjuk, Ryjik elsőként rajzolt (a valószínűleg legrégebbi) jele azonos a mi r hangértékű jelünkkel, s önkéntelenül is "rét" jutott az eszembe. De mi is a rét?

"rét 1210/1271: 'Contulimus... de terra Rethy terram ad culturam duum aratorum sufficientem' sz. hn. 1291: Rety; 1560 k. rett. J: 1) Kaszáló, legelő; Wiese mező; Feld. 2) 1299: 'sík terület', 'síkság'. 3) 1560 k.: 'mocsaras, vizes terület', 'zsombékos'."

"Ismeretlen eredetű. Szókincsünknek igen régi eleme lehet. Etimológia híján nem lehet eldönteni, hogy az 1. vagy a 2. jelentés-e az eredetibb."

Megállapíthatjuk, hogy a második, és "füves mező" összefoglaló jelentéssel az első jelentés egyaránt egyezik a kínai jel jelentésével. Ha eredetileg kínai. (?) Mert az egyenes vonalakból álló mintha rovásvesszőn alakult volna jellé, míg a további jeleket egyre nehezebb fába vésni, róni. A későbbit, melyben egy téglalapszerű négyszög van, már nem is lehet. Ámbár lehet, hogy akkor már a négyszög veszi át a rét jelentést és hangértéket. (Griffes-indások írása! jelrendszere:)

Kár, hogy Karlgren műveiben nem találtam meg e jelet, így időrendiségeket megállapítani nem tudtam. Csak Ryjik 532. sz. jelét, némileg más, de hasonló értelmezéssel:

Karlgren: 842

a b c

"Out-lying parts, far from the capital, thus taking it is to be the primary form of c. below. b. is Chou II. – c. id out-lying parts, from the capital."

"Kifelé fekvő részek, messze a fontostól, így megnyerő első formája lejjebb a c-nek. b. Chou II. – c. ideogramma kifelé-fekvő rész, messzi a fontostól."

Úgy érzem, Ryjik értelmezése pontosabb. Amire Ryjik azt mondja értelmezésében, hogy "köröskörül szabad tér", arra Karlgren: "kifelé fekvő részek, messzi a fontostól". De Ryjik pontosít: "Sivatagszerű földjei is a közös (határ)vidéknek."

Azt hiszem, kitűnik értelmezéséből, hogy itt a nagy belső-ázsiai sík félsivatag jellegű (füves) területekről van szó. A "füves"-t én tettem hozzá. "Végtelen üres tér a horizontig." Ez csak síkság jellegű lehet, "sivatagszerű földjei is a közös (határ)vidéknek".

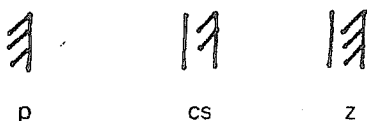
Rét szavunk tehát eredetileg éppenséggel nem a mocsaras, dús füvű "rét" fogalmát jelölte, hanem a félsivatag jellegű végtelen pusztaságot. Külső-Mongólia félsivatag jellegű, esetleg füves síkságait, vagy az ahhoz nagyon hasonló térségeket.

CSak a megváltozott földrajzi környezet hatására módosult a szó jelentése "mocsaras, vizes, zsombékos" területre, a csapadékban és vízben bővelkedőbb európai területeken.

jelünk valószínűleg igen korai időkben jött létre, hiszen a "modernebb" változata is Chou II. időből származik.

A "szárny, toll" rajzait tartalmazó jeleink

Ósi írásunknak három jele van, melyek a "szárny" – "toll" rajzát tartalmazzák. A nikolsburgi ábécében még jól látható eredeti jeleink szerkezete, jelölése:

p

cs

z

A "cs" és "z" jelnél még jól látható, hogy a "toll-szárny" jelek nem érnek össze a melljük húzott függőleges vonallal, tehát nincsenek azzal "összevéve", mint a későbbiekben:

A jelek értelmezésében ez rendkívül fontos! De mit jelölhet a melljük húzott függőleges vonal?

Bernhard Karlgrén "Easy lessons in chinese writing" (Stockholm, 1958.) c. könyvének 449. sz. jele:

"yín 'to draw the bow; to draw, pull'. From R. 57 'bow' and a stroke indicating the string."

Azaz: 'yín' húzni az íjat; húzni, húzás (rántás). R. 57-ből 'íj' és egy csapást (ütést) feltüntető a húr (zsinór)."

Ezután keresni kezdtem még egy ezt megerősítő forrást, ahol ez szintén le van írva.

Kyryl Ryjik (45)

a, b

ou

c

d

"(1) Un, un seul, unique." "Egy, egyetlen egy, egyetlen." "(2) Soudain (d'un coup)." "Hirtelen (ütésnél, csapásnál)."

A "szárny", "toll" jelölésére sok forrás van a kínai írástörténetből.

Bernhard Karlgrén: G.S.R.

579

a

b

"b. is Chou II. Possibly this was an original drawing for 580 'to fly', showing two wings."

"b. Chou II. Talán ez volt egy eredeti rajz az 580 részére 'repülni', felmutatása két szárnynak."

98 a-b

a

b

"giwo (jiu:) yü feather, wing. b. is extracted from the archaic graph for 1124 below. The graph is a drawing."

"giwo (jiu:) jü madártoll, szárny. b. kivonatolt az archaikus rajzból 1124 részére alul. Az ábrázolás rajz."

Bernhard Karlgrén: "Easy lessons in..."

124

yü "feather, wing" – "toll, szárny"

Azt hiszem, ezek után könnyű belátni, hogy a toll–szárny jeléből és az üt–csap jeléből álló jelünk:

17

Jelentése: szárny–csapás – röviden: csap (a szárnyával).

"csap /1332–37: Chapouhaza frn.; 1372 u./1448 k.: menkett czappafakual meg gewt wryewn; 1416 u./1450 k.: ketcer lapa onakat; N. csapa 'nyom'"

"Eredeti jelentése 'csattanó hanggal üt, vág; mit knallender Stimme schlagen, hauen' lehetett.

A szócsalád hangutánzó jellegű.

A finnugor hangalak: cappa.

Egyeztetették altaji (köztörök čap-, 'cshwenken', mit einem Schlage schlagen..., mongol čabci- 'couper, abattre, trancher...' stb.) szókkal is." (AMSzkFuEI)

A p hangértékű tollat–szárnyat ábrázoló jelünk tehát egy olyan tollféleség, mely nyelvünkön p-vel kezdődik, az akrofóniája: p. Ilyen van: pehely, pihe. A pihe már nem igazán tollféleség, mert: pelyhedzik a fiatal férfi, s az bizony nem tollal történik. Tehát marad a pehely.

17 pehely-(toll) pehul

"pehely, pih, pihe

1346: ? 'Stephanus dictus Pehul' szn. 1349: ? Peuhul szn.

J: finom, puha szőrzet, pernye, finom apró toll."

"Hangutánzó eredetű szócsalád. Eredetileg a kilégzés hangját jelenítette meg; a pihe és a piheg rokonságába tartozik."

"Így hangutánzó szavaink igen korai rétegébe tartozik."

Azt hiszem, ennyi elég is.

Az "Easy lessons"-ban egy kínai jel felkeltette a figyelmem:

361

17

"liao, liu 'whistling of the wind'. App. from 59 a. above and R. 124."

"liao, liu 'a szél füttyülése'. Alkalmazása az 59-ből és a fenti 124."

Tehát az 59. sz. és 124. sz. jelekből tevődik össze.

59 17 59/a 17

"59 shan 'hairs, strokes'. Drawing." "Hajak, ütések–csapások. Rajz."

"59/a chen 'thick hair'. From 9. 'man' and 59. 'hairs'." "Vastag hajak. 9-ből 'ember' és 59. 'hajak'."

Amin meglepődtem, először is az volt, hogy a haj és az ütés–csapás egy és ugyanaz a többszám. Ami pedig a következő meglepetés volt: "Ne csapjál szelet!" – jutott eszembe a mondás. Tehát szelet csapni is lehet! – S a rajz pontosan azt jelöli!

Tehát a többszámú jelölés helyére, a toll mellé elhelyezem a "csap" jelét, azaz a szárny mellé – s ekkor megkapom a szél jelölését:

17

De mondtuk-e z akrofóniával a szél szavunkat? Mint zel, zeles? Úgy gondoltam, hogy meg kell vizsgálnom sz akrofóniás szavaink korai akrofóniás hangejtését.

"Szag /1372 u./ 1448 k.: edeffeges zagokual"; 1516–19: Meeg kedeegeh az hwff zagh ew fogok közöt vala.

N. zag; szagol"

"száguld /1415: circa vnam semitam in monte Berch Zagoldowth vocatam frn.' 1539: Jo ewchem a therek tegnap Zaghudot Welykere zinthe Chazmaigh Zaghudot volna, ha wyzeken által jwhetet volna..."

Avagy az "sz" hangot "z"-vel jelöltük volna minden esetben?

"száj /1055: ziget zadu frn."

"szél (széle v.minek) /1314: Zylus szn.' 1325: Kendur Zeel frn."

Megállapíthatjuk, hogy évezredünk első évszázadaiban "sz" hangunkat "z"-vel jelöltük. Avagy a szél zúgásáról volna itt szó? Avagy török nyelvi előzményekben kell keresni "szél" szavunk nyelvi fejlődésének rejtélyeit? Avagy korai írásunk "sz" hangértéket jelölő "z"-je tevődött át a fogalomjel akrofóniás hangértéket kapó betűjelbe?

Ez utóbbi az írástörténeti előzmények feltárása után igen lehetségesnek vélhető. De mégsem elfogadható teljes mértékben. A kérdőjelet ott kell egyelőre hagyni, a teljes mértékben igazolható megoldásig.

Függelék

ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

Magyar Őstörténeti Találkozók Titkársága

Sekretariat des Treffens zur Frühgeschichte der Ungarn

Association Historique Hongroise, Zurich
 Società Storica Ungherese, Zurigo
 Hungarian Historical Society of Zurich
 Asociación Histórica Hungara de Zurigo

8047 Zürich, Schweiz
 Postfach 502

Telex: 822 882 txk ch
 Telefon: 01/941 40 39
 Telefax: 01/493 55 38

Postcheckkonto:
 Zürich 80-36214-1

MEGHÍVÓ

Nyilvános előadás 1993-ban
 minden hónap második keddjén

Kezdet: 19.00 óra

Az előadást vita követi

Helye: Szent István Központ

CH-8057 Zürich,

Winterthurerstr. 135.

Tel.: 01 / 362 33 03

Január	12.	Die Geschichte der Anatomie in Ungarn	Prof. Dr. med. Kubik István, Zürich, ZMTE
Február	9.	Die Spuren der Ausserirdischen	Dr. Erich von Däniken, író, Feldbrunnen
Március	9.	Die St. Galler Heilige Wiborada und der Einfall der Ungarn im Jahre 926	Prof. Dr. Peter Ochsenbein, ZMTE, a Stiftsbibliothek igazgatója, St. Gallen
Április	13.	Wissenschaftliche Dendrokronologie im Dienste der Geschichtswissenschaft. Die Anschrift von Pinsec	Mathias Seifert, Zürich város Archológiai Hivatalának tudományos munkatársa, ZMTE
Május	11.	Medizinsgeschichte im Semmelweis Musum in Budapest	Prof. Dr. med. Beat Rüttimann a Zürichi Egyetem Orvostörténeti Intézete és Múzeuma igazgatója
Június	8.	Europa zwischen Ost und West	Prof. Dr. Ernst Kux, Küssnacht

NYOLCADIK MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓ: KAPOSVÁR, 1993. JÚLIUS 11-17.

JELENTKEZÉSI HATÁRIDŐ: 1993. FEBRUÁR 28.

A ZMTE MAGYAR TÖRTÉNELMI ISKOLÁJA II.: TAB, 1993. AUGUSZTUS 15-21.

JELENTKEZÉSI HATÁRIDŐ: 1993. ÁPRILIS 30.

Szeptember	14.	János Vitéztől a Szabin nők elrablásáig Zenés beszélgetés Dr. Holéczy Ákossal	Dr. Holéczy Ákos, Arlesheim ZMTE
Október	12.	A Pinsec-i (Val d'Anniviers) felirat értelmezése diavetítéssel	Prof. Dr. Fejes Pál, József Attila Tudományegyetem, Szeged, ZMTE
November	9.	Egyesületi ünnepség. Részvétel csak erre az alkalomra kiadott meghívóval	
December	14.	A magyar parlamentarizmus ezer éve 3. A magyar újkor története	Dr. Csihák György, Uster, közgazdász, a ZMTE elnöke

TÖRTÉNELMI KIRÁNDULÁS MINDEN HÓNAPBAN KÜLÖN TERV SZERINT. (BARÁTI KEREKASZTAL TALÁLKOZÓ minden hónapban, az előadást követő hét csütörtök napján: Restaurant Gasser, Langensteinstr. 2, 8057 Zürich, Tel.: 361 30 03)

Megjegyzés: ZMTE = a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület dísztagja

Az esedékes előadásunk hirdetése megtalálható az előadást megelőző héten hétfőn a Tagblatt der Stadt Zürich-ben és pénteken a züri-tip-ben, valamint a Neue Zürcher Zeitung heti műsorfüzetében, a Zürichsee-Zeitungban és a Zürcher Oberländer-ben

ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

Magyar Östörténeti Találkozók Titkársága

Association Historique Hongroise, Zurich
Società Storica Ungherese, Zurigo
Hungarian Historical Society of Zurich
Asociación Histórica Hungara de Zurigo

8047 Zürich, Schweiz
Postfach 502

Telex: 822 882 txk ch
Telefon: 01/941 40 39
Telefax: 01/493 55 38

Postcheckkonto:
Zürich 80-36214-1

Sekretariat des Treffens zur Frühgeschichte der Ungarn

valamint

a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézete és Múzeuma

közös rendezvényei 1993-ban

Helye: a Hadtörténeti Múzeum előadóterme

1014 Budapest, Kapisztrán tér 2/4.

telefon: 156-9522

Időpont: Szerda, pontosan 14,30 óra.

A belépés díjtalan. Az előadást vita követi.

Elnököl: Dr. Rázsó Gyula főigazgató

		ELŐADÁS:	ELNÖK:
Március	31.	A magyar könnyűlovasság kialakulása. Östörténet, honfoglalás.	Nagy Kálmán hadtörténész, ny. huszárezredes, Budakeszi a ZMTE dísztagja.
Április	28.	A magyarság és a tenger. Östörténet, koraközépkor.	Kapitány, vitéz ddr., Juba Ferencz, Bécs, a ZMTE ausztriai alelnöke.
Május	26.	Hadtengerészetünk az 1867-es kiegyezés után.	ddr. Juba Ferencz, a Nemzetközi, Hajózástörténeti Egyesület tagja.
Szeptember	29.	Magyar Huszárok a második világháborúban.	Nagy Kálmán hadtörténész, ny. huszárezredes, Budakeszi, a ZMTE dísztagja.
Október	27.	A Szent Korona története, (diavetítéssel)	Csomor Lajos aranyműves, Pákozd a ZMTE dísztagja.
November	24.	A Szent Korona menekítése a második világháborúban. (diavetítéssel)	vitéz Somorjai Béla történész, St. Gallen.

Megjegyzés: ZMTE = Zürichi Magyar Történelmi Egyesület.

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH

Magyar Őstörténeti Találkozók Titkársága

Sekretariat des Treffens zur Frühgeschichte der Ungarn

Association Historique Hongroise, Zurich
 Società Storica Ungherese, Zurigo
 Hungarian Historical Society of Zurich
 Asociación Histórica Hungara de Zurigo

8047 Zürich, Schweiz 1052. Budapest
 ELTE BTK Pesti B. u. 1.
 Dr. Pandula Attila

Telex: 822 882 txk ch
 Telefon: 01/941 40 39
 Telefax: 01/493 55 38

Postcheckkonto:
 Zürich 80-36214-1

MEGHÍVÓ

Nyilvános előadás 1993-ban
 minden hónap utolsó előtti csütörtökjén

Kezdet: pontosan 17.00 óra

Belépés díjtalan

Az előadást vita követi

Helye: MDF BP. V., ker. szervezet nagyterme

H-1051 Budapest, V.,

Arany J. u. 10. III. em. lift van

		ELŐADÁS:	ELNÖK:
Január	21.	Dr. Endre Antal, történész, Hódmezővásárhely, ZMTE: A másik Magyarország. Az Erdélyi Fejedelemség története	Prof. Dr. Kállai István, ELTE egyetemi tanár, Bp., ZMTE
Február	18.	Dr. Beöthy György, történész, Bp., ZMTE: A Lehel kürt története hazánkban ezer év alatt	Gódor József, Kecskemét, ZMTE
Március	18.	Dr. Szili Ferenc, megyei levéltár vezetője, Kaposvár: A somogyi kivándorlók Amerika-képe és magyarságtudata a századforduló évtizedeiben	Dr. Darai Lajos, egyetemi adjunktus, Bp., ZMTE
Április	22.	Dr. Szauder Lajos, egyetemi docens, Zrínyi M. Kat. Akadémia, Bp.: A honvédség hivatásos állományának történelemszemlélete és nemzetudata, fejlesztésének lehetőségei	Dr. Pandula Attila, ELTE adjunktus, Bp., ZMTE
Május	20.	Dr. Csihák György, a ZMTE elnöke, Zürich: A magyar parlamentarizmus ezer éve	Dragon Pál, Szentendre, országgyűlési képviselő
Június	17.	Szekeres István, írástörténet kutató, Budapest: Bevezetés a székely-hun és az ótörök írás jelrendszerének történetébe	Dr. Beöthy György, Budapest, történész, ZMTE

NYOLCADIK MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓ: KAPOSVÁR, 1993. JÚLIUS 11-17.

JELENTKEZÉSI HATÁRIDŐ: 1993. FEBRUÁR 28.

A ZMTE MAGYAR TÖRTÉNELMI ISKOLÁJA: TAB, 1993. AUGUSZTUS 15-21.

JELENTKEZÉSI HATÁRIDŐ: 1993. ÁPRILIS 30.

Szeptember	23.	Molnár László, múzeumigazgató, Sopron, ZMTE: Mátyás király és a magyar montanisztikum (bányászat, stb.)	Nagy Kálmán, Budakeszi, történész, ZMTE
Október	21.	Dr. Kálnási Árpád, egyetemi docens, kandidátus, ZMTE, Kaposvár, ZMTE, Debrecen: Csonka Szatmár vármegye Árpád-kori településrendszere	Dr. Magyar Kálmán, régész, Kaposvár, ZMTE
November	19.	Egyesületi ünnepség. Részvétel csak erre az alkalomra kiadott meghívóval.	
Háznagy:		Dr. Darai Lajos, dr. Sárkány Kálmánné, Szekeres István	
Megjegyzés:		ELTE = Eötvös Loránd Tudomány Egyetem, Budapest ZMTE = a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tagja	

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH

Magyar Őstörténeti Találkozók Titkársága

Sekretariat des Treffens zur Frühgeschichte der Ungarn

Association Historique Hongroise, Zurich
 Società Storica Ungherese, Zurigo
 Hungarian Historical Society of Zurich
 Asociación Histórica Hungara de Zurigo

8047 Zürich, Schweiz
 Postfach 502

1052. Budapest
 ELTE BTK Pesti B. u. 1.
 Dr. Pandula Attila

Telex: 822 882 txk ch
 Telefon: 01/941 40 39
 Telefax: 01/493 55 38

Postcheckkonto:
 Zürich 80-36214-1

EINLADUNG

Öffentliche Vorträge 1993

jeden Monat am vorletzten Donnerstag

Beginn: 17.00 Uhr. Eintritt frei

Auf die Vorträge folgt eine Diskussion

Ort: MDF Bp. V., Grossel Saar

H-1051 Budapest, V.-ker.,

Arany J. u. 10. III. (Lift)

Alle Vorträge auf ungarisch

		VORTRAG:	PRÄSIDENT:
Január	21.	Dr. Endrey Antal, Historiker, Hódmezővásárhely, UHVZ: Das zweite Ungarland. Die Geschichte Transsilvaniens	Prof. Dr. Kállay István ELTE, Bp., UHVZ
Február	18.	Dr. Beöthy György, Historiker, Bp., UHVZ: Die Geschichte von Lél's Horn in Ungarn	Gódor József, Kecskemét, UHVZ
März	18.	Prof. Dr. Szili Ferenc, Komitatsarchivar, Kaposvár: Das Amerikabild und das Ungarnbewusstsein der Auswanderer aus Komitat Somogy in den Jahrzehnten der Jahrhundertwende	Prof. Dr. Darai Lajos, Bp., UHVZ
April	22.	Prof. Dr. Szauter Lajos, Militärakademie, Bp.: Die Geschichtsauffassung und das Nationalbewusstsein der Berufssoldaten in der ungarischen Honvéd-Armee	Prof. Dr. Pandula Attila, ELTE, Bp., UHVZ
Mai	20.	Dr. Csihák György, Präsident des UHVZ, Zürich: Tausend Jahre Parlamentarismus der Ungarn	Dragon Pál, Szentendre, Mitglied des Parlaments
Juni	17.	Szekeres István, Paleographie-Forscher, Budapest: Einführung in die Geschichte des Zeichensystems von der székler-hunnischen und alttürkischen Schreibweise	Dr. Beöthy György, Budapest, Historiker, UHVZ

ACHTES TREFFEN ZUR FRÜHGESCHICHTE DER UNGARN, 11-17. JULI 1993 KAPOSVÁR

MELDEFRIST: 28. FEBRUÁR 1993

II. UNGARISCH HISTORISCHE SCHULE DES UHVZ IN TAB: 15-21. AUGUSZT 1993

MELDEFRIST: 30. APRIL 1993

September	23.	Dipl.-Ing. Molnár László, Museumsdirektor, Sopron, UHVZ: König Matthias Corvinus und das ungarische Montanistikum	Nagy Kálmán, Budapest, Historiker, UHVZ
Oktober	21.	Prof. Dr. Kálnási Árpád, Universität Debrecen, UHVZ: Siedlungssystem im Komitat Szatmár zur Zeit der Könige aus dem Hause Árpád	Dr. Magyar Kálmán, Archäologe, UHVZ, Kaposvár
November	19.	Festveranstaltung des Vereins, nur für Gäste mit besonderer Einladung.	

Majordomi: Prof. Dr. Darai Lajos, Dr. Sárkány Kálmánné und Szekeres István

Abkürzungen: Bp. = Budapest
 ELTE = Eötvös Loránd Tudomány Egyetem (Universität Budapest)
 UHVZ = Mitglied des Ungarisch Historischen Vereins Zürich

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Kiadványa

Az Ötödik (Altenbergi) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai

Tartalom

Tartalom

Előszó

Csihák György: A zürichi Magyar Történelmi Egyesület őszinte története V

Jegyzőkönyv

A Találkozó jegyzőkönyve

Az előadások tartalmi kivonata

A magyar. Meghatározás a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Magyar Őstörténeti Találkozóí részére
Házirend

Nyilatkozat

Az Altenbergi Magyar Őstörténeti Találkozó Műsora (tervezet)

Meghívó a hatodik magyar Őstörténeti Találkozóra St. Gallenbe

Az előadások teljes szövege

Cey-Bert Gyula (Bangkok):

Lélektani elemzés a magyar történelem tükrében

Cservenyák László (Mátészalka):

Népi találkozás Magyarország északkeleti peremvidékén, Szatmárban

Darai Lajos (Kápolnásnyék):

Többgú őstörténetünk értelmezéséhez

Érdy Miklós (New York):

Az ordos-pusztai magyarok: valóság vagy legenda? Expedíciós beszámoló

Farkas József (Mátészalka):

Kárpátalja néprajzához

Götz László (St. Pölten):

Az alsótárlakai kőpirásos táblák keltezése a környező régészeti műveltségek
leletösszefüggéseinek tükrében

Gyöngyössy János (Székelyudvarhely):

Székely templomerődök

Győrvári Ernő (Sopron):

Újabb preszkita és szkita lelőhelyek a Kárpát-medence nyugati területén

Juba Ferencz (Bécs):

A kárpát-medencei autochton magyarság tengeri vándorlásának lehetőségei

Major Sámuel (Sopron):

Az árpád-kori magyar történet és a rábaközi, illetve kisalföldi helynevek
sajátos összefüggéseinek vizsgálata

Molnár László (Sopron):

Szent István királyunk és a magyar montanisztikum

Németh Péter (Nyíregyháza):

Nomád népek Északkelet-Magyarországon a X-XIII. században

Pandula Attila (Budapest):

Uralkodói és állami jelképek, szimbólumok az Árpád-házi királyok korában

Simon Endre -Vámos Tóth Bátor

(Montreal-Honolulu):

Válogatott egyiptomi szavak egyiptomi-magyar szótára

Stamler Imre (Somogyjád):

Mit keresünk mi Somogyországban?

Szénási Gyula (Budapest):

A „honfoglalás” közelgő ezeregyezredik évfordulója elé

Szénási Gyula (Budapest):

Székelyek a Kárpát-medencében

W. Vityi Zoltán (Vásárosnamény):

Mátyás király anyai rokonsága. Újabb adatok a Horogszegi Szilágyiakról

Meghívó a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 1990. évi rendezvényeire

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Kiadványa

A Hatodik (St. Galleni) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai

Tartalom

Tartalom

Előszó

Csihák György: A zürichi Magyar Történelmi Egyesület őszinte története VI

Jegyzőkönyv

A Találkozó jegyzőkönyve

Az előadások tartalmi kivonata

Kalandozásaink. Magyar. Meghatározás a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Magyar

Őstörténeti találkozói részére

Házirend

Nyilatkozat

A St. Galleni Magyar Őstörténeti találkozó Műsora (tervezet)

Meghívó a Hetedik Magyar Őstörténeti Találkozóra Szentendrére

Az előadások teljes szövege

Duft Johannes (St. Gallen):

Ungarn in St. Gallen

Du Yaxiong (Beijing):

The ancient quint-contruction in Hungarian folksongs

Erdélyi István (Budapest):

A Sankt Gallen-i kaland

Érdy Miklós (New York):

Észrevételek a magyarországi japán genetikai vizsgálatok kiértékeléséhez

Fejes Pál (Szeged):

A valisi felirat egy lehetséges olvasata

Forrai Sándor (Budapest):

A svájci Anniviers-völgy rovásfelirata

Gyöngyössy János (Székelyudvarhely):

Zsombor-Szászszombor-Székelyzsombor – egy különleges településtörténet

Juba Ferencz (Bécs):

A magyar nemzet tengerész-öszttöneinek kialakulásáról

Kiszely István (Budapest):

Rovásfelirat a svájci Pinsec-ben

Kovárczy István (Malmö):

„Kalandozásaink“

Lukács József (Kassa):

A zempléni fejedelmi sír és feltárása

Lukács Márta (Tata):

Az altomontei Szent László kép története

Markovics György (Szeged):

A régi magyar íj és újrafelfedezése

Pandula Attila (Budapest):

A Szent Korona rendjeleken és kitüntetések

Stamler Imre (Somogyjád):

Gondolatok háromezeröttszáz éves városunk romjairól

Szekeres István (Budakalász):

Az ázsiai hun - és a magyar nyelvi azonosság az írástörténeti kutatás bizonyítékai tükrében

Szük Ödön (Szentendre):

Észrevételek Makkai László: Szolnok-Doboka magyarságának pusztulása című könyvéhez

Török Albert (Székelyudvarhely):

Aranyosszék története a helynevek tükrében

Vértessy György (Budapest):

Volt-e „kettős honfoglalás“?

W. Vityi Zoltán (Vásárosnamény):

Moldvai csángó-magyar okmánytár 1467-1706

Meghívó a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 1991. évi rendezvényeire

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Kiadványa

A Hetedik (Szentendrei) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai

Tartalom

Tartalom

Előszó

Csihák György: A zürichi Magyar Történelmi Egyesület őszinte története VII

Jegyzőkönyv

A Találkozó jegyzőkönyve

Az előadások tartalmi kivonata

Államalapítás. Meghatározás a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Magyar

Őstörténeti Találkozói részére

Házirend

Nyilatkozat

A Szentendrei Magyar Őstörténeti találkozó Műsora (tervezet)

Meghívó a Nyolcadik Magyar Őstörténeti Találkozóra Kaposvárra

Az előadások teljes szövege

Csihák György (Zürich):

Rovásfelirat a svájci Pinsec-ben

Dolnicz László (Miskolc):

A honfoglaló magyarok elődeinek kialakulása és vándorlása

Galántha-Hermann Judit (Montreal): Kőrösi Csoma Sándor ladakhi munkálkodása idejének politikai háttere

Götz László (St. Pölten):

Az uráli-finnugor nyelvek genetikus nyelvcsaládi elméletének ellentmondásairól

Juba Ferencz (Bécs):

A magyar múlt és a tenger

Lukács József (Kassa):

Árpád útja a Kárpát-medencébe

Nádasy Jenő (London):

Őstörténelmünk reálpolitikai fontossága

Nagy Kálmán (Budakeszi):

A fejedelmek korának időszerű kérdései

Radácsi Imre (Budapest):

A Johannita-lovagrend jeruzsálemi korának főbb magyar vonatkozásai

Szekeres István (Budakalász):

Írás és történelem

Szekeres István (Budakalász):

A nikolsburgi ábc további jelei

Szekeres István (Budakalász):

A „magyar” népnév és a „Megyer” törzsnév etimológiája.

Magyar néprészünk történeti azonosítása

Stamler Imre (Somogyjád):

Az eltagadott IX-X. századi magyar államszervezet

Tomerle János (Budapest):

A magyar nyelv történelmi alaktana. Elsődleges igeképzők.

Török Albert (Székelyudvarhely):

Az aranyosszéki helynevek elrománosítása

Vámos-Tóth Bátor (Honolulu):

Magyarországi Tamana-nevek

Meghívó a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 1992. évi rendezvényeire

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

Övezeti Történeztalálkozók

Helyszín	Előadások száma		Résztevők száma				
	személyesen	beküldve	szakember	vendég	világrész	ország	30 év alattiak %-ban
Székelyudvarhely 1994. május	10	6	24	214	2	6	78
Komárom 1994.szeptember	14	-	23	133	1	5	65
Csikszereda 1995. június	22	5	25	112	3	7	71
Székelyudvarhely 1996. május	9	1	16	151	3	7	42
Csikszereda 1997. május	12	-	21	84	1	5	38
Csikszereda 1998. május	15	1	18	270	2	5	82

A Magyar Őstörténeti Találkozókban résztvevők száma

Helyszín	Magyarországról				Más államokból				Összesen				Előadások száma	
	szakember	vendég	összesen	ebből ingyen	szakember	vendég	összesen	ebből ingyen	szakember	vendég	összesen	ebből ingyen	személyesen	beküldve
Benidorm 1986	4	1	5	3	9	4	13	-	13	5	18	3	15	3
Zürich 1987	8	5	13	8	13	22	35	-	21	27	48	8	35	3
London 1988	20	14	34	23	19	28	39	1	39	42	81	24	56	13
Felsőőr 1989	26	36	62	19	25	24	49	1	51	60	111	20	38	9
Altenberg 1990	13	4	17	13	11	12	23	4	24	16	40	17	23	8
St. Gallen 1991	20	14	34	12	21	44	65	5	41	58	99	17	32	8
Szentendre 1992	21	52	73	-	10	8	18	-	31	60	91	-	23	4
Kaposvár 1993	11	84	95	-	12	1	13	6	23	85	108	6	30	4
Tapolca 1994	24	31	55	-	15	2	17	9	39	33	72	9	30	5
Tapolca 1995	18	104	122	-	8	35	43	1	26	139	165	1	18	4
Tapolca 1996	12	121	133	-	13	32	55	2	25	153	188	2	15	2
Tapolca 1997	28	136	164	1	19	81	100	12	47	217	264	13	19	-
Tapolca 1998	11	67	78	1	15	153	168	1	26	220	246	2	19	3

A Magyar Történelmi Iskolán résztvevők száma

Helyszín	Összesen			Ebből oktató			Összesenből %-ban		Elhangzott előadások száma
	fő	világrészből	országból	fő	világrészből	országból	nők	30 éven aluliak	
Szeged 1992	124	3	11	20	3	7	61	72	24
Tab 1993	178	4	13	28	4	7	65	66	41
Tapolca 1994	184	4	10	19	4	6	58	78	23
Tapolca 1995	186	2	12	12	2	7	38	70	10
Tapolca 1996	225	4	15	16	1	4	67	72	15
Tapolca 1997	298	3	15	18	1	5	57	79	16
Tapolca 1998	246	3	9	21	2	3	69	81	16

A Magyar Történelmi Iskolán résztvevők száma országonként

Ország	Szeged 1992	Tab 1993	Tapolca 1994			Tapolca 1995			Tapolca 1996			Tapolca 1997			Tapolca 1998		
	összesen	összesen	résztvevő	oktató	összesen	résztvevő	oktató	összesen	résztvevő	oktató	összesen	résztvevő	oktató	összesen	résztvevő	oktató	összesen
Anglia	1	-	-	-	-	-	-	-	4	-	4	6	-	6	3	-	3
Ausztrália	1	1	1	-	1	1	-	1	2	-	2	6	-	6	-	-	-
Ausztria	2	2	-	2	2	-	-	-	3	1	4	1	1	2	-	-	-
Csehország	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1	1	-	-	-
Dánia	-	-	-	-	-	1	-	1	2	-	2	2	-	2	2	-	2
Jugoszlávia	-	-	-	-	-	2	-	2	-	-	-	1	-	1	-	-	-
Kanada	1	1	-	-	-	2	-	2	1	-	1	-	-	-	-	-	-
Kína	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Lengyelország	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-
Magyarország	58	53	10	10	20	31	7	38	41	13	54	103	8	111	74	18	92
Németország	6	-	1	-	1	4	-	4	7	-	7	6	-	6	6	-	6
Olaszország	1	1	-	-	-	2	-	2	2	-	2	5	-	5	-	-	-
Románia	20	14	36	-	36	21	1	22	49	1	50	41	3	44	45	-	45
Svájc	5	2	1	1	2	1	1	2	4	-	4	4	1	5	-	1	1
Svédország	-	1	1	-	1	4	-	4	1	-	1	3	-	3	2	-	2
Szeged	3	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Szlovákia	23	29	49	2	51	19	2	21	18	1	19	26	2	28	14	-	14
Slovénia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-
Tab	-	65	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	4	-	4
Tapolca	-	-	66	2	68	82	-	82	70	-	70	72	-	72	75	1	75
Thelföld	-	1	-	1	1	-	1	1	1	-	1	1	-	1	-	1	1
Ukrajna	-	1	-	-	-	2	-	2	3	-	3	3	-	3	-	-	-
USA	3	3	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Összesen	124	178	165	19	184	174	12	186	209	16	225	280	18	298	225	21	246

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület eddig megjelent kiadványai

1. **Első (Benidormi) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai** (153 oldal, ebből 60 oldal angol, francia és német nyelvű) Zürich, 1991. ISBN 963 02 8926 1
2. **A Második (Zürichi) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai** (140 oldal, ebből 50 oldal angol, francia és német nyelvű) Zürich, 1993. ISBN 963 02 8926 2
3. **Magyarok Őstörténete.** Összefoglaló áttekintés (48 oldal) írta a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület őstörténeti írói munkaközössége, Zürich-Budapest, 1992. ISBN 963 02 8925 3; második kiadás 1996. ISBN 963 85274 6 3
4. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Első (Szegedi) Magyar Történelmi Iskolájának Előadásai és Iratai** (275 oldal, az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor) Zürich, 1993. ISBN 963 8465 00 X
5. **Magyar Történelmi Tanulmányok 1.** (133 oldal) kiegészítő tanulmányok a Tabi iskola előadásaihoz, Zürich, 1993. ISBN 1217 4629
6. **Csihák György: A magyar parlamentarizmus ezer éve** (91 oldal) összefoglaló áttekintés, Budapest, 1990. ISSN 963 02 8925 3
7. **Nagy Gyula: Az ellopott magyar őstörténet. Magyar Történelmi Tanulmányok 2.** (119 oldal) Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 04 4112 8
8. **Képeslapok magyar történelmi motívumokkal** 8 különféle, szimpla és dupla
9. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Második (Tabi) Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai** (416 oldal) az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor, Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 04 4413 5 10
10. **Die Frühgeschichte der Ungarn.** Zusammenfassung (Geschrieben von der Arbeitsgruppe des Ungarisch Historischen Vereins Zürich, 54 Seiten), Zürich-Budapest, 1994. ISBN 963 85 274 4 7
11. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Harmadik (Tapolcai) Magyar Történelmi Iskolája Előadásai és Iratai** (224 oldal) az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor, Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 85 274 12
12. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Első (Szekelyudvarhelyi) Övezeti Történésztalálkozó Előadásai és Iratai** (180 oldal) az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor, Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 85274 2 0
13. **Csihák György: Beszélgetés népemmel a hazánkról** (64 oldal) Budapest-Zürich, 1995. ISBN 963 85274 5 5
14. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Második (Komáromi) Övezeti Történésztalálkozó Előadásai és Iratai** (152 oldal) az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor, Komárom-Komárno-Zürich, 1995. ISBN 963 85274 3 9
15. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Kilencedik (Tapolcai) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai** (143 oldal) az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor, Budapest-Zürich, 1995. ISBN 963 85274 1 2
16. **Csihák György: Ex Oriente Lux** (250 oldal) tanulmány a magyar múltról, jelenről és a jövőről, Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85274 7 1
17. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tizedik (Tapolcai) Magyar Őstörténeti Találkozó és Negyedik Magyar Történelmi iskola Előadásai és Iratai** (258 oldal) az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor, Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85274 8 X
18. **Germann Georg: Ungarisches im Bernischen Historischen Museum** (mit Farbbildern). **A Berni Történelmi Múzeum magyar emlékei** (kétnyelvű kiadvány színes képekkel) Bern-Budapest, 1996. ISBN 963 85 274 9 8
19. **Csámpai Ottó: Nemzet és társadalom. Bevezetés az etnopszociológiába.** (152 oldal) Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85 684 02
20. **Honfoglalásunk és előzményei.** A tizenegyedik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai (173 oldal) az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. 10 oldal angol-magyar-német-francia és orosz nyelvű őstörténeti fogalmak. **Keresztény egyházak és történelmi szerepük a Kárpát-medencében.** Az Ötödik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai (110 oldal) az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 1997. ISBN 963 85684 1 0
21. **Nagy Kálmán: A honfoglalás hadtörténete** (151 oldal). Budapest, 1998. ISBN 963 7810 97 8 (Közösen a Szabad Tér kiadóval)
22. **Csihák György: Válasz népem kérdéseire a hazánkról** (102 oldal) Budapest-Zürich 1999.
23. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Nyolcadik (Kaposvári) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai** (140 oldal) az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor, Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 2 9
24. **Die Ungarn und die Abtei Sankt Gallen. Magyarok és a Szent Galleni Apátság** (118 oldal) az előadások szövege St. Gallen-Budapest. Kétnyelvű kiadvány a Magyar Nemzeti Múzeumban 1998-ban rendezett "Die Kultur der Abtei Sankt Gallen" című kiállítás alkalmával, az ELTE-n rendezett nemzetközi konferencia előadásai. 1999. ISBN 963 85684 3 7

E-mail: tapolca@c3.hu

Honlap: www.c3.hu/~tapolca

Előkészületben

1. A Harmadik (Londoni) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. Zürich-Budapest 1999. Az előadások szövege jegyzőkönyv, műsor. ISBN 963 85684 5 3
2. Nagy Gyula: Az ellopott magyar őstörténet 2. Zürich-Budapest 1999. ISBN 963 85684 4 5
3. Négy övezeti történetstálálkozó előadásai és iratai
4. Két magyar történelmi iskola előadásai és iratai
5. Öt magyar őstörténeti találkozó előadásai és iratai

Kiadványaink megtalálhatók minden nagyobb magyarországi könyvtárban és további 70 ország 165 könyvtárában, tehát mindenütt, ahol magyarok élnek vagy tanulnak

INFO

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
Ungarisch Historischer Verein Zürich
Sekretariat des Treffens zur Frühgeschichte der Ungarn
Magyar Őstörténeti Találkozók Titkársága
CH-8047 Zürich, Postfach 502
Postscheckkonto: Zürich 80 36214-1
(nur über Post/csak postán)

Präsident/Elnök:
Dr. György J. Csihák
Telefon: 0043/3352/31872

Öffentliche Vorträge am zweiten Dienstag jeden
Monats um 19 Uhr
CH-8047 Zürich, Winterthurerstrasse 135.
Telefon: 0041/1/3623303

Gemeinnütziger Verein
Svájci Közérdekű Egyesület

Kapcsolati cím Magyarországon
Dr. Sárkány Kálmánné
H-1053 Budapest, Papnövelde utca 3.
Telefon: 0036/1/2667349

Nyilvános előadás
minden hónap utolsó előtti csütörtökjén 17 órakor
H-1051 Budapest, Arany János u. 10.
Telefon: 0036/1/3116287

E-mail: tapolca@c3.hu
Honlap: www.c3.hu/~tapolca

„Ne mérjük a mondottak súlyát azonos mértékkel. Van ország, ahol az adatokat titkosan kezelik, aki közli súlyos pénzbüntetéssel számolhat – de börtönbe is kerül.

Más a helyzete ugyanabban az országban annak, aki megbízásból dolgozik. Neki rendelkezésére áll minden. Azonban téved, aki azt hiszi, hogy az előbbi egy dilettáns, az utóbbi pedig a szakember.“

